

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ (ΙΑΚΑ)
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
«Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην ιστορία,
την αρχαιολογία
και την κοινωνική ανθρωπολογία».

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ
ΜΑΡΙΑΣ ΣΠΑΝΟΥ

ΘΕΜΑ:

Η Πολιτική Πολιτισμού
της Τοπικής Αυτοδιοίκησης:
Η περίπτωση του Δήμου Βόλου.
Πολιτιστικές παρεμβάσεις
κατά την τελευταία εικοσαετία
(1985-2005)
και η πολιτιστική συμπεριφορά
των βολιωτών

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ:

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΓΡΙΑΝΤΩΝΗ

ANNA ΜΑΤΘΑΙΟΥ

ΜΑΡΛΕΝ ΜΟΥΛΙΟΥ

Βόλος, Ιανουάριος 2008





**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 6199/1
Ημερ. Εισ.: 31-03-2008
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: Δ
306.4
ΣΠΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος..... σελ.. 1

ΜΕΡΟΣ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Σκοπός της Μελέτης..... σελ. 2
2. Πηγές..... σελ. 4
3. Προσδιορισμός εννοιών..... σελ. 4
4. Διάρθρωση της Εργασίας..... σελ. 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Γενική Επισκόπηση..... σελ. 11
2. Ιστορική επισκόπηση των πολιτικών πολιτισμού..... σελ. 15
 - 2.1. Οι δεκαετίες του 1950 και του 1960..... σελ. 15
 - 2.2. Η δεκαετία του 1970: Πολιτισμός, συμμετοχικότητα και κοινωνική Ανάπτυξη..... σελ. 16
 - 2.3. Η δεκαετία του 1980: Οικονομική επενδυτική πολιτική..... σελ. 18
 - 2.4. Τα νέα πολιτιστικά φαινόμενα των τελευταίων δεκαετιών..... σελ. 20
 - 2.5. Η πολιτική της Ε.Ε. στην ανάπτυξη του πολιτισμού..... σελ. 21
 - 2.6. Η πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα..... σελ. 22
3. Παράγοντες χάραξης πολιτικής πολιτισμού από την Τ.Α..... σελ. 30
4. Το ζήτημα της πολιτιστικής πολιτικής σε επίπεδο αποκέντρωσης..... σελ. 32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

- 2.1. Η πολιτική πολιτισμού της Τ.Α..... σελ. 37
- 2.2. Προϋποθέσεις σχεδιασμού της πολιτικής πολιτισμού στην αυτοδιοίκηση..... σελ. 40
- 2.3. Το θεσμικό πλαίσιο της αποκέντρωσης του τομέα πολιτισμού στην Ελλάδα..... σελ. 44
- 2.4. Η περίπτωση του Δήμου Βόλου..... σελ. 48

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

- 3.1. Ιστορία, υποδομές και τα πρώτα θεατρικά σχήματα..... σελ. 58
 - 3.1.2. Οι πρώτοι πειραματισμοί του Δήμου στο χώρο της θεατρικής παιδείας και την ενίσχυση της τοπικής καλλιτεχνικής δημιουργίας..... σελ. 59
 - 3.1.3. Το Δημοτικό Θέατρο ως μοχλός πολιτιστικής ανάκαμψης..... σελ. 61
 - 3.1.4. Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του..... σελ. 62
 - 3.1.5. Μετάβαση από τη δημαρχία Μ. Κουντούρη στη θητεία του Δ. Πιτσιώρη:
Οι πρώτες θεατρικές παραγωγές..... σελ. 63
- 3.2. Το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Βόλου (ΔΗΠΕΘΕ)..... σελ. 65
 - 3.2.2. Οι πρώτες επιλογές και οι στόχοι..... σελ. 67
 - 3.2.3. Το Ερασιτεχνικό Θεατρικό Εργαστήρι..... σελ. 70
 - 3.2.4. Το έργο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου..... σελ. 71
 - 3.2.5. Σκέψεις και παρατηρήσεις για την πορεία του θεσμού..... σελ. 72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ: Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

- 4.1. Εκδηλώσεις εικαστικών τεχνών..... σελ. 75

4.1.2. Εικαστική παιδεία: Μια σφαιρική πρόταση.....	σελ. 76
4.1.3. Η εκθεσιακή πολιτική.....	σελ. 77
4.1.4. Το Κέντρο Τέχνης και η προβολή της σύγχρονης εικαστικής δημιουργίας.....	σελ. 80
4.1.5. Οι άλλοι εκθεσιακοί χώροι.....	σελ. 82
4.2. Το Δημοτικό ΙΕΚ Βόλου: Μια πρόταση στην επαγγελματική αποκατάσταση των νέων.....	σελ. 82
4.2.1. Οι πρώτες σχολές επαγγελματικού προσανατολισμού.....	σελ. 83
4.2.2. Η διεύρυνση της σχολής και η μετεξέλιξή της στο σημερινό ΔΙΕΚ	σελ. 84
4.2.3. Κατάρτιση - Εκθέσεις - Υποτροφίες - Μετεκπαιδευσεις.....	σελ. 86
4.2.4. Τα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας: Τα εργαστήρια των αποφοίτων.....	σελ. 87
4.2.5. Οι πολιτικές αγκυλώσεις και οι στόχοι.....	σελ. 87
4.3. Καλλιτεχνική εκπαίδευση και αισθητική καλλιέργεια	
4.3.1. Το Στέκι Παιδιού.....	σελ. 89
4.3.2. Τα ελεύθερα Εργαστήρια Καλλιτεχνικών Σπουδών.....	σελ. 92
4.3.3. Εργαστήρια Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών.....	σελ. 92

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ: ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ

5.1. Συμμετοχικότητα και αυτενέργεια.....	σελ. 92
5.2. Το Στέκι της Ιάσονος: Μια προσπάθεια προσέγγισης των νέων	σελ. 92
5.3. Τα αποτελέσματα της λειτουργίας του.....	σελ. 92
5.4. Τα δεκαήμερα Ερασιτεχνικής Δημιουργίας των νέων καλλιτεχνών.....	σελ. 92
5.5. Ο Θεσσαλικός Κύκλος Τέχνης.....	σελ. 92
5.6. Περιφερειακά Στέκια Νεότητας: Μια πρόταση στην κοινωνική και πολιτιστική υποβάθμιση των συνοικιών.....	σελ. 92
5.7. Τα Στέκια σήμερα: Οφέλη και προβλήματα.....	σελ. 92
5.8. Το Κέντρο Νεότητας «Διάυλος».....	σελ. 92

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ: ΜΟΥΣΙΚΗ, ΧΟΡΟΣ, ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Η Προγραμματική σύμβαση με το ΥΠΠΟ.....	σελ. 107
6.1. Μουσική.....	σελ. 109
6.1.1. Η μουσική στην αρχή της δεκαετίας του 1980.....	σελ. 109
6.1.2. Η μουσική προπαιδεία.....	σελ. 110
6.1.3. Εργαστήρια μουσικής.....	σελ. 110
6.1.4. Το Δημοτικό Ωδείο.....	σελ. 111
6.1.5. Η παιδαγωγική διερεύνηση των μουσικών δεξιοτήτων.....	σελ. 113
6.1.6. Η Συμφωνική Ορχήστρα	σελ. 114
6.1.7. Το έργο της Ορχήστρας.....	σελ. 114
6.1.8. Η Συμφωνική Ορχήστρα των Νέων.....	σελ. 116
6.2. Χορός- Η Σχολή Χορού.....	σελ. 117
6.3. Κινηματογράφος.....	σελ. 119
6.3.1. Η Κινηματογραφική Λέσχη Βόλου.....	σελ. 119
6.3.2. Η συνεργασία του ΚΟΔΒ με την Κινηματογραφική Λέσχη.....	σελ. 120
6.3.3. Οι κινηματογραφικές αίθουσες.....	σελ. 121
6.3.4. Η σχέση του Δήμου με την τέχνη του κινηματογράφου.....	σελ. 122

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

7.1. Η διαφύλαξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.....	σελ. 124
7.1.1. Το ενδιαφέρον του Δήμου και το Γ.Π.Σ.....	σελ. 124
7.1.2. Το κτίριο του Ωδείου.....	σελ. 125
7.1.3. Η διάσωση του πρώην κινηματοθεάτρου «Αχίλλειον».....	σελ. 126
7.2. Η βιομηχανική κληρονομιά του Βόλου.....	σελ. 127
7.2.1. Τα βιομηχανικά κτίρια γενικά.....	σελ. 127
7.2.2. Η προσπάθεια αξιοποίησης των βιομηχανικών κτιρίων της πόλης.....	σελ. 127
7.2.3. Η καπναποθήκη Σπίρερ	σελ. 130
7.2.4. Οι Αποθήκες της Ελληνογαλλικής Εταιρείας Καπνού.....	σελ. 131
7.2.5. Το παλιό εργοστάσιο του Στρυχνοκάρπου και το Απεντοματήριο	σελ. 131
7.2.6. Το Βαμβακλωστήριο Αδαμόπουλου-Χατζηνικολάου.....	σελ. 132
7.2.7. Το πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα.....	σελ. 132
7.2.8. Η Ηλεκτρική Εταιρεία Βόλου.....	σελ. 135
7.2.9. Το συγκρότημα του Οργανισμού Καπνού (Ε.Ο.Κ.).....	σελ. 136
7.2.10. Η Ελαιαποθήκη.....	σελ. 137
7.3. Οι νέες προοπτικές αξιοποίησης χώρων.....	σελ. 137
7.3.1. Η προσπάθεια απόκτησης βιομηχανικών κτιρίων για νέες χρήσεις.....	σελ.137
7.3.2. Συμπεράσματα από την πολιτική προστασίας της βιομηχανικής κληρονομιάς...	σελ.139
7.4. Η διατήρηση της ιστορικής μνήμης	
7.4.1. Ο Δήμος Βόλου αντιμετωπίζει την ιστορία του: Το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.ΚΙ.)	σελ.140
7.4.2. Οι αρμοδιότητές του ΔΗΚΙ.....	σελ.142
7.4.3. Το αρχαιακό υλικό και οι Συλλογές.....	σελ.143
7.4.4. Η εκδοτική δραστηριότητα.....	σελ.144
7.4.5. Η βιβλιοθήκη.....	σελ.145
7.4.6. Μουσείο Πόλης.....	σελ.147
7.4.7. Προγράμματα Γ΄ ΚΠΣ.....	σελ.149
7.4.8. Εκδηλώσεις.....	σελ.149

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Η ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ: ΑΝΑΨΥΧΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

8.1. Η πολιτική ανανέωσης των δημόσιων χώρων.....	σελ.151
8.1.1. Απόπειρες αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων.....	σελ.151
8.1.2. Η πλατεία Ρήγα Φεραίου: Ένας υπαίθριος χώρος πολιτισμού.....	σελ.153
8.1.3. Η πλατεία Αναύρου.....	σελ.153
8.1.4. Το πάρκο στο Πεδίο του Άρεως.....	σελ.155
8.1.5. Το Εκθεσιακό Κέντρο.....	σελ.156
8.1.6. Η διαμόρφωση του θαλάσσιου μετώπου.....	σελ.156
8.2. Αναπλάσεις και πολεοδομικές παρεμβάσεις.....	σελ.157
8.2.1. Αναπλάσεις σε περιοχές ιστορικού ενδιαφέροντος: Η περίπτωση της συνοικίας των Παλαιών.....	σελ.157
8.2.2. Ανάπλαση του Δυτικού Μετώπου της πόλης.....	σελ.159
8.3. Πολιτισμός και αναψυχή σε ανοικτούς χώρους.....	σελ.161
8.3.1. Η Βαλκανική Πολιτιστική Συνάντηση: Η φιλοσοφία του θεσμού.....	σελ.161
8.3.2. Η θεματολογία των εκθέσεων χειροτεχνίας.....	σελ.163
8.3.3. Η Διεθνής Συνάντηση Γλυπτικής.....	σελ.166
8.3.4. Ο Βόλος και οι Ολυμπιακοί Αγώνες.....	σελ.167
8.3.5. Η «Αργώ» και η τελετή της τρόπιδας	σελ.169
8.3.6. Οι άλλες εκδηλώσεις της Ολυμπιακής Πόλης	σελ.171

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ: ΘΕΣΜΟΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

9.1. Το Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο.....	σελ.171
9.1.1. Το Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Δήμου Βόλου.....	σελ.172
9.1.2. Η μεταστροφή του θεσμού στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας.....	σελ.174
9.1.3. Η μετεξέλιξη του ΕΑΠ: Η συνεργασία με την ΠΑΣΠΕ.....	σελ.176
9.1. Το Δίκτυο του Ε.Π.Δ.Π. και το Κέντρο Μουσικού Θεάτρου Βόλου.....	σελ.176
9.2.1. Ίδρυση και προγραμματικοί στόχοι.....	
9.2.2. Το Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου: Μια πρόταση στην τουριστική αναζωογόνηση της πόλης.....	σελ.179
9.2.3. Μεγάλες καλλιτεχνικές παραγωγές του ΚΕΜΘ.....	σελ.182
9.2.4. Τα προβλήματα	σελ.183

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΒΟΛΙΩΤΩΝ

10.1. Ερωτηματολόγιο.....	σελ.186
10.2. Στοιχεία Έρευνας.....	σελ.190
10.2.1. Τύπος έρευνας - Εργαλείο συλλογής υλικού.....	σελ.190
10.2.2. Διαδικασία συλλογής Υλικού.....	σελ.191
10.2.3. Δείγμα – Δημογραφικά στοιχεία.....	σελ.191
10.3. Γνώση και συμμετοχή στις πολιτιστικές δραστηριότητες του Δήμου.....	σελ.195
10.3.1. Παρακολούθηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων του Δήμου Βόλου. (<i>Παρακολουθείτε τις πολιτιστικές δραστηριότητες και τις εκδηλώσεις του Δήμου Βόλου;</i>).....	σελ.195
10.3.2. Γνώση της τοποθεσίας χαρακτηριστικών πολιτιστικών χώρων του Δήμου Βόλου (<i>Ξέρετε πού βρίσκονται οι πολιτιστικοί χώροι του Δήμου Βόλου στους οποίους γίνονται οι πολιτιστικές εκδηλώσεις; (μπορείτε να σημειώσετε Περισσότερες από μια επιλογές;)</i>).....	σελ.196
10.3.3. Γνώση πολιτιστικών οργανισμών του Δήμου Βόλου.....	σελ.201
10.4. Στάσεις και συνήθειες σχετικά με πολιτιστικές δραστηριότητες.....	σελ.206
10.4.1 Συχνότητες επίσκεψης σε εκδηλώσεις και πολιτιστικούς χώρους.....	σελ.206
10.4.2. Επίσκεψη σε δράσεις πολιτισμού μόνοι ή με παρέα;	σελ.208
10.4.3. Πηγές πληροφόρησης για την πολιτιστική κίνηση της πόλης	σελ.210
10.4.4. Ενεργή συμμετοχή σε καλλιτεχνικό ή πολιτιστικό φορέα.....	σελ.212
10.4.5. Ύπαρξη παιδιών και επισκέψεις σε πολιτιστικές εκδηλώσεις.....	σελ.214
10.5. Αξιολόγηση και ιεράρχηση σχετικά με πολιτιστικές δραστηριότητες.....	σελ.214
10.5.1. Επιλογή διασκέδασης (με πληρωμή αντιτίμου) <i>Αν ήταν να επιλέξετε το είδος της διασκέδασης σας σε μια έξοδό σας, κατά την οποία θα έπρεπε υποχρεωτικά να πληρώσετε, σε ποια από τις παρακάτω προτάσεις θα προτιμούσατε να συνεισφέρετε;...</i>	σελ.214
10.5.2. Αξιολόγηση της οργάνωσης και της πολιτικής του Δήμου σε θέματα πολιτισμού (Πώς κρίνετε τη στάση του Δήμου σχετικά με την οργάνωση στα θέματα του πολιτισμού;).....	σελ.216
10.5.3. Λόγοι που παρακινούν κάποιον να παρακολουθεί τα πολιτιστικά του Δήμου. <i>Ποιοι είναι οι λόγοι, που σας παρακινούν να παρακολουθείτε τα πολιτιστικά του Δήμου;</i>	σελ.217
10.5.4 Λόγοι που αποθαρρύνουν κάποιον να παρακολουθεί τα πολιτιστικά του Δήμου.	σελ.219
10.5.5. Ελεύθερος ορισμός του πολιτισμού.....	σελ.220
10.5. Συζήτηση- Σχολιασμός.....	σελ.223
10.7.1 Αντλήψεις και συμπεριφορές	σελ.223
10.7.2 Γνώση –συμμετοχικότητα.....	σελ.226

10.7.3 Αξιολόγηση της πολιτικής πολιτισμού.....	σελ.229
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.230
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	σελ.233

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ξεκινώντας από την άποψη ότι ο πολιτισμός είναι μια ευρύτατη έννοια, η οποία καλύπτει ένα μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων και ότι αποτελεί την ισχυρότερη ένδειξη προόδου και ευημερίας των σύγχρονων κοινωνιών καθώς συνδέεται με τον ελεύθερο χρόνο και την ελεύθερη δημιουργία, στην παρούσα εργασία θα επιχειρηθεί να τεκμηριωθεί πως ο τοπικός πολιτισμός αναδεικνύεται σε προνομιακό πεδίο άσκησης τοπικής πολιτιστικής πολιτικής. Συνδυάζοντας το θεωρητικό πλαίσιο με την πρακτική εμπειρία της πολιτικής πολιτισμού στην τοπική αυτοδιοίκηση, θα επιχειρηθεί η ανάλυση και η ερμηνεία όψεων πρακτικών και στρατηγικών πολιτισμού που εφαρμόστηκαν στο Δήμο Βόλου, κατά την περίοδο 1985-2005.

Όμως πώς ασκείται αυτή η πολιτική από τις τοπικές κοινωνίες και από τις τοπικές ηγεσίες; Ποια πεδία πρέπει να προσεχθούν ιδιαίτερα; Ποια είναι τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία που προκύπτουν από την εφαρμογή πολιτιστικών πολιτικών στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην περίπτωση του Βόλου που εξετάζουμε; Η εργασία επιδιώκει να δώσει απαντήσεις σε συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, όσοι διαχειρίζονται ζητήματα πολιτισμού στις τοπικές κοινωνίες (στην περίπτωσή μας οι δήμαρχοι οι υπεύθυνοι των πολιτιστικών οργανισμών) ή οι τεχνοκράτες σχεδιαστές πολιτικής (όπου υπάρχουν). Επίσης, να αναδείξει τα προτερήματα μιας σύγχρονης πολιτικής πολιτισμού η οποία οφείλει να ενσωματώνει την τέχνη και τον «πολιτισμό»σε πολλές πτυχές και συνήθειες της καθημερινής ζωής.

Τέλος, η έρευνα που πραγματοποιήθηκε, αποτυπώνει το ενδιαφέρον ή την αδιαφορία, τη γνώση ή την άγνοια των βολιωτών σε ό,τι αφορά ζητήματα πολιτισμού, την αποτύπωση της σχέσης του με χώρους πολιτισμού και τους πολιτιστικούς οργανισμούς και τον εντοπισμό, όσο κατέστη δυνατόν, των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η εφαρμοζόμενη πολιτική πολιτισμού.

Σημαντικό κίνητρο για την επιλογή του θέματος αποτέλεσε η ενασχόλησή μου σε μεγάλο βαθμό με τα ζητήματα του πολιτισμού, στο πλαίσιο της επαγγελματικής μου δραστηριότητας στο Δήμο Βόλου, λόγω της μακρόχρονης συμμετοχής μου στη διοργάνωση πολιτιστικών δράσεων και γεγονότων. Καθοριστικό, επίσης, δεδομένο ήταν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον μου για τη γενικότερη συμπεριφορά της τοπικής αυτοδιοίκησης ως διαχειριστής του πολιτισμού στη μονάδα άσκησης της πολιτικής της.

Στο ερευνητικό μου έργο πολύτιμη ήταν η βοήθεια που μου δόθηκε από τα στελέχη ή τους Διευθυντές του Δήμου Βόλου και των Δημοτικών Οργανισμών που μου έθεσαν στοιχεία στη διάθεσή μου, είτε χρήσιμες προφορικές πληροφορίες, είτε αρχειακό υλικό. Σε όλους τους απευθύνω πολλές ευχαριστίες και από τη θέση αυτή.

Ευχαριστώ, επίσης, όλους τους ανώνυμους πολίτες που δέχτηκαν να συνεισφέρουν στην έρευνα αυτή, απαντώντας στο ερωτηματολόγιο που τους έθεσα. Η συμβολή τους στην εξαγωγή ορισμένων, σημαντικών, κατά την άποψή μου, συμπερασμάτων, ήταν σημαντική.

Ευχαριστώ, τέλος, για τη σημαντική συνεισφορά της την Καθηγήτριά μου και επόπτρια της εκπόνησης αυτής της εργασίας κυρία Χριστίνα Αγριαντώνη, την Καθηγήτρια κυρία Άννα Ματθαίου καθώς και τη διδάσκουσα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας κυρία Μάρλεν Μούλιου.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Σκοπός της Μελέτης

Ο πολιτισμός μιας χώρας είναι το μέτρο της κοινωνικής, πνευματικής και καλλιτεχνικής της ανάπτυξης. Ο πολιτισμός μιας χώρας μπορεί να ανυψώσει και να εμπνεύσει την κοινωνία. Μπορεί να συμβάλει στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των ανισοτήτων πρόσβασης στα πολιτιστικά αγαθά. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι απαιτείται η ύπαρξη και άσκηση πολιτιστικής πολιτικής. Μια σύγχρονη προοδευτική πολιτική για τον πολιτισμό οφείλει να βασίζεται στη γενική αρχή ότι ο πολιτισμός είναι δημόσιο αγαθό. Η πολιτεία έχει χρέος να μεριμνά για την προστασία, τη διάδοση και την ανάπτυξή του. Η αποδοχή αυτής της αρχής συνδέεται με την παραδοχή ότι η επένδυση στον πολιτισμό αποτελεί επένδυση της κοινωνίας στο μέλλον.

Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι ο φυσικός υποδοχέας των πολιτιστικών δραστηριοτήτων μιας εξελισσόμενης κοινωνίας, που δεν περιορίζεται στα περιορισμένα εδαφικά όρια μιας περιοχής, αλλά διευρύνεται στην ακτίνα πολιτιστικής επιρροής προς και από έξω. Η άσκηση πολιτικής πολιτισμού από την αυτοδιοίκηση δημιουργεί ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον των πόλεων, ως δημόσιων χώρων και πολιτικών κοινοτήτων.

Σήμερα, η τοπική αυτοδιοίκηση ως μονάδα άσκησης πολιτικής πολιτισμού θεωρείται διεθνώς ότι αποτελεί το πιο κατάλληλο χωρικό μέγεθος για την εφαρμογή της και ο καταλληλότερος, ίσως, φορέας άσκησης αυτής της πολιτικής, επειδή από τη φύση της βρίσκεται στο επίκεντρο των αναγκών της κοινότητας και σε άμεση επαφή με τον πολίτη. Παρόλα αυτά, διαπιστώνονται αδυναμίες και ανεπάρκειες των πολιτικών πάνω στο πολιτισμό, με κύριο χαρακτηριστικό τις αποκλίνουσες προσεγγίσεις της κάθε πόλης σχετικά με ζητήματα πολιτισμού, παρεμβάσεων και επιλογών.

Στην παρούσα εργασία, στην οποία θα αποπειραθούμε να προσεγγίσουμε ως ένα βαθμό την πολιτιστική πολιτική της τοπικής αυτοδιοίκησης, αν δεχθούμε ότι ο πολιτισμός διευρυνόμενος περικλείει και ευρύτερους τομείς (π.χ. η συμπεριφορά των υπαλλήλων στις δημόσιες υπηρεσίες και στον τουριστικό τομέα, οι καταναλωτικές συνήθειες των πολιτικών, ή η καθημερινότητα των ατόμων), το να ταυτίζουμε τον πολιτισμό με τη ζωή δεν θα βοηθούσε καθόλου στην κατανόηση των προβλημάτων.

Και επειδή η ιδέα ότι ο πολιτισμός είναι τα πάντα κινδυνεύει να έχει και την ακριβώς αντίθετη απάντηση θα περιοριστούμε στην παρουσίαση παραδειγμάτων στα ζητήματα της τέχνης και της κουλτούρας καθώς και στις υποδομές και τις δομές που δημιουργήθηκαν. Άλλωστε, ο «καθημερινός πολιτισμός» είναι ένα αυτορυθμιζόμενο σύστημα, που δεν χρειάζεται πολιτιστική διαχείριση .

Επίσης, θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε τις προϋποθέσεις, τις τάσεις και τις συγκρούσεις στη διαδοχικότητα των δημοτικών αρχών, οι οποίες υπηρετούν παράλληλα τις παραδοσιακές μορφές του πολιτισμού και τις νέες λογικές με βάση τον ευρύτερο ορισμό του πολιτισμού.

2. Πηγές

Η μελέτη βασίστηκε όχι μόνο σε βιβλιογραφική αλλά και σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα αρχεία του Δήμου Βόλου. Από την ετήσια και πλέον αυτή έρευνα συγκεντρώθηκε άφθονο πρωτογενές υλικό, στο οποίο περιλαμβάνονταν τηρούμενοι αρχειακοί φάκελοι, πρακτικά συνεδριάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου και άλλων διοικητικών οργάνων, εισηγήσεις, ομιλίες, έντυπο αταξινόμητο υλικό, έγγραφα αλληλογραφίας, ΦΕΚ και δημοσιεύματα τοπικού τύπου. Συμπληρωματικές πληροφορίες μου δόθηκαν προφορικά από στελέχη, υπηρεσιακούς παράγοντες των αρμοδίων υπηρεσιών και οργανισμών του Δήμου. Η βιβλιογραφική μου έρευνα έγινε κυρίως στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, στο αρχείο της Ελληνικής Εταιρείας Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ) και της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων (ΚΕΔΚΕ).

3. Προσδιορισμός εννοιών

Η διερεύνηση του αντικειμένου της μελέτης, σε επίπεδο θεωρίας και αυτοδιοικητικής πρακτικής, απαιτεί την οριοθέτηση ορισμένων θεμελιακών εννοιών, οι οποίες διατρέχουν ολόκληρη την αναλυτική και συνθετική επεξεργασία της ύλης που τη συγκροτεί. Οι έννοιες αυτές είναι: Πολιτισμός, πολιτιστικά αγαθά ή πολιτιστική κληρονομιά, πολιτιστική διαχείριση, πολιτική πολιτισμού, σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία, φορείς της πολιτιστικής πολιτικής, πολιτιστική ανάπτυξη (περιφερειακή ή τοπική) κλπ.

¹ Beneton, P., *Histoire des mots: culture et civilization*, Presses de la FNSP, Paris, 1975.

Η έννοια **Πολιτισμός** (civilisation) έχει διευρυνθεί και περιλαμβάνει τις αξίες, τα σύμβολα, τη γλώσσα, την παράδοση (πολιτιστική κληρονομιά, συλλογική συνείδηση), καθώς και τις ταυτότητες, τις τέχνες, την καθημερινή ζωή (στάσεις, νοοτροπίες, συμπεριφορές, αισθητική) .

Οι όροι **Πολιτιστικά αγαθά ή πολιτιστική κληρονομιά** χρησιμοποιούνται εδώ ως ταυτόσημοι και ορίζονται εννοιολογικά από τις διατάξεις των δυο διεθνών Συμβάσεων της Ουνέσκο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, δηλαδή της Σύμβασης του 1954 για την Προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης και της Σύμβασης του 1972 για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς³.

Σύμφωνα με τη σύμβαση, ο όρος «**πολιτιστικό αγαθό**» (bien culturel, cultural property) όπως κατοχυρώθηκε στην πολιτιστική πρακτική, δηλώνει «τα κινητά και ακίνητα αγαθά που έχουν μεγάλη σημασία για την πολιτιστική κληρονομιά κάθε λαού». Ο απλός αυτός όρος συνοδεύεται και από παραδείγματα κατηγοριών αγαθών που τον διασαφηνίζουν. Ανάμεσά τους αναφέρονται τα μνημεία της αρχιτεκτονικής, της τέχνης και της ιστορίας, αρχαιολογικοί χώροι, οικοδομικά συγκροτήματα, κτίρια που στεγάζουν κινητά αγαθά (μουσεία, βιβλιοθήκες), έργα τέχνης, βιβλία, χειρόγραφα κλπ.

Ο όρος «**πολιτιστική κληρονομιά**» (patrimoine culturel, culturel heritage), σύμφωνα με τη Σύμβαση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς περιλαμβάνει μνημεία (έργα αρχιτεκτονικής, μνημειακής γλυπτικής και ζωγραφικής, κατασκευές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, σπήλαια κλπ), οικοδομικά συγκροτήματα και χώρους (έργα του ανθρώπου ή δημιουργήματα από κοινού της φύσης και του ανθρώπου). Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι στις παραπάνω Συμβάσεις- οι οποίες συμπληρώθηκαν στη συνέχεια και από άλλες Συμβάσεις και από Συστάσεις που η Ουνέσκο υιοθέτησε από το 1956 έως το 1978- δεν περιλαμβάνονται η άυλη κληρονομιά (non physical), δηλαδή η γλώσσα, οι παραδόσεις, τα συστήματα αξιών, τα ήθη και έθιμα, η μουσική, ο χορός κτλ⁴.

Ο όρος «**σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία**» δύναται να ανιχνεύσει τον επιχειρηματικό της δρόμο θωρακίζοντας από τη μια την πολιτιστική κληρονομιά, το

² Μια πυκνή περιγραφή της ευρύτερης έννοιας του πολιτισμού βλ. Ceertz, Cl., *Η ερμηνεία των πολιτισμών*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2003, σ. 15-17, υποσ. * και ** και σ. 56-7.

³ Τροβά, Ε., *Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά το Σύνταγμα του 1975/86*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1992, σ. 105-115.

⁴ Κόνσολα, Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σ. 26-30.

λαϊκό πολιτισμό, το φυσικό και αστικό τοπίο και δημιουργώντας από την άλλη το κατάλληλο περιβάλλον ανάπτυξης και ανάδειξης της με την ταυτόχρονη επιβολή κανόνων υγιούς ανταγωνισμού.

Η «**πολιτιστική πολιτική**» ορίζεται «...ως ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτύχουν τη γνώση, ενίσχυση και διάδοση του πολιτιστικού φαινομένου μιας κοινότητας για μια δεδομένη χρονική περίοδο⁵.

Οι «**Φορείς της πολιτιστικής πολιτικής**» θεωρητικά μπορούν να είναι ιδιώτες, διάφορες ενώσεις προσώπων και οργανισμοί ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου, όπως είναι η τοπική αυτοδιοίκηση και πάνω από όλα το κράτος. Σήμερα έχει γίνει πλέον συνείδηση ότι το κράτος έχει να διαδραματίσει τον πρώτο ρόλο. Γι' αυτό και η ιδέα της πολιτιστικής πολιτικής δεν διαχωρίζεται από την ιδέα προγραμματισμού της, δηλαδή την ιδέα μιας δράσης, η οποία εκτυλίσσεται σύμφωνα με σχέδια ετομασμένα εκ των προτέρων.

Ο όρος «**πολιτιστική ανάπτυξη**» είναι η διαδικασία ποιοτικής αναβάθμισης της περιφέρειας της ζωής των κατοίκων μιας συγκεκριμένης περιοχής, η οποία βασίζεται τόσο στη συμμετοχή των πολιτών-κατοίκων, όσο και στο υπάρχον πολιτιστικό φαινόμενο της περιοχής⁶.

Η έννοια «**περιφερειακή ανάπτυξη**» είναι το σύνολο των διαδικασιών για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη όλων των περιφερειών μιας χώρας. Η ανάπτυξη αυτή επιδιώκεται και επιτυγχάνεται με την αύξηση, και συχνά με τη διαφοροποίηση της παραγωγικής «ικανότητας» των περιφερειών και με ορισμένες αναδιαρθρώσεις. Η αύξηση της «παραγωγικής» ικανότητας και οι αναδιαρθρώσεις πρέπει να είναι τέτοιες, ώστε να εξασφαλίζουν «μια συνεχή και αυτοσυντηρούμενη αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος και βελτίωση διαβίωσης του πληθυσμού τους»⁷.

Ο όρος «**περιφέρεια**» αναφέρεται στο γεωγραφικό χώρο ως μονάδα άσκησης συγκεκριμένης πολιτικής πολιτισμού.

Η «**τοπική ανάπτυξη**» αναφέρεται σε κάθε γεγονός ή διαδικασία που γίνεται με την πρωτοβουλία ή στηρίζεται από τον πληθυσμό της συγκεκριμένης κάθε φορά χωρικής μονάδας σε μια ευρεία διαδικασία κοινωνικής αλλαγής σε μια κοινωνία

⁵ Κόνσολα, ό.π., σ. 25 κ.ο.κ.

⁶ Μπιτσάκη, Ε., *Πολιτισμική Διαχείριση και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Σχεδιασμός Πολιτιστικής Πολιτικής και Πολιτιστικό Προϊόντος*, Διόνικος, Αθήνα, 2004, σ. 119-120.

⁷ ΕΒΕΘ, *Προβλήματα περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης*, Θεσσαλονίκη, 1980, σ. 25.

δεδομένης περιοχής, με αποτέλεσμα την κοινωνική και υλική πρόοδο για την πλειοψηφία των κατοίκων⁸.

Επίσης, θα πρέπει να γίνει η διάκριση των εννοιών «πολιτισμικός» και «πολιτιστικός» που προτείνει ο Ν. Μπαμπινιώτης, ο οποίος αναφέρει ότι στη σύγχρονη γλωσσική επικοινωνία παρουσιάζεται συχνά η ανάγκη να γίνει διαφοροποίηση ανάμεσα στον πολιτισμό, ως πνευματικό μέγεθος, ως εθνική ιδιοπροσωπεία, ως αφηρημένη έννοια από τον πολιτισμό ως σύνολο εκφάνσεων και δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στο να αποσκοπούν και στο να ικανοποιήσουν πνευματικές ή καλλιτεχνικές αναζητήσεις, να αναπτύξουν ανάλογα ενδιαφέροντα και να προσφέρουν πολιτισμό ως πράξη.

Έτσι, με τον όρο «πολιτιστικός/ή/ό» δηλώνονται κυρίως τα πράγματα και τα γεγονότα, ή μια συλλογική προσπάθεια, συνειδητή ή ασυνείδητη, σε σύντομο χρονικό ορίζοντα, αντίθετα από το «πολιτισμικός/ή/ό», η οποία αναφέρεται σε μακροπρόθεσμο χρόνο και σε ήδη αποκρυσταλλωμένο κοινωνικό πολιτισμικό μόρφωμα⁹.

4. Διάρθρωση της Εργασίας

Η εργασία συγκροτείται από τρία Μέρη, που χωρίζονται σε δέκα Κεφάλαια.

Ο κεντρικός άξονας της εργασίας είναι η θεωρητική και πρακτική προσέγγιση της πολιτικής πολιτισμού στην τοπική αυτοδιοίκηση και η παρουσίαση όψεων πολιτικής πολιτισμού στο Δήμο Βόλου, κατά την περίοδο 1985-2005: Η ταξινόμηση της ύλης γίνεται ανάλογα με τα παρουσιαζόμενα παραδείγματα, κατά την οποία η αυτοδιοίκηση και ειδικότερα ο Δήμος Βόλου εμπλέκεται σε ζητήματα «πολιτισμού» ως διαχειριστής των πολιτιστικών πόρων και ως βασικός φορέας δημιουργίας πολιτιστικής υποδομής. Στα παραδείγματα ο δήμος έχει τη δυνατότητα ή πετυχαίνει να γίνει ο ίδιος παραγωγός άμεσα ή έμμεσα, πολιτιστικών αγαθών, είτε ενθαρρύνοντας τους καλλιτέχνες, είτε εφαρμόζοντας ένα αποτελεσματικό σύστημα οργάνωσης και διαχείρισης της προσφοράς και ζήτησης των πολιτιστικών αναγκών της περιοχής του, με τα εκάστοτε προβλήματα και τις αδυναμίες (Κεφάλαιο 3, 6).

⁸ Κόνσολα, Ντ., *Πολιτιστική δραστηριότητα και Κρατική Πολιτική στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1990, σ. 31.

⁹ Αγραφιώτης, Δ., «Πολιτισμός-Τοπική Αυτοδιοίκηση» στο: Πρακτικά Συνεδρίου της ΤΕΔΚΝΑ, Ύδρα 1993.

Παράλληλα, εξετάζονται πρακτικές που η τοπική αυτοδιοίκηση και ειδικότερα η περίπτωση του Δήμου Βόλου παρουσιάζεται ως επιτελικός νους για τη σύλληψη και την προώθηση ενός σχεδίου πολιτιστικής πολιτικής (Κεφάλαια 4, 5, 7)

1. Στο Πρώτο Μέρος (Κεφάλαια 1 - 2) παρουσιάζεται η σημασία και ο ρόλος άσκησης πολιτικής πολιτισμού από την αυτοδιοίκηση, η οποία δημιουργεί ευνοϊκές προοπτικές για το μέλλον των πόλεων, ως δημόσιων χώρων και πολιτικών κοινοτήτων.

Στο Κεφάλαιο 1 σκιαγραφείται η διαχρονική εξέλιξη των στρατηγικών στόχων της πολιτικής πολιτισμού σε διάφορες δυτικοευρωπαϊκές πόλεις στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, οι οποίες αποτέλεσαν εν πολλοίς το πρότυπο μοντέλο για τις ελληνικές και επιχειρείται σύντομη επισκόπηση των προσπαθειών της ευρωπαϊκής κοινότητας να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις υποστήριξης της πολιτιστικής ανάπτυξης. Αναφέρονται, επίσης, οι αποκλίσεις των πολιτικών της αυτοδιοίκησης, επηρεαζόμενες από τις εκάστοτε ισχύουσες μεταβλητές καθώς και το ζήτημα της αποκέντρωσης της κεντρικής εξουσίας προς την αυτοδιοίκηση.

Το Κεφάλαιο 2 παρουσιάζει: α) τους πρωταρχικούς παράγοντες που διαμορφώνουν και ασκούν πολιτική για τον πολιτισμό, δηλαδή το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση, συμπεριλαμβανομένου του ιδιαίτερου ρόλου της δεύτερης να διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο στην άσκηση της πολιτικής πολιτισμού και β) τη διαδικασία σχεδιασμού της πολιτικής πολιτισμού της αυτοδιοίκησης καθώς και το ισχύον θεσμικό πλαίσιο της αποκέντρωσης.

2. Το Δεύτερο Μέρος (Κεφάλαια 3 - 9) αφορά όψεις από τις εφαρμογές πολιτιστικής πολιτικής στο Δήμο Βόλου, κατά την εικοσαετία: 1985-2005. Η βασική επιδίωξη και τα κρίσιμα ερωτήματα που διατρέχουν τα κεφάλαια αυτά, είναι σε ποιο βαθμό ο Δήμος, μέσω των πρωτοβουλιών και των επιλογών του κατάφερε: α) να ενσωματώσει την τέχνη σε πολλές πτυχές και συνήθειες της καθημερινής ζωής, β) να συνεισφέρει στην κοινωνική συνοχή και να συμβάλλει στην ποιότητα ζωής των πολιτών-αιτήματα στα οποία πρέπει να στηρίζεται μια σύγχρονη τοπική πολιτική πολιτισμού.

Αντικείμενο του Κεφαλαίου 3 είναι τα θεατρικά του Βόλου, όπως διαμορφώνονται στο χρόνο, με την ενεργή παρέμβαση του Δήμου, ο οποίος στον τομέα αυτό αποκτά έναν εναλλασσόμενο ρόλο: Εμφανίζεται τότε ως βασικός φορέας δημιουργίας πολιτιστικής υποδομής (δημιουργία Θεάτρου κλπ) και ως διαχειριστής των πολιτιστικών πόρων (θεσμός ΔΗΠΕΘΕ, θεατρικά σχήματα κλπ),

και τότε ως άμεσος παραγωγός πολιτιστικού προϊόντος (παραγωγές θεατρικών έργων, συμπαραγωγών κλπ), επιχειρώντας σε σημαντικό βαθμό την ενεργοποίηση του καλλιτεχνικού δυναμικού της πόλης.

Το Κεφάλαιο 4 είναι αφιερωμένο στη σύλληψη ενός σχεδίου δράσης, ως μια ενιαία πρόταση πολιτικής πολιτισμού του Δήμου στην καλλιτεχνική παιδεία με μια σειρά παρεμβάσεων για τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου. Ο σχεδιασμός αυτός διαμορφώνεται με κεντρικό θεματικό άξονα τις εικαστικές και τις εφαρμοσμένες τέχνες και τη σύνδεσή τους με την παραγωγική φυσιογνωμία της πόλης, ως μια πρόταση επαγγελματικής αποκατάστασης των νέων.

Στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζονται πρωτοβουλίες του Δήμου με στόχο τη δημιουργία προϋποθέσεων και κινήτρων, ιδιαίτερα για τους νέους, προκειμένου να συμμετέχουν στην πολιτιστική διαδικασία. Η πολιτική αυτή αναπτύσσεται στη βάση της θεώρησης ότι ο πολιτισμός δημιουργεί ένα περιβάλλον συμμετοχής και αναπτύσσει δυναμικές που συνεισφέρουν στην κοινωνική συνοχή.

Το Κεφάλαιο 6 επικεντρώνεται στην προσπάθεια του Δήμου για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της μουσικής, του χορού και του κινηματογράφου και μέσω αυτών των τεχνών, στην ενίσχυση της πολιτιστικής ζωής του τόπου, δημιουργώντας ένα περιβάλλον με ευκαιρίες δημιουργικών ερεθισμάτων και επαφής. Επίσης, περιγράφεται ένα σύστημα οργάνωσης και διαχείρισης της προσφοράς και ζήτησης των πολιτιστικών αναγκών της περιοχής του, όπως είναι το Δημοτικό Ωδείο και η Σχολή Χορού.

Στο Κεφάλαιο 7, ο Δήμος εμφανίζεται να υλοποιεί μια στρατηγική με στόχο τη διαχείριση και την αξιοποίηση σημαντικού μέρους της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης και τη διατήρηση της ιστορικής της μνήμης. Στο πλαίσιο αυτού επιχειρείται μια σύντομη παρουσίαση του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.ΚΙ.).

Το Κεφάλαιο 8 επικεντρώνεται στις αρχιτεκτονικές, κυρίως, παρεμβάσεις του Δήμου για τη δημιουργία της σύγχρονης φυσιογνωμίας της πόλης και την ανανέωση των δημόσιων χώρων της ως μια δημιουργική σύζευξη με τις προσφερόμενες δυνατότητες αναψυχής και πολιτισμού. Αναλύεται η στρατηγική του Δήμου αναζωογόνησης του κεντρικού ιστού της πόλης, με στόχο την προσέλκυση μεγαλύτερου δείκτη τουριστών και τη διοργάνωση μεγάλων πολιτιστικών γεγονότων και δημοσίων θεαμάτων στους ανοικτούς δημόσιους χώρους της μεταμορφώνοντάς τους σε υπαίθριους χώρους αναψυχής και εργαστήρια πολιτισμού. Στο πλαίσιο αυτού

παρουσιάζονται αντίστοιχα παραδείγματα: Η Βαλκανική Πολιτιστική Συνάντηση, ένας θεσμός που αναπτύχθηκε στην πλατεία Ρήγα Φεραίου, η Διεθνής Συνάντηση Γλυπτικής στην πλατεία Αναύρου, η διοργάνωση μεγάλων εκδηλώσεων με την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων, η τελετή της τρόπιδας της «Αργώ» κλπ.

Αντικείμενο του Κεφαλαίου 9 είναι η παρουσίαση εφαρμογής χαρακτηριστικών περιπτώσεων θεσμών αποκέντρωσης της κεντρικής εξουσίας στο Βόλο, με σκοπό την πολιτιστική ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας: 1) Ο θεσμός του ΕΑΠ, η λειτουργία του οποίου σε σχέση με την κεντρική και την τοπική εξουσία αποδείχτηκε αποτελεσματική και, κυρίως, μεταβλήθηκε σε ένα θεσμό συμμετοχικής δημοκρατίας. 2) ο θεσμός του Ε.Π.Δ.Π. και ειδικότερα το ΚΕΜΘ που ιδρύθηκε στο Βόλο, με πολύπλευρο πολιτιστικό και εκπαιδευτικό ενδιαφέρον, αναδεικνύει το μείζον ζήτημα των επιλογών της κεντρικής εξουσίας και ιδιαίτερα της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας του ΥΠ.ΠΟ., με δυσάρεστες οικονομικές και λειτουργικές συνέπειες για την τοπική αυτοδιοίκηση.

3. Το Τρίτο Μέρος (Κεφάλαιο 10) εξετάζει την κοινή γνώμη στο Βόλο, σχετικά με τις πολιτικές που έχουν ασκηθεί ή ασκούνται στην πόλη. Βασίζεται σε μια έρευνα που έγινε με στόχο να μετρηθεί το ενδιαφέρον ή η αδιαφορία, η γνώση ή η άγνοια των βολιωτών σε ό,τι αφορά ζητήματα πολιτισμού, να αποτυπωθεί η σχέση τους με χώρους ή θεσμούς πολιτισμού και να εντοπίσει, κατά το δυνατόν, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η εφαρμοζόμενη πολιτική πολιτισμού. Επίσης, να καταγραφεί πόσο διευρυμένα ή «παραδοσιακά» αντιλαμβάνονται τον πολιτισμό, ως βασικό συστατικό της ποιότητας ζωής. Στο ίδιο Κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα αυτής της έρευνας.

Η εργασία ολοκληρώνεται με τα Συμπεράσματα.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Γενική Επισκόπηση

Η προώθηση του πολιτισμού, σε ευρωπαϊκό αλλά και σε εθνικό επίπεδο και η διαμόρφωση πολιτικών και δράσεων, με σκοπό την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και την προβολή της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας, πρέπει να είναι πρωταρχικός στόχος και επιλογή της εκάστοτε εξουσίας, καθώς συνδέεται άρρηκτα με την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τη διατήρηση της συλλογικής ταυτότητας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης που διανύουμε.

Η έκφραση «πολιτική πολιτισμού», η συγκεκριμένη δηλαδή πολιτική που ασκείται από την πολιτεία, μας επιβλήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980¹⁰. Ο πολιτισμός είναι βασικό στοιχείο άσκησης της κεντρικής πολιτικής, που διαφοροποιείται ανάλογα με τις επικρατούσες ιδεολογικοπολιτικές απόψεις. Διαφορετικά αντιλήφθηκαν τον πολιτισμό τα διάφορα ολοκληρωτικά καθεστώτα, διαφορετικά τον αντιλαμβάνονται οι σύγχρονες αστικές δημοκρατίες, γι' αυτό και οι πολιτικές που τον υπηρετούν διαφέρουν ριζικά. Οι δε συνεχώς μεταβαλλόμενες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και οι ιδεολογικές αντιλήψεις έχουν συχνά ως αποτέλεσμα να διαφοροποιούν την έννοια αυτή.

Με δεδομένο πως ο πολιτισμός νοείται σήμερα ως δημόσιο αγαθό, η πολιτική, ως σύστημα λήψης αποφάσεων λειτουργώντας με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον, οφείλει διαχειριζόμενη και συνθέτοντας τις επιμέρους κοινωνικές διεκδικήσεις να αναχθεί ή να ανάγεται σε θεσμικό εγγυητή ενός πολιτιστικού πλουραλισμού.

Στην Ευρώπη, η υιοθέτηση μιας κοινής πολιτιστικής πολιτικής αποτέλεσε, από πολύ νωρίς, έναν από τους βασικούς στόχους με τους οποίους ασχολήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση, μολονότι από την αρχή, η επίτευξή του θεωρήθηκε ως ένα από τα πιο ακανθώδη θέματα, καθώς προσέκρουε στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας. Ακόμη και σήμερα, αν εξαιρεθούν ορισμένες διστακτικές προσπάθειες συγκρότησης ενός πλέγματος πολιτικών πολιτισμού, δεν υφίσταται κανένα ευρωπαϊκό όργανο αποκλειστικά αρμόδιο για το σύνολο των υποθέσεων του πολιτισμού. Ωστόσο, η Ε. Ε. δε παραιτήθηκε ποτέ από την υλοποίηση μιας κοινής

¹⁰ Κατά τον Εντγκάρ Μορέν, η «πολιτική πολιτισμού» συναρμόζεται με την «πολιτική του ανθρώπου», η οποία θέλει να είναι μια πολυδιάστατη πολιτική, αφού σήμερα όλα τα ανθρώπινα προβλήματα έχουν πολιτική διάσταση. Μορέν, Εντγκάρ- Ναίρ, Σαμί, *Μια πολιτική πολιτισμού, Νέα Σύνορα, μετάφρ. Ε. Αστερίου, Αθήνα, 1998, σ. 218-231.*

πολιτικής πολιτισμού, εμμένοντας στην προσπάθεια παρέμβασης στα ζητήματα του πολιτισμού είτε μέσω μιας απόπειρας θεσμοθέτησης κοινής πολιτιστικής δράσης, είτε μέσω μιας απλής ενσωμάτωσης των πολιτιστικών θεμάτων στη σφαίρα της αρμοδιότητας των ήδη υπαρχόντων ευρωπαϊκών οργάνων και θεσμών.

Παρόλα αυτά, διαπιστώνονται αδυναμίες και ανεπάρκειες των ευρωπαϊκών πολιτικών για τον πολιτισμό, με κύριο χαρακτηριστικό τις αποκλίνουσες προσεγγίσεις της κάθε χώρας. Η κάθε χώρα αναπτύσσει έναν ιδιότυπο δημόσιο μηχανισμό διαχείρισης των πολιτιστικών προϊόντων, με το οποίο σκοπεύει να προφυλάξει τις ιδιαιτερότητές της και την πολιτισμική της μοναδικότητα.

Για το λόγο αυτό, η τοπική αυτοδιοίκηση ως μονάδα άσκησης πολιτικής πολιτισμού θεωρείται σήμερα διεθνώς ότι αποτελεί το πιο κατάλληλο χωρικό μέγεθος για την εφαρμογή της. Το μέγεθος της περιφέρειας ή της πόλης μπορεί να αναδειξει την πολιτιστική ταυτότητα και παράλληλα μπορεί να αποτελέσει το ανοικτό πεδίο υποδοχής των διεθνών τάσεων στους τομείς της πολιτιστικής δράσης, απαραίτητος συνδυασμός για την πολιτιστική πρόοδο.

Τα τελευταία χρόνια η πολιτική πολιτισμού αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σπουδαιότητα ως συστατικό των στρατηγικών για την οικονομική αναζωογόνηση και την ενίσχυση της ταυτότητας σε πάρα πολλές πόλεις της δυτικής Ευρώπης και τελευταία και της Ελλάδας. Ο πολιτισμός τοποθετείται δυναμικά στην πρώτη γραμμή της αστικής ανάπτυξης, δεδομένου ότι η πολιτιστική διάσταση μιας κοινωνίας συμβάλλει στην κοινωνικοπολιτική ενσωμάτωση και αναβάθμιση των κατοίκων, στην ποιοτική βελτίωση των συνθηκών ζωής τους και στην επίτευξη της μέγιστης δυνατής συμμετοχής τους στις διαδικασίες ανάπτυξης του τόπου τους.

Στην τοπική αυτοδιοίκηση η πολιτική πολιτισμού διαφοροποιείται σημαντικά, λόγω διαφορών στο ιδεολογικό υπόβαθρο των δήμων, στους οικονομικούς πόρους και τις εξουσίες που διαθέτουν καθώς και στη φύση των σχέσεων μεταξύ του δημόσιου, ιδιωτικού και εθελοντικού τομέα. Ωστόσο, παρ' όλες αυτές τις διαφορές, μπορεί κανείς να αναγνωρίσει μερικές κοινές τάσεις στην εξέλιξη της πολιτικής πολιτισμού των πόλεων. Μια βασική τάση-κοινή για τις περισσότερες προηγμένες χώρες είναι η μείωση του χρόνου εργασίας και η αύξηση του ποσοστού του κατά κεφαλή εισοδήματος, που καταναλώνεται για ψυχαγωγία και πολιτιστικές δραστηριότητες. Αυτό οδήγησε τις τοπικές αρχές να αυξήσουν τις δαπάνες για τον πολιτισμό και να δημιουργήσουν νέες διοικητικές δομές καθώς και όργανα χάραξης πολιτικής πολιτισμού για την προώθηση πολιτιστικών υπηρεσιών, οι οποίες να

ανταποκρίνονται στο ολοένα αυξανόμενο, πιο εξειδικευμένο και πολύπλοκο δημόσιο αίτημα.

Η πολιτιστική αναγέννηση των ευρωπαϊκών πόλεων που δεν είναι πρωτεύουσες, ενθαρρύνθηκε από τις εθνικές πολιτικές για την αποκέντρωση εξουσιών από την κεντρική κυβέρνηση προς την περιφερειακή και την τοπική αυτοδιοίκηση. Επίσης, από την εμφάνιση τοπικών και κοινωνικών κινημάτων που προβάλλουν νέα πολιτιστικά αιτήματα και την ανάγκη να προσαρμοστούν προς τους κοινωνικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς που προκάλεσαν οι διαδικασίες οικονομικής αλλαγής της δεκαετίας του 1970 και του 1980. Οι οικονομικές παράμετροι και αλλαγές επηρέασαν διάφορες πόλεις και περιοχές με διαφορετικούς τρόπους. Ωστόσο, όλο και περισσότερο οι πολιτικοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων για τα ζητήματα πολιτισμού συνειδητοποιούν ότι η ανάπτυξη πολιτικής πολιτισμού αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για την ποικιλομορφία της τοπικής οικονομικής βάσης και την επίτευξη μεγαλύτερης κοινωνικής συνοχής. Πρόσεξαν ιδιαίτερα τους αναπτυσσόμενους οικονομικούς τομείς, όπως η αναψυχή, ο τουρισμός, τα μέσα επικοινωνίας και άλλες πολιτιστικές βιομηχανίες, όπως ο αθλητισμός, σε μια προσπάθεια να αντισταθμιστεί η απώλεια θέσεων εργασίας, κυρίως, σε παραδοσιακούς βιομηχανικούς τομείς. Θεώρησαν πως μια δραστήρια κοσμοπολίτικη πολιτιστική ζωή αποτελεί το βασικό συστατικό για το μάρκετινγκ των πόλεων και τις στρατηγικές «διεθνοποίησης». Προώθησαν τη συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες ως τρόπο ένταξης στην τοπική κοινότητα άνεργων νέων, μεταναστών και κοινωνικών ομάδων που υπήρξαν θύματα της οικονομικής αναδιάρθρωσης.

Από την άποψη των στρατηγικών στόχων της πολιτικής των ανθρώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης, η σημαντικότερη ιστορική τάση είναι η μεταστροφή από το ενδιαφέρον για τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα, που επικρατούσε στη δεκαετία του 1970, προς τις προτεραιότητες της οικονομικής ανάπτυξης και της αναζωογόνησης των πόλεων στη δεκαετία του 1980. Επίσης, υπονόμει τη θεώρηση του πολιτισμού ως «επίδικου πολιτικού ζητήματος και της πολιτιστικής πολιτικής ως εναλλακτικής επιλογής έναντι των παραδοσιακών στρατηγικών για πολιτική επικοινωνία και κινητοποίηση». Στη δεκαετία του '80, το ενδιαφέρον στράφηκε στην πολιτική συναίνεση, τις εταιρικές σχέσεις μεταξύ νέων

προγραμμάτων για την προβολή της εικόνας μιας πόλης και γενικά τη συμβολή του πολιτισμού στην οικονομική ανάπτυξη¹¹.

Κατά τη δεκαετία του 1990, η ανάπτυξη και η ενδυνάμωση προγραμμάτων στήριξης της πολιτιστικής δράσης από την πολιτική πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπήρξε αρκετά σημαντική. Αποτέλεσμα αυτής υπήρξε μια σχετική εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, όπως λόγω χάρη συνέβη με την οδηγία «Τηλεόραση δίχως σύνορα» (Télévision sans frontières) (1991)¹². Η εν λόγω ανάδυση πολιτικών πολιτισμού αποτέλεσε ενδεχομένως το απαύγασμα της διαδικασίας εντατικής εναρμόνισης των οικονομικών πολιτικών και των εθνικών νομοθεσιών στο τέλος της δεκαετίας του '80.

Με την επικέντρωση του ρόλου της πολιτιστικής πολιτικής στη στρατηγική για την οικονομική ανάπτυξη, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, την προσέλκυση επενδύσεων, την τόνωση της τουριστικής δραστηριότητας και την αναζωογόνηση των πόλεων, δεν σημαίνει βεβαίως ότι εγκαταλείπονται οι παλιές πρακτικές και τα κοινωνικά επιχειρήματα του παρελθόντος. Τα επιχειρήματα, οι πρωτοβουλίες και η κινητικότητα της κάθε εποχής συνυπάρχουν, όχι κατ' ανάγκη πάντοτε με την αρμονικότερη σχέση και την αναγκαία διάδραση, αλλά πάντως, είτε στρέφονται προς την ελίτ, είτε προς την κοινότητα, αποτελούν βασικό συστατικό της πολιτικής της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η τοπική αυτοδιοίκηση, και αυτό το πεδίο μάς ενδιαφέρει εδώ, ως μια μικρογραφία του κράτους με τις νέες αρμοδιότητες που της έχουν ανατεθεί, έχει τη δυνατότητα να δημιουργεί δομές, όπου θα στηριχθούν τα ζωντανά κοινωνικά κύτταρα πολιτισμού για να αναπτύξουν τη δράση και τη δημιουργικότητά τους. Η τοπική αυτοδιοίκηση, όπως κάθε δημόσια εξουσία, μπορεί να παρακινεί, να ενθαρρύνει, να προσφέρει τα μέσα για να αξιοποιήσει κάθε δημιουργική κοινωνική πρωτοβουλία.

Στην παρούσα εργασία μας ενδιαφέρει να αναδείξουμε τη συμμετοχή και τον ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης στην προώθηση του πολιτισμού γενικά. Γιατί, στο

¹¹ Bianchini, Fr., «Η ανάπλαση των Ευρωπαϊκών πόλεων-ο ρόλος των πολιτιστικών πολιτικών» στο: *Πολιτιστική Πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*, ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 1994, σ. 17-34.

¹² Οδηγία 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου για το συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων (οδηγία "Τηλεόραση χωρίς σύνορα") - ΕΕ L 298 της 17.10.1989 και Δελτίο 10-1989, σημείο 2.1.18 -, όπως τροποποιήθηκε τελευταία από την οδηγία 97/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου - ΕΕ L 202 της 30.7.1997 και Δελτίο 6-1997.

πλαίσιο της αρχής της εγγύτητας, οι τοπικές αρχές βρίσκονται πιο κοντά στον πολίτη και στην καθημερινότητά του και γνωρίζουν τις ανάγκες του, ενώ μπορούν να συνεκτιμήσουν τις τοπικές ιδιομορφίες και να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην προβολή των συγκριτικών πολιτισμικών πλεονεκτημάτων και να αναβαθμίσουν το επίπεδο και την ποιότητα της ζωής του.

2. Ιστορική επισκόπηση των πολιτικών πολιτισμού

Για να κατανοηθούν καλύτερα οι διαρκώς ανανεούμενες πολιτικές στο χώρο του πολιτισμού, είτε στο χώρο των κεντρικών εξουσιών, είτε στο χώρο της αυτοδιοίκησης, πιστεύουμε ότι θα πρέπει να ανατρέξουμε στον τρόπο που λειτούργησε η πολιτισμική πολιτική στις προηγούμενες δεκαετίες:

2.1. Οι δεκαετίες του 1950 και του 1960

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, οι δυτικοευρωπαϊκές πόλεις εξερχόμενες από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν είχαν, ακόμη, εντάξει στη στρατηγική τους πολιτικές πολιτισμού, δεδομένου ότι αφενός, η διοικητική και οικονομική αποκέντρωση ήταν ανύπαρκτη και αφετέρου, η κρατούσα άποψη απέναντι στην έννοια του πολιτισμού, όπως περιγράφεται παρακάτω, ήταν αρκετά περιορισμένη, στηριζόμενη περισσότερο στην παράδοση. Σε γενικές γραμμές, η έννοια του «πολιτισμού» συνήθως εξομοιωνόταν με την έννοια της «τέχνης».

Η πρώτη απόπειρα διαμόρφωσης ενός οργάνου επιφορτισμένου με θέματα πολιτισμού έλαβε χώρα το 1950 με τη δημιουργία του «Ευρωπαϊκού Κέντρου Πολιτισμού» με έδρα τη Λοζάνη, το οποίο είχε ως κύριο σκοπό να προσφέρει ένα χώρο συνάντησης των αντιπροσώπων του πολιτισμού¹³.

Στη δεκαετία του 1960, δεν είχε ακόμη καλλιεργηθεί η αντίληψη της συσχέτισης των πολιτιστικών πόρων με την πολεοδομική ανάπτυξη, την ενίσχυση της φυσιογνωμίας των πόλεων, την ανάπτυξη του τουρισμού κλπ. Οι δημοτικές επιτροπές που ήταν υπεύθυνοι για την πολιτική πολιτισμού προσέλκυαν πολιτικούς χωρίς ιδιαίτερες ικανότητες που ήταν στο τέλος της σταδιοδρομίας τους, χωρίς ειδίκευση και με απόψεις συντηρητικές¹⁴.

Η ενσωμάτωση του πολιτισμού στα αντικείμενα της κρατικής πολιτικής σηματοδοτήθηκε από την ίδρυση του Υπουργείου Πολιτιστικών Υποθέσεων της

¹³ Βλάσσης, Α., «Απόπειρα αποτίμησης και αποκρυστάλλωσης των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω στον πολιτισμό», *EKEM*, (αφιέρωμα στο: Ευρωπαϊκός πολιτισμός ή Ευρώπη των πολιτισμών;) Αθήνα 30.5.2005.

¹⁴ Bianchini, ό.π., σ. 24.

Γαλλίας, το 1958, με Υπουργό τον Αντρέ Μαλρώ (από το 1958¹⁵ μέχρι τον Μάη του 1968), ο οποίος διαμόρφωσε μια κρατική πολιτική πολιτισμού .

2.2. Η δεκαετία του 1970: Πολιτισμός, συμμετοχικότητα και κοινωνική ανάπτυξη

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 μια σειρά από παράγοντες συμβάλλουν, τόσο στη διεύρυνση της έννοιας του πολιτισμού και τη σημασία της πολιτικής του, όσο και στις έντονες ιδεολογικές συγκρούσεις. Η διευρυμένη έννοια του πολιτισμού, η οποία αντιστρατεύτηκε την τάση της δεκαετίας του 1950 και του 1960, σύμφωνα με τον Crombie, «περιλαμβάνει κάθε τι που αφορά στην καθημερινότητα του ανθρώπου, πως ζει, πως εργάζεται, πως κατοικεί, σε ποια τέχνη έχει πρόσβαση, πως περνάει στον ελεύθερο χρόνο του και πως μπορεί να διαμορφώσει τις σχέσεις του με άλλους ανθρώπους»¹⁶ .

Στην αλλαγή της νοοτροπίας συνέβαλε και η καθιέρωση του σοσιαλισμού σε πολλές χώρες, κυρίως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο οποίος υποσχόταν τον εκδημοκρατισμό όλου του ιστού της κοινωνικής ζωής. Ο σοσιαλισμός πρότεινε μια πολιτική, η οποία εγγυόταν νέες αξίες στις ανθρώπινες σχέσεις και ένα εγχείρημα αλληλεγγύης της κοινωνίας, πριμοδοτώντας νέες απόψεις, καινοτόμες πρωτοβουλίες και πρακτικές για τη στρατηγική του πολιτισμού. Η εμφάνιση αυτών των νέων στρατηγικών στις πόλεις συνδέεται στενά με τα κοινωνικά αιτήματα που ανθίζουν μετά το 1968 και αφορούν ζητήματα φεμινισμού, περιβαλλοντισμού, ακτιβισμού ομοφυλοφίλων, εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, κοινοτικής δράσης κ.ά., των οποίων οι δραστηριότητες έχουν σαφή πολιτιστική διάσταση. Τα παραπάνω κοινωνικά κινήματα είχαν μια έμμεση σχέση με τον πολιτισμό, δεδομένου ότι οι κοινωνικές ομάδες που τα εξέφραζαν ασχολούνταν με τον πολιτιστικό τομέα, που περιλάμβανε πειραματικές θεατρικές σκηνές, συγκροτήματα ροκ μουσικής,

¹⁵ Ο Αντρέ Μαλρώ (1901-1976) ήταν Γάλλος νομπελίστας μυθιστοριογράφος και ιστορικός τέχνης. Μετά τους «Καταχτητές» που εκδόθηκαν το 1928 ύστερα από επίσκεψη του συγγραφέα στην επαναστατημένη Κίνα, γνωστά έργα του είναι η «Μοίρα του ανθρώπου» (1933) και «Οι φωνές της σιωπής» (1951). Ο Μαλρώ στη δεκαετία του τριάντα ήταν υποστηρικτής του Τρότσκι μέχρι του σημείου να καταστρώσει σχέδιο απαγωγής του από την Αλμα Ατα της Τασκένδης, όπου είχε εκτοπιστεί από τον Στάλιν. Τα σχέδια επί χάρτου καταστράφηκαν από τον εκδότη Γκαλιμάρ, λίγο πριν από την είσοδο των Γερμανών στο Παρίσι. Επίσης ο ίδιος ο συγγραφέας, σύμφωνα με μαρτυρία της γυναίκας του Κλάρα και παρά την μεταστροφή του σε πολιτικό επίπεδο, σε μια από τις προποσίες του σε λογοτεχνικό συνέδριο στη Μόσχα το 1934 ύψωσε το ποτήρι του πίνοντας στην υγεία ενός μεγάλου απόντα, του Λέον Νταβίντοβιτς Τρότσκι. Στη συνέχεια, ο Μαλρώ στρατεύθηκε στην υποστήριξη του Ντε Γκάλ, ο οποίος τον αντάμειψε κάνοντάς τον υπουργό Πολιτιστικών Υποθέσεων από το 1958 μέχρι τον Μάη του 1968. Βλ. σχετικά: Ζήρος, Αλ., *Η συνάντηση Λέον Τρότσκι-Αντρέ Μαλρώ*, Γαβριηλίδης, Αθήνα, 2003, www.fr.wikipedia.org/wiki και Le Gales, P., «Ρεν: Καθολικός ανθρωπισμός και αστική επιχειρηματικότητα», στο: *Η αναζωογόνηση των πόλεων*, ό.π., σ. 175-192.

¹⁶ Crombie, A., *Cultural Policy in the United Kingdom*, 1982.

ανεξάρτητους κινηματογραφικούς σκηνοθέτες, ελεύθερους ραδιοφωνικούς σταθμούς, μικρές εκδοτικές μονάδες, ριζοσπαστικές εφημερίδες και περιοδικά.

Αυτός ο κόσμος αμφισβητούσε την παραδοσιακή διάκριση μεταξύ της «υψηλής» και της «χαμηλής» κουλτούρας, την οποία ενστερνίζονταν οι ηγεσίες των σοσιαλιστικών και αριστερών κομμάτων, αλλά αντίθετα υιοθετούσε μια πολύ ευρύτερη και δημοκρατικότερη έννοια του πολιτισμού. Επιπλέον, τα νέα αυτά κοινωνικά ζητήματα θεωρούσαν ότι η πολιτιστική στρατηγική και η δράση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την πολιτική, χωρίς διαχωριστικές γραμμές, και εναντιώνονταν στις απόψεις, σύμφωνα με τις οποίες τα θέματα του πολιτισμού και οι ανάγκες του εντάσσονταν σε ευρύτερες πολιτικές και οικονομικές προτεραιότητες.

Έτσι, στα τέλη, περίπου, της δεκαετίας του '70 και στις αρχές του '80, οι τοπικοί άρχοντες και οι πολιτικοί που ασχολούνταν με τον πολιτισμό άρχισαν να εντάσσουν στα προγράμματά τους τα κοινωνικά αιτήματα που εξέφραζαν τα νέα κινήματα, αναγνωρίζοντας ότι η πολιτιστική ανάπτυξη αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα του πολιτικού βίου και της πολιτικής τους για την επίτευξη κοινωνικών και πολιτικών στόχων. Προώθησαν την ατομική και ομαδική αυτοέκφραση και διέδρυναν την πρόσβαση στις πολιτιστικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες χωρίς αποκλεισμούς. Γενικά δια μέσου της πολιτιστικής πολιτικής, ενθαρρύνθηκαν διάφορες μορφές της δημόσιας ζωής στην οποία είχαν πρόσβαση όλοι οι πολίτες και όχι μόνο οι ελίτ και οι προνομιούχοι. Επίσης, μέσω του πολιτισμού και της ψυχαγωγίας οι τοπικοί άρχοντες άρχισαν να στοχεύουν στην καταπολέμηση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων μέσα στις πόλεις, ενισχύοντας τη διαπροσωπική αλληλεπίδραση για την προώθηση της ανασυγκρότησης της κοινότητας. Τα παραπάνω συνιστούσαν μια μορφή αντίδρασης σε τάσεις κοινωνικής εξατομίκευσης και ιδιωτικοποιημένης πολιτιστικής κατανάλωσης, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο της πόλης ως την κεντρική συνιστώσα για την κοινωνική ταυτότητα και τη δημόσια έκφρασή της.

Στην περίοδο αυτή, όπου ο εκδημοκρατισμός της κουλτούρας ήταν ορατός σχεδόν σε κάθε πολιτιστική έκφραση, διοργανώνονταν φεστιβάλ και μεγάλες πολιτιστικές δράσεις των οποίων ο ιδεολογικός άξονας ήταν η εδραίωση ίσων ευκαιριών για συμμετοχή όλων των πολιτών, διαφορετικού γνωστικού επιπέδου, φύλου, ηλικίας, θρησκευτικών προτιμήσεων και εθνικής προέλευσης. Παντού ξεπηδούσαν πρωτοβουλίες για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των πολιτών, των ηλικιωμένων και των ανέργων, έστω και εάν για τους τελευταίους, ο χρόνος δεν

είχε ανταποδοτικότητα και αγοραστική αξία. Άρχισαν να εμφανίζονται τάσεις αξιοποίησης της βιομηχανικής κληρονομιάς και επανάχρησης των βιομηχανικών κτιρίων, που είχαν αχρηστευτεί από τις οικονομικές αλλαγές, οι οποίες συνέβαλαν αποτελεσματικά στην αναζωογόνηση των πόλεων και στην ανασύσταση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας τους.

Οι πολιτικές της αυτοδιοίκησης περιλάμβαναν ακόμη σχεδιασμούς για την πολεοδομική ανασυγκρότηση των πόλεων, αναπλάσεις εγκαταλειμμένων συνοικιών, δημιουργία νέων δημόσιων χώρων, κυκλοφοριακές ρυθμίσεις με στόχο την αποφόρτιση, κατασκευή πεζοδρόμων, ενίσχυση του κεντρικού ιστού, μέριμνα για τα παιδιά με στόχο τη διαμόρφωση μιας νέας εικόνας, της πόλης, περισσότερο ελκυστικής. Οι δημοτικές αρχές καλλιεργούσαν νέες ιδέες πολιτιστικής ανάπτυξης και προγράμματα που συμπεριλάμβαναν τους παραπάνω στόχους και για ένα επιπλέον λόγο: Η εφαρμοζόμενη πολιτική πολιτισμού πρόβαλλε ως σύμβολο ρήξης με τις δομές και τις ιδεολογίες του παρελθόντος. Για πάρα πολλούς πολιτικούς-δημάρχους η πολιτιστική πολιτική ήταν ένα ευέλικτο εργαλείο για την προβολή των νέων πολιτικών ιδεών, ακόμη και για την καλλιέργεια της εικόνας τους, δεδομένου ότι, συχνά, λειτουργούσε ως ένας πρώτης τάξεως γραφειοκρατικός μηχανισμός.

2.3. Η δεκαετία του 1980: Οικονομική επενδυτική πολιτική

Κατά τη δεκαετία του 1980, λαμβάνουν χώρα πολυάριθμες πρωτοβουλίες και παρεμβάσεις ηγετών καθώς και σημαντικών προσωπικοτήτων των τεχνών και των γραμμάτων με κύρια επιδίωξη τη δημιουργία προγραμμάτων στήριξης και ενίσχυσης του πολιτισμού. Οι έντονες πιέσεις της γαλλικής σοσιαλιστικής κυβέρνησης- δια μέσου του υπουργού πολιτισμού Jack Lang και της ομολόγου υπουργού της Ελλάδος, Μελίνας Μερκούρη- έχουν ως αποτέλεσμα το 1985 να διαμορφωθεί στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, ο θεσμός της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης» στοχεύοντας στην οργάνωση πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με την οικονομική στήριξη της ΕΟΚ¹⁷.

Αυτό που χαρακτηρίζει επίσης τη δεκαετία του 1980, είναι ότι παρατηρήθηκε μια σαφής μεταστροφή στη λογική της πολιτικής από τις κοινωνικές και πολιτικές προτεραιότητες στους στόχους της οικονομικής ανάπτυξης. Η μεταστροφή αυτή οφειλόταν στην αυξανόμενη πίεση που ασκούσαν οι εθνικές κυβερνήσεις στην τοπική

¹⁷ Βλάσσης, *ό.π.*

αυτοδιοίκηση για να δικαιολογήσουν τις παρεμβάσεις τους στον οικονομικό τομέα, και στην ανάγκη των πόλεων να ανταποκριθούν στις διαρθρωτικές κοινωνικο-πολιτικές μεταβολές που είχε επιφέρει η οικονομική ύφεση των αρχών και του τέλους της δεκαετίας του 1970. Η κεντρική εξουσία πολλών δυτικοευρωπαϊκών χωρών στράφηκε προς το νεοφιλελευθερισμό και περιέστειλε τις επιχορηγήσεις της αυτοδιοίκησης. Η τάση προς αποκέντρωση εξουσιών στις περιφέρειες και τους δήμους, η οποία περιγράφεται παρακάτω, δεν συνοδεύτηκε από τους αντίστοιχους οικονομικούς πόρους-απαραίτητους για την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Αρχικά, το γεγονός αυτό αποτελούσε μια αμυντική πολιτική της εξουσίας με σκοπό τη διατήρηση των υπάρχοντων επιπέδων πολιτιστικών δαπανών. Έγιναν προσπάθειες ενθάρρυνσης του θεσμού της χορηγίας του ιδιωτικού τομέα για πολιτιστικά προγράμματα, παρακολούθηση των τοπικών πολιτιστικών πόρων και βελτίωση της διοίκησης, διαχείρισης, παροχής και προβολής υπηρεσιών πολιτιστικού τομέα.

Η έμφαση που είχε δοθεί την προηγούμενη δεκαετία στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη και συμμετοχή και τον εκδημοκρατισμό της κουλτούρας, τώρα είχε αντικατασταθεί από μια νέα τάση που τόνιζε τη δυνητική συνεισφορά της πολιτικής πολιτισμού στην οικονομική και φυσική αναζωογόνηση των πόλεων με τις συνακόλουθες ευεργετικές επιπτώσεις. Η λογική της «επιχορήγησης» αντικαταστάθηκε από τη λογική της «επένδυσης». Η τοπική αυτοδιοίκηση στόχευε, πλέον, στην ανάπτυξη σημαντικών προγραμμάτων πολιτισμού που συνέβαλαν στην προβολή της θετικής εικόνας της πόλης και στην ανάπτυξη τομεακών στρατηγικών, που αποσκοπούσαν στη μεγιστοποίηση του οικονομικού δυναμικού των τοπικών πολιτιστικών βιομηχανιών. Αρκετές δυτικοευρωπαϊκές πόλεις με διαφορετικά οικονομικά μεγέθη χρησιμοποίησαν με επιτυχία πολιτικές πολιτισμού για να βελτιώσουν την εικόνα της πόλης τους. Φιλόδοξα πολιτιστικά προγράμματα λειτούργησαν ως σύμβολα αναγέννησης σε πόλεις με παρακμή, εξαρτημένες από παρωχημένους οικονομικούς κλάδους (Γλασκώβη, Μπιλμπαό, Σέφιλντ). Η νέα πολιτική πολιτισμού λειτούργησε επίσης, ως σύμβολο νεοαποκτημένης κομψότητας και κοσμοπολιτισμού σε πλουσιότερες πόλεις, όπως π.χ. η Φρανκφούρτη. Λειτούργησαν ακόμη, ως σύμβολα εκσυγχρονισμού και καινοτομιών, όπως το Μομπελιέ, η Γκρενόμπλ, το Αμβούργο, η Κολωνία, η Μπολόνια ή ως σύμβολα

συμφιλίωσης σε πόλεις, όπως το Βερολίνο όπου κυριαρχούσαν έντονες κοινωνικές συγκρούσεις¹⁸.

2.4. Τα νέα πολιτιστικά φαινόμενα των τελευταίων δεκαετιών

Στη δεκαετία του 1990, εμφανίζονται στις κοινωνίες-και στην ελληνική- νέα «πολιτισμικά φαινόμενα» που τελευταία έχουν διευρυνθεί, δημιουργώντας προβλήματα κοινωνικών αντιθέσεων. Φαινόμενα που έχουν την αφετηρία τους στην έκρηξη των τεχνολογιών, στη βιομηχανική ανάπτυξη και στην άνοδο του ατομικισμού. Η λογική της βιομηχανικής μηχανής επέβαλλε νέες πρακτικές στις επικοινωνίες των ανθρώπων και τυποποιημένα κριτήρια, μεταβάλλοντας την κοινωνική ζωή σε μια γιγάντια αυτόματη μηχανή. Η «ανάπτυξη των πόλεων» εκτός από τις ανέσεις και την υποτιθέμενη αναβάθμιση επέφερε την απώλεια των παλιών μορφών αλληλεγγύης και διάφορους οργανωτικούς εξαναγκασμούς που ασκούν πιέσεις στην καθημερινότητα των ατόμων, όπως: εργασία-μετρό-ύπνος-βιομηχανία θεάματος. Οι παραδοσιακοί τόποι συνάντησης στις συνοικίες (καφενεία, πλατείες, μικροκαταστήματα) αντικαθίστανται με άλλους-μη τόπους περάσματος χρηστών. «Η κοινοτική ουσία της πόλης τείνει να διαγραφεί πνευματικά από τη σκέψη και την ανθρώπινη ευαισθησία» λέει ο Μισέλ ντε Σαμπλέ¹⁹. Όλες αυτές οι ταυτίσεις και ταυτόχρονα πολώσεις επαναφέρουν, στο βάθος, το κεντρικό ζήτημα της σχέσης της κοινωνίας μας με τον πολιτισμό. Παράλληλα, όμως, αυτές οι πρακτικές αναδεικνύουν νέες ανισότητες και διακρίσεις: ηλικιακές, κοινωνικές, έμφυλες, περιφερειακές, μητροπολιτικές, πολιτισμικές, μειονοτήτων, κ.λπ.

Οι μεγάλες προκλήσεις που παρουσιάζονται στα τελευταία χρόνια προέρχονται από τις εξελίξεις του πολιτισμού μας, υποστηρίζει ο Εντγκάρ Μορέν, και απειλούν τα θεμέλιά του. «Παντού οι πρόοδοι των επιστημών, των τεχνικών, της οικονομίας, της αστικοποίησης, της γραφειοκρατίας και του ατομισμού, που έμοιαζαν να είναι ταυτοχρόνως οι κινητήριες και οι συνέπειες της γενικευμένης ιστορικής προόδου αποκαλύπτουν τον αντιφατικό τους χαρακτήρα»²⁰.

Αυτή η διαδικασία ομογενοποίησης και κατακερματισμού, λαμβάνει χώρα τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό χώρο, στις λειτουργίες της πόλης αλλά και στις ατομικές επιλογές. Δεν πρόκειται πια για διχοτομήσεις ανάμεσα σε δίπολα

¹⁸ Bianchini, *ό.π.*, σ. 28.

¹⁹ Michel de Sable, *Des Espaces Urbains*, Le Moniteur, Paris, 1991.

²⁰ Μορέν, *ό.π.*, σ. 97.

επιλογών, λ.χ. παλιό-νέο, ελίτ-μαζικό, αλλά για μια ζύμωση που επηρεάζει όλους τους δρώντες του ευρύτερου κυκλώματος παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης κουλτούρας.

Μέσα σε όλη αυτή τη ρευστότητα, παρατηρείται μια άλλη γραμμή παραγωγής και διανομής, η παράδοση της υψηλής κουλτούρας, η οποία κρατά σταθερή την αισθητική και ποιοτική πολιτιστική αναφορά, που δεν απομακρύνεται από τις αρχές της καλλιέργειας μιας ελίτ και της «διάκρισης», αντιτασσόμενη σθεναρά στη μαζική κουλτούρα. Η γραμμή αυτή διαθέτει ισχυρή παράδοση και θεωρητικές ρίζες στη Σχολή της Φραγκφούρτης, η οποία επηρέασε ίσως περισσότερο από κάθε άλλο ρεύμα σκέψης την ελληνική διάνοηση γύρω από τα ζητήματα του πολιτισμού²¹.

Στη χώρα μας, το ρεύμα αυτό εκπροσωπείται από τα νέα σύγχρονα ιδιωτικά-ωστόσο με επιχορηγήσεις του δημοσίου - μουσεία, τα δύο Μέγαρα Μουσικής, τα Κοινωφελή Ιδρύματα, ορισμένες γκαλερί, τις υψηλού γούστου καλλιτεχνικές και πολιτιστικές διοργανώσεις, την επικοινωνία με ανάλογα ξένα καλλιτεχνικά ρεύματα, τις επισκέψεις γνωστών διανοητών και ορισμένες πειραματικές καλλιτεχνικές ομάδες.

2.5. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ανάπτυξη του πολιτισμού

Ως απάντηση σε όλα αυτά τα φαινόμενα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει ένα πλέγμα κοινοτικών προγραμμάτων αποβλέποντας στην ενδυνάμωση και τόνωση του τομέα του πολιτισμού, που βασίζεται κυρίως στη συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), η οποία σηματοδοτεί και την πρώτη ουσιαστική διατύπωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τα θέματα του πολιτισμού²². Το κοινοτικό ενδιαφέρον για τον Πολιτισμό είναι σχετικά πρόσφατο αφού μέχρι τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) ο τομέας αυτός δεν είχε αποτελέσει αντικείμενο της κοινοτικής δράσης. Το άρθρο 151 της Συνθήκης (που προστέθηκε το 1992 ως άρθρο 128) της παραπάνω συνθήκης υπογραμμίζει χαρακτηριστικά ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να συμβάλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών και να ενθαρρύνει τη πολιτιστική συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών και να συμπληρώσει τη δράση της στους ακόλουθους τομείς :

Βελτίωση της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών, συντήρηση και προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, συνεργασία και πολιτιστικές ανταλλαγές, καλλιτεχνική και κινηματογραφική δημιουργία.

²¹ Ζορμπά, Μ., «Ποια Πολιτιστική Πολιτική; Νέα πολιτιστικά φαινόμενα και πρακτικές- Μεταρρυθμίσεις στην πολιτική πολιτισμού», *Μεταρρύθμιση*, 12.9.2006.

²² Η Συνθήκη του Μάαστριχτ υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993 (EE C 191 της 29.7.1992).

Αντιστοίχως, το άρθρο 151 της συνθήκης του Άμστερνταμ υποδεικνύει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει κυρίως να σέβεται και να προωθεί τη διαφορετικότητα των πολιτισμών της²³. Από τότε που βρίσκεται σε ισχύ η Συνθήκη του Μάαστριχτ ελάχιστα έχουν αξιοποιηθεί οι δυνατότητες του άρθρου 128. Δημιουργήθηκαν μόνο τρία προγράμματα, το «Raphael» για τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς, το «Kaleidoscope» για την αναβάθμιση των ζωντανών τεχνών και το «Ariane» για τη μετάφραση και την κυκλοφορία των λογοτεχνικών έργων.

Από το 2000, το πρόγραμμα «Culture 2000», το οποίο διαδέχθηκε τα ανωτέρω προγράμματα αποτελεί τον βασικό άξονα δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα πολιτισμού, εκτός βέβαια από την υιοθέτηση δράσεων για την ενίσχυση του πολιτισμού που είναι το Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Περιφερειακό Ταμείο (ΕΤΠΑ). Οι κύριες κατευθύνσεις του Culture 2000 ισχύουν έως το 2007 και είναι οι ακόλουθες: Η ανάδυση και η συγκρότηση ενός κοινού πολιτισμικού ευρωπαϊκού χώρου με διακριτικά γνωρίσματα τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και την κοινή πολιτισμική κληρονομιά, η ενίσχυση ενός διαπολιτισμικού διάλογου και τέλος η υποστήριξη και η διάδοση της ευρωπαϊκής καλλιτεχνικής δημιουργίας²⁴.

Από οικονομικής άποψης, σύμφωνα με τις δηλώσεις του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Jose Manuel Barroso, «ο προϋπολογισμός των ευρωπαϊκών πολιτιστικών πολιτικών δεν είναι δυστυχώς στο ύψος των φιλοδοξιών τις οποίες επιδεικνύει η Ε.Ε.», εκτιμώντας ότι για τη περίοδο 2007-2013 ο πολιτισμός θα καταλαμβάνει το 0,15% του κοινοτικού προϋπολογισμού. Τα δε τρία ανωτέρω προγράμματα Raphael Kaleidoscope και Ariane αντιπροσώπευσαν μόλις το 0,03% του κοινοτικού προϋπολογισμού²⁵. Αντιλαμβάνεται κανείς ότι ο πολιτισμός θεωρείται για την Ευρωπαϊκή Ένωση ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας, και καταδικάζεται σε δυσβάσταχτη ένδεια.

2.6. Η πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα

Στη χώρα μας η πρώτη προσπάθεια ικανοποίησης της ανάγκης σχεδιασμού και προγραμματισμού της ελληνικής πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού επιχειρήθηκε το 1971 με την ίδρυση του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών.

²³ ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε., ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2000-2006», Αθήνα, 27 Μαΐου 2002, Παράρτημα Ι.

²⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Αειφόρος Αστική Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Πλαίσιο Δράσης*, έκδ. Υπηρεσία Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 1999.

²⁵ Γεωργίου, Β., «Η Ευρώπη της Αυτοδιοίκησης, Πολιτιστικά Δίκτυα πόλεων στη Μεσόγειο και ο προωθητικός χαρακτήρας της Τ.Α.», *Τοπική Αυτοδιοίκηση-Αποκέντρωση*, τεύχ. 6, Αθήνα, 1995, σ. 49-55.

Έτσι, οι μέχρι τότε διάσπαρτες υπηρεσίες του κρατικού μηχανισμού, που διαχειρίζονταν ζητήματα του πολιτισμού και των σχέσεών του με την κεντρική εξουσία, ενοποιήθηκαν στο νέο κρατικό μηχανισμό. Σε σύντομο διάστημα ο τομέας των επιστημών μεταφέρθηκε στο τότε Υπουργείο Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, ενώ τα Αρχαία και οι Βιβλιοθήκες εντάχθηκαν με νόμο στο Υπουργείο Παιδείας. Τρία χρόνια μετά την ίδρυσή του, και ενώ οι ιθύνοντες άρχισαν σταδιακά να κατανοούν τις νέες ιδέες περί πολιτισμού που επικρατούσαν στο διεθνή χώρο, άρχισαν να διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για την άσκηση αποτελεσματικής κρατικής παρέμβασης στον πολιτιστικό τομέα. Για πρώτη φορά συνδέθηκε ο πολιτιστικός τομέας με τη γενικότερη κεντρική πολιτική με την κατάρτιση του Προγράμματος Πολιτιστικής Ανάπτυξης και την ένταξή του στο Πενταετές Πρόγραμμα Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης της περιόδου 1978-1982.

Το επόμενο Πενταετές (1983-1987) συμπεριέλαβε ειδικό τμήμα για την πολιτιστική ανάπτυξη. Τα προγράμματα αυτά, αν και παρουσίαζαν ελλείψεις, αφού η σύνταξή τους έγινε χωρίς τις απαραίτητες προϋποθέσεις (αναγκαία υποδομή, ύπαρξη εξειδικευμένων στελεχών, μη διερεύνηση των καίριων προβλημάτων του τομέα πολιτισμού) αποτέλεσαν ένα σημαντικό βήμα. Για πρώτη φορά καταβλήθηκε προσπάθεια να σχεδιαστεί πολιτική πολιτισμού σε βάθος χρόνου και επιχειρήθηκε συντονισμός μεταξύ των διαδικασιών οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης.

Την ίδια περίοδο, η πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα, εκφράστηκε με μια πρωτοφανή σε μέγεθος επένδυση μέσω των Σχεδίων Περιφερειακής Ανάπτυξης (1989-1993 και 1994-1999) γνωστά ως ΣΠΑ, τα οποία μετεξελίσσονται στα ΚΠΣ, τα οποία ως τα πρώτα ουσιαστικά προγραμματικά και αναπτυξιακά πλαίσια της χώρας ανανέωσαν τις υποδομές αφενός, της πολιτισμικής κληρονομιάς και, αφετέρου, της υψηλής κουλτούρας.

Η πρόθεση σύνδεσης του Πολιτισμού με την αναπτυξιακή διαδικασία εντοπίστηκε στην εφαρμογή των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ) και του Α' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, όταν πραγματοποιήθηκαν επιμέρους δράσεις σε όλη την επικράτεια σχετικές με την προστασία και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα στο πλαίσιο παρεμβάσεων για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής.

Στο Β' ΚΠΣ (1994-1999) η αναπτυξιακή προοπτική αντιμετωπίστηκε, κυρίως, μέσα από την ανάπτυξη του τουρισμού, με τον οποίο συσχετίστηκαν οι πολιτιστικές παρεμβάσεις. Όπως ανακοινώθηκε από το ΥΠΠΟ, στην περίοδο 1994-1999

υλοποιήθηκαν περίπου 280 έργα (64 μέσα από το Υποπρόγραμμα «Πολιτισμός», 192 μέσα από τα ΠΕΠ και 23 μέσα από το INTERREG), με συνολικό προϋπολογισμό περίπου 130 δις δραχμές, που κάλυψαν μέρος μόνο των αναγκών του τομέα του Πολιτισμού. Έντονη είναι και η παρουσίαση του πολιτιστικού στοιχείου στις κοινοτικές πρωτοβουλίες «INTERREG», «URBAN», «LEADER», «EQUAL»²⁶.

Στη συνέχεια το Ε.Π. «Πολιτισμός 2000-2006» έχει ήδη απορροφήσει σημαντικότερους πόρους του Γ' ΚΠΣ κατά την πενταετία 2002-2007 (που ξεπερνούν τα 500 δις δρχ.), οι οποίοι μάλιστα είναι τετραπλάσιοι σε σχέση με τους αντίστοιχα προβλεπόμενους στο Β' ΚΠΣ²⁷. Από τα παραπάνω προγράμματα προβλέπεται σημαντικό μερίδιο για την αυτοδιοίκηση για θέματα ενίσχυσης των υποδομών (Μέτρο 2.1 του Ε.Π. «Πολιτισμός 2000-2006»), προϋπολογισμού 117.500.000 ευρώ. Δημιουργείται, επίσης, έμμεσο ενδιαφέρον για τους δήμους και για τα υπόλοιπα μέτρα του Ε.Π., επειδή τους δίνεται η δυνατότητα παρεμβάσεων για τα έργα που πραγματοποιούνται στην περιοχή τους από άλλους φορείς.

Όπως είναι αντιληπτό, οι πρωταρχικοί παράγοντες που διαμορφώνουν και ασκούν την πολιτική πολιτισμού είναι η πολιτική ηγεσία και η τοπική αυτοδιοίκηση. Σ' αυτούς, προστίθενται, όπως υποστηρίζει η Μυρσίνη Ζορμπά, και άλλοι παράγοντες, ως συσχετισμοί με αναγκαία δράση και ανάδραση. Οι παράγοντες που συμμετέχουν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο στους συσχετισμούς αυτούς είναι οι δημιουργοί-καλλιτέχνες, οι κοινωνικοί συνομιλητές (πολιτιστικοί φορείς, πρωτοβάθμιοι και δευτεροβάθμιοι σύλλογοι, συνδικαλιστές), οι διανοούμενοι, τα ΜΜΕ και η πολιτιστική αγορά .

Η πολιτική ηγεσία έχει ένα κανονιστικό χαρακτήρα και χαρακτηρίζεται συνήθως από μια συντηρητική λογική πελατειακών σχέσεων και, κατά συνέπεια, αυθαίρετη επιλεκτικότητα και συλλήψεις συμβολικού χαρακτήρα που υποκαθιστούν την έλλειψη προγραμμάτων. Στη χώρα μας, παρά τις προσπάθειες που σημειώθηκαν τα τελευταία χρόνια στον τομέα της πολιτιστικής ανάπτυξης - με έμφαση στη διάδοση των πολιτιστικών αγαθών και στη συμμετοχή ευρύτερων κοινωνικών ομάδων τόσο στην πνευματική όσο και στην καλλιτεχνική ζωή - η αδυναμία συντονισμού των προσπαθειών και η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού αποδυνάμωσαν

²⁶ Πανάγου, Β., Τσουντας, Κ., *Διακρατική και Υπερεθνική Συνεργασία. Το οικουμενικό και το ευρωπαϊκό πλαίσιο*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2002, σ. 784-786.

²⁷ ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε., *ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2000-2006»*, (Συνοπτική Παρουσίαση Ε.Π.), Αθήνα, 27 Μαΐου 2002.

²⁸ Ζορμπά, Μ., «Σε τι χρειάζεται η πολιτιστική πολιτική;», *Το Βήμα*, 11.5. 1997, σ. ΒΟ4.

και τις προσπάθειες εκείνες που θα μπορούσαν να έχουν καλύτερη εξέλιξη από την τρέχουσα (όπως για παράδειγμα η περίπτωση των ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ).

Η χαμηλή χρηματοδότηση της πολιτιστικής δράσης ή το επιχείρημα πως συγκρινόμενη η Ελλάδα με άλλες χώρες υπερτερεί στα τυπικά στοιχεία λόγω της ύπαρξης υπουργείου Πολιτισμού (συχνά ακούγεται πως άλλες χώρες ούτε αυτό διαθέτουν) δεν μπορεί παρά να αποτελούν προφάσεις. Όπως προκύπτει από το πρόγραμμα αξιολόγησης των Ευρωπαϊκών Πολιτιστικών Πολιτικών του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι χώρες της Ευρώπης που αποβλέπουν σε μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη επιδιώκουν και θέτουν σαφείς άξονες πολιτιστικής πολιτικής με επιλογή για την άσκησή τους εξειδικευμένων στελεχών²⁹.

Ακόμη και οι πολιτιστικές παρεμβάσεις με σκοπό την καθιέρωση «βιώσιμων πολιτιστικών θεσμών», όπως το Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων- Ε.Π.Δ.Π³⁰, αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσλειτουργίες, που κατά βάση οφείλονται στην απουσία κεντρικής πολιτικής, στην έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών και στη μη συνειδητοποίηση του ρόλου του πολιτισμού ως μοχλού ανάπτυξης, με αποτέλεσμα η τοπική εξουσία, με ελάχιστες εξαιρέσεις, να εκλαμβάνει το Ε. Π. Δ. Π. ως μια ευκαιρία εύκολης και γρήγορης χρηματοδότησης και όχι ως δυνατότητα πολιτιστικής αναζωογόνησης. Οι ελάχιστες πόλεις που επελέγησαν, μεταξύ αυτών και ο Βόλος- από τις εκατό πενήντα προτάσεις οργανισμών που υποβλήθηκαν- στάθμισαν σε συνεργασία με το ΥΠ.ΠΟ τη δραστηριότητα πολιτισμού, στην οποία θα επικεντρώνονταν το πρόγραμμα, σύμφωνα με την τοπική παράδοση, την εμπειρία,³¹ την ύπαρξη στελεχιακού δυναμικού και τη σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία .

Στην Ελλάδα, η πολιτική στον πολιτιστικό τομέα μοιάζει, ακόμη και σε περιόδους που επικεφαλής του υπουργείου Πολιτισμού ήταν άτομα με αποδεδειγμένη ευαισθησία, οράματα και ικανότητες, να μην μπορεί να ανακαλύψει το δρόμο και τις προοπτικές που θα ήθελε να χαράξει. Και όταν ακόμη υπάρχουν συγκεκριμένες επιλογές (έμφαση στην εξωτερική πολιτιστική πολιτική, μουσειακή πολιτική, δημιουργία θεσμών και ιδρυμάτων ευρωπαϊκής εμβέλειας), οι δράσεις δεν

²⁹ ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε., ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2000-2006», ό.π.

³⁰ Πρόκειται για ένα πρόγραμμα του Υπουργείου Πολιτισμού, το οποίο ξεκίνησε το 1993, με αρχικό ορίζοντα πέντε χρόνια και εξασφαλισμένη χρηματοδότηση από το Β' ΚΠΣ. Ο στόχος αυτού του προγράμματος ήταν η τόνωση και η ανάπτυξη της πολιτιστικής ζωής επαρχιακών πόλεων, με τη δημιουργία πολιτιστικών θεσμών κύρους, που τουλάχιστον στην αρχή, υποσχόταν τη βιωσιμότητά τους. Σύμφωνα με τους εμπνευστές αυτού του θεσμού, αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει ένα ευέλικτο μοχλό πολιτιστικής ανάπτυξης της περιφέρειας. Βλ. Συναδινός, Π., «Το Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων: Ένα παράδειγμα εθνικού σχεδιασμού με στόχο την πολιτιστική αποκέντρωση», στο : *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία. Η αφανής πλευρά μιας προφανούς σχέσης*, εκδ. ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 1994, σ. 43-7.

³¹ Υπουργείο Πολιτισμού, *Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων*, Αθήνα, Νοέμβριος 1994, σ. 3.

υποστηρίζονται από συνοδευτικά μέτρα ή περιορίζονται σε επίπεδο εξαγγελιών με ασαφές περιεχόμενο και αρνητικό χαρακτήρα (συνηθέστατα τονίζονται ποιες τάσεις δεν θα ακολουθηθούν, και όχι ποιες θα ακολουθηθούν, λογική που θα συνέβαλε σε μια συγκεκριμένη οριοθέτηση), με αποτέλεσμα και η επιτυχία τους, όταν υπάρχει, να είναι περιορισμένη (π.χ. Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, μεγάλες διοργανώσεις εκθέσεων στο εξωτερικό κλπ).

Το Γ' Κ.Π.Σ., το οποίο ενσωμάτωσε την εμπειρία της εφαρμογής των δύο πρώτων φάσεων διαρθρωτικών παρεμβάσεων της Ε.Ε. (Α' και Β' Κ.Π.Σ.) με σχέδια ανάπτυξης και συνεχών επιδοτήσεων, συνολικής δαπάνης ύψους 604.900.000 €, ανανέωσε και ενίσχυσε σημαντικά τις υποδομές, αλλά δεν στήριξε, στο βαθμό που απαιτούνταν, τη σύγχρονη κουλτούρα. Δεν άμβλυσε την ηγεμονία των παραδοσιακών δυνάμεων «υψηλής» κουλτούρας και δεν προώθησε την όσμωση με τον πολιτισμό της καθημερινής ζωής. Η κουλτούρα συνέχισε να διατρέχεται από τις μεγάλες διαχωριστικές γραμμές παρελθόν-παρόν, υψηλή-χαμηλή. Η πυραμίδα των ελίτ ενισχύθηκε και δεν διαπιστώθηκαν συγκλίσεις, διεύρυνση κοινού, μεγαλύτερες ευκαιρίες πρόσβασης, εκδημοκρατισμός, μείωση των ανισοτήτων.

Άλλο ένα ζήτημα που, κατά περίπτωση, ανάγεται σε ουσιαστικό παράγοντα άσκησης πολιτικής πολιτισμού είναι οι σχέσεις μεταξύ καλλιτεχνών και εξουσίας. Τις σχέσεις αυτές επηρέασε σημαντικά η διάσταση, η οποία πρωτοεμφανίστηκε στα μέσα του 20ού αιώνα και κορυφώθηκε στα τελευταία χρόνια, μεταξύ της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας και της αποδοχής της από τα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα. Το πρόβλημα αυτό οδήγησε πολλούς σημαντικούς καλλιτέχνες, είτε σε απραξία, λόγω πρακτικής αδυναμίας δημιουργίας, όπως συνέβη και με τις τέχνες που απαιτούσαν υψηλό κόστος παραγωγής (τέχνες του θεάματος), είτε στην απομόνωση. Ταυτόχρονα όμως δημιουργήθηκε και η διάκριση μεταξύ της τέχνης των εμπόρων και της τέχνης των δημιουργών: Η πρώτη, άρχισε να καθοδηγείται από τους όρους παραγωγής, τις απαιτήσεις και το μέσο όρο του ευρύτερου κοινού και όχι από το όραμα και τη δημιουργική άποψη του καλλιτέχνη. Αυτό είχε ως συνέπεια το παραγόμενο έργο- όχι πάντοτε κατ' ανάγκη κακό- να προσδιορίζεται περισσότερο από τους νόμους της αγοράς και όχι από καλλιτεχνικούς προβληματισμούς. Ακραία μορφή της είναι η ισχυρή βιομηχανία του θεάματος, της οποίας τα καλαισθητά συχνά προϊόντα δεν αρκούν για να αφαιρέσουν την ετικέτα του εμπορικού προϊόντος και να την αντικαταστήσουν με εκείνη του έργου τέχνης.

Η άλλη τέχνη, αυτή στην οποία ενυπάρχει ο εσωτερικός διάλογος του καλλιτέχνη με το δικό του εσωτερικό κόσμο και με τη γλώσσα του μέσου που χρησιμοποιεί, βρέθηκε περισσότερο από ποτέ εξαρτημένη από την εκάστοτε εξουσία, από την πρόθεση της οποίας εξαρτάται η παραγωγή, η προώθηση και η διακίνηση ενός έργου τέχνης.³²

Σήμερα οι καλλιτέχνες- δημιουργοί χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες στους φιλικά και στους εχθρικά διακειμένους προς την πολιτεία- ζήτημα στο οποίο, συνήθως, συνεισφέρει σε σημαντικό βαθμό, η ιδεολογική ταυτότητα και η προσωπικότητα του εκάστοτε υπουργού Πολιτισμού καθώς και η σχέση μαζί τους, με απώτερο στόχο την εξασφάλιση επιχορηγήσεων. Γενικά, οι γενικές προτιμήσεις τους στα θέματα του ενδιαφέροντος ή της ευαισθησίας τους παρότι εκφράζονται, ωστόσο, συνήθως δεν εκφράζουν τοποθετήσεις πολιτιστικής πολιτικής, χωρίς βέβαια να απουσιάζουν και εξαιρέσεις, όπου καλλιτέχνες δίνουν το έναυσμα για σημαντικές προτάσεις σχεδιασμού πολιτικής.

Οι άλλοι κοινωνικοί φορείς που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της πολιτικής (πολιτιστικοί σύλλογοι, κοινωνικοί και συνδικαλιστικοί φορείς) προβάλλουν ως αίτημα τη δική τους αναγνώριση και επιβίωση- συνήθως οικονομική, μέσα σε ένα βραχυπρόθεσμο πρόγραμμα, χωρίς να αντιπροτείνουν ένα συνολικό και μακροχρόνιο σχεδιασμό, έστω του τομέα τους και την ένταξή τους μέσα σε αυτό. Αρκούνται στην εξασφάλιση επιχορηγήσεων που έμμεσα λειτουργεί και ως συμβολική επιβεβαίωση του ρόλου τους, ο οποίος ειδικά στις τοπικές κοινωνίες προβάλλεται ως σημαντικός.

Οι διανοούμενοι, ρόλο που παίζουν συνήθως επιστήμονες, άνθρωποι των γραμμάτων, κριτικοί και θεωρητικοί της τέχνης κ. ά., εκφράζουν, συνήθως, την προσωπική τους θέση αποφεύγοντας να μιλήσουν συλλογικά, καταγγέλλουν ή μεγιστοποιούν, υπερασπίζονται απόλυτες θέσεις δείχνοντας να μην πιστεύουν στη δυνατότητα ή στη χρησιμότητα εφικτών μεταβολών.

Τα ΜΜΕ, σχεδόν στην πλειοψηφία τους, με μια απίστευτη ευκολία απλοποιούν τα θέματα με στόχο τον εντυπωσιασμό και ανάλογες επιλογές τους με ό,τι θεωρείται εύκολο και κατανοητό για το μέσο επίπεδο των αναγνωστών ή των ακροατών τους. Βεβαίως και στην περίπτωση αυτή υπάρχουν διαφορές και εξαιρέσεις σε πρόσωπα και μέσα, αλλά αυτό δεν αναιρεί τη γενική κατάσταση.

³² Για τη σχέση των δημιουργών με τους νόμους της αγοράς και του τεχνοκρατικού πολιτισμού και για την επιλογή που καλείται να κάνει, βλ. Ραυτόπουλος, *ό.π.*, σ. 140-143.

Τέλος, ένα μεγάλο θέμα είναι η αγορά των πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών, που τις τελευταίες δεκαετίες διαρκώς ανανεώνεται και διευρύνεται, λειτουργεί παράγοντας και διανέμοντας μια μεγάλη ποικιλία από προϊόντα, που αντιστοιχούν στις προτιμήσεις και στα γούστα διαφορετικών ομάδων πληθυσμού με ιδιαίτερα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά.

Από το τέλος της δεκαετίας του '90, η οικονομία της αγοράς και ο καπιταλισμός προκάλεσαν ολοένα και περισσότερο την ομογενοποίηση και την ομοιομορφία του τρόπου ζωής, δημιουργώντας νέες ανάγκες στην κατανάλωση πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών: Μεγάλα θεματικά πάρκα, εμπορικά κέντρα, μεγάλα βιβλιοπωλεία, internet-cafe. Το τηλεοπτικό σύμπαν του αμερικάνικου μοντέλου, το οποίο κυριαρχεί στο χώρο της κουλτούρας-αντικείμενο ακατανίκητης γοητείας όσο και άκριτης απόρριψης και σκληρής κριτικής, εξακολουθεί να εγείρει ακαταμάχητη επίδραση στο φιλοθέαμον κοινό³³. Οι αμερικανικές ταινίες και η τηλεόραση επιβάλλουν ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής (standing way of life), θρυμματίζοντας τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας και μετασχηματίζοντας τον πλανήτη σ' ένα ομογενοποιημένο χώρο.

Τα σπόρ γίνονται μεγάλη βιομηχανία και διαφημιστική επιχείρηση, π.χ. Μουντιάλ, Ολυμπιακοί και μεγάλοι αθλητικοί αγώνες που επιτρέπουν στους ανθρώπους να μετέχουν στην τολμηρή περιπέτεια των πρωταγωνιστών μιας αναμέτρησης, που για παράδειγμα διασχίζουν τον ωκεανό με τα ιστιοφόρα τους. Οι αγώνες ποδοσφαίρου προσφέρουν τη δυνατότητα συμμετοχής στα τεράστια στάδια, μέσω της τηλεόρασης πετυχαίνοντας την παροδική διασκέδαση και την φυγή από την καθημερινότητα, συντηρώντας, όμως, τον ατομικιστικό πολιτισμό.

Μια μαζική βιομηχανία αναπτύσσεται αλλά αυτό δεν εμποδίζει την ύπαρξη ενός πολυδιάστατου πλέγματος με μεγάλες ποιοτικές διαβαθμίσεις. Αυτή η πολυπλοκότητα των προβλημάτων πολιτισμού καθιστούν δύσκολη τη συνειδητοποίηση και δύσκολο να επινοηθεί μια αντίστοιχη πολιτική πολιτισμού. Ωστόσο, οι τοπικές κοινωνίες υπερασπιζόμενες τον εαυτό τους αντιστέκονται, εκδηλώνοντας αυθόρμητα νέες πρακτικές έναντι στην εξατομίκευση και την ανωνυμία. Παντού ξεπηδούν πρωτοβουλίες για την αναγέννηση του κοινωνικού

³³ Ο αμερικανικός κινηματογράφος κατέχει το 85% της παγκόσμιας κινηματογραφικής αγοράς και το 71,8% της Γηραιάς Ηπείρου υπερβαίνοντας το 80% σε χώρες της Ευρώπης, όπως η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία. Βλ. Βλάσσης, *ό.π.*

ιστού και της ζωής των πολιτών, οι οποίες όπως παρατηρεί ο Μορέν είναι, ακόμη, διάσπαρτες, χωρίς δυνατότητα ανάδρασης μεταξύ τους και μετασχηματισμού.

Αυτός ο πλουραλισμός των πολιτιστικών προϊόντων είναι απαραίτητο να διατηρηθεί, να βρει υποστήριξη από το κράτος, όχι με κινήσεις αμυντικού και προστατευτικού χαρακτήρα αλλά με παρεμβάσεις που θα απελευθερώνουν τη δυναμική και τον πλούτο που κρύβουν τα λιγότερα εμπορικά προϊόντα και θα τονώνουν τη ζήτησή τους. Σε αυτή την περίπτωση το κράτος πρέπει να παράσχει τα μέσα και τα πλαίσια και όχι να διαδραματίζει ρόλο διευθυντικό. Και καταλήγει, ο Μορέν, λέγοντας ότι υπάρχει η δυνατότητα για μια πολιτική που παρακινεί, και αφήνει θέση για την ατομική πρωτοβουλία. Η διάζευξη αγορά-δημόσιος έλεγχος, ανταγωνισμός-αλληλεγγύη ισχύει μόνο για κείνους που είναι ανίκανοι να αντιληφθούν το συμπληρωματικό χαρακτήρα των δυο ανταγωνιστικών επιταγών³⁴.

Υπό αυτήν την έννοια, ο πολιτισμός δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ως μια καθαρά ιδιωτικοοικονομική υπόθεση με αποκλειστικό ρυθμιστικό παράγοντα την ανοιχτή αγορά, καθώς αυτή η αντιμετώπιση θα οδηγήσει με μαθηματικό τρόπο στην επικράτηση μιας μαζικής βιομηχανικής κουλτούρας. Ο ιστορικά αποδεδειγμένος συμπληρωματικός χαρακτήρας ανάμεσα στην αγορά του πολιτισμού και του κρατικού παρεμβατισμού, διασφαλίζει την απαραίτητη ισορροπία και αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση επιβίωσης μιας συγκεκριμένης και συγκροτημένης εθνικής πολιτικής πολιτισμού. Το κράτος μέσω της θεσμικής παρουσίας του, ασκεί μια επισταμένη πολιτική. Το αίτημα λοιπόν, δεν είναι ο κρατικός ή μη παρεμβατισμός στην καλλιτεχνική παραγωγική διαδικασία, αλλά ο τρόπος και τα μέσα παρέμβασης που χρησιμοποιούνται³⁵.

Με τη νέα χρηματοδότηση του Δ' ΚΠΣ, η οποία θα προστεθεί στην πρωτοφανούς μεγέθους επένδυση για τον πολιτισμό της τελευταίας δεκαετίας, απαιτείται ασφαλώς ανανέωση του σκεπτικού και των δράσεων σχετικά με τις προτεραιότητες και τις κατευθύνσεις, που θα αποτελέσει ένα κεντρικό άξονα της μελλοντικής πολιτικής πολιτισμού.

³⁴ Morin, *ό.π.*, σ. 238-240.

³⁵ Για τις πολιτισμικές πολιτικές και την ανάμειξη του κράτους στην πολιτισμική αγορά, βλ. Kymlicka, W., *Η πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας-μια εισαγωγή*, εισαγ.-μετάφρ. Γρ. Μολυβιάς, Πόλις, 2005, σ. 364-7, 371 και 590.35.

3. Παράγοντες χάραξης πολιτικής πολιτισμού από την τοπική αυτοδιοίκηση

Η πολιτική που υιοθετεί η τοπική αυτοδιοίκηση και οι παρεμβάσεις των δημοτικών αρχών για τον πολιτισμό παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις, επηρεαζόμενες από παράγοντες, των οποίων η σημασία ποικίλλει από χώρα σε χώρα και όταν πρόκειται για την ίδια χώρα, από πόλη σε πόλη. Οι μεταβλητές αυτές είναι:

1. Η στάση της κάθε χώρας απέναντι στην έννοια του πολιτισμού και την πολιτική του. Για παράδειγμα στην Ευρώπη, τις δεκαετίες του 1960, 1970 και του 1980, υπήρχαν σημαντικές εννοιολογικές διαφοροποιήσεις ως προς την έννοια του «πολιτισμού» με βάση τις οποίες διαμορφώνονταν οι πολιτικές.

Στην Αγγλία ο «πολιτισμός» αντιμετωπιζόταν σε μια πιο περιορισμένη κλίμακα, απ' ό,τι στην υπόλοιπη Ευρώπη, αφού χρησιμοποιούσαν τους όρους «οι τέχνες» (the arts) ή «πολιτική για τις τέχνες» (arts policy). Για την υπόλοιπη Ευρώπη, οι ορισμοί που αποδίδονταν περιέκλειαν ένα ευρύτερο φάσμα στοιχείων, περιλαμβάνοντας όχι μόνο τις παραδοσιακές τέχνες (μουσική, χορός, θέατρο, εικαστικές τέχνες), αλλά και τη σύγχρονη «πολιτιστική βιομηχανία» (ηλεκτρονικές τέχνες, ραδιοφωνία, διαφήμιση, ντιζάιν, μόδα κ.ο.κ.). Σε οριακές, μάλιστα, περιπτώσεις, η έννοια «πολιτιστική βιομηχανία» περιλάμβανε και τις βιομηχανίες τουρισμού, πολιτιστικής κληρονομιάς και αναψυχής, με αποτέλεσμα η σαφής ³⁶ διάκριση μεταξύ των παραπάνω εννοιών να είναι αρκετά νεφελώδης .

2. Η ιδεολογία των κομμάτων που κατέχουν την εξουσία σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Για παράδειγμα στην Ευρώπη, υπήρχε πάντοτε ουσιαστική απόκλιση μεταξύ του Βρετανικού Εργατικού Κόμματος, που ήταν ένας συνδυασμός επιρροών στραμμένος σε αυστηρά οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα, και των σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της υπόλοιπης Ευρώπης, των οποίων η ιδεολογία ήταν περισσότερο επηρεασμένη από το μαρξισμό, όσον αφορά στη διαμόρφωση ευρύτερων στρατηγικών και οραμάτων συμπεριλαμβανομένης και της πολιτικής πολιτισμού. Στην Αριστερά οι σχετικές ιδέες κινούνταν μεταξύ του ρεύματος, του *σοσιαλιστικού ρεαλισμού*, που επέβαλε την κηδεμονία της πολιτικής εξουσίας πάνω στην τέχνη και του ρεύματος που δέχτηκε τις επιδράσεις των ιδεών του Γκράμσι, αναγνωρίζοντας την αυτονομία του πολιτιστικού φαινομένου³⁷. Αρκετές συντηρητικές ιδεολογίες επηρεάστηκαν από τη σκέψη του Γκράμσι, όπως η

³⁶ Bianchini, Fr., *ό.π.*, σ. 19.

³⁷ Ραυτόπουλος, Δ., *Τέχνη και Εξουσία*, Καστανιώτης, Αθήνα, 1985, σ. 28-9.

νεοδεξιά ιδεολογία στη Γαλλία (π.χ. επιθεωρήσεις «Nouvelle École» (1965) και «Eléments» (1973), Ομάδα Ερευνών και Σπουδών για τον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό-CREECE).

Το ίδιο διαφοροποιημένες, χωρίς ωστόσο σαφείς πάντοτε διακρίσεις είναι οι εκφρασμένες πολιτικές πολιτισμού μεταξύ του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ που κατείχαν την εξουσία στην Ελλάδα.

3. Οι αρμοδιότητες, οι οικονομικοί πόροι, τα επίπεδα αυτονομίας και το θεσμικό πλαίσιο της τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν πάντοτε σημαντική επίδραση στην υιοθέτηση πολιτικών πολιτισμού. Στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Ελλάδα οι περιορισμένες αρμοδιότητες των δήμων, η έλλειψη ικανών πόρων και η περιορισμένη οικονομική ανεξαρτησία αποτελούσαν πάντοτε σοβαρό εμπόδιο στην ανάπτυξη της πολιτιστικής πολιτικής των πόλεων, εκτός των πρωτευουσών.

4. Η γεωγραφική κατανομή της παραγωγής, διανομής, εμπορείας, διαχείρισης και υποδομών κατάρτισης στις πολιτιστικές βιομηχανίες (για παράδειγμα στη μουσική, κινηματογράφο, τηλεόραση, εκδόσεις, διαφήμιση κλπ, που είναι κατά παράδοση συγκεντρωμένες στις πρωτεύουσες των χωρών της Μ. Βρετανίας, Γαλλίας, Ισπανίας, Δανίας, Ελλάδας, ενώ στη Γερμανία και την Ιταλία το σύστημα είναι πιο αποκεντρωμένο) είναι ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την ικανότητα των επαρχιακών πόλεων να εφαρμόζουν με επιτυχία πολιτικές πολιτισμού, προσανατολισμένες προς την παραγωγή³⁸.

5. Η ιδεολογικοπολιτική θεώρηση των εκάστοτε δημοτικών αρχών, τα όρια και οι φιλοδοξίες τους καθώς και η σχέση τους με την κεντρική εξουσία.

6. Η φύση των σχέσεων μεταξύ του δημόσιου, ιδιωτικού και εθελοντικού τομέα. Το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά της τοπικής αγοράς, ζητήματα που σχετίζονται με την κοινωνική και πολιτιστική φυσιογνωμία του αστικού πληθυσμού, άμεσα συνδεδεμένα με τα χαρακτηριστικά της καλλιτεχνικής παιδείας. Υπάρχουν παραδείγματα πόλεων που οι κάτοικοι αφιερώνουν μεγαλύτερες δαπάνες για πολιτιστική κατανάλωση, απ' ό,τι για άλλου είδους διασκέδαση³⁹.

7. Οι ιδιωτικές επενδύσεις και η σχέση τους με την πόλη. Ο παράγοντας αυτός επηρεάζεται από το βαθμό αποκέντρωσης της διάρθρωσης του κεφαλαίου σε

³⁸ *ό.π.*, σ. 20.

³⁹ Το παράδειγμα της Μπολόνια για παράδειγμα, όπου αποτυπώνει το επίπεδο των δαπανών των κατοίκων της για τις τέχνες του θεάματος είναι πολύ ψηλά, περίπου διπλάσια από το μέσο εθνικό όρο, γεγονός που οδήγησε τη δημοτική αρχή να ασκεί ευρύτερη πολιτική πολιτισμού από άλλες ισομεγέθεις και με αντίστοιχο μορφωτικό επίπεδο ευρωπαϊκές πόλεις. Bloomfield, Jude, «Μπολόνια: ένα εργαστήριο για πολιτιστική δραστηριότητα», *ό.π.*, σ. 95-116.

διάφορες πόλεις και επηρεάζει τη δυναμική ανάπτυξης εταιρικών σχέσεων μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα για την άσκηση πολιτικής πολιτισμού⁴⁰.

8. Το μέγεθος της επίδρασης που δέχτηκαν διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις από προηγούμενα μοντέλα πολιτικής πολιτισμού των ΗΠΑ. Ο παράγοντας αυτός συμβάλλει στην ποικιλομορφία της ευρωπαϊκής εμπειρίας στη χάραξη των πολιτικών πολιτισμού των πόλεων. Στην περίπτωση αυτή, χρησιμοποιήθηκαν με επιτυχία πολλά προγράμματα «προβολής» για να αποτρέψουν τάσεις οικονομικής και κοινωνικής ύφεσης (π.χ. Ρόττερταμ, Μπιλμπάο και διάφορες πόλεις της Μ. Βρετανίας στις οποίες η αμερικανική επιρροή ήταν αισθητή)⁴¹. Στην Ελλάδα η επίδραση μοντέλων δυτικοευρωπαϊκών πόλεων ήταν εμφανής, κυρίως, στις δεκαετίες του 1980 και 1990, όπου ασκήθηκαν πολιτικές για την αντιμετώπιση προβλημάτων οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων κυρίως μετά από αποβιομηχάνιση.

Παρά την ανωτέρω ποικιλομορφία και τις σημαντικές εθνικές διαφοροποιήσεις, διακρίνεται ένας κοινός άξονας στη στρατηγική της πολιτικής πολιτισμού της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η πολιτική αυτή συνήθως άρχισε να διευρύνεται, από τη δεκαετία του 1970 και μετά, ύστερα από την αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων και την ενίσχυση της χρηματοδότησης από την κεντρική εξουσία προς την τοπική αυτοδιοίκηση. Ταυτόχρονα, η στρατηγική πολιτισμού άρχισε να αποκτά πιο έντονο πολιτικό χαρακτήρα ανταποκρινόμενη στα αιτήματα της κοινωνίας και τη συνειδητοποίηση της τοπικής εξουσίας ότι οι στρατηγικές πολιτικής επικοινωνίας και κινητοποίησης πρέπει να διευρυνθούν.

4. Το ζήτημα της πολιτιστικής πολιτικής σε επίπεδο αποκέντρωσης

Ίσως, ο σημαντικότερος ρυθμιστής που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πολιτιστική ανάπτυξη των πόλεων είναι η αποκέντρωση της εξουσίας από την κεντρική διοίκηση προς την περιφέρεια και τους δήμους. Η πολιτιστική αποκέντρωση συνδέεται εννοιολογικά με την «πολιτιστική ανάπτυξη» της περιφέρειας ή του δήμου, δεδομένου ότι, όπως είναι κοινά παραδεκτό, η ολοκληρωμένη περιφερειακή ή τοπική ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί με τη συνδρομή της περιφερειακής πολιτιστικής

⁴⁰ Η Γερμανία, η Γαλλία, η Μ. Βρετανία και άλλες χώρες έχουν δώσει παραδείγματα που οι πολιτικές πολιτισμού χρησιμοποιήθηκαν για την αναθέρμανση της εμπλοκής των επενδυτών σε διάφορες περιφερειακές πόλεις. Bianchini, *ό.π.*, σ. 20.

⁴¹ Hajer, M., «Ρόττερταμ: ανασχεδιάζοντας τον δημόσιο χώρο», *Πολιτιστική Πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*, *ό.π.*, σ. 60-80 και Gonzalez Ferraras, J., «Μπιλμπάο: πολιτισμός, πολίτες και ποιότητα ζωής», *στο ίδιο*, σ. 81-94.

ζωής. Σε κάθε αποκεντρωτική πολιτική το όχημα για την επίτευξή της είναι η τοπική αυτοδιοίκηση ή και μεμονωμένες πρωτοβουλίες μελών της τοπικής κοινωνίας.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να αποσαφηνιστούν οι όροι «αποκέντρωση» και «πολιτιστική αποκέντρωση», όπως έχουν διατυπωθεί για την ελληνική περίπτωση από ανθρώπους της αυτοδιοίκησης: «Η αποκέντρωση πριν από οτιδήποτε άλλο, είναι πολιτική πράξη. Σημαίνει ή θα έπρεπε να σημαίνει συνειδητή επιλογή τρόπου ανάπτυξης μιας κοινωνίας. Μια τέτοια επιλογή θα έπρεπε να διέπεται από σαφή κριτήρια- και όσο αφορά στην Ελλάδα- από την ανάγκη δηλαδή να αποδυναμωθεί ο υδροκεφαλισμός της Αθήνας προς όφελος της υπόλοιπης Ελλάδας. Η αποκέντρωση στον τόπο μας θα έπρεπε να εκκινείται από την καθολική διαπίστωση ότι η χώρα μας πληρώνει πανάκριβα και σε όλα τα επίπεδα την πρωτεύουσά της, όσο ακριβά πληρώνει και η ίδια η πρωτεύουσα τον εαυτό της» .

Ως «πολιτιστική αποκέντρωση» ορίζεται: «...η εκτετατική και εντατική καλλιέργεια του πολιτισμού. Το γεωγραφικό και πληθυσμιακό άπλωμα της πνευματικής ζωής, η ισόρροπη και ολόπλευρη ανάπτυξη του λαού και του τόπου, η ισοκατανομή των πολιτιστικών αγαθών, ο καταμερισμός και όχι ο κατακερματισμός της πνευματικής δημιουργίας» .

Στο πλαίσιο της παραπάνω έννοιας, η πόλη είναι ο πυρήνας οργάνωσης του αποκεντρωτικού γίγνεσθαι και ο δομικός άξονας μιας αυθεντικής αποκεντρωτικής διαδικασίας.

Στην Ευρώπη, η ανάπτυξη των πολιτιστικών πολιτικών των πόλεων από το 1970 και μετά συνδέθηκε στενά με τη μεταρρύθμιση που έγινε την ίδια περίοδο. Ιδιαίτερα στην Ιταλία, δημιουργήθηκε ένα ολοκληρωμένο σύστημα περιφερειακής αυτοδιοίκησης με μια σειρά νέας κλίμακας περιφερειακών πρωτευουσών (Τορίνο, Μιλάνο, Βενετία, Γένοβα, Μπολόνια, Φλωρεντία, Νεάπολη και Μπάρι), οι οποίες μπορούσαν πλέον να αντλούν πόρους από δημοτικά, επαρχιακά και περιφερειακά συμβούλια για να χρηματοδοτούν τις πολιτικές τους για τον πολιτισμό. Αυξήθηκε σημαντικά το ποσό της δαπάνης για τον πολιτισμό, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάστηκε μια σημαντική αύξηση του αριθμού των ειδικευμένων στελεχών που ασχολούνταν στο πεδίο του πολιτισμού .

⁴² Παπαβασιλείου, Β., «Αποκέντρωση και πολιτική», στο: *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία. Η αφανής πλευρά μιας προφανούς σχέσης*, εκδ. ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 1994, σ. 16.

⁴³ ΤΕΔΚΝΑ, «Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτισμός», στο: *Πρακτικά και Συμπεράσματα Συνεδρίου*, (Υδρα 14-15 Μαΐου 1993), *Πολιτισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Αθήνα, 1993, σ. 15.

⁴⁴ Marchetti, Aldo, *La cultura delle province*, in Ikom, 1987, σ. 14.

Το νέο σύνταγμα μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, τόσο στην Ελλάδα (1975), όσο στην Πορτογαλία (1978) και την Ισπανία (1977-78) προέβλεπε νέους βαθμούς αποκέντρωσης. Στη Γαλλία, μετά την επικράτηση του σοσιαλισμού (1981) εφάρμοσαν ευρείες πολιτικές αποκέντρωσης στους νομούς μεταβιβάζοντας ποικίλες διοικητικές αρμοδιότητες, κυρίως, σε θέματα πρόνοιας, εκπαίδευσης, τουρισμού, βιομηχανίας και σημαντικές πλευρές σχετικά με τον πολιτισμό. Υπό τον Ζακ Λάγκ, υπουργό Πολιτισμού δημιουργήθηκε μια νέα υπηρεσία η «Διεύθυνση Πολιτιστικής Ανάπτυξης», η οποία συνήψε «συμβάσεις πολιτιστικής ανάπτυξης» με ενενήντα μια πόλεις σε όλη τη Γαλλία, οι οποίες παρείχαν μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης πολιτικών πολιτισμού. Πολλές από αυτές τις πόλεις εκμεταλλεύτηκαν αυτή την ευκαιρία και άντλησαν σοβαρούς οικονομικούς πόρους και από τις τέσσερις βαθμίδες διοίκησης. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η μεγάλη αύξηση της κατά κεφαλής δαπάνης για την πολιτιστική πολιτική από το δημοτικό προϋπολογισμό που εφάρμοσαν οι δήμοι ⁴⁵.

Στη Μ. Βρετανία, η δεκαετία του 1980 χαρακτηρίζεται από τη διάβρωση των εξουσιών των τοπικών και των μητροπολιτικών αρχών, η οποία αντιστρατεύεται τις τάσεις για αποκέντρωση της περιφέρειας και αυτονομία της τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία είχε γενικευτεί στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Μια από τις θεαματικότερες εκδηλώσεις της συγκεντροποίησης της κυβέρνησης Θάτσερ ήταν η κατάργηση του Συμβουλίου της Μείζονος Λονδίνου (1986) και άλλων έξι Συμβουλίων, των μεγαλύτερων, αστικών περιοχών της χώρας. Η συγκεντροποίηση αφορούσε πολλά πεδία της πολιτικής (εκπαίδευση, στέγαση, οικονομική ανάπτυξη κ.ά). Μια «εξαιρέση» ήταν η πολιτική πολιτισμού, η οποία εκφράστηκε κυρίως μέσω της αύξησης των επιχορηγήσεων του Συμβουλίου Πολιτισμού (Arts Council) της Μ. Βρετανίας προς τους περιφερειακούς και τοπικούς πολιτιστικούς φορείς⁴⁶.

Εκτός από την αύξηση του δείκτη δαπανών σε πάρα πολλές πόλεις, από τη δεκαετία του 1970 και μετά, αυξήθηκε ο αριθμός των δημοτικών φορέων και διοικητικών οργάνων που ασχολούνται με το σχεδιασμό της πολιτικής πολιτισμού. Στην Ευρώπη βελτιώθηκε το επίπεδο του πολιτικού προσωπικού που επιφορτίστηκε με την πολιτική πολιτισμού και αυξήθηκε η δημοτικότητα των θεμάτων της πολιτιστικής πολιτικής, γεγονός που αποτυπώνεται στην κάλυψή τους από τον έντυπο

⁴⁵ Bianchini, *ό.π.*, σ. 20 και Negrier, E., Μομπελιέ: Διεθνής ανταγωνισμός και πρόσβαση της κοινότητας», στο: *Πολιτιστική πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*, *ό.π.*, σ. 136-153.

⁴⁶ Travers, Tony, «The threat to the autonomy of elected local government», στο: *Crouch and Marquend* (eds), 1989 και Bianchini, *ό.π.*, σ. 22-23.

και ηλεκτρονικό τοπικό τύπο. Τα παραπάνω μαρτυρούν την ολοένα και περισσότερο αυξανόμενη σημασία της πολιτιστικής πολιτικής στην πολιτική πραγματικότητα. Πρόκειται για μια γενικευμένη, σχεδόν, τάση και μια νέα πρακτική που η αφητηρία της εντοπίζεται στις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Στη χώρα μας, η αποκέντρωση άρχισε να εφαρμόζεται πιο καθυστερημένα. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 αναλήφθηκαν σημαντικές προσπάθειες και πρωτοβουλίες που είχαν ως κεντρικό στόχο την ενίσχυση και σταθεροποίηση της λειτουργίας του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι προσπάθειες αυτές στηρίχθηκαν από τη διαμόρφωση και εφαρμογή μέτρων και απαραίτητων κινήτρων για την ενδυνάμωση του θεσμού. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τη δυνατότητα αξιοποίησης των τοπικών πλουτοπαραγωγικών πόρων, με τη δημιουργία δημοτικών επιχειρήσεων και τη μεταφορά πόρων σε αυτούς από τον κρατικό προϋπολογισμό, την κατάργηση του ελέγχου σκοπιμότητας και την ανεξέλεγκτη πειθαρχική εξουσία του νομάρχη στους αιρετούς εκπροσώπους, την απευθείας ανάθεση έργων στους δήμους, τη δυνατότητα μεταφοράς σε αυτούς πόρων των λιμενικών ταμείων, τη θεσμοθέτηση διαφόρων υπηρεσιών κ.ο.κ.⁴⁷

Μετά την εκχώρηση αρμοδιοτήτων, άρχισε με ταχύτατο ρυθμό η εφαρμογή των νέων μέτρων από την τοπική αυτοδιοίκηση, χωρίς να απουσιάζουν οι απόψεις που εξέφραζαν δυσαρέσκεια ή απαισιοδοξία και που, σε αρκετές περιπτώσεις, αποδείχτηκαν βάσιμες. Για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αποκέντρωσης και την τεχνική υποστήριξή τους, το 1985, συστήθηκε η Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ), σύμφωνα με το Άρθρο 16 του Ν. 1518/1985, η οποία προκάλεσε αρκετές εντάσεις σχετικά με τον κύριο προσανατολισμό της, που, όπως υποστηρίχθηκε, ήταν περισσότερο τεχνικός. Έχει υποστηριχθεί ότι τέτοιου τύπου προβληματισμοί δρομολόγησαν διαδικασίες για την υλοποίηση δράσεων, που είχαν ως κύριο στόχο το σχεδιασμό, σε εθνικό επίπεδο, προγραμμάτων πολιτιστικής αποκέντρωσης.⁴⁸

Μια σημαντική παράμετρος για τη διαμόρφωση όρων πολιτιστικής αποκέντρωσης είναι ο συντονισμός των μέσων της περιφερειακής και της κεντρικής πολιτιστικής πολιτικής, ο οποίος μεγιστοποιεί την αποδοτικότητα και των δυο, ελαχιστοποιεί τις δαπάνες και αριστοποιεί τις σχέσεις των οικονομικών και των

⁴⁷ Δαουτόπουλος, Γ., *Κοινοτική-Τοπική Ανάπτυξη*, β' έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1995, σ. 96.

⁴⁸ *Αγροτική Κοινοτική Ανάπτυξη*, Υπηρεσία Δημοσιευμάτων Πανεπιστημίου Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 1989, σ. 70-73.

πολιτιστικών στοιχείων στην περιφερειακή δράση των φορέων σχεδιασμού και εφαρμογής. Έτσι μόνο δημιουργούνται όροι αποκέντρωσης με την έννοια της γεωγραφικής και πληθυσμιακής επέκτασης της πνευματικής ζωής, της ισόρροπης και ολόπλευρης ανάπτυξης του λαού και του τόπου στον πολιτιστικό τομέα, της ισοκατανομής των πολιτιστικών αγαθών, του καταμερισμού και όχι του κατακερματισμού της πνευματικής δημιουργίας .

Ως απόρροια των παραπάνω, είναι απαραίτητο, η διαδικασία αυτή να είναι «ανοικτή» και να ευνοεί την έκφραση σκέψεων και προτάσεων των πολιτών, φορέων, εκπαιδευτικών και κάθε ενδιαφερομένου, έτσι ώστε να αξιοποιείται το ανθρώπινο δυναμικό, με κύριο στόχο τη βελτίωση των όρων ζωής και λειτουργίας της τοπικής κοινωνίας.

⁴⁹ Βλ. σχετικά, Γκιτζέλης, Γρ, *Το πολιτιστικό σύστημα. Ο σημειωτικός και επικοινωνιακός χαρακτήρας του*, εκδ. Γρηγορόπουλος, Αθήνα, 1980.

2.1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Όπως προκύπτει από τα προαναφερόμενα, σημαντικός παράγοντας για το σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας πολιτικής πολιτισμού είναι η τοπική αυτοδιοίκηση. Η Τ.Α. είναι ο καταλληλότερος, ίσως, φορέας άσκησης πολιτικής στο πεδίο του πολιτισμού, επειδή από τη φύση της βρίσκεται στο επίκεντρο των αναγκών της κοινότητας και σε άμεση επαφή με τον πολίτη, γεγονός που παρέχει στους ΟΤΑ ιδιαίτερες δυνατότητες. Γι' αυτή τη «φυσική» σχέση του πολιτισμού και της αυτοδιοίκησης, έχει υποστηριχθεί χαρακτηριστικά, πως «αν, για να γίνει δεκτή, η κρατική παρέμβαση στον τομέα της κουλτούρας πρέπει να συνοδευτεί από προϋποθέσεις, καμία προϋπόθεση ή επιφύλαξη δεν χρειάζεται για να νομιμοποιηθεί η σχέση της κουλτούρας με την τοπική αυτοδιοίκηση»⁵⁰.

Η άσκηση πολιτικής πολιτισμού από την αυτοδιοίκηση δημιουργεί ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον των πόλεων, ως δημόσιων χώρων και πολιτικών κοινοτήτων. Η πολιτιστική πολιτική βοηθά τις πόλεις να λειτουργούν ως γνήσιοι δημοκρατικοί θεσμοί και ως καταλύτες για τη δημόσια κοινωνική ζωή. Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι ο φυσικός υποδοχέας των πολιτιστικών δραστηριοτήτων μιας εξελισσόμενης κοινωνίας, που δεν περιορίζεται στα περιορισμένα εδαφικά όρια μιας περιοχής, αλλά διευρύνεται στην ακτίνα πολιτιστικής επιρροής προς και από έξω. Μια σύγχρονη τοπική πολιτιστική πολιτική είναι σημαντικό να στηρίζεται σε ένα πολύ ευρύ και ανθρωπολογικό ορισμό του πολιτισμού ως τρόπου ζωής που ενσωματώνει την τέχνη σε πολλές πτυχές και συνήθειες της καθημερινής ζωής και συνεισφέρει στην κοινωνική συνοχή και συμβάλλει στην ποιότητα ζωής των πολιτών.

Η πολιτική δράση μαζί με τους κανόνες, τους θεσμούς, τα πλαίσια και τους πόρους αποτελεί υπόθεση της τοπικής κοινωνίας, με πρωταρχικό στόχο την ενεργοποίηση και τη συμμετοχή των πολιτών. Η τοπική αυτοδιοίκηση ως πρωτοβάθμια μορφή δημοκρατίας και αυθεντικός εκφραστής της λαϊκής παράδοσης έχει τη δυνατότητα να διαδραματίσει πρωταρχικό ρόλο στη σύνθεση των πολιτισμών, στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στη διατήρηση και προβολή των τοπικών ιδιαιτεροτήτων.

⁵⁰ Αθανασόπουλος, Δ., «Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτισμική Ανάπτυξη», στο: *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία. Η αφανής πλευρά μιας προφανούς σχέσης*, ό.π., σ. 20-27.

Ο ρόλος αυτός, αποτυπώνεται και στο κεφάλαιο των αρμοδιοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης, στο άρθρο 24, παράγραφος 1 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (ΔΚΚ): «Η διοίκηση όλων των τοπικών υποθέσεων ανήκει στην αρμοδιότητα των δήμων και κοινοτήτων, κύρια μέριμνα των οποίων αποτελεί η προαγωγή των κοινωνικών και πνευματικών ενδιαφερόντων των κατοίκων της».

Στην ιστορική διαδρομή της αυτοδιοίκησης, οι δήμοι έχουν επιδείξει πολύ σημαντική δραστηριότητα και έργο, συχνά με διεθνή διάσταση, σε μια διευρυμένη σφαίρα δραστηριοτήτων. Βασικός ρόλος του δήμου είναι να δημιουργεί υποδομές για την παραγωγή πολιτιστικού προϊόντος και την ισόρροπη χωροταξική κατανομή της στο πλαίσιο της πόλης⁵¹.

Με την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος, η Τ.Α. γίνεται κέντρο δημιουργικότητας και καινοτομιών, γεγονός που επιφέρει, εκτός των άλλων, και συρροή οικονομικού κεφαλαίου. Οι τοπικές πολιτιστικές πολιτικές διατηρούν δεσπόζουσα θέση στις στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης μόνο στο βαθμό που συνδέονται και συντονίζονται με τις πολιτικές: για την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, το περιβάλλον και την αρχιτεκτονική, την έρευνα και την ανάπτυξη⁵².

Η πολιτική πολιτισμού στην αυτοδιοίκηση που συμβάλλει στην ανάπτυξη έχει τη δυνατότητα να δώσει έμφαση και προοπτική στις αξίες: της αυτενέργειας, της ανοχής στη διαφορετικότητα, της αλληλεγγύης και ενός κοινωνικού πλουραλισμού που θα αμφισβητεί την εγωιστική ιδιοτέλεια που παράγεται στο πλαίσιο της αγοράς αλλά και τη γραφειοκρατία και τα πελατειακά δίκτυα ελέγχου του κράτους.

Ιδιαίτερα στον τομέα σεβασμού της πολιτιστικής διαφορετικότητας, η συμμετοχή ομάδων με διαφορετικά χαρακτηριστικά σε συλλογικές πολιτιστικές λειτουργίες και καλλιτεχνικά προγράμματα διαμορφώνουν ένα κλίμα ανεκτικότητας που εξασθενεί διαφορές και γεφυρώνει αποστάσεις.

Σήμερα, υπάρχουν, ευτυχώς, αρκετοί εξειδικευμένοι επιστήμονες-ενεργά αυτοδιοικητικά στελέχη στη χώρα μας που δρουν στον τομέα του πολιτισμού, έχοντας ως κεντρικό σύνθημα «η τοπική πολιτιστική πολιτική είναι σημαντικός παράγοντας κοινωνικής συνοχής, συλλογικής δράσης και συμμετοχής». Στο πλαίσιο

⁵¹ Μπιτσάκη, *ό.π.*, σ. 213-217.

⁵² Ιωαννίδης, Ιω., «Η τοπική πολιτιστική πολιτική ως παράγοντας κοινωνικής συνοχής, συλλογικής δράσης και συμμετοχής...»

αυτής της θεώρησης έχει αποδειχθεί ότι ο πολιτισμός δημιουργεί ένα περιβάλλον συμμετοχής, απελευθερώνει δυνάμεις και αναπτύσσει δυναμικές που δεν εξαντλούνται στα πεδία της οικονομικής ζωής. Η δε συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων στις πολιτιστικές δραστηριότητες της τοπικής κοινότητας:

- προσφέρει στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να δημιουργούν δεσμούς επαφής και επικοινωνίας.
- δημιουργεί την «αίσθηση του ανήκειν»
- υπερβαίνει τα σύνορα και τις διαχωριστικές γραμμές
- αντιμάχεται τον κοινωνικό αποκλεισμό

Συμπερασματικά, ο Δήμος μπορεί να επιτελέσει τις εξής αλληλοτροφοδοτούμενες λειτουργίες:

ως παραγωγός, άμεσα ή έμμεσα, πολιτιστικών αγαθών

ως επιτελικός νους για τη σύλληψη και την προώθηση ενός σχεδίου πολιτιστικής πολιτικής και βεβαίως ως συμπαραστάτης σε κάθε είδους πρωτοβουλία προερχόμενη από άλλους φορείς ή πρόσωπα.

Η πολιτική στο σύνθετο και αναδιατασσόμενο πεδίο του πολιτισμού θα ασκηθεί με γνώμονα σειρά κριτηρίων που διαρκώς θα εμπλουτίζονται μέσα από τη συμμετοχή των συμπολιτών μας. Ενδεικτικά αναφέρονται:

α) ο σεβασμός στον άνθρωπο και το περιβάλλον του, β) η εξουδετέρωση του πνεύματος ηγεμονισμού σε σχέση με τους υπάρχοντες πολιτιστικούς φορείς, η ενθάρρυνση δηλαδή των μορφών συλλογικότητας, γ) η εδραίωση της διαδημοτικής σύμπλευσης για κοινό προγραμματισμό εκδηλώσεων, δ) η ανάδειξη των όρων συγκρότησης της τοπικής κοινωνίας χωρίς τα πλέγματα του «επαρχιωτισμού», ε) η δημιουργική σύζευξη «παράδοσης» και «ανανέωσης», στ) η άμυνα στην εμπορευματοποίηση αξιών χρήσης κλπ., ζ) η διεξαγωγή εκδηλώσεων κατά τη διάρκεια όλου του έτους

Η τοπική αυτοδιοίκηση προσφέρεται ως ένα μοναδικό και προνομιακό πεδίο συνεργασίας του πολιτισμού με τις τοπικές κοινωνίες. Στο Δήμο Βόλου υπήρξαν, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, αρκετά παραδείγματα που ο πολιτισμός κατάφερε να λειτουργήσει ως μέσο, όχι πάντα καθοριστικό, αλλά σίγουρα προς την θετική κατεύθυνση, αναβίωσης του κοινωνικού ιστού. Στην παρούσα εργασία αναφέρονται αρκετά παραδείγματα τοπικών πρωτοβουλιών που συνέβαλαν στην ανάπτυξη των

⁵³ Νούτσος, Π., «Η Τ.Α. έχει την υποχρέωση μιας αρθρωμένης πολιτιστικής πολιτικής», εφ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 10.7.2005, σ. Β43.

τοπικών θεσμών, στην αναβίωση της γειτονιάς, της σύνδεσής τους με την εκπαίδευση κι έτσι η πόλη, η συνοικία να αποκτήσει τη δική του ταυτότητα και να αυτοπροσδιοριστεί.

Κατανοώντας αυτές τις προοπτικές, σήμερα αρκετοί δήμοι επιδίδονται σε διάφορες προσπάθειες- συχνά θετικές αν και όχι πάντα με τον ίδιο βαθμό αποτελέσματος- να ενσωματώσουν και να καταστήσουν τον πολιτισμό αναπόσπαστο στοιχείο στον αναπτυξιακό ρόλο που έχουν ή που διεκδικούν, για να συμβάλει δημιουργικά σε ένα άλλο μοντέλο ανάπτυξης, με επίκεντρο τον άνθρωπο. Τον άνθρωπο και τις ανάγκες του στον κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό τομέα ⁵⁴.

Για τους λόγους αυτούς, σήμερα η αυτοδιοίκηση εντάσσει στα βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα προγράμματα τον πολιτισμό. Παρά τα αντικειμενικά προβλήματα, έχει, ήδη, επιτευχθεί ένα σημαντικό έργο σε υποδομές και μια σημαντική ενεργοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου όλων των ηλικιών που συμμετέχουν στις πολιτιστικές της δράσεις. Υπάρχουν σήμερα δήμοι στην Ελλάδα που έχουν επιδείξει αξιόλογα παραδείγματα σχεδιασμού και υλοποίησης σημαντικών παρεμβάσεων στον τομέα του πολιτισμού, με χαρακτηριστικό την καινοτομία και τη δημιουργικότητα, όπως η ΔΕΠΑ Καλαμάτας ⁵⁵. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι πολιτικοί άρχοντες/δήμαρχοι ή πρόεδροι οργανισμών που προΐστανται τέτοιων στρατηγικών πολιτικών διαπνέονται από την τοπική πολιτιστική παράδοση, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούν να εγκολπωθούν τις νεωτερικές κατακτήσεις του καιρού μας. Έχουν μια ευρύτερη θεώρηση για τον πολιτισμό και την κουλτούρα που, συνήθως, τη συνδέουν με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, την ιστορία, την εκπαίδευση, τις νέες τεχνολογίες, τα ΜΜΕ και την ποιότητα ζωής του τοπικού πληθυσμού τους.

2.2. Προϋποθέσεις σχεδιασμού της πολιτικής πολιτισμού στην αυτοδιοίκηση

Η διαδικασία σχεδιασμού της πολιτικής πολιτισμού της αυτοδιοίκησης προϋποθέτει:

⁵⁴ Κλάδος, Γ., «Πολιτισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση, το χθες και η πορεία στο αύριο», στο: *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία, ό.π.*, σ. 52-54.

⁵⁵ Η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας-ήταν η πρώτη ΔΕΠΑ στην Ελλάδα-σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε επί δημαρχίας Στ. Μπένου, το 1983. Υπήρξε μια πρωτοπόρα και σημαντική παρέμβαση της Τ.Α. με πολλές εφαρμογές στο χώρο της εκπαίδευσης και της καλλιτεχνικής παιδείας και σημαντικά αποτελέσματα έως σήμερα. Μπένος, Στ., «Όταν η πραγματικότητα ξεπερνάει το όνειρο. Το παράδειγμα της ΔΕΠΑΚ», στο: *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία, ό.π.*, σ. 55-63.

1. Προγραμματισμό, ο οποίος αποτελεί μια από τις πλέον θεμελιώδεις προϋποθέσεις ανάπτυξης πολιτικής πολιτισμού. Το στοιχείο αυτό επιτρέπει την αξιοποίηση των πόρων του πολιτισμικού κεφαλαίου, στο οποίο, με έναν ευρύ ορισμό της έννοιάς του, εντάσσονται: Η πολιτιστική κληρονομιά. Η παράδοση. Το φυσικό περιβάλλον. Το ανθρώπινο δυναμικό ως φορέας δημιουργικότητας και ως συμμετοχος ή καταναλωτής της πολιτιστικής δημιουργίας (δημιουργοί-καλλιτέχνες, σύλλογοι ή ομάδες και άτομα). Τα αγαθά της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας και παραγωγής, υλικά ή άυλα/ πνευματικά.

Είναι προφανές ότι οι πολιτισμικοί πόροι αξιοποιούνται διαφορετικά, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες που προκύπτουν από τα δομικά τους στοιχεία.

2. Σωστή διαχείριση της διαδικασίας αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων, η οποία προϋποθέτει:

- Καταγραφή/ απογραφή των πολιτιστικών πόρων.
- Μελέτη του περιεχομένου τους και θεματική ταξινόμηση.
- Καταγραφή δικτύου συσχετίσεων με άλλους πόρους του πολιτισμικού κεφαλαίου και μορφές πολιτιστικών δραστηριοτήτων.
- Καταγραφή των εναλλακτικών μεθόδων αξιοποίησης από τη διεθνή ή ελληνική εμπειρία.
- Ένταξη των παραπάνω σε ενιαία πολιτιστική αναπτυξιακή αντίληψη σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.
- Σύνδεση της προσπάθειας για αξιοποίηση του πόρου με την ενεργό πολιτιστική δημιουργία (όπου είναι εφικτό)
- Ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για την εξασφάλιση της συναίνεσής της και της ενεργού συμμετοχής της σε αναπτυξιακό επίπεδο ⁵⁶.

3. Βασική προϋπόθεση είναι η δόμηση ενός έγκυρου συστήματος επιλογής, αξιολόγησης και ενίσχυσης της παραγωγής και προώθησης εξαγωγίμων και ανταγωνιστικών πολιτιστικών προϊόντων, που θα διασφαλίζει τη διείσδυση στα συστήματα αξιολόγησης και διανομής της διεθνούς αγοράς. Εάν, λοιπόν, ως διεθνές περιβάλλον ορίσουμε τη σημερινή παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, αυτή πέραν της ισοπεδωτικής αντίληψης που εκπέμπει ως απειλή, αποτελεί εκ των πραγμάτων το πεδίο που θα δοθούν και οι μάχες υπέρ της ποικιλομορφίας και της πολυπολιτισμικότητας. Υπ' αυτούς τους όρους, εξαγωγή και ανταγωνιστικό προϊόν

⁵⁶ Μπιτσάκη, *ό.π.*, σ. 166-9.

είναι αυτό που χαρακτηρίζεται από αυθεντικότητα, διατηρεί τη διαφορετικότητά του και διαθέτει ταυτότητα. Άρα ως κριτήρια αξιολόγησης νοούνται τα συστατικά στοιχεία που προσδιορίζουν ένα αμιγές πολιτιστικό αγαθό σε σχέση με το ψευδεπίγραφο της εμπορικής έκφανσης της κάθε τέχνης.

4. Γνώση του θεσμικού/νομικού πλαισίου, το οποίο αν και παρουσιάζει αρκετές ελλείψεις, είναι πολύ χρήσιμο, πλην όμως όχι καθοριστικό. Και αυτό παρατηρείται κυρίως στους πόρους της λαϊκής παράδοσης, επειδή δεν υπάρχει νομοθετική ρύθμιση, αντίστοιχη με των υλικών πολιτιστικών αγαθών ή των αγαθών της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας.

5. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εφαρμογή μιας πολιτικής αποκέντρωσης των πόρων, που οδηγεί και στην πολιτιστική αποκέντρωση. Διαδικασία, όμως, που απαιτεί επαναπροσέγγιση των εννοιών «κέντρο» και «περιφέρεια» κάτω από οικονομικοκοινωνικούς όρους και όχι πλέον αυστηρά γεωγραφικούς. Μια διαδικασία, που θα στοχεύει στη συνάφεια και νέα ισορροπία που θα εγγυώνται στην περιφέρεια την αμφίδρομη πρόσβαση και στο κέντρο τον ιστορικό μητροπολιτικό του ρόλο.

6. Σαφήνεια στόχων και διαρκή προσέγγιση με τον κύριο σκοπό.

7. Ενεργό συμμετοχή του συνόλου των πολιτών και των κοινωνικών δυνάμεων της πόλης στις δραστηριότητες και τη δημιουργία, που μπορεί να είναι: Οι εκλεγμένες τοπικές αρχές (π.χ. συνοικιακά συμβούλια, εξωραϊστικοί πολιτιστικοί σύλλογοι κ.ά.), οι δημόσιες υπηρεσίες και τα Ν.Π.Δ.Δ., οι τοπικές επιχειρήσεις, οι δυνάμεις της αγοράς και του ιδιωτικού τομέα, οι ομάδες πολιτών, οι συλλογικότητες του εθελοντικού τομέα, οι κοινωνικές οργανώσεις καθώς και κάθε μορφής συλλογικότητες εθελοντικής πρωτοβουλίας και δράσης.

Μετά το επίπεδο της θεωρητικής προσέγγισης και της διερεύνησης ακολουθεί το επίπεδο της εφαρμογής και της δράσης. Μια συγκεκριμένη δραστηριότητα της τοπικής εξουσίας αποτυπώνεται στις αποφάσεις του κεντρικού (δημοτικό συμβούλιο) ή των επιμέρους οργάνων της. Κάθε διοικητική παρέμβαση (απόφαση ή μέτρα για ρύθμιση, παροχή, έργο, υπηρεσία) προϋποθέτει μια ή περισσότερες αποφάσεις στο επίπεδο του προγραμματισμού και της υλοποίησης. Μια σύνθετη περίπτωση ή πρόβλημα απαιτεί μια σειρά αποφάσεων, που στο σύνολό τους εκφράζουν την πολιτική πολιτισμού και τις επιλογές που αυτή προτείνει.

Η σύγχρονη προσπάθεια για βελτίωση της λήψης αποφάσεων και της κεντρικής πολιτικής γενικότερα επωφελείται από τις νεότερες τάσεις της επιστήμης.

Για την εκλογίκευση των αποφάσεων χρησιμοποιούνται αρχές: α) της συστηματικής Μεθοδολογίας, β) της Κυβερνητικής, και γ) της θεωρίας της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας. Για την ορθή αντιμετώπιση περίπλοκων αποφάσεων, στις προηγμένες, κυρίως, κοινωνίες, χρησιμοποιείται ένα πρότυπο λήψης αποφάσεων που στηρίζεται στις παραπάνω αρχές, το λεγόμενο συστημικό πρότυπο (systems analysis) αποφάσεων. Η υλοποίησή του απαιτεί μια σύνθετη διαδικασία, που αποτελείται από ορισμένες φάσεις, οι οποίες, αν και δείχνουν διαδοχικές, τελούν σε μια αλληλεξάρτηση.

Τα στοιχεία ενός τέτοιου συστήματος σχεδιασμού πολιτικής πολιτισμού είναι κυρίως: 1) Η δόμηση του ζητήματος ή του προβλήματος που πρέπει να επιλυθεί, 2) Η ανασκόπηση των προσπαθειών που έγιναν μέχρι τώρα για τη λύση του, 3) Η μελέτη εναλλακτικών προτάσεων που προσφέρονται, 4) η επιλογή του σκοπού της απόφασης, 5) η υλοποίηση της απόφασης και 6) η αξιολόγηση⁵⁷.

Το συστημικό πρότυπο αποφάσεων υποστηρίζεται από πολλές τεχνικές, κυρίως μαθηματικές. Ανεξάρτητα, όμως, από αυτές και ως καθαρά ποιοτικό, το μοντέλο αυτό υποστηρίζει σημαντικά τη λήψη ορθών αποφάσεων, όχι μόνο σε επίπεδο κεντρικού σχεδιασμού, αλλά και στην καθημερινή δράση του μέσου διοικητικού στελέχους που υπηρετεί στο δήμο, την κοινότητα ή σε ένα απλό φορέα πολιτισμού, αυξάνοντας την αποτελεσματικότητα της πολιτισμικής διαχείρισης.

Στην πράξη, συνήθως, επικρατεί η αντίληψη ότι τα προβλήματα στον τομέα του πολιτισμού είναι δεδομένα και περιμένουν την αναγνώρισή τους. Η ορθή διατύπωση του προβλήματος προϋποθέτει: την εντόπιση του συστήματος που εξετάζουμε και β) την αντικειμενική περιγραφή του, η οποία προϋποθέτει μια σειρά στοιχείων. Ύστερα από την ολοκλήρωση της διαδικασίας διατύπωσης του προβλήματος και την αξιολογική ανάλυσή του, οι πληροφορίες που συλλέγονται μετατρέπονται σε εναλλακτικές λύσεις του προβλήματος.

Η επιλογή μεταξύ των εναλλακτικών λύσεων αντιστοιχεί στον πυρήνα σχεδιασμού της πολιτικής, σε πλήρη αλληλεξάρτηση και εναρμόνιση με άλλους σχεδιασμούς. Πάντα υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις και η ικανότητα ανάπτυξής τους είναι πολύ σημαντική, η οποία προϋποθέτει από πλευράς της διοίκησης έρευνα, ευφύια και οξυδέρκεια. Τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη διαδικασία εύρεσης εναλλακτικών λύσεων είναι τα εξής:

⁵⁷ Τυπάς, Γ. και Κατσαρός, Γ., *Εισαγωγή στη Διοικητική Επιστήμη*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σ. 66-83.

- Απαιτείται αναγνώριση.
- Χρειάζεται επεξήγηση και ανάλυση των περιοριστικών παραγόντων για να κατανοηθεί με σαφήνεια η επιλογή της ευνοϊκότερης εναλλακτικής λύσης.
- Η έρευνα για τον εντοπισμό λύσεων, λόγω και του ότι οι παράγοντες είναι συχνά ασαφείς και της μεταβλητότητας των συνθηκών κάθε περίπτωσης, είναι δύσκολη. Συνήθως, ο περιορισμός των παραπάνω στοιχείων είναι αυτός εμποδίζει στην εκπλήρωση του σκοπού.

Οι βάσεις για την επιλογή εναλλακτικών λύσεων είναι: α) Πείρα, η οποία διαδραματίζει πάντοτε σημαντικό ρόλο, αλλά περικλείει κινδύνους εξάρτησης για μελλοντικές ενέργειες. β) Πειραματισμός, ο οποίος είναι δαπανηρός και χρονοβόρος. γ) Έρευνα-ανάλυση για τις σχέσεις μεταβλητών, περιορισμών, προϋποθέσεων σε σχέση με τον επιδιωκόμενο στόχο .

Συνήθως επιλέγεται η πιο βολική λύση ή πιο ικανοποιητική μέσα στα όρια του ορθολογισμού.

Η χάραξη της πολιτικής πολιτισμού σε τοπικό επίπεδο δεν είναι μια διαδικασία που μπορεί να στηριχθεί μόνο στην εμπειρία των εμπλεκομένων διοικητικών στελεχών ή πολιτικών ή στη συλλογή διάσπαρτων ιδεών. Ούτε επαφίεται στο «μεράκι» των πολιτικών ή των φορέων, γεγονός που στον τομέα πολιτισμού συνηθίζεται ευρύτατα. Απαιτείται επίπονη και συντονισμένη προσπάθεια όλων των εμπλεκομένων ατόμων, φορέων και υπηρεσιών και εφαρμογή ορθολογικής διαχείρισης πορείας των εργασιών.

2.3. Το θεσμικό πλαίσιο της αποκέντρωσης του τομέα πολιτισμού της αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα

Με δεδομένο ότι ο πολιτισμός και η προώθησή του σε τοπικό επίπεδο, έχει πλέον αναγνωριστεί, ότι αποτελεί έναν από τους κεντρικούς άξονες της πολιτικής στον χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα τελευταία χρόνια, έχουν διαμορφωθεί οι βασικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή της, αφού τέθηκε σε ισχύ το Π.Δ. 410/1995. Σύμφωνα με το προαναφερόμενο διάταγμα, δόθηκε στους ΟΤΑ η δυνατότητα χάραξης πολιτικής πολιτισμού, κατά το πνεύμα των «συντρεχουσών» αρμοδιοτήτων, που ισχύουν παράλληλα και με τις «κατά αποκλειστικότητα». Ειδικότερα οι ΟΤΑ, μπορούν να ιδρύουν πνευματικά κέντρα, να αναπαλαιώνουν

⁵⁸ Μπιτσάκη, ό.π. σ. 162-5.

παραδοσιακά ή ιστορικά κτίρια ενόψει της πολιτιστικής τους αξιοποίησης, να επιβλέπουν τη λειτουργία των αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων της περιοχής τους, να προωθούν μια σειρά πολιτιστικών δραστηριοτήτων με την παράλληλη ίδρυση κέντρων μουσικής, χορού, λαϊκής τέχνης κ.ο.κ.

Εκτός των παραπάνω, δίνεται η δυνατότητα να διευρύνουν τις αρμοδιότητές τους και τα μέσα άσκησης της πολιτικής τους με τους φορείς που δύνανται να ιδρύουν, κατά τις διατάξεις του Π.Δ. 410/1995 και των τροποποιημένων αναπτυξιακών νόμων (Ν.2190/1920, Ν.1892/1990, 1943/1991 και 2601/1998). Στους φορείς αυτούς εντάσσονται τα ΝΠΙΔ κοινωφελούς σκοπού, τα οποία εκφράζουν την επιχειρησιακή δραστηριότητα των ΟΤΑ, όπως είναι οι αμιγείς επιχειρήσεις, οι διαδημοτικές ή διακοινοτικές επιχειρήσεις κ.ά.

Βασικό εργαλείο της αναπτυξιακής πολιτικής της αυτοδιοίκησης είναι η σύσταση δημοτικών επιχειρήσεων και οργανισμών. Η δημιουργία τους αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, λόγω της δυνατότητας που δίνεται στους δήμους να παρεμβαίνουν στην κοινωνική και οικονομική ⁵⁹ανάπτυξη των περιοχών τους και να βελτιώνουν την οικονομική τους κατάσταση. Επιπλέον, η εισαγωγή αυτού του θεσμού έδωσε στην αυτοδιοίκηση τη δυνατότητα δημιουργίας πολλών οργανισμών πολιτιστικής ανάπτυξης, απελευθερώνοντας τις διοικητικές ⁶⁰αγκυλώσεις, τις γραφειοκρατικές διαδικασίες των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.

Ο θεσμός των Επιχειρήσεων Πολιτιστικής Ανάπτυξης (ΔΕΠΙΑ) εμφανίζεται τη δεκαετία του 1980 (Η πρώτη αυτοδιοικητική επιχείρηση πολιτισμού ήταν η ΔΕΠΙΑ της Καλαμάτας. ⁶¹Ακολούθησε ο Καλλιτεχνικός Οργανισμός του Δήμου Βόλου (ΚΟΔΒ). Η νομική τους μορφή είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, το οποίο ⁶²διέπεται από τις διατάξεις των Άρθρων 205-225 του Ν. 1065/80 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων. Οι σκοποί των επιχειρήσεων αυτών είναι:

- Η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος πολιτιστικής ανάπτυξης της πόλης και της ευρύτερης περιοχής, με ειδικότερους στόχους τη δημιουργία της απαραίτητης πολιτιστικής υποδομής, τη διάδοση και την ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας, τη στήριξη και διάδοση της σύγχρονης καλλιτεχνικής

⁵⁹ Τριανταφυλλοπούλου, Α., «Παραχώρηση δημοτικών και κοινοτικών υπηρεσιών, νομικό καθεστώς, προβλήματα», *Διοικητική Ενημέρωση*, τευχ. 29, Αθήνα, 2004, σ. 44.

⁶⁰ Μπιτσάκη, ό.π., σ. 218-9, υποσ. 268.

⁶¹ Η Σύσταση του Καλλιτεχνικού Οργανισμού έγινε με το 638/1982 Π. Δ/γμα (ΦΕΚ 130/Α'/14.10.1982), όπως τροποποιήθηκε με το 167/1983 Π. Δ/γμα (ΦΕΚ 67/Α'/31.5.1983),

⁶² Ο Ν. 1065/80 του Δ.Κ.Κ. τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τις διατάξεις των Άρθρων: 28,35-39, 42 και 46 του Ν. 1416/84.

και πνευματικής δημιουργίας και την εξασφάλιση των συνθηκών που θα επιτρέψουν την άσκηση και ανάπτυξη των ατομικών δημιουργικών ικανοτήτων στο χορό, τη μουσική και τις εικαστικές τέχνες.

- Η προβολή ανάπτυξη και διάδοση των τεχνών αυτών και η ανάπτυξη της συνεργασίας με τους πολιτιστικούς φορείς και το ερασιτεχνικό κίνημα της κάθε πόλης για την ενίσχυση της ερασιτεχνικής δημιουργίας και τη διεύρυνση των πρωτοβουλιών τους.
- Η κατασκευή και διαχείριση χώρων κοινωνικών και πολιτιστικών λειτουργιών και λοιπών υπηρεσιών, καθώς και η πραγματοποίηση των επενδύσεων για την ευρύτερη ανάπτυξη της περιοχής.

Σήμερα, οι δυνατότητες της αυτοδιοίκησης στον τομέα του πολιτισμού, αποτυπώνονται με μία σειρά άρθρων στον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (Ν.3463/2006), όπου ενισχύεται σημαντικά η συμβολή των ΟΤΑ στην πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής τους. Σύμφωνα με τον Κώδικα, απονέμονται, πέραν των υφιστάμενων, και μία σειρά άλλων αρμοδιοτήτων που αποβλέπουν στην προστασία του τοπικού πολιτισμού, την προβολή των πολιτιστικών αγαθών και των σύγχρονων πολιτιστικών έργων που παράγονται σε τοπικό επίπεδο.

Ειδικότερα: Ενθαρρύνεται η δημιουργία πολιτιστικών και πνευματικών κέντρων, μουσείων πινακοθηκών, κινηματογράφων και θεάτρων, φιλαρμονικών και σχολών διδασκαλίας μουσικής, σχολών χορού, ζωγραφικής, γλυπτικής κλπ., καθώς και η μελέτη και εφαρμογή πολιτιστικών προγραμμάτων.

Οργανώνεται και από τους ΟΤΑ η προστασία μουσείων, καθώς και αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων και των εγκαταστάσεών τους. Προωθείται η διοργάνωση συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων ή η συμμετοχή τους σε αυτά.

Παρέχεται στους ΟΤΑ η δυνατότητα κατασκευής, συντήρησης και διαχείρισης αθλητικών εγκαταστάσεων, όπως δημοτικών και κοινοτικών γυμναστηρίων, αθλητικών κέντρων και δημοτικών και κοινοτικών χώρων άθλησης.

Προωθούνται οι πολιτιστικές ανταλλαγές των ΟΤΑ σε όλα τα διεθνή επίπεδα.

Προβλέπεται η αποφασιστική συμμετοχή τους στην ανάπτυξη του τοπικού πολιτιστικού τουρισμού.

Παρέχεται η δυνατότητα ανάληψης της επισκευής, συντήρησης και αξιοποίησης παραδοσιακών και ιστορικών κτιρίων, που τους παραχωρούνται από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς.

Όλες οι παραπάνω δράσεις μπορούν να χρηματοδοτούνται και να υποστηρίζονται με τη σύναψη προγραμματικών συμβάσεων. Στο πλαίσιο αυτού, προβλέπεται ότι, εφόσον τα προβλεπόμενα στην προγραμματική σύμβαση έργα, προγράμματα και υπηρεσίες είναι πολιτιστικού χαρακτήρα - όπως η ανάδειξη, προστασία και συντήρηση μνημείων, οι παρεμβάσεις σε διατηρητέα ή παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς, η διάσωση και διάδοση στοιχείων του πολιτισμού, η ανέγερση και λειτουργία χώρων πολιτισμικών λειτουργιών, η υποστήριξη δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων που αφορούν την επιστήμη, τα γράμματα και τις τέχνες - συμμετέχει, ως συμβαλλόμενος, το Υπουργείο Πολιτισμού. Η προγραμματική σύμβαση καλείται «προγραμματική σύμβαση πολιτισμικής ανάπτυξης» και το δυνάμενο να επιβληθεί, κατά τις σχετικές διατάξεις, τέλος ανταποδοτικού χαρακτήρα, για τη χρηματοδότηση έργων, εργασιών, προγραμμάτων και υπηρεσιών της προγραμματικής σύμβασης, καλείται «Πολιτιστικό Τέλος».

Η διαμόρφωση και δρομολόγηση δράσεων παιδείας και πολιτισμού μπορεί επίσης να αποτελεί αντικείμενο δραστηριότητας των κοινωφελών δημοτικών επιχειρήσεων, έτσι ώστε, με την περαιτέρω «αποκέντρωση» της αρμοδιότητας αυτής, να επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερη και ουσιαστικότερη επικέντρωση στην πολιτιστική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών και να αναδεικνύονται και να αξιοποιούνται οι πολιτιστικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.

Παράλληλα, υπάρχει δυνατότητα πρόσθετων τρόπων χρηματοδότησης των προσπαθειών που γίνονται σε τοπικό επίπεδο για την ενίσχυση του τοπικού πολιτισμού, από το Πρόγραμμα «ΘΗΣΕΑΣ», το οποίο, τουλάχιστον θεωρητικά, δίνει στην Τοπική Αυτοδιοίκηση 3,5 δις ευρώ για πέντε χρόνια, όσο και μέσα από την ενθάρρυνση των συμπράξεων του ιδιωτικού τομέα με την Τοπική Αυτοδιοίκηση (Σ.Δ.Ι.Τ.), ιδίως όσον αφορά τη δημιουργία πολιτιστικών υποδομών μακράς πνοής.

Εκτός των παραπάνω, σήμερα βρίσκεται σε ισχύ θεσμικό πλαίσιο, το οποίο ευνοεί τη διασυνοριακή πολιτισμική συνεργασία και τις πολιτιστικές ανταλλαγές για τους ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού, το οποίο στηρίζεται στις αξίες της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών, της προώθησης των δημοκρατικών αξιών και των ιδανικών της αλληλεγγύης και του σεβασμού στη διαφορετικότητα. Προοπτικές που μπορούν να εμπεδωθούν ουσιαστικά μέσα από την ανάπτυξη δράσεων και πολιτικών στους τομείς της παιδείας και του πολιτισμού.

Παρά τη θεωρητική νομική διευκόλυνση, το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο δεν αποτελεί, ίσως, το καταλληλότερο αναπτυξιακό μέσο για τους τοπικούς φορείς στην άσκηση της πολιτικής τους.

2.4. Η περίπτωση του Δήμου Βόλου

Στην τελευταία εικοσαετία του 20ού αιώνα ο Βόλος, μετά το σοβαρό πλήγμα της αποβιομηχάνισης και των καταστροφικών σεισμών, αρχίζει να παρουσιάζει θετικά σημάδια ανάκαμψης. Η εκμετάλλευση τοπικών πόρων με τη χρήση νέων τεχνολογιών και με τη μεγιστοποίηση της ενίσχυσης από εξωτερικούς πόρους (εθνική και κυρίως ευρωπαϊκή χρηματοδότηση) καθώς και η ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με έδρα το Βόλο είναι οι βασικές συνιστώσες που δημιουργούν νέα δεδομένα και ευοίωνες προοπτικές.

Στις νέες αυτές συνθήκες, η ενίσχυση του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης συμβάλλει δημιουργικά προς την αναζήτηση της σύγχρονης φυσιογνωμίας της πόλης. Η τοπική κοινωνία του Βόλου, κυρίως, δια μέσου του ενισχυμένου ρόλου του Δήμου εισέρχεται σε μια νέα καμπή. Με τις επιλογές της η τοπική αυτοδιοίκηση, παρά τα οικονομικά προβλήματα, τις πολιτικές ή τις θεσμικές αντιξοότητες και τα, κατά καιρούς, λάθη της, αγωνίζεται για την ανασύνταξη της πόλης και τη σταδιακή μεταμόρφωσή της σε μια σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη, με ανθρώπινο πρόσωπο και με ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα.

Στην εξεταζόμενη εικοσαετία (1985-2005), μέσω των παρουσιαζόμενων παρεμβάσεων και επιλογών, που συνιστούν διάφορες όψεις των πολιτικών πολιτισμού, διερευνώνται οι προϋποθέσεις, οι τάσεις και οι συγκρούσεις στη διαδοχικότητα των δημοτικών αρχών, οι οποίες υπηρετούν παράλληλα τις παραδοσιακές μορφές του πολιτισμού και τις νέες λογικές με βάση τον ευρύτερο ορισμό του πολιτισμού. Οι δε προτεραιότητες, που τίθενται για τη χάραξη της πολιτικής πολιτισμού, βαδίζουν σε τεντωμένο σκοινί, μεταξύ της ανάγκης για «προβολή» που θα ενισχύσουν την εικόνα και την ανταγωνιστικότητα της πόλης, αλλά συγχρόνως και της εικόνας των ίδιων των διοικούντων. Αλλά και μεταξύ της διαπίστωσης της αναγκαιότητας για αποκεντρωμένη προσφορά, βασισμένη στην κοινότητα του κέντρου με πιο ελιτίστικες ανάγκες και της περιφέρειας με πιο λαϊκές πολιτιστικές δραστηριότητες που απευθύνονται σε ομάδες χαμηλού εισοδήματος.

Κάθε σύστημα πολιτικής είναι απόρροια συγκεκριμένων αξιών και μιας ιδιαίτερης οπτικής γωνίας, από την οποία κάθε χώρα εκλαμβάνει την έννοια της

πολιτιστικής και καλλιτεχνικής δράσης, με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον. Στο Βόλο, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, η δημοτική πολιτική με επικεφαλής τον Δήμαρχο Μιχάλη Κουντούρη (1979-1990 και 1999-2000)- αριστερό πολιτικό της Αυτοδιοίκησης, έθεσε ως στόχο την αναζωογόνηση της πόλης και την επανασύνδεσή της με την πλούσια βιομηχανική ιστορία, την επιχειρηματική παράδοση, και τη σημαντική πολιτιστική παράδοση σε συνδυασμό με το ανθρώπινο δυναμικό.

Στην προσπάθεια αυτή, η πολιτική φυσιογνωμία της τοπικής κοινωνίας διαδραμάτισε το δικό της ρόλο, εκτός από την εκλογική συμπεριφορά, και στο επίπεδο των στάσεων και των αντιλήψεων που συνθέτουν το πλέγμα της τοπικής πολιτικής κουλτούρας⁶³. Στο πλαίσιο αυτό, ίσως είναι χρήσιμο να υπογραμμιστεί, ότι από τις δημοτικές εκλογές του 1977 έως και του 1994 υπερτερούν οι δημοκρατικές δυνάμεις, (Ένωση Κέντρου, ΠΑΣΟΚ, ΣΥΝ, ΚΚΕ), ενώ η παρουσία της αριστεράς είναι σταθερά ισχυρή, (δεν πέφτει έως τις εκλογές του 1990 κάτω από 16%, με μέγιστο ποσοστό 19,6% το 1981 και χαμηλότερο 12% το 1994)⁶⁴. Το «αριστερόστροφο» αυτό εκλογικό σώμα, το οποίο εκφράζεται ανάλογα και στις εθνικές εκλογές, παρουσιάζει σημαντικό βαθμό θετικότητας στο θεσμό της αυτοδιοίκησης και στις επιλογές των εκάστοτε δημοτικών αρχών, υποστηρίζοντας τις επιλογές τους⁶⁵. Βεβαίως, οι κομματικές επιλογές της τοπικής κοινωνίας και οι διακρίσεις μεταξύ Αριστεράς/ Δεξιάς δεν καλύπτουν τον πλούτο των αντιλήψεων, ούτε επιτρέπουν απλουστεύσεις στις έννοιες παράδοση/ εκσυγχρονισμός ή στην αντίστοιχη συμβατική διάκριση προοδευτικός /συντηρητικός.

Στην αναζήτησή μας για τον εντοπισμό συνειδητών ή μη πολιτικών πολιτισμού εκ μέρους των δημοτικών αρχών, αρχής γενομένης από τη δεκαετία του 1980, η οποία αποτελεί την αφετηρία μιας νέας εποχής, και χωρίς να έχει μέχρι στιγμής επιτευχθεί η συνολική εκτίμηση της τοπικής πολιτικής κουλτούρας, είναι θεμιτή η υπόθεση ότι οι σχετικές τάσεις οι οποίες επηρέασαν τις επιλογές των δημοτικών αρχών σχετίζονται:

⁶³ Για τη σκιαγράφηση της πολιτικής φυσιογνωμίας της τοπικής κοινωνίας βλ. Παντελίδου, Μ., «Η πολιτική φυσιογνωμία του Βόλου: Στοιχεία για τη σκιαγράφηση της τοπικής πολιτικής κουλτούρας» στο: *Βόλος, αναζήτηση της κοινωνικής ταυτότητας*, επιμ. Θ. Μαλούτας, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 41-54.

⁶⁴ *Αποτελέσματα Δημοτικών Εκλογών 1977-1994*, Αρχείο Δημοτολογίου-Δ/σης Διοικητικών Υπηρεσιών, Δήμος Βόλου.

⁶⁵ Στο πλαίσιο της έρευνας για την κοινωνική ταυτότητα της πόλης, η υπεροχή της Τ.Α. στην εμπιστοσύνη των Βολιωτών για την ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη της πόλης εκφράζεται με το ποσοστό του 53%, με το οποίο ιεραρχείται η συμβολή της δημόσιας διοίκησης, ξεπερνώντας στις προτιμήσεις τους φορείς, όπως κυβέρνηση, αντιπολίτευση, κόμματα, συνδικαλιστικές οργανώσεις κλπ. βλ. Παντελίδου, *ό.π.*, σ. 47.

- Με την ιδιαίτερη τοπική ιστορική εμπειρία και τα ιδιαίτερα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της πόλης.
- Με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της χώρας και το συντελούμενο, κάθε φορά, βαθμό αποκέντρωσης προς την Τ.Α.
- Τα ιδεολογικά ρεύματα και τις τάσεις της ευρύτερης Ευρώπης, απ' όπου αντλούσαν σημαντικά παραδείγματα εφαρμογής πολιτικών πολιτισμού, σε διάφορες δυτικοευρωπαϊκές πόλεις καθώς και τις μεταβλητές που παρουσιάζονται στην Ενότητα 3 της Εισαγωγής.

Από το 1985, στην αρχή της εξεταζόμενης περιόδου, η πόλη αντιμετωπίζει μεγάλη πρόκληση, θεωρώντας ότι στον τομέα του πολιτισμού ήδη έχει καθυστερήσει ως προς τα πρότυπα των δυτικοευρωπαϊκών πόλεων. Η πόλη είχε βιώσει έντεκα χρόνια δημοκρατικής ανέλιξης, μετά τη μεταπολίτευση και στο διάστημα αυτό κατέβαλε σοβαρή προσπάθεια να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις και τα μέσα να προχωρήσει προς τα μπρος. Στην προσπάθεια αυτή, ο ιδεολογικός συντονισμός μεταξύ της δημοτικής αρχής και της κεντρικής εξουσίας, ιδιαίτερα μετά το 1981, που τη διακυβέρνηση του κράτους ανέλαβε το ΠΑΣΟΚ, φαίνεται ότι εξελίχτηκε σε ένα σοβαρό προτέρημα, με ευνοϊκές επιπτώσεις στην επίτευξη της πολιτικής του Δήμου, τουλάχιστον για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Το ίδιο σημαντικό, ήταν και οι διασυνδέσεις του τότε Δημάρχου με επιμέρους πρόσωπα της κεντρικής πολιτικής σκηνής.

Ήταν η εποχή, που και στην Ελλάδα άρχισαν να εφαρμόζονται πρακτικές που στην Ευρώπη είχαν επικρατήσει από την προηγούμενη σχεδόν δεκαετία: Οι δήμαρχοι και οι πολιτικοί που ασχολούνταν με τον πολιτισμό άρχισαν να περιλαμβάνουν στη στρατηγική τους τα κοινωνικά αιτήματα που εξέφραζαν τα νέα κινήματα, αναγνωρίζοντας ότι ο πολιτισμός αποτελεί ένα βασικό ζήτημα για την ανάπτυξη των πόλεών τους. Έτσι, άρχισαν να εντάσσουν σταδιακά στην πολιτιστική πολιτική τους δράσεις που ενίσχυαν κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα, με προώθηση της ατομικής και ομαδικής αυτοέκφρασης και διευκόλυνση στην πρόσβαση στις πολιτιστικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες χωρίς αποκλεισμούς.

Ο Δήμος Βόλου, για πρώτη φορά, επί θητείας του Μ. Κουντούρη, προσπάθησε να επιβεβαιώσει το ρόλο της πόλης ως την κεντρική συνιστώσα για την κοινωνική ταυτότητα και τη δημόσια έκφρασή της. Η εφαρμοζόμενη πολιτική του δημιουργεί νέα δεδομένα και ανατρέπει οτιδήποτε θεωρήθηκε συντηρητικό και

αναχρονιστικό, λειτουργώντας ως σύμβολο ρήξης με την ιδεολογία του παρελθόντος. Οι επιλογές του στον τομέα του πολιτισμού μετουσιώνονται σ' ένα ευέλικτο εργαλείο για την προβολή των νέων πολιτικών ιδεών. Από την άλλη πλευρά, η παρατήρηση που παρατίθεται στην εισαγωγή, ότι για πάρα πολλούς δημάρχους η πολιτιστική πολιτική χρησιμοποιείται ακόμη και για την καλλιέργεια της εικόνας τους, στην περίπτωση του Βόλου, βρίσκει την απόλυτη εφαρμογή της.

Στο διάστημα του 1985-1990, ο τομέας πολιτισμού χαρακτηρίζεται από μια σειρά χωριστών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων, που όλα μαζί δημιούργησαν μια κρίσιμη μαζική πολιτιστική δραστηριότητα. Η πρώτη αυτή περίοδος σηματοδεύτηκε από μια σημαντική προσπάθεια βελτίωσης της εικόνας της πόλης. Χωρίς να αποφευχθούν λάθη και σημαντικές παραλείψεις έγιναν αναπλάσεις κοινόχρηστων χώρων, ενοποίηση και διαμόρφωση του παραλιακού μετώπου καθώς και περιφερειακών τμημάτων της πόλης, όπως η συνοικία των Παλαιών. Με την προσπάθεια αναζωογόνησης των συνοικιών και των υποβαθμισμένων περιοχών του Βόλου επιχειρείται η αναβάθμιση ζωής της μεσαιάς τάξης χαμηλού εισοδήματος.

Τα εγκαίνια του νέου δημοτικού θεάτρου μαζί με ένα πλέγμα πολιτιστικών κτιρίων και υποδομών γίνονται οι σύγχρονοι πολιτιστικοί πόροι της πόλης. Το νέο πολιτιστικό περιβάλλον της πόλης μετουσιώνεται σε ένα σημαντικό πολιτιστικό μάρκετινγκ που υπόσχεται την καθιέρωσή της ως μια σύγχρονη ελληνική μεταβιομηχανική πόλη με αυξανόμενη ελκυστικότητα στον πολιτιστικό τουρισμό.

Παράλληλα σχεδόν με τη δημιουργία της κεντρικής πολιτιστικής ζώνης (Θέατρο, Ωδείο, Κέντρο Τέχνης), η οποία αναμφίβολα αποτελεί σημαντικό συστατικό της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της πόλης, δημιουργείται μια ακόμη σειρά από πολιτιστικές ζώνες στην περιφέρεια (πολιτιστικά στέκια νεότητας, παιδικοί σταθμοί, ΚΑΠΗ, καφεενία-εστιατόρια στο κέντρο συνοικιακών πλατειών κλπ) με ισόνομη γεωγραφική κατανομή. Με τη δημιουργία αυτών των περιφερειακών πολιτιστικών εγκαταστάσεων και εγκαταστάσεων αναψυχής, που όπως θα δούμε δεν ανταποκρίθηκαν στα επόμενα χρόνια στον αρχικό τους σκοπό, λόγω έλλειψης συνολικού σχεδιασμού, η δημοτική αρχή συνειδητά ή ασυνείδητα κατάφερε κάτι σημαντικό: Άμβλυνε σε σημαντικό βαθμό, τουλάχιστον εκείνη την περίοδο, τις παρατηρούμενες κοινωνικές ανισότητες μεταξύ κέντρου και περιφέρειας, δίνοντας ερεθίσματα σε όλους τους πολίτες για συνέργεια και συμμετοχικότητα.

Η διεύρυνση της πρόσβασης στον πολιτισμό και η προσπάθεια πολιτιστικής εξάπλωσης σε όλες της συνοικίες της πόλης, εκφράστηκε με διάφορες παρεμβάσεις

του Δήμου. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η εννιάχρονη λειτουργία του Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ) και η υποστήριξη της τοπικής πολιτιστικής και επιχειρηματικής δημιουργίας, η οποία, όμως, δεν σημείωσε τα ανάλογα αποτελέσματα.

Εκτός από σημαντικούς μονοδιάστατους χώρους που σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται για συγκεκριμένες χρήσεις πολιτισμού, σχεδιάζονται ανοικτοί πολυδιάστατοι χώροι για μια ποικιλία χρήσεων. Εκτός των αυτονόητων θετικών επιπτώσεων, βασική απόρροια αυτής της παρέμβασης, ήταν η πρόσβαση διαφόρων ομάδων πληθυσμού της περιφέρειας στους ανοικτούς αυτούς χώρους του κέντρου, που διευκόλυνε την ενσωμάτωσή τους στη δημόσια ζωή της πόλης. Τέτοιοι χώροι, εκτός από τον παραθαλάσσιο χώρο του Πεδίου Άρεως και του Δημαρχείου, ήταν η ακτογραμμή μετά το Ξενία ως και την εκβολή του χειμάρρου Αναύρου και των εγκαταστάσεων του Ναυτικού Ομίλου Βόλου (NOB).

Οι παρεμβάσεις του Δήμου στον τομέα του πολιτισμού ήταν αρκετά ευρείες ως προς τις μορφές τους: Υποστηρίχθηκαν δραστηριότητες που εκτεινόταν από τις ερασιτεχνικές τέχνες στις επαγγελματικές, από τα παραδοσιακά θεάματα στα ελιτίστικα (βλ. παραστάσεις της ΕΛΣ, στο νεόδμητο δημοτικό θέατρο), από το θέατρο έως τον γκαραγκιόζη (σε κάθε γωνιά των συνοικιών), από την όπερα έως την τζαζ και νέα ακούσματα, από τον χορό έως τις εικαστικές και εφαρμοσμένες τέχνες. Οι δε δαπάνες που αφιέρωσε στον πολιτισμό ήταν περισσότερο δαπάνες υποδομών, αφού δαπάνησε μικρά ποσά για την προσφορά εκδηλώσεων. Η πολιτική του Δήμου δεν επικέντρωσε την προσοχή της σε μια μορφή τέχνης ιδιαίτερα ή μια συγκεκριμένη δράση, αλλά επιδόθηκε σε μια προσπάθεια να προσεγγίσει όλα τα πεδία, λίγο από λαϊκές τέχνες, λίγο από ελιτίστικες, λίγο από εκδηλώσεις κύρους, προσδοκώντας να προσεγγίσει όλα τα γούστα και τις επιλογές του κοινού της πόλης.

Σημαντική ήταν η παρέμβαση που εξασφάλισε τις προϋποθέσεις για τη δημιουργική αξιοποίηση του «ελεύθερου χρόνου» των παιδιών, των νέων και των ενηλίκων με ενθάρρυνση πρωτοβουλιών πολιτιστικής παιδείας και αναψυχής όλο το έτος. Έτσι, ο πολιτισμός, η αναψυχή και η καλλιτεχνική εκπαίδευση και η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου όλων των ηλικιών γίνονται τα σύμβολα της ανανεωμένης δυναμικής της πόλης, η οποία αναζητά τη νέα πολιτιστική εικόνα της.

Από το 1991, μετά τις εκλογές του 1990, τα ηνία της πόλης αναλαμβάνει ο δήμαρχος Δημήτρης Πιτσιώρης (1991-1998), πρώην βουλευτής του Ν. Μαγνησίας και στέλεχος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ. Στον τομέα του πολιτισμού, πολλές

επιλογές της προηγούμενης δημοτικής αρχής συνεχίστηκαν και διευρύνθηκαν ακόμη περισσότερο, ενώ αρκετές παραμερίστηκαν. Αυτό σχετίστηκε, είτε λόγω των διαφορετικών προτεραιοτήτων της νέας δημοτικής αρχής, είτε επειδή κάποιες προηγούμενες επιλογές ξεπεράστηκαν από το χρόνο (για παράδειγμα ο θεσμός του ΕΑΠ, ο οποίος είχε ατονήσει σε ολόκληρη τη χώρα, στο Βόλο σταμάτησε τη λειτουργία του περίπου με την έναρξη της λειτουργίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας). Κύριος ανασταλτικός παράγοντας υπήρξε, τουλάχιστον στα πρώτα τρία χρόνια, η μη ιδεολογική σύγκλιση μεταξύ της τοπικής και της κεντρικής εξουσίας-ζήτημα που πυροδοτούσε συχνά πολιτικές εντάσεις σε τοπικό επίπεδο, με σοβαρή επίπτωση την ανισοκατανομή των οικονομικών πόρων εκ μέρους του κέντρου σε βάρος του Βόλου.

Αυτό που χαρακτηρίζει τη δεκαετία του 1990, είναι ότι παρατηρήθηκε μια σαφής μεταστροφή στη λογική της πολιτικής από τις κοινωνικές και πολιτικές προτεραιότητες στους στόχους της οικονομικής ανάπτυξης, πολιτική που στην Ευρώπη είχε ακολουθηθεί στην προηγούμενη δεκαετία. Ο Δήμος ανέπτυξε μια σειρά στρατηγικών και συνεργασιών με χώρες του εξωτερικού, γεγονός που του εξασφάλισε τη συμμετοχή του σε ευρωπαϊκά προγράμματα πολιτισμού και την ενδυνάμωση των οικονομικών του πόρων.

Στην οκταετία αυτή, συνεχίστηκαν τα χαρακτηριστικά της «συμμετοχικής πόλης», όπου οι κάτοικοί της συμμετείχαν σε κάθε τι δημιουργικό. Η πολιτική πολιτισμού της δημοτικής αρχής εστιάστηκε στην τόνωση της ζήτησης για γεγονότα πολιτισμού αφενός και τη δημιουργία στελεχών και δημιουργών πολιτισμού από την άλλη. Στην πρώτη περίπτωση μιλάμε για ενεργητικές πολιτικές τόνωσης της ζήτησης. Αυτό πρωτίστως περνά μέσα από την καλλιτεχνική και αισθητική παιδεία, η οποία είχε οικοδομηθεί στην προηγούμενη δεκαετία, με στόχο τη δημιουργία των αυριανών αποδεκτών και παραγωγών πολιτισμού. Από την άλλη, περνά μέσα από θεσμούς που μπορούν να αναδείξουν τους δημιουργούς και τη δουλειά τους, εκεί που ζουν και δημιουργούν, είτε στο κέντρο είτε στην περιφέρεια. Δημιουργούνται έτσι, πολλοί νέοι θεσμοί, που στο Δήμο εκφράζονται με την ίδρυση νέων οργανισμών και δημοτικών επιχειρήσεων (ΔΗΠΕΘΕ, ΚΕΜΘ, ΔΕΜΕΚΑΒ, ΔΗ.Κ.Ι., ΔΕΟΒ κ.ά.), χωρίς όμως να εξασφαλιστούν οι ανάλογες προϋποθέσεις για τη συνολική εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους.

Στην περίοδο αυτή, εμπλουτίζεται το πλέγμα πολιτιστικών κτιρίων και υποδομών (κτίριο Σπίρερ, απόκτηση νέων χώρων πολιτισμού) και ανανεώνεται η

αρχιτεκτονική του δημόσιου χώρου. Με μια σειρά προγραμμάτων διευρύνεται ακόμη περισσότερο η έννοια του εκδημοκρατισμού της κουλτούρας.

Στο πλαίσιο αυτό, διάφοροι εθελοντικοί σύλλογοι, όπως ο θεσμός των συνοικιακών συμβουλίων, υποβοηθούν το δημοτικό έργο ενθαρρύνοντας τους πολίτες να συμμετέχουν στα πολιτιστικά κέντρα των συνοικιών και στις τοπικές τους υποθέσεις.

Αυτό που χαρακτήρισε τις τοπικές επιλογές αυτής της περιόδου, ήταν η υιοθέτηση της πολιτικής για την προστασία της βιομηχανικής κτιριακής κληρονομιάς με την ένταξη νέων χρήσεων σε υπάρχοντα κτήρια. Η πόλη του Βόλου αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα αποκατάστασης και επανάχρησης της βιομηχανικής κληρονομιάς, με σημαντικές πρωτοβουλίες που έλαβε ο Δήμος Βόλου και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας καθώς και άλλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς με τη συμπαράσταση των πολιτών.

Σημαντικό επίσης θέμα πολιτικής του Δήμου, είναι η συμβολή του στην ίδρυση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και ο αγώνας του για τη μετέπειτα περιφρούρησή του με τη συνέργεια της τοπικής κοινωνίας.

Μετά το 1999, παρατηρείται αλλαγή πλεύσης στην πολιτική του Δήμου, αφού η νέα δημοτική αρχή με επικεφαλής τον πρώην Δήμαρχο Μ. Κουντούρη αποτελείται από ένα κράμα συντηρητικών και προοδευτικών δυνάμεων, γεγονός που γρήγορα οδηγείται σε πολιτικό αδιέξοδο. Στον τομέα του πολιτισμού, στο πολύ σύντομο διάστημα της εξουσίας της (1999 -2000), καταγράφεται μια απλή διαχειριστική πρακτική.

Μετά την παραίτηση του Μ. Κουντούρη, αναλαμβάνει Δήμαρχος ο Κυριάκος Μήτρου (2000-2006), προερχόμενος από το χώρο της Ν.Δ., ο οποίος ξανακερδίζει στις επόμενες εκλογές (2002). Στην περίοδο αυτή, έως το 2005 που εξετάζουμε, η πολιτική πολιτισμού κινήθηκε στο πλαίσιο των παροχών πολιτιστικών προσφορών. Επεκτάθηκε η πεζοδρόμηση του κέντρου της πόλης, η ανακατασκευή δημοτικών πάρκων, και η δημιουργία ορισμένων κτιρίων λειτουργικού ή τουριστικού χαρακτήρα(π.χ. ΚΕΠ, Τουριστικό Περίπτερο-Info Center). Συνεχίστηκε η προβολή εμπορικών εκθέσεων και η οργάνωση εκδηλώσεων δημοσίων θεαμάτων, χωρίς να απουσιάζουν, κατά καιρούς, τα περιστασιακά καλλιτεχνικά «πυροτεχνήματα».

Το 2004 υπήρξε η πιο σημαντική αθλητική χρονιά για την πόλη του Βόλου. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες επέστρεψαν στη γενέτειρά τους και ο Βόλος είχε την τύχη να αναλάβει ένα μέρος της διοργάνωσης τους. Αθλητές και αθλήτριες από δέκα

χώρες και τέσσερις ηπείρους αγωνίστηκαν επί δέκα μέρες στο Βόλο στο πλαίσιο του Ολυμπιακού τουρνουά ποδοσφαίρου, που πραγματοποιήθηκε στο νεόδμητο Πανθεσσαλικό Στάδιο, χωρητικότητας 20.800 θέσεων. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας των Ολυμπιακών Αγώνων και της συμμετοχής του Βόλου, ως Ολυμπιακής Πόλης στη διοργάνωση του τουρνουά ποδοσφαίρου ο Δήμος Βόλου εισέπραξε τις ευεργετικές επιπτώσεις μιας σειράς έργων ανάπλασης του παραλιακού μετώπου από το κέντρο και μια σειρά αθλητικών χώρων, καλύπτοντας ανάγκες του επαγγελματικού ή του ερασιτεχνικού αθλητισμού. Δόθηκε επίσης, η ευκαιρία να οργανώνει μεγάλα πολιτιστικά γεγονότα σε ανοικτούς υπαίθριους χώρους.

Από την υπόθεση των Αγώνων, παρότι δεν υπήρξαν μέχρι στιγμής τα αναμενόμενα αποτελέσματα που είχαν γίνει αντικείμενο υποσχέσεων ή δεσμεύσεων, στον τομέα της προβολής του πολιτισμού και του τουρισμού ή της εισροής νέων πόρων, προέκυψε τουλάχιστον το εξής θετικό: Με βάση την παρακαταθήκη σε αθλητικές υποδομές και την εμπειρία που άφησε στον Βόλο η Ολυμπιάδα, η πόλη και η ευρύτερη περιοχή της αποτέλεσε ένα κομβικό σημείο στον πανελλήνιο αλλά και διεθνή αθλητικό χάρτη για την επιλογή διεξαγωγής μεγάλων αθλητικών διοργανώσεων, που ακολούθησαν στη συνέχεια.

Κυρίαρχη πολιτική πολιτισμού της τελευταίας πενταετίας (2000-2005) υπήρξε η πρωτοβουλία ανάδειξης ενός σημαντικού μέρους της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης με την αναβίωση της «Αργοναυτικής Εκστρατείας». Η πολιτική αυτή σηματοδοτήθηκε με την έναρξη της ανακατασκευής της εγγύτερης δυνατής τεκμηριωμένης και ρεαλιστικής εκδοχής μιας αρχαίας πεντηκοντόρου, (που η ΑΡΓΩ αποτελεί το αρχέτυπό της), με σκοπό την πραγματοποίηση του «Πειραματικού Ταξιδιού» του πλοίου στον Εύξεινο Πόντο, ακολουθώντας την επικρατέστερη διαδρομή του μύθου.

Οι υπάρχοντες δημοτικοί θεσμοί πολιτισμού, αρκετοί με σημαντική και πολύπλευρη δραστηριότητα, όπως π.χ. το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας, δια μέσου του οποίου η πόλη διατήρησε την ιστορική της μνήμη, πρωτοστάτησε στην περίοδο αυτή, με την τεκμηρίωση, τις βιβλιοθήκες, τις εκδηλώσεις και την επικοινωνία με τα σύγχρονα ρεύματα και τις τάσεις όπως διαμορφώνονται στους πυρήνες παραγωγής πολιτισμού των μεγάλων μητροπόλεων του κόσμου, ενίσχυσαν σημαντικά την καλλιτεχνική δημιουργία και έκφραση. Παράλληλα, ενίσχυσαν και τη μεγαλύτερη διάθεση πρόσληψης πολιτιστικών γεγονότων, ενώ η πόλη άρχισε να παγιώνεται ως πανελλήνιο και διεθνούς κέντρο συνεδριακού ενδιαφέροντος.

Συμπερασματικά μπορούμε να ισχυριστούμε:

Ο Δήμος Βόλου αναμφίβολα κατάφερε μέσω των πολιτικών πολιτισμού να δημιουργήσει και να λειτουργήσει χώρους πρωτογενούς δημιουργίας και επαφής με την τέχνη. Θεατρικά και εικαστικά εργαστήρια, δημοτικό ωδείο, συμφωνική ορχήστρα, χορευτικές ομάδες, εκθέσεις. Ανοίχτηκε στους δημότες, επιζητώντας τη συμμετοχή τους- μια παραδοσιακή αρχή που τηρήθηκε ανεξαιρέτα από όλες τις δημοτικές αρχές. Δεν κατάφερε όμως να εξασφαλίσει αντίστοιχο αριθμό κατάλληλων και εξειδικευμένων πολιτιστικών στελεχών που να κινητοποιούν όλες αυτές τις δραστηριότητες με την αντίστοιχη επιτυχία.

Προσπάθησε επίσης να ενισχύσει κάθε πολιτιστική πρόταση ή πρωτοβουλία που αναλαμβάνεται από πλευράς των κοινωνικών του συνομιλητών (πνευματικοί, επιστημονικοί και καλλιτεχνικοί φορείς, σύλλογοι κλπ), ως ηθικός και οικονομικός συμπαράστατος τους στην προσπάθειά τους για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ή προβολής της σύγχρονης δημιουργίας.

Στην τελευταία εικοσαετία, οι τοπικές αρχές στόχευσαν στην ανάπτυξη σημαντικών προγραμμάτων πολιτισμού που συνέβαλαν στην προβολή της θετικής εικόνας της πόλης, χωρίς όμως να συνοδεύεται και από την αντίστοιχη ανάπτυξη τομιακών στρατηγικών, που να αποσκοπούν στη μεγιστοποίηση του οικονομικού δυναμικού των τοπικών πολιτιστικών βιομηχανιών.

Παρά τις αρκετές επιτυχίες και τις σημαντικά επιτεύγματα στον τομέα του πολιτισμού, ο Βόλος στερείται μιας ολοκληρωμένης πολιτικής πολιτισμού και μιας ενιαίας αρθρωμένης πρότασης. Πρόκειται για έναν κατακερματισμό και μια αμφισημία που καλλιεργείται μεταξύ του πολιτισμού και της αναπτυξιακής της διαδικασίας. Δεν έχουν ακόμη αναπτυχθεί, όσο θα έπρεπε, οι μηχανισμοί αυτοί για την προώθηση του τοπικού πολιτισμού, της σύγχρονης δημιουργίας και της παράδοσης σε διεθνές επίπεδο, ούτε έχει ακόμη γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ του τοπικής και της εθνικής πολιτιστικής ανάπτυξης

Δεν έχει επίσης βρεθεί μια τοπική υποδομή που θα διανέμει τα τοπικά πολιτιστικά αγαθά στην ευρύτερη αγορά, τα οποία θα ενισχύσουν σημαντικά το πολιτιστικό μάρκετινγκ της πόλης κατέχοντας μια σημαντική θέση, αν όχι πρωταρχική, στην πολιτιστική δημιουργία της περιφέρειας.

Οι δημοτικές αρχές προσπάθησαν να εξισορροπήσουν, όχι πάντα με τον ίδιο βαθμό αποτελέσματος, τις πολιτικές πρακτικές, τις κρατούσες ιδεολογίες σε

συνδυασμό με τα δικά τους οράματα καθώς και τα προβλήματα και τις αγκυλώσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης που κάθε φορά αντιμετώπιζαν. Σε αρκετές περιπτώσεις δεν απέφυγαν την παγίδα του «ελιτισμού» και του πολιτισμού των ολίγων, με επιλογές που κινήθηκαν πάνω από την πλειοψηφία των πολιτών και τις ανάγκες τους.

Οι δήμαρχοι προσπάθησαν να χειριστούν προβλήματα που σχετιζόνταν με τις ευρύτερες έννοιες του πολιτισμού, στις οποίες βασίζονταν και οι πολιτικές τους και ανέπτυξαν το ρόλο του κέντρου της πόλης ως εστίας για δημόσια κοινωνική ζωή, προσιτή σε όλους τους πολίτες. Παρά τις προσπάθειες αυτές, οι επόμενες ενότητες αυτής της εργασίας, αποδεικνύουν ότι η εξισορρόπηση αυτών των προτεραιοτήτων, συμφερόντων, πολιτικών πιέσεων και αδυναμιών στη χάραξη πολιτικής πολιτισμού, είναι πράγματι μια δύσκολη τέχνη.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

3.1. ΙΣΤΟΡΙΑ, ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

3.1.1. Σύντομη διαχρονική προσέγγιση: Ο Βόλος από τα τέλη του 19ου αιώνα ευτύχησε, μαζί με άλλες ελληνικές πόλεις, όπως η Σύρος, ο Πειραιάς, η Πάτρα, η Κέρκυρα, να αποκτήσει το δικό του δημοτικό θέατρο⁶⁶, που στέγαζε την θεατρική και καλλιτεχνική κίνηση της πόλης. Το θέατρο αποτέλεσε βασικό στοιχείο της φυσιογνωμίας της πόλης μας, όπως αυτή διαμορφώθηκε ιστορικά την τελευταία δεκαετία του περασμένου αιώνα και την πρώτη δεκαετία του εικοστού. Βεβαίως η θεατρική κίνηση που συνεχίστηκε και τις επόμενες δεκαετίες αφορούσε, εκτός από περιορισμένες εξαιρέσεις⁶⁷, τη μετάκληση, κυρίως, θεατρικών σχημάτων από το κέντρο και, κατά περίπτωση, από το εξωτερικό. Μετά την μεταπολίτευση και την ανάγκη αποκέντρωσης της θεατρικής δραστηριότητας, κάνουν την εμφάνισή τους οι πρώτες περιφερειακές εστίες θεατρικής παραγωγής και παιδείας. Στο Βόλο ελάχιστοι αποφασισμένοι καλλιτέχνες και διανοούμενοι ιδρύουν τη «Θεατρική

⁶⁶ Το Δημοτικό Θέατρο Βόλου σχεδιάστηκε το 1894 από τον κωνσταντινοπολίτη αρχιτέκτονα Ν. Δημάδη. Άρχισε να λειτουργεί και να στεγάσει την καλλιτεχνική κίνηση της πόλης, που έως τότε στεγαζόταν στα παραλιακά καφενεία ή τα υπαίθρια θέατρα, το 1897. Η θεμελίωσή του έγινε επί δημαρχίας Αλέξανδρου Τοπάλη (1891-1895) και η εγκαινιάσή του επί δημαρχίας Ιωάννη Αργύρη- Χατζηαργύρη (1895-1899). Η ιστορία του θεάτρου, το οποίο βρισκόταν στην αρχή της οδού Δημητριάδος, πολύ κοντά στο σημερινό Δημαρχείο, γρήγορα συνδέθηκε με μια σειρά ατυχών γεγονότων και καταστροφών και το κτίριο κακοτύχησε. Παρόλα αυτά, υπήρξε μια μόνιμη εστία και αξιόλογη υποδομή για καλλιτεχνικές και θεατρικές παραστάσεις, που η παραγωγή τους εκπορεύονταν από θιάσους και σχήματα της Αθήνας. Η λειτουργία του Δημοτικού Θεάτρου Βόλου, που για παραπάνω από σαράντα χρόνια υπήρξε το επίκεντρο της πολιτιστικής και κοινωνικής ζωής της πόλης τερματίστηκε το 1939, ενώ μετά τους σεισμούς του 1954 το κτίριο κρίθηκε κατεδαφιστέο. Μεταπολεμικά την έλλειψη της κτιριακής υποδομής αναπληρούσαν τα υπάρχοντα υπαίθρια θέατρα και κινηματοθέατρα και για ελάχιστες εξαιρέσεις το αρχαίο θέατρο Δημητριάδος. Ελένη Φεσσά, «Τα πρώτα θέατρα του Βόλου», *εν Βόλω*, 2ο τεύχος, Βόλος, Καλοκαίρι 2001, σ. 12-15 και Χρήστος Φώτου «Δημοτικό Θέατρο Βόλου», *εν Βόλω*, 2ο τεύχος, Καλοκαίρι 2001, σ. 16-21.

⁶⁷ Πολύ νωρίτερα και ιδιαίτερα στην περίοδο του Μεσοπολέμου σημειώνεται στο Βόλο μια αξιόλογη θεατρική και καλλιτεχνική κίνηση, η οποία εκπορεύεται, κυρίως, από την πρωτοβουλία και δράση των τοπικών πνευματικών και πολιτιστικών φορέων της πόλης, όπως ο θεατρικός όμιλος του «Συλλόγου των Φιλολόγων», η Δραματική Σχολή Βόλου, το Παιδικό Θέατρο της Αννέτας Τσολάκη και άλλων σχημάτων που έδωσαν σημαντική πνοή στη θεατρική παραγωγή. Δυστυχώς, η προσπάθεια της αυτόχθονης παραγωγής και της δημιουργίας μόνιμων θεατρικών σχημάτων στην πόλη, δεν συνεχίστηκε. Στη δεκαετία του 1960 η Μαίρη Βεάκη ίδρυσε στο Βόλο τη Σχολή Δραματικής Τέχνης, η λειτουργία της οποίας ήταν βραχύβια. Φ. Βογιατζής, *Το Θέατρο στο Βόλο (1915-1940)*, Αθήνα 1987, Γ. Μουγογιάννης, *Ο βολιώτικος πολιτισμός του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 1990, σ. 27-32, Γ. Μουγογιάννης, *Πτυχές του βολιώτικου πολιτισμού (1940-1990)*, Βόλος 1992, σ. 92-100, Μ. Σπανού, *Η Φιλαρμονική του Δήμου Βόλου και η μουσική κίνηση της πόλης*, Δήμος Βόλου 2003, σ. 25-34.

Λέσχη Βόλου» (1976-1992), της οποίας δημιούργημα υπήρξε η «Θεατρική Σκηνή Βόλου»⁶⁸.

3.1.2. Οι πρώτοι πειραματισμοί του Δήμου στο χώρο της θεατρικής παιδείας και την ενίσχυση της τοπικής καλλιτεχνικής δημιουργίας

Στην αρχή, σχεδόν, της δεκαετίας του '80, την εποχή που η κατάσταση τον τομέα της θεατρικής αποκέντρωσης ήταν απογοητευτική, και ενώ οι αρμοδιότητες της αυτοδιοίκησης άρχισαν να διευρύνονται και να καλύπτουν σημαντικές πτυχές των τοπικών κοινωνιών, η ανάγκη της θεατρικής τέχνης και εκπαίδευσης άρχισε να απασχολεί σοβαρά την τότε δημοτική αρχή. Έτσι, άρχισε να υποστηρίζει κάθε αυτόχθονη καλλιτεχνική κίνηση, έχοντας ως πρόθεση τη συσπείρωση του ντόπιου δυναμικού με στόχο την εδραίωση της θεατρικής ιδέας στην πόλη. Η πρώτη ανάλογη προσπάθεια, αποτελούμενη από μια ομάδα διανομένων της πόλης, με επικεφαλής το βολιώτη σκηνοθέτη Κώστα Υφαντή, αν και υποστηρίχθηκε, με τα πενιχρά, για την εποχή, μέσα από το Δήμο και παρά τον αρχικό ενθουσιασμό των μελών, δεν κατάφερε να επιδείξει κάτι το σημαντικό. Γι' αυτό ίσως να ευθύνεται η έλλειψη των αναγκαίων πόρων για μια υποτυπώδη, έστω, οργάνωση, ίσως πάλι και η ανωριμότητα του ίδιου του εγχειρήματος⁶⁹.

Το πρώτο σοβαρό βήμα έγινε με πρωτοβουλία του Δήμου, που είχε θέσει ως βασική προτεραιότητα της πολιτικής του τη θεατρική καλλιέργεια των πολιτών και προχώρησε σε μια νέα λειτουργία: Οργάνωσε το «Εργαστήρι Δραματικής Τέχνης»⁷⁰ (1988), το οποίο εντάχθηκε στους κόλπους του Καλλιτεχνικού Οργανισμού. Η ιδέα ανάπτυξης της θεατρικής ιδέας, μέσα από την πρακτική της λειτουργία, και η δημιουργία, μέσω αυτού, ενός θεατρικού φυτωρίου για τους νέους της πόλης από τους οποίους θα προέκυπταν στελέχη που θα εντάσσονταν μελλοντικά στη μόνιμη θεατρική σκηνή του Δημοτικού Θεάτρου ανήκε στον, τότε, Δήμαρχο Μιχάλη Κουντούρη. Ήταν ο πρώτος Δήμαρχος της μεταπολίτευσης που πίστεψε πως

⁶⁸ Για τη δράση της Θεατρικής Λέσχης Βόλου, υπό την καλλιτεχνική καθοδήγηση του σκηνοθέτη Σπύρου Βραχωρίτη βλ. Γ. Μουγογιάννης, *Πτυχές του βολιώτικου πολιτισμού (1940-1990)*, Βόλος 1992, σ. 93-96 και και Σ. Βραχωρίτης «Το χρονικό ενός προαναγγελθέντος θανάτου», *εν Βόλω*, 2ο τεύχος, Καλοκαίρι 2001, σ. 32-35 (στο παραπάνω άρθρο παρατίθεται πλήρης κατάλογος των παραγωγών και της εν γένει θεατρικής δραστηριότητας της Θεατρικής Λέσχης Βόλου στην περίοδο:1976-1992).

⁶⁹ Να σημειωθεί ότι η ομάδα ουσιαστικά ήταν άστεγη, δεδομένου ότι το Θέατρο δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί και προσωρινά στεγάστηκε, κάτι όμως που διάρκεσε έως τη διάλυσή της, στο αναψυκτήριο του Δήμου «Θεόφιλος».

⁷⁰ Ανακοίνωση του Δήμου Βόλου για εγγραφές σπουδαστών, με τίτλο «Το Εργαστήρι Δραματικής Τέχνης», από το Αρχείο Δήμου Βόλου, *Φ. Δημοσίων Σχέσεων*, 1988, «Το Εργαστήρι Δραματικής Τέχνης», *Βόλος η πόλη μας*, τεύχ. 11ο, Βόλος, 1988, σ. 28, Γ. Μουγογιάννης, «Εργαστήριο Δραματικής Τέχνης στο Βόλο», *Η Θεσσαλία*, 25.10.1988, «Ένα εργαστήριο θεάτρου στο Βόλο», *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 10.12.1988 και Γ. Μουγογιάννης, «Το Εργαστήρι Δραματικής Τέχνης Δήμου Βόλου», *Η Θεσσαλία*, 5.5.1991.

οποιαδήποτε πρωτοβουλία στο χώρο του θεάτρου πρέπει να βρίσκεται σε ανοικτή γραμμή με τις τοπικές, προϋπάρχουσες ή μη, θεατρικές δυνάμεις.

Το Εργαστήρι λειτούργησε με επικεφαλής και κυρίως εμπνευστή, τον βολιώτη καλλιτέχνη Λάκη Καραλή. Ο Καραλής με καθαρή πρόθεση καλλιέργησε συστηματικά και επίμονα τη θεατρική παιδεία που αφορούσε στην ανάπτυξη των μέσων έκφρασης του ηθοποιού, απευθυνόμενο σε κάθε ενδιαφερόμενο σπουδαστή⁷¹. Η συμμετοχή από την πρώτη κιόλας στιγμή της ίδρυσής του ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντική. Πάνω από 100 άτομα, ηλικίας 17-30 μαθήτευσαν στο Εργαστήρι, το οποίο, αρχικά, στεγάστηκε στο υπόγειο του αναγειρομένου Δημοτικού Θεάτρου, συχνά με αντίξοες συνθήκες, ενώ ο μόνιμος θεατρικός πυρήνας του απαρτίζονταν από 25 περίπου άτομα.

Πολύ σύντομα το αποτέλεσμα της δυναμικής αυτής προσπάθειας έγινε γνωστό στο κοινό, με την πρώτη θεατρική παράσταση «Μπιντές, κοινόβιο και αστέρες» του Μάρκου Χάκκα, το καλοκαίρι του 1989, στο Θερινό Δημοτικό Θέατρο Βόλου. Ακολούθησαν και άλλες πετυχημένες θεατρικές παραγωγές⁷², με κορυφαία, το έργο του Αλφρέδου Ζαρρύ «Ο Υμπύ Βασιλεύς» (1991), που παρουσιάστηκε στο κοινό του Βόλου και της Αθήνας (Θέατρο «Εμπρός») και αποκόμισε εντυπωσιακές, για τη σκηνοθετική και υποκριτική ποιότητά του, κριτικές⁷³. Παρά τις ευοίωνες προοπτικές για τη δημιουργία ενός σταθερού τοπικού θεατρικού σχήματος, η αλλαγή προτεραιοτήτων, ίσως και διαθέσεων, από μέρους της δημοτικής αρχής για το πρώτο αυτό Εργαστήρι, ύστερα από λίγα χρόνια ανέστειλε τη λειτουργία του⁷⁴.

Άλλες προσπάθειες εκπορευόμενες από τη δημοτική αρχή για την ενίσχυση της τοπικής θεατρικής και γενικότερα καλλιτεχνικής δημιουργίας ήταν: α) τα

⁷¹ Στις θεατρικές σπουδές του Εργαστηρίου, εκτός από τα μαθήματα υποκριτικής, αυτοσχεδιασμού, ορθοφωνίας, κίνηση, σωματικής έκφρασης, ιστορίας θεάτρου κ.ά., εντάσσονταν και σεμινάρια παντομίμας, σκηνογραφίας, ενδυματολογίας, κατασκευής-χρήσης μάσκας, θεατρικού φωτισμού: σχετ. έντυπο του Καλλιτεχνικού Οργανισμού, με τίτλο «Εργαστήρι Δραματικής Τέχνης», από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημοσίων Σχέσεων*, 1988.

⁷² Δυο μονόπρακτα του Τσέχωφ «Η αρκούδα και η πρόταση γάμου» και «Η Μαντάμ Σουσουό ζει» ανέβασε το Εργαστήρι στη Μακρυνίτσα, στο Πρεβεντόριο των Χανίων και στο Θερινό Δημοτικό Θέατρο με ελεύθερη είσοδο για το κοινό, το καλοκαίρι του 1990 και του 1991. Προγράμματα εκδηλώσεων, από το προσωπικό αρχείο του Λάκη Καραλή.

⁷³ Πρόγραμμα θεατρικής παραγωγής «Ο Υμπύ Βασιλεύς», Καλλιτεχνικός Οργανισμός Δήμου Βόλου, 1991, από το αρχείο του Λ. Καραλή, Φ. Πρωτοσύγγελος, «Ο Βόλος έχει θέατρο», *Η Θεσσαλία*, 9.5.1991, Β. Γεωργακοπούλου, «Ένας Βολιώτης Βασιλιάς Ιμπί στην Αθήνα», *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 28.5.1991, «Ο Υμπύ Βασιλεύς έφθασε στην Αθήνα», εφ. *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 31.5.1991 και «Ο Υμπύ Βασιλεύς στο Εμπρός» *ΤΑ ΝΕΑ*, 3.6.1991.

⁷⁴ Ίσως ευθύνεται και η πρόθεση επιλογής άλλου προσώπου στη θέση του Λ. Καραλή, σύμφωνα με την προκήρυξη που είχε δημοσιεύσει η νέα δημοτική αρχή για την πλήρωση θέσης του καλλιτ. δ/ντή, που θα αναλάμβανε το Δημοτικό Θέατρο Βόλου, αν και ο Καραλής θεωρούσε αυτοδίκαιη την επιλογή του, ύστερα από τόσο προσωπική προσπάθεια και αγώνα που κατέβαλε για τα θεατρικά του Βόλου. Βλ. τοπικό τύπο εποχής, όπως «Τα μυστήρια του Βόλου», εφ. *ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ*, 26.8.1991 και Λάκης Καραλής, «Το Εργαστήρι του Καλλιτεχνικού Οργανισμού», εν *Βόλω*, 2ο τεύχος, Καλοκαίρι 2001, σ. 54-55.

ερασιτεχνικά δεκαήμερα νέων καλλιτεχνών, μια δράση, η οποία είχε καθιερωθεί πριν ακόμη από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και β) ο «Θεσσαλικός Κύκλος Τέχνης» - δραστηριότητες, οι οποίες παρουσιάζονται στο πέμπτο κεφάλαιο.

Η θεατρική κίνηση από το 1985 μέχρι το 1989, με βασικό έλλειμμα την κτιριακή υποδομή, περιοριζόταν στις καλοκαιρινές θεατρικές μετακλήσεις που έκανε ο Δήμος, και που ήταν αρκετές για την εποχή, με επιλεγμένους θιάσους από τα κρατικά θέατρα, το Θέατρο Τέχνης, το Θεσσαλικό Θέατρο και ιδιωτικά θεατρικά σχήματα που έδιναν τις παραστάσεις τους, τον Αύγουστο, στο θερινό Θέατρο.

3.1.3. Το Δημοτικό Θέατρο Βόλου ως μοχλός πολιτιστικής ανάκαμψης

Η απόκτηση ενός νέου Δημοτικού Θεάτρου, ως το επίκεντρο της πολιτιστικής δραστηριότητας της πόλης, αποτέλεσε πάντα τον κεντρικό στόχο των παρεμβάσεων των, έως τότε, δημοτικών αρχών. Από την ανάθεση της μελέτης του στον αρχιτέκτονα Πάνο Τσολάκη, το 1960, και μετά από μια πολυκύμαντη πορεία αναστολών το Δημοτικό Θέατρο Βόλου αποπερατώθηκε το 1988, επί δημαρχίας Μιχάλη Κουντούρη (1979-1990)⁷⁵, ο οποίος από την αρχή της θητείας του έθεσε ως πρωταρχικό μέλημα του Δήμου την υλοποίηση αυτού του έργου «ως βασικού κορμού του Πνευματικού Κέντρου που οραματίζεται να δημιουργήσει»⁷⁶. Η αποκατάσταση της φυσιογνωμίας της πόλης, με το ξανακτίσιμο του Δημοτικού Θεάτρου, θεωρήθηκε χρέος και σινάμα «υπόθεση τιμής» απέναντι στην ιστορία της⁷⁷.

Ο Δήμος, μέσω μιας σύγχρονης θεατρικής σκηνής (με χωρητικότητα 900 θέσεων στις δυο πλατείες, τα θεωρεία και τον εξώστη), θεωρητικά είχε αποκτήσει την προϋπόθεση για να αναπτύξει τις προσδοκίες ενός ολοκληρωμένου περιφερειακού πολιτιστικού κέντρου. Το θέατρο πρόσφερε, επίσης, τη δυνατότητα να ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες της δημοτικής αρχής, η οποία είχε πλέον στη διάθεσή

⁷⁵ Η απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου με την οποία εγκρίθηκε η τελευταία φάση αποπεράτωσης του κτιρίου λήφθηκε το 1986: Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, αρ. απόφ. 302/1986.

⁷⁶ «Ένας από τους βασικότερους στόχους της παρούσας δημοτικής αρχής είναι η δημιουργία ή η αξιοποίηση των πολιτιστικών μονάδων της πόλης μας, που θα αποτελέσουν τη στέρεα υποδομή για την ύπαρξη μόνιμης πνευματικής ζωής στον τόπο μας. Γιατί είναι βαθιά πίστη μας ότι ο άνθρωπος δεν καταξιώνεται μόνο με την δίχως τέλος αναζήτηση των υλικών του ανέσεων, αλλά πρωταρχικά με τις προσπάθειές του για την πραγμάτωση της πνευματικής του υπόστασης». Απόσπασμα από το ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, που λήφθηκε ομόφωνα ύστερα από εισήγηση του, τότε, Δημάρχου, στην ειδική συνεδρίαση για την όσο το δυνατόν ταχεία αποπεράτωση του έργου. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, αρ. απόφ. 81/16.3.1979.

⁷⁷ «Γιατί μια πόλη, όπως ο Βόλος με την ολοκληρωμένη αστική συγγρότησή του, δεν μπορεί να λειτουργεί σωστά και να αναπτύσσεται αρμονικά, χωρίς πολιτιστική και ιδιαίτερα χωρίς θεατρική υποδομή. Και είναι σίγουρα, μια ξεχωριστή στιγμή για το Βόλο και μια ευτυχής συγκυρία ότι μαζί με τη λειτουργία του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, η πόλη μας-η πρώτη ίσως περιφερειακή πόλη-αποκτά ένα μεγάλο θέατρο και μια σκηνή μοναδική για όλα τα είδη του θεάτρου και της όπερας»: Απόσπασμα από την ομιλία του Δημάρχου Βόλου Μ. Κουντούρη, στα εγκαίνια του Θεάτρου, στις 14 Ιανουαρίου 1989. Αρχείο Δήμου Βόλου, Φ. Εκδηλώσεων Τμ. Δημ. Σχέσεων, 1989.

της, μέσω αυτού μια σπουδαία ευκαιρία για την καλλιέργεια της εικόνας της. Από τη στιγμή που το θέατρο εγκαινιάστηκε, ο Βόλος τοποθετήθηκε στο χάρτη ως ένας από τους σημαντικότερους πόλους για πανελλήνιες ψυχαγωγικές εκδηλώσεις μουσικής, όπερας, θεάτρου και κινηματογράφου καθώς και συνεδριακό κέντρο.

Το κτίριο στο οποίο είχε ενταχθεί το προϋπάρχον ανοικτό θέατρο, διέθετε θερινή σκηνή, άρτιο τεχνικό εξοπλισμό (φώτα, προβολείς, μηχανισμό προσκηνίου κ.ά), βιβλιοθήκη, καμαρίνια, βεστιάριο, μπαρ, αποθήκη σκηνικών, μεγάλα φουαγιέ, κατάλληλα και για εκθεσιακές δράσεις, αίθουσες συναφών θεατρικών λειτουργιών (εργαστήρια κατασκευής σκηνικών-κουστουμιών), βοηθητικούς χώρους καθώς και χώρους κατάλληλα διαμορφωμένους για μαθήματα δραματικής τέχνης. Το θέατρο βρισκόμενο στο μέσον της πλατείας Ρήγα Φεραίου μαζί με τους υπαίθριους εκθεσιακούς χώρους, σε απόσταση αναπνοής από το Δημαρχείο (έργο του Δ. Πικιώνη), το Δημοτικό Ωδείο και το Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης του Ντε Κίρικο, που τότε βρισκόταν στο στάδιο της αποπεράτωσης, καθώς και την καπναποθήκη του Σπίρερ που είχε αποκτηθεί από το Δήμο για να μετατραπεί σε Κέντρο Χειροτεχνίας και Σχολών Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας αποτελούσε την εστία μιας σημαντικής πολιτιστικής ζώνης από κτιριακές υποδομές.

3.1.4. Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του

Σχετικά με το θέατρο η πολιτική της δημοτικής αρχής, τουλάχιστον στην αρχή, βασίστηκε περισσότερο στη μετάκληση ονομαστών καλλιτεχνικών σχημάτων του κέντρου. Γι' αυτό προσπάθησε να εντάξει στο πρόγραμμα θεαματικές παραγωγές που μπορούσαν να κάνουν την πόλη να διακριθεί στα μάτια του τοπικού πληθυσμού, αλλά και στον εκτός πόλης κόσμο. Η φιλοσοφία αυτή αντιπροσωπεύεται από μετακλήσεις που αντιπροσώπευαν την «υψηλή» κουλτούρα, όπως η παράσταση του «Ντον Τζιοβάννι» του Β.Α. Μότσαρτ, της Εθνικής Λυρικής Σκηνής (σκηνοθεσία: Κ. Πασχάλης, μουσική διεύθυνση: Λ. Καρυτινός, σκηνικά-κουστούμια: Ν. Πετρόπουλος), με την οποία εγκαινιάστηκε το θέατρο⁷⁸. Αυτές οι προτιμήσεις αποτυπώνονται στο πρόγραμμα της πρώτης χειμερινής-εαρινής περιόδου⁷⁹, στο χειμερινό πρόγραμμα του επόμενου⁸⁰ και του μεθεπόμενου έτους⁸¹.

⁷⁸ Πρόγραμμα (16σέλιδο) του ΚΟΔΒ, με τίτλο «Δημοτικό Θέατρο Βόλου: 1896-1988», που εκδόθηκε με την ευκαιρία της εγκαινίασης του θεάτρου, (από το αρχείο του Δήμου Βόλου).

⁷⁹ Στο ίδιο πρόγραμμα, ό.π.

⁸⁰ Πρόγραμμα: *Δημοτικό Θέατρο Βόλου 1990*, Καλλιτεχνικός Οργανισμός Δήμου Βόλου (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. Δημόσιες Σχέσεις Δήμου Βόλου 1990).

Οι εκδηλώσεις αυτές, όπως γράφτηκε και ειπώθηκε στον τοπικό τύπο «ξεπερνούσαν κάθε προσδοκία για τους βολιώτες και τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής» οι οποίοι έσπευσαν να τις «απολαύσουν». Αυτά τα καλλιτεχνικά προγράμματα, λειτουργώντας περισσότερο ως «εκτυφλωτικά πυροτεχνήματα», χωρίς καμία συνέχεια και χωρίς να εστιάζουν στην προσέγγιση κάποιας μορφής τέχνης δεν άφησαν κάτι ιδιαίτερο στο κοινό. Η διάρκειά τους περιορίστηκε όσο και η παρουσία τους. Παρόλα αυτά, το πρόβλημα αυτό, που σαφώς δεν στοιχειοθετεί καμία ολοκληρωμένη πολιτιστική πρόταση, παρατηρείται έντονα σε ολόκληρη την εικοσαετία. Μάλιστα κατά καιρούς εντείνεται, αποτελώντας ένα εύκολο εργαλείο επικοινωνίας και προσοχής, άξιο πολιτικής εκμετάλλευσης.

Το πρώτο κοινό που παρακολούθησε αυτές τις εκδηλώσεις ήταν μεικτό, από την άποψη ότι κατά ένα μέρος υπήρχαν οι γνήσιοι θεατρόφιλοι και γνώστες του χώρου, αλλά κατά το μεγαλύτερο μέρος ήταν οι άνθρωποι που είδαν το θέατρο ως ένα χώρο ψυχαγωγίας, διεξόδου στην κατανάλωση του ελεύθερου χρόνου τους, και κυρίως μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για συναστροφή ή και κοινωνική καταξίωση.

Από διοικητικής άποψης, προς το παρόν, η λειτουργία του Θεάτρου είχε ενταχθεί στις πολιτιστικές δραστηριότητες του Δήμου Βόλου, ως τμήμα θεάτρου του Καλλιτεχνικού Οργανισμού, αν και από την πρώτη στιγμή, είχε επιδιωχθεί η αυτοτελής λειτουργία του με επικεφαλής κορυφαίες προσωπικότητες της θεατρικής ζωής του κέντρου. Οι περιπτώσεις του Γιώργου Αρμένη⁸², της Λυδίας Κονιόρδου και άλλων καλλιτεχνών με τους οποίους συνδεόταν η περιοχή του Βόλου και στους οποίους έστρεψε τις φιλοδοξίες της η δημοτική αρχή για σύναψη μόνιμης συνεργασίας με το Δημοτικό Θέατρο, τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του δεν ευδοκίμησαν.

3.1.5. Μετάβαση από τη δημαρχία Μ. Κουντούρη στη θητεία Δ. Πιτσιώρη: Οι πρώτες τοπικές θεατρικές παραγωγές

⁸¹ Πρόγραμμα: *Θεατρικές μετακλήσεις 1992*, Δημοτικό Θέατρο Βόλου, Καλλιτεχνικός Οργανισμός (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Δημόσιες Σχέσεις Δήμου Βόλου, 1992*).

⁸² Ο Γ. Αρμένης αρχικά είχε δεχτεί την πρόταση του τότε Δημάρχου για την ανάληψη των θεατρικών του Βόλου και μάλιστα είχε διατυπώσει «μεγαλεπήβολες» προτάσεις, (για δημιουργία Φεστιβάλ Θεάτρου στο Βόλο, λειτουργία Δραματικής Σχολής, κ.ά) τις οποίες δημοσιοποίησε στις αθηναϊκές εφημερίδες. Τελικά, η συνεργασία δεν επιτεύχθηκε. Για την αναμενόμενη συνεργασία, βλ. Γ. Μαντίδης, «και το όνομα αυτού Γιώργος Αρμένης», Βόλος η πόλη μας, τεύχ. 8, Βόλος, 1988, σ. 15.

Με την ίδια περίπου πολιτική των μετακλήσεων, τουλάχιστον στην αρχή, συνεχίζεται η θεατρική δραστηριότητα και όταν ο Δήμος Βόλου αλλάζει χέρια, μετά τις δημοτικές εκλογές του 1990.

Πρώτος καλλιτεχνικός διευθυντής που ανέλαβε το Δημοτικό Θέατρο, το 1992, ήταν ο Κώστας Νταλιάνης, βολιώτικης καταγωγής, τον οποίο εμπιστεύτηκε ο τότε Δήμαρχος Δημήτρης Πιτσιώρης (1991-1998), με σκοπό να συσπειρώσει το ντόπιο θεατρικό και καλλιτεχνικό δυναμικό της πόλης⁸³. Στη διάρκεια της, μόλις, εννεάμηνης παρουσίας του, τέθηκαν οι στοιχειώδεις βάσεις από πλευράς στελέχωσης ανθρώπινου δυναμικού και τεχνικών υποδομών. Επίσης, οργανώθηκαν κάποιες αξιόλογες θεατρικές μετακλήσεις και η πρώτη θεατρική παραγωγή, σε σκηνοθεσία δική του, ήταν ο «Θρίαμβος του έρωτα»⁸⁴ του Μαριβό. Ωστόσο, ο Νταλιάνης αποκομμένος για χρόνια από την πόλη και σε συνδυασμό με άλλα προβλήματα, δεν κατάφερε να πετύχει το στόχο της δημοτικής αρχής.

Στη συνέχεια, ο Δ.Πιτσιώρης αναζήτησε μια προσωπικότητα καθολικής αποδοχής στο θεατρικό χώρο που να ενσαρκώνει την ποιότητα του θεατρικού στοιχείου, τη δοκιμασμένη εμπειρία και το λαμπερό όνομα. Την εποχή αυτή, σχεδόν παγιώνεται στην πολιτική της ελληνικής αυτοδιοίκησης η δοκιμασμένη «συνταγή» της Ευρώπης, όπου οι δημοτικοί άρχοντες αναζητούν πολιτιστικά σύμβολα με τη στρατολόγηση κορυφαίων προσωπικοτήτων του κέντρου, προκειμένου να εργαστούν στο Δήμο⁸⁵. Τη θέση αυτή κατέλαβε η Λυδία Κονιόρδου, το 1993, η οποία είχε έως τότε έμπρακτα αποδείξει με την παρουσία της στο θεσσαλικό θέατρο, ότι ήταν ένθερμη οπαδός της αποκέντρωσης και της ανάγκης δημιουργίας και άλλων πυρήνων θεατρικής γλώσσας και άποψης. Η Κονιόρδου πριν κάνει πράξη τις προσωπικές της καλλιτεχνικές αναζητήσεις θέλησε να δημιουργήσει μια εστία θεατρική με ρίζες και προοπτική για το μέλλον. Ξεκίνησε λοιπόν πολύ θετικά, ανατρέποντας την έως τότε πρακτική: Προσπάθησε καταρχάς να διερευνήσει την ιδιοσυστασία και τα ενδιαφέροντα του κοινού, ενός κοινού με μεγάλες αποκλίσεις⁸⁶.

⁸³ «Η αξιοποίηση του ντόπιου δυναμικού της πόλης» ήταν μια πολιτική ρήση, που σχεδόν δεν απουσίαζε από κανένα προεκλογικό πρόγραμμα των εκάστοτε δημοτικών αρχών, δεδομένου ότι μέσω αυτού επιδεικνύονταν η ευαισθησία της τοπικής εξουσίας για τους ντόπιους καλλιτέχνες. Αυτό ήταν ένα θέμα που πάντοτε δημιουργούσε εικόνα αγαθών προθέσεων, χωρίς όμως ποτέ όμως το σύνθετο αυτό ζήτημα να ειδωθεί στη σωστή του διάσταση.

⁸⁴ Έντυπο προγράμματος (45σέλιδο, σε μικρό μέγεθος, έγχρωμο) *Ο Θρίαμβος του έρωτα*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1992, (από το αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «Ο Θρίαμβος του έρωτα», 1992).

⁸⁵ Στην Ευρώπη συμβαίνει το ίδιο αρκετά χρόνια νωρίτερα. Για παράδειγμα στρατολογούνται στο Μομπελιέ, η Ντομινίκ Μπαγκουέ στο χορό, ο Ζερόμ Σαβαρύ στο θέατρο, ο Συρίλ Ντιντρίς στη μουσική, οι οποίοι ήταν όλοι τους, πριν έρθουν στο Μομπελιέ, λαμπεροί αστέρες στο Παρίσι. Bloomfield, J., «Μπολόνια: ένα εργαστήριο για πολιτιστική δραστηριότητα», στο: *Πολιτιστική Πολιτική και Αναζωογόνηση των Πόλεων*, ό.π., σ. 142.

⁸⁶ Υπήρχε μια μερίδα απαιτητικού κοινού με θεατρική παιδεία, που είχε διαμορφωθεί από την παρουσία της Θεατρικής Λέσχης στο Βόλο. Υπήρχε ένα άλλο, ευρύτερο κοινό που είχε καλλιεργηθεί από το Εθνικό Θέατρο ή

Στο πλαίσιο αυτού του έντονου προβληματισμού έγινε η πρώτη επιλογή του έργου «Ο ήχος του όπλου»⁸⁷ της Λ. Αναγνωστάκη, σε σκηνοθεσία δική της, τιμώντας παράλληλα και το μεγάλο δάσκαλο του ελληνικού θεάτρου Κάρολο Κουν. Από την ανταπόκριση του κοινού, η παράσταση κέρδισε το ενημερωμένο κοινό, ενώ έκανε και ένα ενδιαφέρον άνοιγμα προς τη νεολαία προς ένα νεανικότερο κοινό, στο οποίο στόχευε και η επιλογή του έργου. Το ευρύτερο κοινό δεν κατάφερε να επικοινωνήσει ικανοποιητικά με το έργο.

Αμέσως μετά, ακολούθησαν η «Φιλουμένα Μαρτουράνο»⁸⁸ του Εντουάρτο Ντε Φιλίπο, η οποία προσέγγισε μεγαλύτερο κοινό, συγκινώντας θεατές που δεν είχαν ξανάρθει στο θέατρο. Το ερώτημα όμως που τέθηκε, ήταν εάν το κοινό αυτό θα ανταποκρινόταν σε πιο σύνθετες επιλογές; Το έργο του Φρίντιχ Καρλ Βέντερ «Σχολείο για κλόουν», μια παράσταση για παιδιά του Δημοτικού, έφερε στο θέατρο για πρώτη φορά μεγάλο αριθμό παιδιών της πόλης.

Στο μεταξύ, άρχισαν να τίθενται οι βάσεις ενός δημιουργικού διαλόγου μεταξύ του Βόλου και των άλλων επαρχιακών πόλεων, όπως και της Αθήνας, κάτι που είχε για την εποχή μεγάλη σημασία. Οι πρώτες δυο παραγωγές του Δημοτικού Θεάτρου Βόλου παρουσιάστηκαν με μεγάλη επιτυχία στη Λάρισα, τη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα (η πρώτη παραγωγή έκοψε 5200 εισιτήρια και η δεύτερη 14200 μαζί με τις περιοδείες)⁸⁹. Το πείραμα των πρώτων παραγωγών ήταν ενθαρρυντικό.

3.2. ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΟΛΟΥ (ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.)

3.2.1. Η δημιουργία του θεσμού

Λίγα χρόνια αργότερα (1994), το Δημοτικό Θέατρο Βόλου μετά από επίμονη προσπάθεια της δημοτικής αρχής⁹⁰, συνεπικουρούμενη και από την προσωπικότητα

τις πιο κλασικές προσεγγίσεις στο θέατρο και μια μεγάλη μερίδα κόσμου που δεν διέθετε την παραμικρή εμπειρία και δεν είχε καμία επαφή με τη θεατρική πράξη. (Λυδία Κονιόρδου, από τη συνέντευξή της «ΔΗΠΕΘΕ ΒΟΛΟΥ, σκέψεις και διαπιστώσεις», εν Βόλω, 2ο τεύχος, Δήμος Βόλου, Βόλος Καλοκαίρι 2001, σ. 42-43 και Κονιόρδου, «Περιφέρεια, ένας γόνιμος χώρος θεατρικής δημιουργίας», στο: *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία*, ό.π., σ. 84-89.
⁸⁷ Έντυπο προγράμματος (σε μικρό μέγεθος, ασπρόμαυρο), *Ο ήχος του όπλου*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος, χειμερινή περ. 1993-4. (από το αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «Ο ήχος του όπλου», 1994).

⁸⁸ Αφίσα της παράστασης *Φιλουμένα Μαρτουράνο* του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «Φιλουμένα Μαρτουράνο», 1994).

⁸⁹ Λυδία Κονιόρδου, ό.π., σ. 42 και σχετικό πρόγραμμα του ΔΗΠΕΘΕ.

⁹⁰ «Ηρθε η στιγμή λοιπόν να κάνουμε και εμείς τις δικές μας προσπάθειες, έτσι ώστε να μην ζούμε κάτω από τη σκιά των επιτυχιών της γειτονικής μας πόλης..... Έχω δει έξι Υπουργούς Πολιτισμού, ξεκινώντας από τον κ. Τζαννετάκη, Μπενάκη, Μπακογιάννη, Μερκούρη, Μικρούτσικο. Μετά λοιπόν από όλη αυτή τη προσπάθεια που 3,5 χρόνια μεθοδεύονταν, καταφέραμε να μπει και η πόλη του Βόλου όπως το

της Λυδίας Κονιόρδου, μεταξελίσσεται στο ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Βόλου⁹¹, ένα μόνιμο πλέον θεατρικό θεσμό, ο οποίος αντιπροσώπευε τις τάσεις της εποχής.

Τα ΔΗΠΕΘΕ ιδρύθηκαν υπό μορφή νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου υπό την εποπτεία των δήμων, σύμφωνα με τις διατάξεις του Άρθρου 137 του Ν. 1965/1981. Η πρωτοβουλία ανήκε στην Υπουργό Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη ως μια βασική πολιτική του κέντρου στη δεκαετία του 1980⁹². Η αναγκαιότητά τους προήλθε από την επιτυχημένη λειτουργία διαφόρων ερασιτεχνικών θιάσων και κυρίως από τη λειτουργία του Θεσσαλικού Θεάτρου, ενός γνήσιου λαϊκού θεάτρου, που εξελίχθηκε σε Περιφερειακό Θέατρο της Λάρισας.

Ειδικότερα, τα ΔΗΠΕΘΕ πρωτοεμφανίστηκαν το 1983, με στόχο να αποτελέσουν έκφραση του περίφημου συνθήματος «Ελλάδα δεν είναι μόνο η Αθήνα» στον χώρο του πολιτισμού. Ο θεσμός των ΔΗΠΕΘΕ υπήρξε ο πρώτος πανελλήνιος οργανωμένος πολιτιστικός θεσμός. Στο «πιλοτικό» ξεκίνημά τους οι προοπτικές των Δημοτικών Περιφερειακών Θεάτρων διαγράφηκαν εξαρχής φιλόδοξης: Διαμόρφωση αυτόνομης πολιτιστικής φυσιογνωμίας, έτσι ώστε οι δήμοι και οι κοινότητες να πάψουν να είναι παθητικοί δέκτες των «προϊόντων» του κέντρου, ευκαιρίες διεξόδου στις καλλιτεχνικές ανησυχίες των νέων και γενικότερα ανάπτυξη της υποβαθμισμένης ως τότε πολιτιστικής ζωής της ελληνικής περιφέρειας.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα ΔΗΠΕΘΕ που λειτούργησαν με ευθύνη της τοπικής αυτοδιοίκησης επεκτάθηκαν σε ολόκληρη τη χώρα προσφέροντας σε γενικές γραμμές καλό θέατρο, τουλάχιστον στην αρχή. Το κυριότερο πάντως ήταν, ότι το παραγόμενο προϊόν, για πρώτη φορά δεν ήταν εξαγόμενο προϊόν του κέντρου, αλλά τοπικό, παραγόμενο από τις αυτόχθονες δυνάμεις. Για να μπορέσει ο θεσμός να επιβιώσει και να προσαρμοστεί στην πραγματικότητα, ήταν αναγκαία μια ριζική μεταβολή στον οργανωτικό, καλλιτεχνικό και οικονομικό τομέα, καθώς και στη

άξιζε, μια μεγάλη πόλη, εξίσου μεγάλη, όπως οι άλλες 12 της χώρας, στο ευεργητικό πλαίσιο των ΔΗΠΕΘΕ. Ένα πλαίσιο το οποίο πρακτικά να σας πω πως σημαίνει 35 εκ. ετήσια επιχορήγηση. Ταυτόχρονα και μια αναγνώριση της πόλης ως έδρας ενός Περιφερειακού θεάτρου και όλων των αφαντάς που έχει ένα τέτοιο γεγονός»: Από την τοποθέτηση του Δημάρχου Βόλου, Δ. Πιτσιώρη κατά τη συζήτηση του Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, όταν πλέον επικυρώθηκε η ίδρυση του ΔΗΠΕΘΕ: Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, αρ. απόφ. 260/1994.

⁹¹ Για τη σύσταση του ΔΗΠΕΘΕ ο Δήμος Βόλου υπέβαλε πλήρες σχέδιο τεχνικοοικονομικής μελέτης, που συμπεριλήφθηκε στην Προγραμματική Σύμβαση, η οποία υπογράφηκε μεταξύ του Δημάρχου, Δ. Πιτσιώρη και του Υπουργού Πολιτισμού, Θ. Μικρούτσικου. Η Προγραμματική Σύμβαση του ΔΗΠΕΘΕ επικυρώθηκε με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου (στην ίδια απόφαση, ό.π).

⁹² Μετά τη Λάρισα, ακολούθησε η ίδρυση ΔΗΠΕΘΕ σε άλλες 12 πόλεις. Ο Βόλος ήταν η 13η πόλη, και παρά την συναίνεση της Μ. Μερκούρη, υπήρξαν πολλές αντιδράσεις για την ίδρυση ενός ακόμη ΔΗΠΕΘΕ, τη στιγμή που προϋπήρχαν άλλα δυο στην περιοχή. Σύμφωνα με τη διακήρυξη του ΥΠ.ΠΟ. η σύσταση των ΔΗΠΕΘΕ (16 συνολικά) στηρίχθηκε σε Δήμους που είχαν τη θέληση να τα λειτουργήσουν και στο σχεδιασμό του ΥΠ.ΠΟ. για την ακτινωτή γεωγραφική κάλυψη της Ελληνικής Επικράτειας. Δηή Καργελάρη, 20 χρόνια Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα, έκδ. Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 2004, σ. 20.

σχέση των ΔΗΠΕΘΕ με το ΥΠ.ΠΟ. και τους δήμους. Τροποποιήθηκε λοιπόν το θεσμικό τους πλαίσιο με την υπογραφή των προγραμματικών συμβάσεων μεταξύ των παραπάνω εταίρων. Από την άλλη μεριά όμως, δεν υπήρξε συγκεκριμένος σχεδιασμός σε επίπεδο εθνικής πολιτικής σε ό,τι αφορά στο θέατρο στην περιφέρεια. Ούτε την εποχή αυτή, έγινε κάποια σοβαρή αξιολόγηση των δεκαέξι πόλεων στις οποίες ιδρύθηκε ο θεσμός των ΔΗΠΕΘΕ και αυτό το αντιλαμβάνεται κανείς από το «χάρτη» και την άναρχη «δόμησή» τους.

3.2.2. Οι πρώτες επιλογές και οι στόχοι

Στο Βόλο, η Κονιόρδου υπό την σκέπη πλέον αυτού του θεσμού, ο οποίος είχε επωμισθεί έναν πολυσύνθετο ρόλο, υπερασπίζεται σθεναρά, τουλάχιστον στην αρχή, την υπόθεση της θεατρικής αποκέντρωσης. Θεωρώντας ότι η περιφέρεια είναι ένας γόνιμος χώρος θεατρικής δημιουργίας αισθάνεται μεγαλύτερη ελευθερία να διαμορφώσει νέες επιλογές ή και να δοκιμάσει τις παλιές, κάτω από ένα πρίσμα νέων συσχετισμών. Δοκιμάζει μια ευρύτατη κλίμακα έργων, από «ελαφρά» ως «πειραματικά», έχοντας στο πλευρό της την απόλυτη στήριξη του Δ. Σ. του Οργανισμού. Επιχειρεί να διευρύνει τη θεατρική επικοινωνία με το εντελώς αμύητο κοινό παρουσιάζοντας τη σύγχρονη επιθεώρηση «Κου-κου-τσα»⁹³, ως πρώτη παραγωγή του ΔΗΠΕΘΕ⁹⁴, με σκηνοθεσία δική της και κείμενα της Σ. Φιλιππίδου, Ν. Παρθένη και Ν. Τσακνή. Η παράσταση όμως αυτή, όπως αποδείχτηκε δεν ήταν από τις καλύτερες επιλογές της και παρόλο που την παρακολούθησε μεγάλο μέρος του κοινού που έως τότε δεν γνώριζε το θέατρο, δέχτηκε σκληρή κριτική.

Ακολουθεί η παράσταση «Ελευθερία στη Βρέμη»⁹⁵ του Φασμπίντερ, η οποία παίχτηκε για πρώτη φορά στο κτίριο της Ηλεκτρικής Εταιρείας, ένα κτίριο εγκατελειμμένο, όπου ήταν παλιότερα η στέγη της Θεατρικής Λέσχης Βόλου. Η πρωτοβουλία αυτή ήταν πολύ θετική, γιατί το κτίριο, που ανήκε πλέον στο Δήμο Βόλου, άρχισε να αποκτά και πάλι ζωή και η πόλη να αποκτά εναλλακτικούς θεατρικούς χώρους.

⁹³ Έντυπο προγράμματος (48σέλιδο, σε μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο), *Κου-κου-τσα*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1994 (από το αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «Κου-κου-τσα», 1994).

⁹⁴ Η παράσταση «Κου-κου-τσα» ήταν η πρώτη παραγωγή του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου. Οι προηγούμενες: «Θρίαμβος του έρωτα», «Φατς και Σβου», «Σχολείο για κλόουν» και «Φιλούμενα Μαρτουράνο» ήταν παραγωγές του Δημοτικού Θεάτρου Βόλου.

⁹⁵ Έντυπο προγράμματος (60σέλιδο, σε μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο), *Η ιστορία της Γκέεσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1995, (από το αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «Ελευθερία στη Βρέμη», 1995).

Το καλοκαίρι του 1995, το ΔΗΠΕΘΕ επιδίεται σ' ένα φιλόδοξο στόχο. Επιχειρεί να παρουσιάσει την «Άλκηστη»⁹⁶ του Ευριπίδη και το πετυχαίνει. Όχι τόσο για την επιλογή του έργου, αλλά για την καινοτομία με την οποία παρουσιάστηκε. Στην παράσταση χρησιμοποιήθηκαν κούκλες στο ανθρώπινο μέγεθος, κάτι που εντυπωσίασε το κοινό. Η παραγωγή αυτή, που σημείωσε τεράστια επιτυχία, ταξίδεψε ολόκληρη την Ελλάδα δίνοντας 30 παραστάσεις στα κυριώτερα φεστιβάλ, με αποκορύφωμα την παράσταση στο Ηρώδειο. Η «Άλκηστη» κατά την περιόδο της συγκέντρωσε συνολικά 50.000 άτομα. Είχαν τεθεί λοιπόν οι βάσεις για τη σταθερή και ανοδική πορεία του ΔΗΠΕΘΕ.

Οι μεγάλες όμως θεατρικές και άλλες καλλιτεχνικές υποχρεώσεις της Κονιόρδου εκτός Βόλου την υποχρεώνουν συχνά να απουσιάζει από το Θέατρο και από την πόλη, γεγονός που αρχίζει να δημιουργεί στο κοινό ανησυχίες για το μέλλον του θεάτρου και να ρίχνει κάποιες σκιές στη συνεργασία της με το Δήμο. Με πρόταση δική της, την επόμενη θεατρική περίοδο (1996) αναλαμβάνει ως συνδιευθυντής του ΔΗΠΕΘΕ, ο Θέμης Μομουλίδης.

Την εποχή αυτή, ίσως γίνονται οι σημαντικότερες επιλογές και καταγράφεται σημαντικό έργο στη θεατρική ζωή της πόλης. Η πολιτική της δημοτικής αρχής για το θέατρο, ήταν η παρουσίαση του έργου νέων συγγραφέων, που ζούσαν στο Βόλο (όπως του Γ. Παπαδόπουλου⁹⁷, του Θ. Χριστοδούλου⁹⁸ κ.ά.) και η ώθηση για έκφραση στους μοναχικούς δημιουργούς, όπως είναι οι συγγραφείς. Έτσι, παρουσιάστηκε μια ενότητα από μονόπρακτα ή λογοτεχνικά κείμενα Ελλήνων συγγραφέων που έχουν θεατρική μορφή, όπως ο Παπαδιαμάντης⁹⁹, ο Βιζυηνός¹⁰⁰, ο Καβάφης¹⁰¹ κ.ά.

⁹⁶ Έντυπο προγράμματος (112 σελίδες, σε μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο και πολυτελές) *ΑΛΚΗΣΤΙΣ*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1995, (από το αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. *ΑΛΚΗΣΤΙΣ*, 1995).

⁹⁷ Η παραγωγή της θεατρικής περιόδου 1995-6 «Νυχτικά και Νυφικά» ήταν μονόπρακτα σε κείμενα σύγχρονων συγγραφέων, όπως της Ιω. Καρυστιάνη, του Γ. Παπαδόπουλου (βολιώτη), του Δ.Κεχαΐδη κ.ά.

⁹⁸ Την περίοδο 1997-8 ανέβηκε η παράσταση «Ο Άγγελος» σε κείμενα του Θ. Χριστοδούλου και σκηνοθεσία Θ.Μομουλίδη, (από το συγκεντρωτικό αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ, κατάλογος παραγωγών περιόδου:1997-1998).

⁹⁹ «Χριστουγεννιάτικες και άλλες ιστορίες» του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη ήταν ο τίτλος της παραγωγής του ΔΗΠΕΘΕ σε σκηνοθεσία Θ. Μομουλίδη: Πρόσκληση-πρόγραμμα του αφιερώματος, Χριστούγεννα 1996, (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις*, 1996).

¹⁰⁰ Ομιλητές της εκδήλωσης: Μάρω Δούκα και Άρης Μαραγκόπουλος. Αφήγηση: Λυδία Κονιόρδου βλ. Πρόσκληση με τίτλο «συνάντηση για τα 100 χρόνια από το θάνατο του Γ. Βιζυηνού», ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, 23. 11.96 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Δημόσιες Σχέσεις*, 1996).

¹⁰¹ Πρόγραμμα αφιερώματος *Ο Γέρος της Αλεξάνδρειας*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Οκτώβριος 1996, με σκηνοθεσία Θ. Μομουλίδη και γενικό πρόγραμμα εκδηλώσεων περιόδου 1996-1997, (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Δημόσιες Σχέσεις*, 1996).

Η άλλη στοχευμένη παρέμβαση του Δήμου, ήταν ο εκπαιδευτικός ρόλος του θεάτρου. Έτσι, ανέβηκε η «Ελίζα»¹⁰² της Ξένιας Καλογεροπούλου, ένα έργο με πολλές παιδαγωγικές αρετές, σε σκηνοθεσία της Λ. Κονιόρδου, ένα βατό έργο για όλες τις ηλικίες και τις κοινωνικές ομάδες κάθε επιπέδου, που σημείωσε μεγάλη επιτυχία. Επίσης, στην περίοδο αυτή δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην απόκτηση της θεατρικής εμπειρίας για την εκπαίδευση του παιδιού. Με αυτό το πνεύμα πραγματοποιήθηκαν οι παραστάσεις: Ο «Μάγος του Οζ» του Φρανκ Μπάουμ, (συμπαγωγή: ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Βόλου - ΚΕ.Μ.Θ), σε σκηνοθεσία του Θ. Μομουλίδη και ο «Σμιγδαλένιος» (επίσης συμπαγωγή: ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Βόλου - ΚΕ.Μ.Θ) του Αλ. Αδαμόπουλου σε σκηνοθεσία της Λ. Κονιόρδου. Η συμμετοχή των σχολείων στις παραστάσεις αυτές υπήρξε αθρόα και ο ενθουσιασμός των παιδιών έδινε το έναυσμα στους ιθύνοντες για τη συνέχιση αυτής της προσπάθειας.

Όσον αφορά στο ΔΗΠΕΘΕ, στη διάρκεια της συνδιεύθυνσης της Κονιόρδου- η οποία σημειώνεται ότι έπαιξε και το ρόλο του ηθοποιού και του σκηνοθέτη- και του Μομουλίδη, βελτιώθηκε ο εξοπλισμός και η οργάνωση των χώρων του Θεάτρου. Οργανώθηκε ένα σύγχρονο βεστιαριο και παράχθηκε ένας μεγάλος αριθμός σημαντικών θεατρικών παραστάσεων. Στις αρχές του 1998 με την αποχώρηση της Κονιόδου αναλαμβάνει καλλιτεχνικός διευθυντής ο Μομουλίδης, οποίος παρέμεινε μέχρι το τέλος του '98, παράλληλα με το τέλος της θητείας του Δ. Πιτσιώρη.

Μετά τις εκλογές του 1998 και τη μετάβαση στην επόμενη δημαρχιακή θητεία του επανεκλεγέντος Μ. Κουντούρη, ο Θ. Μομουλίδης, βρίσκεται εκτός ΔΗΠΕΘΕ, με απόφαση της δημοτικής αρχής. Για την πλήρωση της θέσης του διευθυντή προκηρύσσεται πανελλήνιος διαγωνισμός και επιλέγεται ο βολιώτης ηθοποιός Σπύρος Μαβίδης.

Από το καλοκαίρι του 2000, επί δημαρχίας Κυριάκου Μήτρου (2000-2006), ο οποίος διαδέχθηκε τον Μ. Κουντούρη, τη θέση του καλλιτεχνικού διευθυντή κατέχει έως τώρα ο Μαβίδης, οποίος συνεχίζει τη θεατρική πολιτιστική παράδοση του Βόλου, προσαρμοζόμενη, κάθε φορά, στις νέες επιταγές και στις απαιτήσεις του κοινού. Ο Μαβίδης με τις επιλογές του δεν εστίασε τόσο στο «πειραματικό» θέατρο, αλλά μάλλον προτίμησε το «λαϊκό», γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να πλησιάζει στο θέατρο πλατύτερο κοινό, το οποίο βλέπει το θέατρο περισσότερο ως ψυχαγωγία.

¹⁰² Έντυπο προγράμματος (40σέλιδο), *ΕΛΙΖΑ*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1996, (από το αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. *ΕΛΙΖΑ*, 1996).

3.2.3. Το Ερασιτεχνικό Θεατρικό Εργαστήρι του ΔΗΠΕΘΕ

Ακόμη μια άλλη σημαντική παρέμβαση του Δήμου ήταν η δημιουργία προϋποθέσεων για την προώθηση και αξιοποίηση του ντόπιου δυναμικού σε ερασιτεχνικό επίπεδο- αφετηρία, που δεν εμπόδιζε την προοπτική για επαγγελματική ανέλιξη, για όσους επιθυμούσαν τη συνέχιση των θεατρικών σπουδών τους.

Έτσι, οργανώθηκε και λειτούργησε, σε πλήρη συνάρτηση με το ΔΗΠΕΘΕ, ένα ερασιτεχνικό τμήμα θεάτρου της πόλης, ως συνέχεια κατά κάποιον τρόπο, του «Εργαστηρίου Δραματικής Τέχνης» του ΚΟΔΒ, του οποίου η δράση είχε ανακοπεί γύρω στα 1991. Έτσι, το Ερασιτεχνικό Θεατρικό Εργαστήρι, που επανιδρύθηκε το 1993, με εμπυχωτή το Δ. Δακτυλά, εντάχθηκε στο ΔΗΠΕΘΕ και συνέχισε τη λειτουργία του, στη διάρκεια της οποίας έχει μια σημαντική παρουσία στη θεατρική ζωή της πόλης, συμβάλλοντας στη γνωριμία και την ευιασθητοποίηση των νέων με την υποκριτική τέχνη.

Η απάντηση στην πολιτιστική αυτή παρέμβαση του Δήμου είναι θετική, επειδή δίνει απάντηση στο αίτημα, ότι ένας ζωντανός θεατρικός οργανισμός σε μια πόλη οφείλει να προσφέρει χώρο για θεατρική εμπειρία σε ανθρώπους που αγαπούν το θέατρο, αλλά λόγω επαγγελματικών ή άλλων υποχρεώσεων δεν μπορούν να του αφιερωθούν αποκλειστικά. Ο αριθμός των σπουδαστών που παρακολουθεί τα μαθήματα του Εργαστηρίου και επιθυμούν να στεγάσουν τις «θεατρικές» ανησυχίες τους, είναι μεγάλος, αφού, κατά μέσο όρο, ετησίως αρχικά εγγράφονταν 70 άτομα, ενώ τα τελευταία χρόνια, περίπου, 50¹⁰³. Τα μαθήματα που διδάσκονται είναι: υποκριτική, αυτοσχεδιασμός, ορθοφωνία, θεατρικό παιχνίδι, κινησιολογία, μουσική, ιστορία θεάτρου, σκηνογραφία κ. ά.

Οι παραστάσεις που έχουν δοθεί στο Δημοτικό Θέατρο και σε άλλους δημοτικούς χώρους από τους ίδιους τους σπουδαστές, είναι πολυάριθμες. Μερικές εξ αυτών που σημείωσαν μεγάλη επιτυχία ως προς την ανταπόκριση του κοινού κάθε ηλικίας, ήταν: «Ο κοινός λόγος» (συλλογή και επιμέλεια κειμένων Έλλης Παπαδημητρίου, για πρώτη φορά σε θεατρική μορφή), «Η Βεγγέρα» (του Ηλία Καπετανάκη), «Μάνα...Μητέρα...Μαμά» (του Γιώργου Διαλεγμένου) και ο «Ματωμένος Γάμος» (του Φρεντερίκο Γκαρθία Λόρκα)¹⁰⁴. Η δραστηριότητα του

¹⁰³ Η μείωση του αριθμού του «Ερασιτεχνικού» πιθανολογείται ότι οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη λειτουργία της Ανώτερης Σχολής Δραματικής Τέχνης του ΚΟΔΒ (ΦΕΚ 1035/Β'/23.8.2000), με την οποία υπάρχει ένας ανοικτός διάλογος επικοινωνίας και εποικοδομητικής συνεργασίας.

¹⁰⁴ Πρόγραμμα (16σέλιδο) του Ερασιτεχνικού Θεατρικού Εργαστηρίου, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, 1996 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. Δημόσιες Σχέσεις, 1996).

Ερασιτεχνικού Εργαστηρίου ήταν επίσης, σημαντική και ως προς τις προσκλήσεις που έλαβε για συμμετοχή του σε περιοδείες. Δεν έπαψαν όμως να παρουσιάζονται και προβλήματα, ενίοτε σοβαρά, που οφείλονταν, είτε σε οικονομικά προβλήματα, είτε γιατί ο χώρος αυτός του ερασιτεχνικού θεάτρου είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος και μπορεί να γίνει προβληματικός αν δεν αντιμετωπιστεί με την ανάλογη σοβαρότητα¹⁰⁵.

3.2. 4. Το έργο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου

Συνολικά το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Βόλου, παρά τις αντιξοότητες που κατά καιρούς αντιμετώπισε, πραγματοποίησε έως σήμερα πάνω από πενήντα συνολικά παραγωγές και συμπαραγωγές¹⁰⁶, κατορθώνοντας να αξιοποιήσει, ως ένα βαθμό, τις τοπικές καλλιτεχνικές δυνάμεις και εκπληρώνοντας έναν από τους βασικούς στόχους της ισχύουσας Προγραμματικής Σύμβασης με το ΥΠ.ΠΟ, που είναι η ενεργοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της πόλης και τη συστηματοποίηση της συνεργασίας του με τις καλλιτεχνικές δυνάμεις της υπόλοιπης περιφέρειας. Έμπρακτη απόδειξη αυτού, είναι η συμμετοχή ηθοποιών- αποκλειστική σε κάποιες περιπτώσεις- οι οποίοι προέρχονται από την Ανώτερη Σχολή Δραματικής Τέχνης του Δήμου Βόλου, ιδιαίτερα στις τελευταίες παραγωγές του. Αυτή είναι και η γραμμή της πολιτικής του Δήμου, δηλαδή αυτή που επισήμως λέγεται, χωρίς αυτό βεβαίως να ισχύει πάγια, το ότι δηλαδή πρέπει να στοχεύεται η προσφορά ευκαιριών στους νέους καλλιτέχνες για να αποκτήσουν αξιόλογη θεατρική εμπειρία και να παραμείνουν στην πόλη τους, χωρίς βέβαια αυτό να έχει αποτρέψει τις λανθασμένες επιλογές που μέχρι τώρα έγιναν.

Τους καλοκαιρινούς μήνες οι παραγωγές του ΔΗΠΕΘΕ γίνονται αντικείμενο μετακλήσεων σε ελληνικές πόλεις συμμετέχοντας παράλληλα και σε σημαντικές φεστιβαλικές διοργανώσεις. Εκτός από την «Άλκηστη» που προαναφέραμε, αξίζουν να σημειωθούν οι παραγωγές: «Δον Ζουάν»¹⁰⁷ του Μολιέρου, «Η όπερα της πεντάρας»¹⁰⁸ του Μπέρτολτ Μπρέχτ, Κούρτ Βάιλ και «Οι Δούλες» του Ζαν Ζενέ

¹⁰⁵ Στο χώρο αυτό, συχνά δημιουργούνται συνθήκες νοσηρού ανταγωνισμού μεταξύ επαγγελματικών και ερασιτεχνικών σχημάτων, δημιουργώντας αντιδημιουργικές τριβές και πικρίες. Βλ. Κονιόρδου, ό.π., σ. 87-88.

¹⁰⁶ Από το διατηρούμενο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου περιόδου 1991-2005. Επίσης, στο: *20 χρόνια Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα*, «Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Βόλου», Υπουργείο Πολιτισμού, Artis, (επιμ. Έκδ. Βασιλική Τσατσούλη), Αθήνα 2004, σ. 137-147.

¹⁰⁷ Έντυπο προγράμματος (95 σελίδες, σε μικρό μέγεθος, ασπρόμαυρο) *ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1997. (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. *ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ*, 1997.

¹⁰⁸ Η παραγωγή «Η όπερα της πεντάρας», στην οποία συμμετείχε και η Συμφωνική Ορχήστρα του Δήμου, ήταν μια συμπαραγωγή του Κέντρου Μουσικού Θεάτρου και του ΔΗΠΕΘΕ που εντάχθηκε στο «3ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου» (1998). Σχετ. πρόγραμμα 3ου Διεθνούς Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου, από το αρχείο του ΚΕΜΘ, 1998.

(όλες σε σκηνοθεσία Θ. Μουμουλίδη). Μετά το 2000, σταχυολογώντας από την πλούσια δράση του ΔΗΠΕΘΕ, ενδεικτικά αναφέρουμε τα έργα: «Τριαντάφυλλο στο στήθος» του Τ. Ουίλιαμς (σκηνοθεσία Γ. Αρμένη), «La Strada», (συμπαγωγή ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Βόλου ΚΕ.Μ.Θ. – Κ.Ο.Δ.Β.) των Τούλιο Πινέλλι και Μπερναρντίνο Τσαπόνι (σκηνοθεσία Γ. Διαμαντόπουλου), ο «Φιλάργυρος» του Μολιέρου, (σκηνοθεσία Κοραή Δαμάτη), το μιούζικαλ «Ο Βιολιστής στη Στέγη» στο Ηρώδειο, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών και η «Ανδρομάχη»¹⁰⁹ του Ευριπίδη (συμπαγωγή του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Βόλου και του Αμφι-Θεάτρου Σπύρου Α. Ευαγγελάτου), στο Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου, το καλοκαίρι του 2004.

Ένας άλλος πόλος ενδιαφέροντος που προσεγγίζεται με αρκετή επιτυχία είναι η συνεχιζόμενη εκπαιδευτική πολιτική του θεάτρου. Ένα σημαντικό μέρος των επιλογών αφορά στο παιδικό – νεανικό θέατρο, (καθιερώθηκε μια τουλάχιστον θεατρική παράσταση για παιδιά ανά έτος) καλλιεργώντας μια συστηματική σχέση συνεργασίας με τους μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ολόκληρου του Νομού Μαγνησίας καθώς και με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Κάθε χρόνο, τουλάχιστον, 15.000 μαθητές παρακολουθούν τις παιδικές παραγωγές του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ, οι οποίοι μάλιστα συμμετέχουν οι ίδιοι μέσα από διάφορες δράσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα στη διαδικασία του ανεβάσματος της παράστασης που απευθύνεται σε αυτούς. Είναι ενδιαφέρον ότι ιδιαίτερα οι παιδικές παραγωγές, αντιμετωπίζονται υπεύθυνα από τις εκάστοτε δημοτικές αρχές και ενσυνείδητα διατίθεται σημαντικό μέρος του ετήσιου οικονομικού προϋπολογισμού για την άρτια παρουσίασή τους¹¹⁰.

Στο πλαίσιο της κοινωνικής του προσφοράς, το ΔΗΠΕΘΕ έχει διατηρήσει το εισιτήριο των παραστάσεων του στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο. Η δημοτική αρχή, στην περίοδο 2000-2005 υποστηρίζοντας την προσπάθεια του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ, με αναθέσεις έργου συμβάλλει, πέραν της Προγραμματικής Σύμβασης, στην οικονομική ενίσχυση του, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στους Βολιώτες να απολαύσουν καλές παραστάσεις με μικρό κόστος εισιτηρίου ή ακόμη και δωρεάν.

3.2.5. Σκέψεις και παρατηρήσεις για την πορεία του θεσμού

¹⁰⁹ Έντυπο προγράμματος (110 σελίδες, μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο) *ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ*, ΑΜΦΙ-ΘΕΑΤΡΟ και ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Αθήνα 2004, (από το αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. *ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ*, 2004).

¹¹⁰ Σημαντική είναι επίσης η υλικοτεχνική στήριξη (κοστούμια – σκηνικά) που προσφέρει το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Βόλου στις σχολικές θεατρικές παραστάσεις, με το πλούσιο βεστιάριο που διαθέτει και πλήθος σκηνικών, από τις παραγωγές που έχει πραγματοποιήσει από το 1994 και μετά.

Βεβαίως δεν θα μπορούσαμε να αποτολμήσουμε μια συνολική αποτίμηση των ΔΗΠΕΘΕ, είκοσι και πλέον χρόνια αργότερα. Ωστόσο, μπορούμε να περιοριστούμε σε κάποια στοιχεία που προκύπτουν από τον απολογισμό του έργου τους. Πιστεύουμε ότι ο θεσμός αναζητεί το «ενήλικο» πρόσωπό του. Οι επ' αυτού απόψεις δείχνουν να διαχέονται σε μια κλίμακα μάλλον ευρεία: Από τους πλέον αισιόδοξους, σύμφωνα με τους οποίους τα δημοτικά περιφερειακά θέατρα κατόρθωσαν μέσα σε αυτά τα χρόνια να αλλάξουν τον θεατρικό χάρτη, ως τους εκ διαμέτρου αντίθετους που, μένοντας αδιάφοροι στις όποιες κινήσεις εντυπωσιασμού (Εβδομάδα Θεάτρου στο Φεστιβάλ Αθηνών, Μάιος - Μήνας ΔΗΠΕΘΕ στο Εθνικό Θέατρο, Πολιτιστική Ολυμπιάδα), «καταλογίζουν» στον θεσμό έλλειψη ξεκάθαρης φυσιογνωμίας και απομάκρυνση από τους αρχικούς στόχους. Πού βρίσκεται τελικά η αλήθεια; Ως συνήθως, μάλλον κάπου στη μέση. Το δεδομένο ωστόσο παραμένει ένα. Η εν γένει κινητικότητα που παρατηρήθηκε στα εγχώρια θεατρικά μας πράγματα τις δυο προηγούμενες δεκαετίες δεν άφησε ανεπηρέαστα το δημοτικό περιφερειακό θέατρο, προβάλλοντας ως αναγκαίο τον επανακαθορισμό προσανατολισμών και στόχων. Από ποια βάση ωστόσο και προς ποια κατεύθυνση;

Παρά τις επιμέρους ιδιαιτερότητες, το οικονομικό ζήτημα κατέχει την πρώτη θέση στην κλίμακα των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα το ΔΗΠΕΘΕ Βόλου. Η σταθερή εδώ και πέντε χρόνια κρατική συνεισφορά υπό μορφήν επιχορήγησης (70 εκατομμύρια ετησίως για τις περιπτώσεις της Πάτρας, της Λάρισας, της Καλαμάτας, του Βόλου και των Ιωαννίνων, 50 εκατομμύρια για τα υπόλοιπα ΔΗΠΕΘΕ) από κοινού με την ισόποση τουλάχιστον οικονομική στήριξη του Δήμου καθιστούν προβληματική ακόμη και αυτή καθεαυτή τη λειτουργία των θεάτρων. Αποτέλεσμα αυτού είναι ο περιορισμός των παραγωγών σε ετήσιο επίπεδο και η δραστηριοποίησή του περισσότερο τους καλοκαιρινούς μήνες, γιατί τότε το ΔΗΠΕΘΕ «τονώνεται» από τις συνεργασίες με γνωστά ονόματα του κέντρου, επειδή σαφώς το καλοκαίρι οι γνωστοί ηθοποιοί συνεργάζονται ευκολότερα με την περιφέρεια, έχοντας απαλλαγεί από τις όποιες δεσμεύσεις (π.χ. τηλεόραση) που τους κρατούν στην Αθήνα.

Σημειώνεται τέλος, ότι ο ρόλος της «προσωπικότητας», της καλλιτεχνικής και διοικητικής επάρκειας του καλλιτεχνικού διευθυντή γενικά, με δεδομένες μάλιστα τις αυξημένες εξουσίες που του παρέχει το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο είναι πολύ σημαντικός, για να αυξήσει ή να μειώσει το ρου της πορείας ενός θεσμού, όπως το ΔΗΠΕΘΕ. Αξίζει, επίσης, να επισημανθεί ότι ευπρόσδεκτη είναι η συρροή

εξωτερικών καλλιτεχνικών δυνάμεων στην περιφέρεια και η ενσωμάτωσή τους εκεί για μακρό χρόνο. Γονιμότερη όμως αποδεικνύεται η ενθάρρυνση της εκκόλαψης και της ανθοφορίας των γηγενών.

Το ίδιο συμβαίνει και με το θέμα της στελέχωσης των διοικητικών συμβουλίων των δημοτικών περιφερειακών θεάτρων, που στη πλειονότητά τους είναι αιρετοί. Οι αιρετοί, συχνά, χωρίς άποψη και καλλιτεχνικό αισθητήριο, επισείοντας το ρόλο της δήθεν «πολιτικής ευθύνης» διαμορφώνουν ένα στεγανό χώρο λειτουργίας για τους καλλιτέχνες. Πολυπραγμονούν και αυτοσχεδιάζουν με ενέργειες άμεσης απόδοσης, χωρίς συνέχεια και συνέπεια, θεωρώντας ότι ο πολιτισμός είναι μια εύκολη υπόθεση εντυπωσιασμού. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που οι εν λόγω θέσεις καλύπτονται από άτομα ακατάλληλα, γεγονός που συχνά δημιουργεί προβλήματα στη λειτουργία τους¹¹¹.

Εν κατακλείδι, πιστεύουμε ότι έχει ιδιαίτερη σημασία το γεγονός, ότι ασχέτως των άλλων αποτελεσμάτων, το ΔΗΠΕΘΕ κατάφερε να αποκτήσει την εμπιστοσύνη της πόλης και κατ' επέκταση της ευρύτερης περιφέρειας στην οποία ανήκει. Η τοπική κοινωνία έχει αποκτήσει συνείδηση αναγκαιότητας ύπαρξης θεάτρου στην πόλη της. Αλλά και η στάση των καλλιτεχνών έχει σημαντικά διαφοροποιηθεί τα τελευταία χρόνια, αφού παρατηρείται ολοένα αυξανόμενη η επιθυμία συμμετοχής τους στα ΔΗΠΕΘΕ.

Υποστηρίζεται από τους ειδικούς ότι η ανάγκη για αναβάθμιση του θεσμού με την οικονομική και διοικητική στήριξή τους για τη θεσμοθέτηση της έρευνας, αλλά και την κατοχύρωση μιας σταθερής γέφυρας επικοινωνίας με αντίστοιχες θεατρικές ευρωπαϊκές μονάδες, ώστε να παίζουν παραγωγικά τον ιστορικό τους ρόλο, είναι πεστική. Επισημαίνεται, επίσης, ότι παρόλο τις αδυναμίες τους δεν παύουν να λειτουργούν ως μοντέλο θεατρικής παρέμβασης στις τοπικές κοινωνίες, παρέχοντας τις εγγυήσεις των δημοκρατικών διαδικασιών, που χωρίς αυτές, η τέχνη απογυμνώνεται από τον «ζωογόνο πλουραλισμό της και μεταβάλλεται σε ένα συρρικνωμένο μηχανισμό εξουσίας των ολίγων πάνω στους πολλούς...»¹¹².

¹¹¹ Ιωαννίδης, Γ., «Τ.Α. και Καλλιτέχνες: Διαλεκτική σύνθεση, συνύπαρξη καχυποψίας ή ασύμβατες πορείες» στο: *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία*, ό.π., σ. 36-42.

¹¹² Αρμάος, Ν. «Η αναγκαιότητα και οι προοπτικές των ΔΗΠΕΘΕ», στο: *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία*, ό.π. σ. 67-69. Στο ίδιο σχετικά: Τσιάνος, Κ., «Το δικό μας Θέατρο», Αρδίτης, Β., «Δίχως πλαστά δυλήμματα», Χατζάκης, Σ., «Για τη μορφή και το περιεχόμενο των Δημοτικών Περιφερειακών Θεάτρων-Μια εμπειρική πρόταση», ό.π., σ. 70-83.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ: Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

4.1 ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

4.1.1. Η συλλογή έργων τέχνης απαρχή της εικαστικής δραστηριότητας

Όπως υποστηρίζεται, έως και τις αρχές του 1990, οι εικαστικές τέχνες αποτελούν ένα πεδίο, το οποίο παραμένει αρκετά απόμερο για την ελληνική περιφέρεια¹¹³. Ο ιδιωτικός παράγοντας εξακολουθεί έως και σήμερα να αποτελεί το κυριότερο μέσον προβολής της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας, κυρίως στις ιδιωτικές αίθουσες τέχνης. Η κατανομή των εκθεσιακών χώρων στην περιφέρεια παραμένει ανισομερής, αφού η πλειονότητά τους παραμένει στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ως αποτέλεσμα αυτού, η επαφή του κοινού με την τέχνη στις περιφερειακές πόλεις να είναι αποσπασματική και ευκαιριακή, ενώ η παρέμβαση της κεντρικής εξουσίας κρίνεται ανεπαρκής¹¹⁴. Η κατάσταση αλλάζει, χωρίς θεαματικές αλλαγές, προς το τέλος της δεκαετίας του 1980 και κυρίως με την εφαρμογή του Ν. 1854/89, σύμφωνα με τον οποίο προβλέπονται επενδύσεις εκ μέρους του ΥΠ.ΠΟ. για τη «δημιουργία και τοποθέτηση εικαστικών έργων σε δημόσιους χώρους και κτίρια».

Στην αυτοδιοίκηση, παρά την επενδυτική προσπάθεια η κατάσταση με τα εικαστικά δεν βελτιώνεται ιδιαίτερα. Το πρόβλημα συνδέεται με την ανισομέρεια των επιχορηγήσεων και από την ανεπάρκεια των δήμων να διαχειριστούν ένα ζήτημα, για το οποίο δεν υπάρχει η πρότερη εμπειρία, ούτε κάποιο διοικητικό μοντέλο οργάνωσης από την κεντρική διοίκηση¹¹⁵. Οι όποιες προσπάθειες που παρατηρούνται είναι μεμονωμένες και αυτό οφείλεται στην ευαισθησία των δημάρχων που διαθέτουν κάποια στοιχειώδη υποδομή και κυρίως κάποιο εξειδικευμένο στέλεχος που τους προσανατολίζει και στην ύπαρξη διασυνδέσεων με σημαντικούς καλλιτέχνες. Στο Βόλο τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά: Η πόλη διαθέτει μια σημαντική παράδοση

¹¹³ Κόνσολα, *Πολιτιστική Δραστηριότητα*, ό.π., σ. 51-55.

¹¹⁴ Έως και το τέλος της δεκαετίας του 1980, η οποία υποστήριξε των εικαστικών τεχνών στην περιφέρεια προερχόταν από τις περιοδικές περιοδεύουσες εκθέσεις που οργάνωνε η Εθνική Πινακοθήκη σε διάφορες πόλεις και από την ανισομερή οικονομική ενίσχυση του ΥΠ.ΠΟ. προς συλλόγους, σωματεία ή οργανώσεις, με στόχο την υποστήριξη των εικαστικών τεχνών.

¹¹⁵ Δίγκα, Κλ. «Ο τομέα εικαστικών της ΔΕΠΑΚ», στο: *Πολιτισμός και Δημοκρατία*, ό.π., σ. 148-151.

εικαστικής δραστηριότητας, αρκετά πρωτόγνωρη για τα επαρχιακά δεδομένα, η οποία άρχισε να αναπτύσσεται στις αρχές του 20ού αιώνα και κορυφώνεται στο Μεσοπόλεμο. Η εικαστική αυτή δραστηριότητα ήταν απόρροια των ευνοϊκών οικονομικών συνθηκών, των συγκριτικών και φυσικών χαρακτηριστικών της πόλης και της διασύνδεσής της με ανθρώπους του πνεύματος και της τέχνης που ζούσαν στην περιοχή και υποστήριζαν κάθε καλλιτεχνική προσπάθεια.

Αυτή η καλλιτεχνική άνθιση βρήκε υποστήριξη από τους πρώτους δημάρχους της πόλης μετά την απελευθέρωσή της, το 1881¹¹⁶. Ιδιαίτερα στον τομέα των εικαστικών, ο Δήμος Βόλου (τότε Παγασών) εκδήλωσε ένα, ιδιαίτερο για την εποχή ενδιαφέρον, που είχε τονωθεί και από το γενικότερο κλίμα, όπου κυριαρχούσε το θέμα της ανακάλυψης των γραπτών επιτύμβιων στηλών της αρχαίας Δημητριάδος (1912), θέμα στο οποίο οφείλει την ύπαρξή του το Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου¹¹⁷.

Η απαρχή της δημιουργίας της Συλλογής έργων τέχνης, που ανήκει σήμερα στο Δήμο Βόλου, συνδέεται άμεσα, τουλάχιστον στο ξεκίνημά της με τη «χρυσή δεκαετία» της θεσσαλικής ζωγραφικής (1920-1930), που βρίσκει το Βόλο καλλιτεχνική πρωτεύουσα της Θεσσαλίας¹¹⁸.

Οι δήμαρχοι της εποχής αγοράζουν έργα των ζωγράφων που επισκέπτονται το Βόλο για να τους ενισχύσουν, δημιουργώντας την απαρχή της δημοτικής συλλογής έργων τέχνης, ενώ στο μεταξύ δέχονται δωρεές από ιδιώτες και καλλιτέχνες. Έτσι, στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, δημιουργείται ο πρώτος πυρήνας της Συλλογής, η οποία στις επόμενες δεκαετίες, με εξαίρεση την περίοδο 1935-1945, εμπλουτίζεται διαρκώς.

4. 1.2. Εικαστική παιδεία: Μια σφαιρική πρόταση

Στα μέσα της δεκατίας του 1980, επί δημαρχίας Μ. Κουντούρη, το θέμα της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης στον τομέα των εικαστικών άρχισε να αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της πολιτικής της τότε δημοτικής αρχής, η οποία, παράλληλα ενδιαφερόταν για την προβολή της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας.

¹¹⁶ Χαρακτηριστική περίπτωση ενδιαφέροντος του Δήμου Παγασών (επί δημαρχίας Κ. Γκλαβάνη) ήταν ανάθεση φιλοτέχνησης των προσωπογραφιών των αποβιωσάντων δημάρχων «Ιωάννου Αργύρη και Ιωάννη Καρτάλη» από τους σημαντικούς ζωγράφους της εποχής Ν. Φερεκίδη και Κ. Γκέσκο. Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (ΔΗ.Κ.Ι.), Πρακτικά Δήμου Παγασών, ΙΑ΄ συνεδρίαση, Βόλος, 1909.

¹¹⁷ Οι γραπτές στήλες της Δημητριάδος με την πλούσια θεματογραφία μετά τη συστηματική μελέτη τους, που έγινε στις τελευταίες δεκαετίες, αποτελούν ένα μοναδικό αρχαιολογικό μνημείο στον θεσσαλικό χώρο που άμεσα παραπέμπει στις κατακτήσεις της μεγάλης ζωγραφικής του 5ου και 4ου αι. π.Χ. Μπάτζιου-Ευσταθίου Ανθή, «Η ζωγραφική στην αρχαιότητα», *εν Βόλο*, Δήμος Βόλου, 4ο τεύχ., Χειμώνας 2001, σελ.10-13.

¹¹⁸ Φώτης Βογιατζής, *Η Θεσσαλική Ζωγραφική 1500-1980*, Αθήνα 1980, σ.88.

Έτσι, μέσα στις προτεραιότητές της οραματίστηκε τον τομέα των εικαστικών, κάτω από δίπολο: εκθεσιακή πολιτική (με διαλέξεις, ξεναγήσεις και παράλληλες εκδηλώσεις) και δημιουργία προϋποθέσεων για την ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας με εργαστήρια για παιδιά και ενήλικες, με στόχο τη δημιουργική έκφραση και τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών εκδήλωσης του ταλέντου τους. Μ' αυτό τον τρόπο, θα τους δινόταν η δυνατότητα για σταδιακή εισαγωγή τους στο χώρο σπουδών των εικαστικών τεχνών.

Αυτή η προτεραιότητα, που σταδιακά άρχισε να καλλιεργείται συστηματικά, αποτέλεσε μέρος της σφαιρικής αντιμετώπισης της εικαστικής παιδείας, η οποία άρχισε από την προσχολική και την παιδική ηλικία στο «Στέκι Παιδιού», συνεχίζεται για νέους και ενήλικες στα «Ελεύθερα Εργαστήρια Εικαστικών Τεχνών» (ζωγραφική, γλυπτική, ξυλογλυπτική, ιστορία τέχνης) και ολοκληρώνεται με κύκλους εκδηλώσεων, συμποσίων, εκθέσεων και σεμιναρίων. Οι παρεμβάσεις αυτές συμπληρώνονται με την επαγγελματική κατάρτιση, στις «Σχολές του ΔΙΕΚ» επιτυγχάνοντας τον τελικό σκοπό, δηλαδή την καλλιτεχνική δημιουργία αλλά και τη σύνδεσή της με την παραγωγική φυσιογνωμία και την οικονομία της πόλης.

4.1.3. Η εκθεσιακή πολιτική

Το 1984, αναλαμβάνεται η πρωτοβουλία με την επιμέλεια μιας επιτροπής απαρτιζομένης από έγκριτους επιστήμονες και καλλιτέχνες της περιοχής, να γίνει αξιολόγηση της δημοτικής συλλογής και στη συνέχεια η παρουσίασή της σε μια ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα στο ισόγειο του Δημαρχείου, ως μόνιμη έκθεση.

Το 1991, επί δημαρχίας Δ. Πιτσιώρη έγινε νέα καταγραφή και αξιολόγηση της Συλλογής¹¹⁹. Από τότε, η Συλλογή παρουσιάστηκε στο κοινό, με γραμμική, κυρίως, προσέγγιση, αλλά και με έμφαση στην ιστορία της τέχνης, έξι φορές με μηνιαίες εκθέσεις, σε δημοτικούς χώρους πλαισιωμένα πάντα από διαλέξεις καλλιτεχνών και ιστορικών της τέχνης. Μέχρι τότε, οι εκθέσεις που οργάνωναν οι διάφοροι φορείς στην πόλη πραγματοποιούνταν ευκαιριακά σε αίθουσες ξενοδοχείων, καφενείων προπολεμικά, αργότερα στην «Εξωραϊστική», στο «Τουριστικό Περίπτερο Βόλου»,

¹¹⁹ Η πρώτη καταγραφή και αξιολόγηση έγινε από τον ιστορικό της τέχνης Τώνη Σπιτέρη (1977). Η δεύτερη (1984) από επιτροπή έγκριτων καλλιτεχνών και διανομένων της πόλης, (Ντόρα Λιβανού, Κίτσος Μακρής, Γ. Παπαϊωάννου κ.ά.) και η τρίτη (1991) από την ιστορικό τέχνης Χρύσα Δραντάκη, η οποία είχε αναλάβει τον τομέα των εικαστικών και της οργάνωσης της εικαστικής παιδείας στο Δήμο Βόλου.

στις ιδιωτικές αίθουσες τέχνης και γκαλερί, και τα τελευταία χρόνια στο «Καλλιτεχνικό και Πνευματικό Εντευκτήριο Βόλου»¹²⁰.

Στο διάστημα 1985-1990¹²¹ κυριαρχούν δυο σημαντικά εικαστικά γεγονότα, τα οποία σχετίζονται εν μέρει και με την ανάγκη προβολής της ιστορικής μνήμης της πόλης : Το ένα αφορά την εγκατάσταση φωτογραφιών του παλιού Βόλου, ως μόνιμη έκθεση, στους διαδρόμους και χώρους αναμονής του Δημαρχείου¹²². Οι φωτογραφίες αυτές, μοναδικά ντοκουμέντα της πόλης, από τα τέλη του 19ου έως και τις αρχές του 20ού αιώνα, προέρχονται από το αρχείο του βολιώτικου φωτογραφικού οίκου «Στουρνάρα» και είναι δημιουργίες του Στέφανου Στουρνάρα. Πρόκειται για ένα γνήσιο τεχνίτη που συνέτεινε σημαντικά στην καλλιτεχνική δημιουργία του Βόλου, εισάγοντας στην ουσία την γνωριμία του κοινού με τις εικαστικές τέχνες, αλλά και στη γενικότερη καλλιτεχνική κίνηση της χώρας¹²³.

Το δεύτερο, είναι τα τέσσερα χαρακτηριστικά έργα του χαρακτήρα Αναστάσιου Αλεβίζου, γνωστού ως Τάσσου, που εντοιχίστηκαν, στην είσοδο του Δημαρχείου-θέση που είχε προβλέψει ο αρχιτέκτονας του κτιρίου Δ. Πικιώνης¹²⁴. Η έκθεση αυτή αποτελεί ένα επιβλητικό χαρακτηριστικό σύνολο, μεγάλων διαστάσεων και καλλιτεχνικής αξίας ως «το χαρακτηριστικότερο και ωριμότερο παράδειγμα της νεοελληνικής χαρακτικής»¹²⁵. Ο μεγάλος καλλιτέχνης, πολιτικός φίλος του τότε Δημάρχου Μιχάλη

56 Μετά την μεταπολίτευση, το βάρος της καλλιτεχνικής και εικαστικής κίνησης της πόλης ανέλαβε το Πνευματικό και Καλλιτεχνικό Εντευκτήριο Βόλου, με μια πλήρη δραστηριότητα από πλευράς οργάνωσης σημαντικών ομαδικών και ατομικών εκθέσεων σε μόνιμη αίθουσα, πλήρως εξοπλισμένη, καθώς και στο επίπεδο καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και δημιουργίας. Σημαντική ήταν επίσης και η προσφορά του Γαλλικού Ινστιτούτου Βόλου, που στη μικρή του αίθουσα, φιλοξενήθηκε ένας μεγάλος αριθμός εικαστικών γεγονότων. Ακόμη μετά το '80, η λειτουργία, των τριών ιδιωτικών γκαλερί (η «Εψιλον-Μι», επί της οδού Ορφέως- σήμερα Κονταράτου, η γκαλερί «Ψυχούλη», στην οδό Κουταρέλια και η «Γκαλερί 4», επί της οδού Αγίου Νικολάου), παρά τα προβλήματά τους ενίσχυσαν για παραπάνω από 15 χρόνια την τοπική εικαστική δημιουργία και κίνηση.

Γιάννης Μουγογιάννης, *Πτυχές του Βολιώτικου Πολιτισμού 1940-1990*, Βόλος, 1992, σελ. 84-91.

¹²¹ Νωρίτερα, κατά τη δεκαετία του '70 άρχισε από τον Δήμο Βόλου η διοργάνωση εικαστικών εκδηλώσεων. Από αυτές διακρίνουμε την μεγάλη έκθεση χαρακτηριστικών του Τάσσου το 1976 που έγινε στην αίθουσα εκδηλώσεων του Δημαρχείου, τις εκθέσεις ζωγραφικής του Θανάση Φάμπα και του Χρήστου Καρρά. Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις-Εκδηλώσεις*, 1976.

¹²² Πρόσκληση εκδήλωσης (2.4.1985) με ένθετη πρωτότυπη φωτογραφία, η οποία έχει ως τίτλο «Βόλος, οδός Δημητριάδος 1905, αναχώρηση για το Πήλιο», (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις*, 1985).

¹²³ Ο Στ. Στουρνάρας υπήρξε από την πρώτη ομάδα Ελλήνων φωτογράφων που ανασύνθεσαν την ατμόσφαιρα της εποχής με μια ιδιαίτερη ευαισθησία, αλλά και τεχνική. Υπήρξε φωτογράφος τοπίων αλλά και πορτρέτων δίνοντας το στίγμα της τοπικής ιδιαιτερότητας. Ξανθόκης Ξ. Άλκης, «Ελληνική φωτογραφία 1875-1900», *Η Καθημερινή (Επτά Ημέρες)*, Αθήνα, 14.6.1998, σ. 15-18.

¹²⁴ Στην εκδήλωση των εγκαίνιων (7.5. 1986) για το έργο του Τάσσου μίλησαν: Ο Δήμαρχος Μ. Κουντούρης, ο Γ. Βουδούρης Πρόεδρος του Ιδρύματος «Α. Τάσσο», ο τότε Πρύτανης του Ε.Μ.Π., Δ. Πακαστάμος- Δ/ντής της Εθνικής Πινακοθήκης και ο βολιώτης λαογράφος Κίτσος Μακρής- φίλος του Τάσσου. Το καλλιτεχνικό αυτό γεγονός κλαισιώθηκε και με παράλληλη έκθεση από 40 τέμπρες- έργα του ίδιου (Τάσσου), με θέμα την Εθνική Αντίσταση. (Από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Δημόσιες Σχέσεις-Εκδηλώσεις*, 1986).

¹²⁵ Έτσι χαρακτηρίστηκε από πολλές κριτικές τέχνης και εκτενή ρεπορτάζ που του αφιέρωσαν οι τοπικές και αθηναϊκές εφημερίδες: «Κόσμημα στο Δημαρχείο του Βόλου», «Έργο πνοής και απαράμιλλης μαστοριάς», «Εργολύγαντας του Α. Τάσσου», «Αιώνιο κτήμα του λαού», «Αγκάλιασε τα Πάθη και την Ανάσταση του λαού», ήταν μερικοί από τους τίτλους των εφημερίδων: *Ελευθεροτυπία, Ριζοσπάστης, Έθνος, ΒΗΜΑ, Εστία* (φύλλα 8 και 9 Μαΐου 1986).

Κουντούρη, δέχτηκε να φιλοτεχνήσει οκτώ έργα με απευθείας ανάθεση. Ο Τάσος πρόλαβε να ολοκληρώσει τα τέσσερα έργα. Ο ξαφνικός θάνατός του διέκοψε την ολοκλήρωση των υπόλοιπων έργων. Τα έργα του Τάσσου αποτελούν μια «τετραλογία» πάνω στην ιστορική διαδρομή και τον χαρακτήρα της πόλης. Τα δύο πρώτα μετωπικά έργα, απεικονίζουν συμβολικά τη φυσιογνωμία της πόλης του χθες και του σήμερα, το τρίτο είναι μυθολογικό, η «Αργοναυτική Εκστρατεία» και το τέταρτο έχει ως θέμα την «Επανάσταση του 1878». Το πέμπτο μισοτελειωμένο έργο του, αφιέρωμα στην «Εθνική Αντίσταση του Λαού» συνεχίστηκε από τον χαρακτήρα, Π. Κατσουλίδη. Για το έργο του καλλιτέχνη, με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, η έως τότε ανώνυμη πλατεία, στην ανατολική πλευρά του Δημαρχείου, ονομάστηκε πλατεία του «Χαράκτη Τάσσου»¹²⁶.

Στην ίδια εκδήλωση έγιναν τα αποκαλυπτήρια της τοιχογραφίας του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου, που, από τότε, κοσμεί το κλιμακοστάσιο της κεντρικής εισόδου του Δημαρχείου¹²⁷. Πρόκειται για τοιχογραφία που αποκαλύφτηκε τυχαία, ύστερα από πυρκαγιά, σε παλιό χάνι στα Παλιά του Βόλου. Η τοιχογραφία δωρήθηκε στο Δήμο από την οικογένεια Δημ. και Ευθ. Μπάστη και έχει ως θέμα «την νυχτερινή έφοδο του Μάρκου Μπότσαρη στο τούρκικο στρατόπεδο και την απόπειρά του να σκοτώσει τον πασά της Σκόδρας».

Η ολοκλήρωση των υπόλοιπων έργων ανατέθηκαν, κατόπιν διαγωνισμού, σε άλλους χαρακτές: Η Μαίρη Σχοινά φιλοτέχνησε το πρώτο έργο, με θέμα «το Λιμάνι του Βόλου σε σχέση με την εμπορική ζωή και ανάπτυξη της πόλης», η Μαριάννα Ξενάκη, το δεύτερο, με θέμα «Η α΄ βιομηχανική περίοδος και το εργατικό κίνημα στο Βόλο» και ο Γιάννης Γουρζής, το τελευταίο έργο της σειράς, με θέμα «η πνευματική παράδοση και πολιτιστική άνθιση της πόλης»¹²⁸.

Οι υπόλοιπες εικαστικές εκδηλώσεις που κάλυψαν την πενταετία 1985-1990, είναι: Έκθεση φωτογραφίας του Δ. Λέτσιου στο φουαγιέ του Δημοτικού θεάτρου Βόλου¹²⁹, έκθεση Χαρακτικής της Ένωσης Ελλήνων Χαρακτών (1988), ομαδική

¹²⁶ Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, 1988.

¹²⁷ «Σώθηκε η τοιχογραφία», εφημ. *ΕΘΝΟΣ*, 8.5.1986 και «Τάσος και Θεόφιλος στο Βόλο», εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 6.5.1986.

¹²⁸ Την πορεία της φιλοτέχνησης και την αισθητική αρτιότητα των χαρακτηριστικών παρακολούθησε η Γνωμοδοτική-Καλλιτεχνική Επιτροπή του Δήμου Βόλου, η οποία απαρτιζόταν από προσωπικότητες της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής της πόλης. Η Επιτροπή στις συνεδριάσεις της καλούσε τους καλλιτέχνες με τους οποίους αντάλασε απόψεις πριν καταλήξουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Στο τέλος εισηγούνταν προς το Δημοτικό Συμβούλιο τη λήψη απόφασης. Από τα Πρακτικά Συνεδριάσεων της Γνωμοδοτικής-Καλλιτεχνικής Επιτροπής Κρίσης (Αρχείο Δήμου Βόλου, Φ. *Γνωμοδοτικής-Καλλιτεχνικής Επιτροπής*, 1986-1989).

¹²⁹ Η έκθεση λειτούργησε στο πλαίσιο της 6ης Βαλκανικής Έκθεσης Χειροτεχνίας με θέμα «Στοιχεία Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής», βλ. σ. 106.

έκθεση των δασκάλων-καλλιτεχνών¹³⁰ της «Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών» στο Φουαγιέ του Δημοτικού Θεάτρου (1989), στο πλαίσιο της «εβδομάδας ερασιτεχνικής καλλιτεχνικής δημιουργίας». Επίσης, έκθεση των σπουδαστών στα ελεύθερα εργαστήρια ζωγραφικής, γλυπτικής, ξυλογλυπτικής του Καλλιτεχνικού Οργανισμού (1990) στο κτίριο του Ματσάγγου, με έργα σχεδίου, χρωματικών συνθέσεων, πορτρέτων, γλυπτών, και παραδοσιακών ξυλόγλυπτων¹³¹. Ο Δήμος, εξαιτίας της έλλειψης οργανωμένου και μόνιμου εκθεσιακού χώρου, για μια περίπου δεκαετία, από το 1980 έως το 1990, παρουσίαζε τις δικές του εκθέσεις σε δημοτικούς χώρους, όπως ήταν το Φουαγιέ του Δημοτικού Θεάτρου, η αίθουσα εκδηλώσεων και η μεγάλη είσοδος του Δημαρχείου.

4.1.4. Το Κέντρο Τέχνης και η προβολή της σύγχρονης εικαστικής δημιουργίας

Το 1990 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως έτος-σταθμός για την εικαστική κίνηση της πόλης, γιατί ο Βόλος προικίζεται με έναν ακόμη σημαντικό χώρο πολιτισμού το Κέντρο Τέχνης. Ένα κτίριο που ορθώθηκε στο επίκεντρο του πλέγματος των κτιριακών υποδομών του Δήμου Βόλου, δίπλα ακριβώς από το νεοκλασικό κτήριο του Δημοτικού Ωδείου, πολύ κοντά στο Δημαρχείο και στο Θέατρο και απέναντι από τη σημερινή Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Η απόκτηση αυτού του μόνιμου εκθεσιακού χώρου, αποτέλεσε μια συνειδητή πολιτική της, τότε, δημοτικής αρχής. Το Κέντρο Τέχνης, το οποίο εγκαινιάστηκε με την έκθεση «Έλληνες Καλλιτέχνες της Γενιάς του '30» από τη Συλλογή Δ. Πιερίδη και ιδιωτικές Συλλογές του Βόλου, έλαβε το όνομα του μεγάλου μεταφυσικού καλλιτέχνη Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο, ο οποίος, ως γνωστόν, γεννήθηκε στο Βόλο, το 1888¹³². Ο εκθεσιακός χώρος καταλαμβάνει το ισόγειο και τον ημιόροφο συνολικής επιφάνειας 200 τ.μ. Στους υπόλοιπους τρεις ορόφους του κτηρίου, αρχικά στεγάστηκε η Δημοτική Σχολή Χορού και το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας. Τα τελευταία χρόνια φιλοξενείται η Συλλογή του Αλέκου Δάμτσα-δωρεά στο Δήμο

¹³⁰ Γ. Μιχαηλίδης, Π. Θεολόγου, Ντ. Λιβανού, Γ. Παπαϊωάννου, Μ. Βαμβακάρης, Β. Γουνελά, Μ. Μαγγανάρη, Δ. Μοράρος, Α. Κρίκου, Β. Βούλγαρης και Κ. Κέφου, (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Εκδηλώσεων*, 1989).

¹³¹ Οι σπουδαστές φιλοτέχνησαν τα έργα με την επιβλεψη των δασκάλων τους, Ντόρας Λιβανού, Γ. Παπαϊωάννου, Παλαιολόγου Θεολόγου, Μιχάλη Βαμβακάρη, Νικολάι Στόιτσεφ και Βασ. Βούλγαρη, (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Εκδηλώσεων*, 1990).

¹³² ΤΖΙΟΡΤΖΙΟ ΝΤΕ ΚΙΡΙΚΟ-Αναμνήσεις από τη ζωή μου, μεταφρ. Έμμυ Λαμπίδου-Βαρουξάκη, επιμ. Π. Λεκαπηνός (πρόλογος), έκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1985, Μ. Σπανού «Ο Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο και τα παιδικά χρόνια του στο Βόλο» στο: *GIORGIO DE CHIRICO, 100 ΧΑΡΑΚΤΙΚΑ*, Δήμος Βόλου, Βόλος, 2006, σ. 22-27 και Χρ. Φώτου «Οι Θεσσαλικοί σιδηρόδρομοι» στο: *Βόλος 1881-1955, ο χώρος και οι άνθρωποι*, ΔΗ.Κ.Ι., Βόλος 2005.

Βόλου, με 400 περίπου έργα ελλήνων καλλιτεχνών καθώς και η Δημοτική Συλλογή έργων τέχνης.

Από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας του Κέντρου, η πολιτική της δημοτικής αρχής εστιάστηκε στην εξελικτική εκθεσιακή λογική, με στόχο το κοινό της πόλης να έρθει σε επαφή με το σύνολο της εικαστικής δημιουργίας της νεοελληνικής τέχνης και της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας. Αρχίζοντας από την Επτανησιακή Σχολή και τη Σχολή του Μονάχου, από τη γενιά του '30, την ανεικονική κατέληξαν στις σύγχρονες τάσεις καθώς και στη σχέση τέχνης και τεχνολογίας. Οι εκθέσεις αυτές πλαισιώθηκαν με παράλληλες διαλέξεις γύρω από την τέχνη, ειδικές ξεναγήσεις και συνδέθηκαν με διάφορα κοινωνικά-ιστορικά ρεύματα που σφράγισαν την κάθε εποχή. Βασική επιδίωξη ήταν η δημιουργία ενός κοινού, που θα άρχιζε να εξοικειώνεται σιγά σιγά με την τέχνη και τις αναζητήσεις της.

Οι εκθέσεις που πραγματοποιούνται, έως και σήμερα, οργανώνονται από το τμήμα Εικαστικών του ΚΟΔΒ. Μέχρι σήμερα έχουν παρουσιαστεί ατομικές ή ομαδικές αναδρομικές εκθέσεις Βολιωτών καλλιτεχνών, μεγάλων Ελλήνων καλλιτεχνών και άλλες εκθέσεις, που, οργανώνονται με τη συνεργασία μεγάλων ιδρυμάτων, όπως: Εθνική Πινακοθήκη, Συλλογή Δ. Πιερίδη, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Συλλογή «ΑΓΕΤ» Ηρακλής, Ίδρυμα Τάσσου, Βρετανικό Συμβούλιο, Ινστιτούτο Γκαίτε, Γαλλικό Ινστιτούτο, Συλλογή Αβέρωφ. κ.ά.¹³³.

Τα οικονομικά προβλήματα και το μικρότερο μερίδιο, που διατίθεται από τον ετήσιο προϋπολογισμό του Καλλιτεχνικού οργανισμού για τα εικαστικά περιορίζει σημαντικά την οργάνωση μεγάλων εικαστικών γεγονότων, μόνιμες συνεργασίες με διάφορες συλλογές και κυρίως στερεί τη δυνατότητα ενός μακρόπνοου σχεδιασμού και μιας ουσιαστικής στρατηγικής για τον εικαστικό τομέα¹³⁴.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Δήμος Βόλου υιοθέτησε μια συνεπή πολιτική προβολής της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας, χωρίς αποκλεισμούς υποστηρίζοντας τους τοπικούς καλλιτέχνες και ενδυναμώνοντας την τοπική καλλιτεχνική δημιουργία και παραγωγή. Σ' αυτό το θέμα παρατηρήθηκαν πολλές

¹³³ Για το χρονικό διάστημα 1990-1996, πραγματοποιήθηκαν 78 εκθέσεις, εκ των οποίων: δέκα (10) ήταν σε συνεργασία με Ιδιωτικά Ίδρυματα, μια (1) με τον ΕΟΜΜΕΧ, τρεις (3) με ξένα Ίδρυματα (Βρετανικό, Γερμανικό), τρεις (3) με Δήμους (Μυτιλήνης, Αθηνών), τρεις (3) εκθέσεις Ιδιωτικών Συλλογών, εικοσιεπτά (27) ήταν ομαδικές, τριάντα επτά (37) ήταν ατομικές και τέσσερις (4) ήταν εκθέσεις της Δημοτικής Συλλογής: Από το αρχείο του Τμήματος Εικαστικών του Καλλιτεχνικού Οργανισμού του Δήμου Βόλου, *Φ. Εκθέσεων 1991-1996*.

¹³⁴ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι από το συνολικό προϋπολογισμό του ΚΟΔΒ οικ. έτους 2005, ύψους 1.918.480 €, για την εκθεσιακή δραστηριότητα διατέθηκε το ποσό των 61.636 €, δηλαδή μόλις το 3,34% του συνολικού προϋπολογισμού του. Από το αρχείο του ΚΟΔΒ, *Προϋπολογισμός εσόδων-εξόδων οικ. έτους 2005*, Φ. Λογιστηρίου 2005.

δυσκολίες και αυτό επειδή, η ανάγκη για αξιοκρατική αξιοποίηση του έργου των καλλιτεχνών συχνά ανατρέπονταν από την άκριτη επιβολή τους από τις εκάστοτε δημοτικές αρχές, δεχόμενες άνωθεν πολιτικές πιέσεις ή του παραγοντισμού ατόμων με επιρροή, με αποτέλεσμα συχνά το αποτέλεσμα να είναι οδυνηρό.

Η εκθεσιακή δραστηριότητα αναπτύχθηκε περισσότερο με την ίδρυση της Σχολής και συνδέθηκε με τα Εργαστήρια Εικαστικών Τεχνών- ανατροφοδοτούμενες λειτουργίες που στο σύνολό τους αποτέλεσαν ένα μόνιμο και ανοικτό εργαστήριο για πολιτιστική δραστηριότητα.

4.1.5. Οι άλλοι εκθεσιακοί χώροι

Μετά το 1995, ο τότε Δήμαρχος Δ. Πιτσιώρης προσπάθησε να αυξήσει το υπάρχον εκθεσιακό κτιριακό δυναμικό, προσθέτοντας και άλλους δημοτικούς χώρους, στην υπηρεσία των εικαστικών. Τα κτίρια αυτά, που για μικρό ή μεγαλύτερο διάστημα, αναλόγως των προτεραιοτήτων λειτουργίας τους, που συνεχώς μεταβάλλονται, φιλοξενούν εκθέσεις, διευρύνοντας τις προϋποθέσεις της καλλιτεχνικής κίνησης και της προβολής της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας:

1. Το κτίριο Στρεφτάρη, ιδιοκτησίας του Δήμου Βόλου, που βρίσκεται στο κέντρο της πόλης (Τοπάλη και Γαλλίας), Πρόκειται για ένα όμορφο, αλλά μη λειτουργικό, νεοκλασικό σπίτι το οποίο ανακαινίστηκε και άρχισε να λειτουργεί, εναλλακτικά, ως εκθεσιακός χώρος (1996-1998).

2. Ο αδιαμόρφωτος δεύτερος όροφος του κτιρίου του Σπίρερ, όπου αργότερα εγκαταστάθηκε το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (1994-1995).

3. Η ισόγεια αίθουσα του κληροδοτήματος «Ζώγια» (Μαυροκορδάτου και Γαλλίας), η οποία για τρία χρόνια (1993-1995) λειτούργησε ως παράλληλος εκθεσιακός χώρος.

4. Η αίθουσα πολλαπλών δραστηριοτήτων του Κέντρου Νεότητας «Δίαυλος» (1990-1996).

5. Οι χώροι του κινηματοθέατρου «Αχίλλειον» (1995-1996) που στο μεταξύ είχε περιέλθει από το 1990 στο Δήμο Βόλου καθώς και του καπνεργοστασίου «Ματσάγγου».

4.2. ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΙΕΚ ΒΟΛΟΥ: ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

4.2.1. Οι πρώτες Σχολές επαγγελματικού προσανατολισμού

Από τα μέσα, περίπου, της δεκαετίας του 1980, το Δημοτικό Κέντρο Μελετών Βόλου (ΔΗ.ΚΕ.ΜΒ) είχε αναλάβει τον προγραμματισμό και την έρευνα σχετικά με την ευαισθητοποίηση των δημοτών και γενικότερα την καλλιτεχνική παιδεία-προτεραιότητες που είχε θέσει ο τότε Δήμαρχος Μ. Κουντούρης.

Από την αρχή της θητείας της, η δημοτική αρχή έδωσε ιδιαίτερο βάρος στην εισαγωγή του καλλιτεχνικού προβληματισμού, της καλλιτεχνικής ιστορίας και του καλλιτεχνικού γεγονότος. Στο πλαίσιο αυτού, και παρότι ο Δήμος δεν είχε θεσμικά τη συνολική εκπαιδευτική ευθύνη, ούτε τα απαραίτητα μέσα, προχώρησε σε μια σειρά πρωτοβουλιών, στοχεύοντας στην πολύπλευρη ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας και της δημιουργικής έκφρασης, ακόμη και σ' αυτούς που δεν ήταν ιδιαίτερα προικισμένοι. Επιδίωξε, επίσης, με αρκετά δυναμικό τρόπο την ενεργοποίηση του πολίτη για ουσιαστική συμμετοχή του στο γίνεσθαι της πόλης, χωρίς μάλιστα να έχει καταγραφεί προηγούμενη εμπειρία από αντίστοιχους φορείς της αυτοδιοίκησης.

Οι Σχολές «Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας και Πρωτοποριακού Σχεδιασμού», επαγγελματικού προσανατολισμού, ιδρύθηκαν το 1986¹³⁵, ως μια αυτοτελής λειτουργία υπό την ευθύνη του Καλλιτεχνικού Οργανισμού, με τη χρηματοδότηση της ΕΟΚ και τη συμπαράσταση του ΕΟΜΜΕΧ.

Η ίδρυσή της Σχολής ήταν το αποτέλεσμα έρευνας του ΔΗ.ΚΕ.ΜΒ. για την ανεργία των νέων, την εξαφάνιση των παραδοσιακών επαγγελμάτων, το ρόλο της χειροτεχνίας και την προσαρμογή της προς τις νέες ανάγκες της καλλιτεχνικής βιοτεχνίας και του σχεδιασμού (design). Υποστηρίχτηκε από τον αείμνηστο Κίτσο Μακρή λαογράφο, ερευνητή και, τότε, δημοτικό σύμβουλο, και προτάθηκε τελικά από τον ίδιο τον Δήμαρχο, με πρότυπο τη Δημοτική Σχολή Διακοσμητικών Τεχνών του Στρασβούργου¹³⁶.

Το πρώτο αρχικό πρόγραμμα καταρτίστηκε από το ΔΗ.ΚΕ.ΜΒ, ενισχύθηκε οικονομικά από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο κατά ένα μεγάλο μέρος, ενώ το υπόλοιπο ανέλαβε ο Δήμος Βόλου με τον εξοπλισμό και τα κτίρια που διέθετε.

¹³⁵ Η λειτουργία της Σχολής ξεκίνησε ένα μήνα μετά τις εκλογές του 1986, στις οποίες αναδείχτηκε για τρίτη φορά Δήμαρχος του Βόλου ο Μ. Κουντούρης. Η νέα αυτή παρέμβαση ήταν σε απόλυτη γνώση του επικεφαλής του αντίπαλου συνδυασμού Κίτσου Μακρή, ο οποίος, ως γνωστόν κορυφαία προσωπικότητα της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής της πόλης, ήταν απόλυτα σύμφωνος για το πλέγμα των νέων παρεμβάσεων για την αισθητική παιδεία και καλλιέργεια των τεχνών στο Βόλο.

¹³⁶ Στην περίοδο αυτή, ο Δήμος Βόλου συνδέθηκε άτυπα με το Δήμο του Στρασβούργου, με στόχο την αμοιβαία επικοινωνία και την ανταλλαγή προτάσεων για πολιτιστική ανάπτυξη σε διάφορα επίπεδα. Έτσι, η λειτουργία της αντίστοιχης Σχολής του Στρασβούργου στον κλάδο των διακοσμητικών τεχνών εντάσσονταν στα ενδιαφέροντα της δημοτικής αρχής, η οποία βρήκε ένα έτοιμο πλαίσιο λειτουργίας, το οποίο βεβαίως χρειαζόταν πολλές προσαρμογές και μέτρηση του ενδιαφέροντος της τοπικής κοινωνίας για τις εφαρμοσμένες τέχνες.

Η λειτουργία τους ξεκίνησε με ένα πυρήνα είκοσι πέντε σπουδαστών, δωρεάν φοίτηση και δωρεάν παροχή υλικών στα δυο πρώτα εργαστήρια: Της κεραμικής και της γλυπτογραφίας-κοσμήματος που περιλαμβάνει τους ειδικούς τομείς της μικρογλυπτικής, της γεμολογίας (η γνώση των πολύτιμων και ημιπολύτιμων λίθων) του μετάλλου και σμάλτου καθώς και της αργυροχρυσοχοΐας¹³⁷. Σκοπός των Σχολών ήταν η γνώση και ο συνδυασμός της τεχνικής και της καλλιτεχνίας για την παραγωγή και το σχεδιασμό νέων αντικειμένων, προσαρμοσμένων στις νέες ανάγκες, αξιοποιώντας και την παραδοσιακή βιοτεχνική εμπειρία.

Το 1988, στα ήδη προϋπάρχοντα δυο τμήματα των Σχολών προστέθηκε ένα ακόμη: Το τμήμα Γραφικών Τεχνών με τη σύμφωνη γνώμη των συλλόγων των αντίστοιχων επαγγελματικών κλάδων και την πλήρη υποστήριξη του ΕΟΜΜΕΧ.

4.2.2. Η διεύρυνση της Σχολής και η μετεξέλιξή της στο σημερινό ΔΙΕΚ

Η Σχολή, μετά το πρώτο πειραματικό διάστημα λειτουργίας της, η οποία στεγάστηκε αρχικά, για δυο περίπου χρόνια, στο κτίριο του Στρεφτάρη¹³⁸ διευρύνθηκε με ένα πληρέστερο εκπαιδευτικό πρόγραμμα¹³⁹ μετονομαζόμενη σε «Σχολή Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών» (1988). Τότε η Σχολή μεταστεγάστηκε στο καπνεργοστάσιο του Ματσάγγου, επί της 28ης Οκτωβρίου. Για τη λειτουργία της Σχολής στρατολογήθηκε ένας σημαντικός αριθμός καθηγητών, με μεγάλη εξειδίκευση προερχόμενοι από τις Σχολές, κυρίως, του εξωτερικού, οι οποίοι με καλή διάθεση εργάστηκαν για την οργάνωση και τη σωστή λειτουργία της.

Στόχος της υπήρξε, εκτός από την παροχή γνώσεων στο κάθε εργαστήριο, η καλλιέργεια της αισθητικής παιδείας και η δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης σε νέους της πόλης, διατηρώντας την παράδοση στους τομείς της καλλιτεχνικής βιοτεχνίας και στο χώρο των εφαρμοσμένων τεχνών γενικότερα¹⁴⁰.

¹³⁷ Ο σχεδιασμός αυτός συμπεριλήφθηκε στη μελέτη του σχετική μελέτη του ΔΗΚΕΜΒ. Από το αρχείο του ΔΗΚΕΜΒ, Φ. Μελετών, 1985.

¹³⁸ Το κτίριο του Στρεφτάρη, που αποτελεί δωρεά του ομώνυμου κληροδοτήματος στο Δήμο Βόλου, αναπαλαιώθηκε το 1986 για να στεγάσει τις καλλιτεχνικές αυτές δραστηριότητες, αφού πρώτα παραχωρήθηκε από το Δήμο Βόλου στον Καλλιτεχνικό Οργανισμό: Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, Γ' τόμ. 1986, αρ. απόφ. 309/1986.

¹³⁹ Το πρόγραμμα περιελάμβανε θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα: Ζωγραφική (σχέδιο χρώμα), Ιστορία της Τέχνης, design, ειδικά θεωρητικά μαθήματα ανάλογα με το αντικείμενο του κάθε εργαστηρίου, όπως η ιστορία της κεραμικής και η γεμολογία, τα εργαστηριακά-πρακτικά μαθήματα, εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις καθώς και ειδικά σεμινάρια. Οι ώρες του προγράμματος ήταν επτά ώρες μαθημάτων καθημερινά, πρωί και απόγευμα.

¹⁴⁰ Χρύσα Δραντάκη, «Ένας χρόνος λειτουργίας της Σχολής Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών», Βόλος η πόλη μας, τεύχ. 8ο, Βόλος 1988, σ. 16.

Επιπλέον, η δημοτική αρχή συνέβαλε στην καταπολέμηση μιας παραδοσιακά ριζωμένης προκατάληψης, στη χώρα μας, που υποτιμά τη χειρωνακτική και κατασκευαστική δραστηριότητα του ανθρώπου και διασπά την ενότητα διανοητικής και πρακτικής εργασίας. Προς αυτή την κατεύθυνση, η Σχολή μύησε τους νέους στη σύζευξη της θεωρίας με την πράξη και την εφαρμογή.

Στην πορεία, η Σχολή αντιμετώπισε λειτουργικές δυσκολίες και κυρίως προβλήματα διασαφήνισης του ίδιου της του χαρακτήρα. Από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας της αντιμετώπισε, επίσης, κρίσιμα οικονομικά προβλήματα. Στο μεταξύ, έως το 1993 και ενώ είχε μεταστεγαστεί στο μικρό κτίριο του Σπίρερ, ανήκε στη διοικητική ευθύνη του Δημοτικού Εκπαιδευτικού Οργανισμού του Βόλου (ΔΕΟΒ).

Το 1994, επί δημαρχίας Πιτσιώρη, η Σχολή αποκτά την οριστική της στέγη μεταστεγαζόμενη στο ανακατασκευασμένο κτίριο των Αποθηκών της Γαλλικής Εταιρείας Καπνού, στην περιοχή Οξυγόνου. Έτσι, προέκυψε το καλαίσθητο κτίριο βιομηχανικής αισθητικής 2.500 μ², πρότυπο εκπαιδευτικού χώρου, που εξοπλίστηκε κατάλληλα με εργαστήρια. Η διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου, στην αρχή του πεζοδρόμου της Ρ. Φεραίου και το διπλανό κτιριακό συγκρότημα εκπαιδευτηρίων του Μουρτζούκου έδωσαν άλλο ύψος και ανάπλασαν την περιοχή των Επτά Πλατανιών.

Η παρέμβαση αυτή αργότερα μετεξελίχτηκε στο «Δημοτικό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης» ή «Σχολή ΔΙΕΚ», το οποίο διοικείται από διοικητικό συμβούλιο οριζόμενο από το Δημοτικό Συμβούλιο¹⁴¹. Αλλαγή στην πορεία της Σχολής αποτέλεσε η ένταξη στο Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης του Υπουργείου Παιδείας, που προέβλεπε την ίδρυση του ΟΕΕΚ, όπου υπάγονται τα Δημόσια και Ιδιωτικά ΙΕΚ με τον Ν.2009/92.

Η πρώτη εκπαιδευτική χρονιά του Δημοτικού ΙΕΚ ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1995 με πρόεδρο τον Δημοτικό Σύμβουλο Μιχάλη Καλογερόπουλο, οκταμελές Δ.Σ., Διευθύντρια τη Χρύσα Δραντάκη και Αναπληρωτή Διευθυντή τον Μιχάλη Βαμβακάρη. Στη συνέχεια από το 1999 έως το 2005, πρόεδροι του Δ.Σ. θα αναλάβουν κατά σειρά οι Α. Δουλόπουλος, Ε. Ζαρκάδα και Β. Παπαδρόσου. Το ΙΕΚ, μοναδικό, ως δημοτικό, στην Ελλάδα, είναι ένα Ίδρυμα που καλύπτει όλο σχεδόν το φάσμα των Εφαρμοσμένων Τεχνών με τις εξής επτά ειδικότητες-Σχολές:

- Τεχνικός Γραφίστας Ηλεκτρονικής σχεδίασης Εντύπου
- Τεχνικός Διακόσμησης

¹⁴¹ ΦΕΚ 966/Β/25.11.91

- Ειδικός Σύμβουλος Ενδυματολογίας και Σχεδίασης Μόδας
- Τεχνικός Λήψης Φωτογραφίας και Εργαστηρίου Φωτογραφίας
- Τεχνικός Χειροποίητης Κεραμικής και Παραγωγικής Κεραμικής
- Τεχνικός Συντήρησης Έργων Τέχνης και Συντήρησης Ζωγραφικής
- Τεχνικός Χειροποίητου Κοσμήματος και Παραγωγικού Κοσμήματος

4.2.3. Κατάρτιση- Εκθέσεις-Υποτροφίες-Μετεκπαιδεύσεις

Η κατάρτιση που ακολουθείται λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες της αγοράς και αποσκοπεί σε συγκεκριμένες επαγγελματικές απαιτήσεις και δεξιότητες. Τα τμήματα παρέχουν επίσημο κρατικό τίτλο σπουδών, είναι διετούς φοίτησης με δυνατότητα μετεκπαιδύσεων-υποτροφιών, συμμετοχές σε κοινοτικά προγράμματα, εκπαιδευτικές επισκέψεις σε Σχολές του εξωτερικού, συμμετοχές σε εκθέσεις με αποσπάσεις πολλών βραβείων, εκδηλώσεων, σεμιναρίων¹⁴².

Παράλληλες εκπαιδευτικές δράσεις της Σχολής αποτελούν:

Οι ετήσιες εκθέσεις σπουδαστικών εργασιών, που άρχισαν να γίνονται από το 1988, σε ανοικτούς χώρους (πάρκο του Δημαρχείου, Ενυδρείο του Αναύρου), σε κλειστούς (Κέντρο Τέχνης Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο, Αχίλλειο)¹⁴³. Από το 1996 έως σήμερα, οι εκθέσεις γίνονται στο ίδιο κτίριο της Σχολής, παρουσιάζοντας ενδιαφέρον, λόγω του ότι, εκτός από το έργο των σπουδαστών, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην πρόταση διαμόρφωσης του χώρου της έκθεσης.

Οι ετήσιες επιδείξεις μόδας επίσης του Τμήματος Ενδυματολογίας, που ξεκίνησαν το 1991 στον πεζόδρομο Μεταμορφώσεως στο Κέντρο Τέχνης, στον Αναυρο, στο Αχίλλειο και τα τελευταία χρόνια έξω από το παραλιακό συγκρότημα Παπαστράτου και το Αθλητικό Κέντρο.

Ενδιαφέρον παρουσίασε και η ετήσια έκθεση του 2002 που ήταν αφιερωμένη στο «Βόλο-Ολυμπιακή πόλη 2004», με έργα σπουδαστών όλων των εργαστηρίων, όπου παρουσιάστηκαν σήματα, μετάλλια, πλακέτες, αφίσες, έντυπα, διαμορφώσεις

¹⁴² Επίσης, οι συμμετοχές και οι διακρίσεις σε πανελλήνιες εκθέσεις (Textila '92, '93 και Kosmima '90, '91) είναι καθοριστικές για την πορεία της. Ήδη, έως το 1994 είχαν αναπτυχθεί σχέσεις με τα Αγγλικά Κολέγια Kingsway College και Middlesex University του Λονδίνου και είχαν πραγματοποιηθεί μετεκπαιδευτικές σπουδαστών μέσω του προγράμματος Petra I, II, στην Ιταλία, Αγγλία και Πορτογαλία. Από το 1995 και μετά, άρχισαν οι ανταλλαγές μέσω του προγράμματος Leonardo στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Πράγας για πολλές ειδικότητες και στην Κρατική Σχολή Ενδύματος της ίδιας πόλης, όπου μετεκπαιδεύτηκαν ομάδες αποφοίτων. Από το 2001 επετεύχθηκαν και άλλες συνεργασίες μέσω του προγράμματος Leonardo και Socrates-Grudwigh II, με καλλιτεχνικά κολέγια των πόλεων Guimaraes της Πορτογαλίας και Tampere της Φινλανδίας- συνεργασία που διερευνήθηκε με Σχολές του Παρισιού, της Πράγας, της Δανίας και της Ιταλίας, (από το αρχείο του ΔΙΕΚ, Φ. Συμμετοχές σε εκθέσεις και Ανταλλαγές, 1991-2005).

¹⁴³ Προγράμματα των σχετικών εκδηλώσεων: Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Τμ. Δημοσίων Σχέσεων, Φ. Εκδηλώσεων, 1991-2005.

δημόσιων κτιρίων, αθλητικά ενδύματα με έμπνευση και πρωτοτυπία. Εκτός από τις εκθέσεις, η Σχολή είναι παρούσα σε κάθε σημαντική εκδήλωση της πόλης, είτε πρόκειται για εκθέσεις παραγωγικής φυσιολογίας, είτε για πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Το 1990 δόθηκαν από τον EOMMEX τιμητικά, ως αναγνώριση του έργου της Σχολής, τρεις υποτροφίες στους αποφοίτους του '89 για μετεκπαίδευση ενός χρόνου σε ιδρύματα της Ιταλίας και Αγγλίας στις ειδικότητες κεραμικής και κοσμήματος και επαναλήφθηκαν το '90 με άλλες δύο υποτροφίες στις ειδικότητες Γραφικών Τεχνών και Ενδύματος, με σκοπό οι υπότροφοι μετά το τέλος της μετεκπαίδευσης να ενταχθούν στο διδακτικό προσωπικό της Σχολής. Οι ανταλλαγές αποφοίτων είναι επιβράβευση του έργου τους όπως και οι διακρίσεις με υποτροφίες, που έχουν δοθεί σε αριστούχους των τελευταίων ετών.

4.2.4. Τα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας: Τα εργαστήρια των αποφοίτων

Η σύνδεση της Σχολής με την παραγωγή είναι αρκετά θετική, δεδομένου ότι η ενεργοποίηση των αποφοίτων της, οι οποίοι έχουν ξεκινήσει από το '89 με δικά τους εργαστήρια, κυρίως συνεταιρικά, και έχοντας αποκτήσει μεγάλη εξειδίκευση πέρασαν σε μεγάλες επιχειρήσεις. Ιδιαίτερα στην πρώτη περίπτωση, η δεξιοτεχνία του έργου τους και η πρωτοτυπία δίνουν μια άλλη εικόνα στην αγορά της πόλης, αλλά και η ζήτηση των έργων τους εκτός Βόλου μέσα από μεγάλες εμπορικές εκθέσεις, είναι πολύ σημαντική. Η επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων, έφθασε, σε αρκετές περιπτώσεις, στο 70% του συνολικού αριθμού των αποφοίτων σε ετήσιο επίπεδο.

Το θέμα αυτό, όπωςδήποτε, αποτελεί μια σημαντική αναγνώριση του έργου που επιτελείται. Ένας σημαντικός αριθμός νέων ανθρώπων βρίσκει το δρόμο τους στους δύσκολους χώρους της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Το πιο σημαντικό είναι, ίσως, το γεγονός ότι οι νέοι αυτοί παραμένουν και δημιουργούν στο Βόλο, συνεχίζοντας παραδοσιακά επαγγέλματα που χάνονται με τη δική τους σύγχρονη αντίληψη. Αυτό είναι το αποτέλεσμα των λίγων χρόνων λειτουργίας του ΔΙΕΚ, που μάλλον η σημασία του δεν έχει γίνει ευρύτερα απολύτως αντιληπτή.

4.2.5. Οι πολιτικές αγκυλώσεις και οι στόχοι

Αν και η ίδρυση της Σχολής αποτέλεσε μια πρωτοποριακή πρωτοβουλία και ξεκίνησε με ευοίωνες προοπτικές, τα τελευταία χρόνια επιβιώνει με δυσκολία. Οι

πιέσεις, οι αντιδράσεις και οι αμφισβητήσεις είναι συνεχείς από την πλευρά των εκάστοτε διοικητικών συμβουλίων και πολιτικών ιθυνόντων, στηριζόμενες στη λογική ότι πρόκειται για μια δράση που στοιχίζει ακριβά και που μάλλον κρίνεται ως πολιτικά «ασύμφορη».

Το πρόβλημα οφείλεται στο μικρό σχετικά αριθμό των σπουδαστών (εκατό περίπου σπουδαστές έναντι επτακοσίων του Δημοτικού Ωδείου, χωρίς βεβαίως η σύγκριση να αφορά όμοια πράγματα), αλλά και κυρίως στο υψηλό κόστος λειτουργίας, οφειλόμενο στις μετακινήσεις μεγάλου μέρους -μέχρι το 1992- καθηγητών από την Αθήνα. Συνέπεια αυτού, είναι να μη γίνεται αποδεκτή η γνώμη των εξειδικευμένων στελεχών της Σχολής, οι οποίοι δίνουν μεγαλύτερη σημασία στο εκπαιδευτικό έργο. Αυτό είχε ως συνέπεια να δημιουργείται στο ΔΙΕΚ ένα είδος ασυμβίβαστου, μεταξύ των πολιτικών αποφάσεων του Δήμου και των εκπαιδευτικών – καλλιτεχνικών ρόλων και έργων. Το πρόβλημα αυτό επιδεινώθηκε, το 1993, με την τεράστια περικοπή κονδυλίων, των προερχόμενων από το ΕΚΤ, γεγονός που τάλαντευσε τη δημοτική αρχή για τη σκοπιμότητα συνέχισης της λειτουργίας της.

Το πραγματικό όφελος που προέκυψε από τη μετεξέλιξη αυτή, ήταν η αναγνώριση των σπουδών, που δεν συνέβαινε στην παλιά Σχολή, και η απόκτηση επισήμου τίτλου. Παρά την υπέρογκη αύξηση των λειτουργικών της δαπανών η Σχολή διατηρήθηκε μετά από πρόταση αύξησης των διδάκτρων, περιορισμού των μετακλήσεων και των λειτουργικών εξόδων και βεβαίως της οικονομικής στήριξης του Δήμου. Μέχρι σήμερα παραμένει το μοναδικό Δημοτικό ΙΕΚ της χώρας και μάλιστα επιμένοντας στο αρχικό πλαίσιο ειδικοτήτων, στο δύσκολο, λόγω εξοπλισμού και ζήτησης, τομέα των Εφαρμοσμένων Τεχνών.

Οι ενέργειες που έχουν γίνει από τις εκάστοτε δημοτικές αρχές, με στόχο το Δημοτικό ΙΕΚ ως το μοναδικό της χώρας στο είδος του να αποτελέσει εξαίρεση και να επιδοτηθεί, δεν έχουν αποδώσει καρπούς μέχρι σήμερα. Έτσι, η χρηματοδότηση προέρχεται από τον Δήμο Βόλου και από τα έσοδα των διδάκτρων.

Να σημειωθεί ότι αυτή η αρκετά τολμηρή πρωτοβουλία έμεινε μια κλειστή υπόθεση εντός των ορίων της πόλης χωρίς ιδιαίτερη προβολή και σημαντική υποστήριξη. Το ΔΙΕΚ, πιστεύεται ότι αποτελεί μια μοναδική, σε πανελλήνια κλίμακα, προσπάθεια του τομέα των Εφαρμοσμένων Τεχνών, αλλά η πιο αργή σχετικά με τα αποτελέσματα και λιγότερο αποδεκτή και ευνοημένη από τους ίδιους τους εμπνευστές της. Ίσως, θα μπορούσε σημειολογικά να θεωρηθεί ως μια αντιπροσωπευτική περίπτωση υποταγής της τοπικής εξουσίας στα κελεύσματα της

προπαγάνδας και της διαφήμισης και της επένδυσης στη λογική που επιφέρει άμεσα και προφανή οφέλη και όχι ουσιαστικά και διαρκή αποτελέσματα.

Σε μια χώρα με βαρύ πολιτισμικό φορτίο, όπου δυστυχώς υπάρχουν μόνο δυο Ανώτατες Σχολές Καλών Τεχνών, ένα μόνο Τεχνολογικό Ίδρυμα που καλύπτει ειδικότητες εφαρμοσμένων τεχνών και δυο μόνο αξιόλογες Σχολές-Κολέγια της Αθήνας, ιδιωτικής καθαρά πρωτοβουλίας, και απέναντι στην ελλιπή πρόβλεψη και φροντίδα της πολιτείας, ίσως η Σχολή του Δήμου Βόλου να αποτελούσε μια εναλλακτική πρόταση σε επίπεδο επικράτειας. Όπως πάρα πολλές επαρχιακές σχολές, σε αναλόγου μεγέθους πόλεις της Ευρώπης, έχοντας ένα λαμπρό και ασύγκριτο ιστορικό προηγούμενο, αυτό της Σχολής Bauhaus της Βαϊμάρης και των άλλων Γερμανικών πόλεων, το ΔΙΕΚ του Βόλου θα μπορούσε με την κατάλληλη προβολή του έργου του να προσελκύσει τους νέους που θα το καθιστούσαν αυτοδύναμο οικονομικά και δυναμικό μοχλό της παραγωγικής φυσιογνωμίας της πόλης¹⁴⁴.

Παρά τα μεγάλα προβλήματα και τις εναλλασσόμενες πολιτικές των δημοτικών αρχών, που εστιάζονται στη διαφορετικότητα της ιδεολογίας τους για τον πολιτισμό και στο πως αυτές εκφράζονται στις προτεραιότητές τους, για διάφορες προϋπάρχουσες δομές, όπως αυτή, και σε συνδυασμό με το οικονομικό πρόβλημα διαρκείας, το ΔΙΕΚ φαίνεται να ανθίσταται. Σ' αυτό συνεισφέρει η υποστήριξη και η πίστη αρκετών ανθρώπων στο έργο τους με το χειροπιαστό αποτέλεσμα του μεγάλου πλέον αριθμού αποφοίτων επαγγελματιών.

4.3. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ:

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

4.3.1. Το Στέκι Παιδιού

Το Στέκι Παιδιού, ιδρύθηκε το Φεβρουάριο του 1986, σε ένα λυόμενο κτίσμα επί της οδού Κασσαβέτη, υλοποιώντας μια πολιτική του Δήμου για δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών, προσχολικής και σχολικής ηλικίας (δημοτικό και γυμνάσιο), στη διάρκεια του χρόνου της εξωσχολικής τους ζωής. Η λειτουργία του Στεκιού αποτελούσε μέρος της σφαιρικής αντιμετώπισης της εικαστικής παιδείας, η οποία, όπως είχε σχεδιαστεί, άρχεζε από την προσχολική και την παιδική ηλικία μέσα από το πρώτο και πλέον επιτυχημένο εγχείρημα, το «Στέκι

¹⁴⁴ Δραντάκη, Χρ., «Εικαστικό Τμήμα και Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών Δήμου Βόλου», στο: *Πολιτισμός και Δημοκρατία, ό.π.*, σ. 136-141.

του Παιδιού» και τα επτά εργαστήριά του και συνεχίζονταν με άλλες δομές που αναλύονται παρακάτω.

Μέσα από την πρότυπη λειτουργία αυτής της παρέμβασης, στοχεύεται η ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, η αισθητική καλλιέργεια και η έκφρασή του μέσα από ένα πλήθος δραστηριοτήτων σε διάφορες μορφές τέχνης, η ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και την πόλη, η αγάπη για το βιβλίο κ.ά.

Από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας του¹⁴⁵, το Στέκι προσέλκυσε 400 περίπου μέλη, ηλικίας 6-14 ετών, γεγονός που απέδειξε την αναγκαιότητα αυτής της εξωσχολικής λειτουργίας, που προσέγγιζε βιωματικά και δημιουργικά τον ευαίσθητο κόσμο των παιδιών, απελευθερώνοντας δεξιότητές τους στην καλλιτεχνία, στην ελεύθερη έκφραση και στην καλλιέργεια της κριτικής. Το θεατρικό παιχνίδι, η μουσική, ο χορός, οι εικαστικές δράσεις και δραστηριότητες, οι επισκέψεις στα μουσεία, στα μνημεία, στους αρχαιολογικούς χώρους, τα παραμύθια και οι παραδόσεις, η τοπική ιστορία, αποτελούν τον κύριο κορμό της δραστηριότητας που προσφέρεται στο Στέκι ως άτυπη μορφή εκπαίδευσης και ως μια εναλλακτική πρόταση για ελκυστική απασχόληση των παιδιών.

Στο Στέκι λειτουργούν τα παρακάτω τμήματα δημιουργικής απασχόλησης ή προγράμματα:

1. Ώρας παραμυθιού, με διάβασμα, αφήγηση, δραματοποίηση, προβολή εικόνων, φαντασία και δημιουργικότητα.

2. Σκακιού: Λειτουργούν 2 τμήματα, τα οποία συνεργάζονται με την Ελληνική Σκακιστική Ομοσπονδία (Ε.Σ.Ο.), τόσο στο επίπεδο των διδασκόντων, όσο και στο επίπεδο συμμετοχής του σε αγώνες.

3. Πληροφορικής, με στόχο τη σφαιρική γνωριμία των παιδιών με τη σύγχρονη ηλεκτρονική τεχνολογία και τη δημιουργία, στη συνέχεια, μικρών προγραμμάτων.

4. Ζωγραφικής, στο οποίο εφαρμόζεται ένα πρότυπο πρόγραμμα εξοικείωσης και γνώσης με τα υλικά, χρώματα και τεχνικές καθώς και γνωριμία με έργα και καλλιτέχνες διαφόρων ρευμάτων.

5. Κεραμικής, με πρωταρχικό σκοπό τη μάθηση της τέχνης βάσει του παιχνιδιού.

¹⁴⁵ Αρχικά (1986) λειτούργησε με την ευθύνη του Κέντρου Παιδιού του Δήμου Βόλου (Ν.Π.Δ.Δ.), αργότερα όμως εντάχθηκε στις λειτουργίες του ΚΟΔΒ. Ξεκίνησε με τη λειτουργία επτά τμημάτων: ζωγραφικής, κεραμικής, μουσικής, σύγχρονης τεχνολογίας, σχεδίου, γλυπτικής και μακέτας και με δανειστική βιβλιοθήκη. Αργότερα προστάθηκαν τμήματα παραμυθιού, θεατρικής έκφρασης, φωτογραφίας, ταπητουργίας και κοσμήματος.

6. Χειροτεχνίας, με στόχο την αυτοέκφραση των παιδιών και την ανάπτυξη της φαντασίας.

6. Ταπητουργία-Υφαντική: με στόχο την εξοικείωση με το πνεύμα της λαϊκής παράδοσης και δημιουργίας.

7. Κουκλοθέατρο: Προσφέρεται η ευκαιρία για τη γνωριμία των παιδιών με την ομορφιά και τη γοητεία της κούκλας, μέσω της οποίας εκφράζονται, καλλιεργώντας τη γλωσσική τους ανάπτυξη, τη συγκέντρωση της προσοχής, την καλλιέργεια της ευστροφίας, της ετοιμολογίας κλπ.

8. Μουσική Προπαιδεία: Στο πρώτο στάδιο, δίνεται η δυνατότητα μέσω μουσικών παιχνιδιών για μια δημιουργική προσέγγιση της μουσικής και των βασικών εννοιών της. Στη δεύτερη φάση γίνεται μια σταδιακή γνωριμία, μέσω κινητικού αυτοσχεδιασμού, εφεύρεσης και κατασκευής αυτοσχέδιων οργάνων, ζωγραφικής με μουσική επένδυση έργων, θεάτρου κλπ. Το όλο πρόγραμμα βοηθά τα παιδιά να επιλέξουν συνειδητά ένα όργανο για σπουδές στο Ωδείο.

9. Κοσμήματος: Γνωριμία με τη διαχρονική πορεία του κοσμήματος μέσω κατασκευών και μικρογλυπτικής.

10. Πρόγραμμα ιστορίας «Ταξίδια στο χρόνο και στο χώρο»: Εξοικείωση με την ιστορία μέσω μιας διαφορετικής εκπαιδευτικής διαδικασίας τρόπου με στόχο την προσέλκυση του ενδιαφέροντος των παιδιών για την ιστορία, την αρχαιολογία και την πολιτιστική κληρονομιά.

11. Παιδική Βιβλιοθήκη: Είναι η μόνη παιδική βιβλιοθήκη της πόλης, με 5000 τίτλους βιβλίων. Απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας, αλλά διαθέτει συλλογές βιβλίων και για μεγαλύτερα παιδιά, φοιτητές και ενήλικες. Στο πλαίσιο της λειτουργίας της, καλούνται συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας και λογοτέχνες σε ειδικές εκδηλώσεις, με στόχο την προώθηση του βιβλίου και την καλλιέργεια της φιλοαναγνωσίας.

Σε ετήσιο επίπεδο, το Στέκι πραγματοποιεί έναν επαναλαμβανόμενο κύκλο εκδηλώσεων, οι οποίες εκφράζουν και το σκοπό λειτουργίας του¹⁴⁶. Εκτός αυτών, το Στέκι πραγματοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα με παρουσίαση μουσειοσκευών, παρουσιάσεις διαφόρων θεματικών, όπως ανακύκλωση χαρτιού κλπ. Επίσης,

¹⁴⁶ 1.Χριστουγεννιάτικη εκδήλωση, η οποία περιλαμβάνει κουκλοθέατρο, θεατρικές παραστάσεις, δραματοποιημένες αφηγήσεις, παραδοσιακά κάλαντα, εκθέσεις ζωγραφικής, κεραμικής και βιβλίου. 2. Αποκριάτικη εκδήλωση με εργαστήρια κατασκευής μάσκας, αποκριάτικα παραδοσιακά παιχνίδια και παραδοσιακή μουσική. 3. Ετήσια Γιορτή λήξης, η οποία περιλαμβάνει έκθεση δραστηριοτήτων της χρονιάς, θεατρικές παραστάσεις-αφιέρωματα, κουκλοθέατρο, μουσική παράσταση από το αντίστοιχο τμήμα μουσικής, θέατρο σκιών, αφηγήσεις παραμυθιών και εικαστικά εργαστήρια.

οργανώνει εκπαιδευτικά ταξίδια και επισκέψεις σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους. Συνεργάζεται με το Τμήμα Προσχολικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και με φορείς που έχουν ως αντικείμενο το παιδί.

Το Στέκι Παιδιού, παρά τα μεγάλα προβλήματα της στέγασής του (στεγάζεται σε κτίσμα, σχεδόν, ακατάλληλο) και τα οικονομικά προβλήματα του ΚΟΔΒ στον οποίο ανήκει, μετά από είκοσι χρόνια αδιάλειπτης λειτουργίας του, συνεχίζει τη δράση του εκπληρώνοντας στο ακέραιο τους σκοπούς της λειτουργίας του.

Στο θετικό αυτό αποτέλεσμα, συντελεί σημαντικά η επιστημονική κατάρτιση και η εξειδίκευση των στελεχών του (επιστημονική υπεύθυνη η Βούλα Τσιμά), οι οποίοι λειτουργούν με ευασθησία, παρακολουθώντας τα διεθνή πρότυπα εικαστικής παιδείας και φροντίζοντας να αξιολογούν τη δουλειά τους, επαναπροσδιορίζοντας κάθε φορά τους στόχους και τις ολοένα μεταβαλλόμενες ανάγκες των παιδιών .

4.3.2. Τα Ελεύθερα Εργαστήρια Καλλιτεχνικών Σπουδών

Για την ολοκλήρωση της συνολικής πρότασης για την εικαστική παιδεία ο Καλλιτεχνικός Οργανισμός ίδρυσε, το 1988, τα Ελεύθερα Εργαστήρια Καλλιτεχνικών Σπουδών. Αυτά περιελάμβαναν τμήματα Εικαστικών-Εφαρμοσμένων Τεχνών, Μουσικής, Χορού και Θεάτρου, με γενικό σκοπό την καλλιτεχνική εκπαίδευση των νέων και των ενηλίκων της πόλης σε όλους τους τομείς της τέχνης, αλλά και τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους¹⁴⁷.

Με την ίδρυση αυτών των τμημάτων (τμήματα για παιδιά, νέους και ενήλικες) προσφερόταν καλλιτεχνική εκπαίδευση με κάλυψη των κενών και των παραλείψεων σχετικά με την καλλιτεχνική παιδεία και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων του Βόλου. Στα προηγούμενα, προστίθονταν και η ευκαιρία για ενεργητική ψυχαγωγία, για όλα τα ηλικιακά επίπεδα, ανάλογα καταναμεμημένα.

2.3.3. Εργαστήρια Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών

Από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας των ελεύθερων εργαστηρίων, οι περισσότεροι προτίμησαν τη ζωγραφική και τη γλυπτική και, με τον καιρό, ενδυναμώθηκε περισσότερο το τμήμα των εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών,

¹⁴⁷ Η σύλληψη αυτής της ιδέας ήταν λίγο παλιότερη. Η υλοποίησή της έγινε μετά την υπογραφή της Προγραμματικής Σύμβασης του Δήμου Βόλου με το ΥΠΠΟ, στην οποία συμπεριλαμβάνονταν ολόκληρο το πλέγμα της παρέμβασης για την καλλιτεχνική παιδεία, ψυχαγωγία και δημιουργική απασχόληση του ελεύθερου χρόνου. (Για τους όρους και το πνεύμα της Προγραμματικής Σύμβασης βλ. παρακάτω. σ. 50).

που ήταν διαρθρωμένο σε πέντε τμήματα: 1. Εργαστήριο Προπαίδευσης με ενιαίο πρόγραμμα για παιδιά, ηλικίας 5-14 ετών 2. Εξωσχολικό Εργαστήριο με πρόγραμμα πιο εξειδικευμένο για παιδιά και νέους, ηλικίας 13-18 ετών. 3. Ελεύθερο Εργαστήριο για νέους, πάνω από 18 ετών και ενήλικες. 4. Προπαρασκευαστικό Εργαστήριο για νέους πάνω από 16 ετών και ενήλικες αποφοίτους της δευροβάθμιας εκπαίδευσης για να μπορούν αργότερα να εγγραφούν στη Σχολή. 5. Ανώτερη Σχολή Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών που οι στόχοι της και η δομή της παρουσιάζεται παραπάνω.

Η προσφορά αυτών των εργαστηρίων κρίνεται αρκετά σημαντική στην καλλιτεχνική εκπαίδευση του τόπου και ιδιαίτερα στη θεσμοποιημένη εκπαίδευση (προσχολική-σχολική). Εκεί δηλαδή, όπου η κριτική στην αξιολόγηση των αναλυτικών προγραμμάτων της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης όλων των χωρών είναι η διαπιστωμένη αδυναμία των μαθητών για προσέγγιση και κατανόηση του καλλιτεχνικού φαινομένου, εξαιτίας μιας ανισότητας σχετικών ευκαιριών¹⁴⁸.

Η λειτουργία αυτή, η οποία προετοιμάζε κατά κάποιο τρόπο, τη φοίτηση των νέων στις Σχολές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, στεγάστηκε έως το 1989 στο κτήριο του καπνεργοστασίου Ματσάγγου.

Μέσα από την ευαισθητοποίηση αυτή, αναδείχτηκε μια μεγάλη σειρά νέων ερασιτεχνών και δημιουργήθηκε ένα βήμα προετοιμασίας των μαθητών του Λυκείου για συνέχιση των σπουδών τους σε επιστήμες της τέχνης. Τα μαθήματα, τριώρης διάρκειας ανά εβδομάδα, συνοδεύονταν από ειδικά σεμινάρια μύησης στις εφαρμοσμένες τέχνες (κεραμική, διακόσμηση, γραφικές τέχνες, εσωτερική διακόσμηση, κόσμημα, κ.ά.) καθώς και θεωρητικά μαθήματα ιστορίας της τέχνης¹⁴⁹.

Το 1998, τα Ελεύθερα Εργαστήρια μετεξελίχθηκαν σε «Εργαστήρια Εικαστικών Τεχνών», στα οποία λειτουργούν για όλες τις ηλικίες τα εξής τμήματα: Ελεύθερο Σχέδιο, χαρακτηριστική, ζωγραφική, κεραμική, ψηφιδωτό, γλυπτική, βιτρό, διακόσμηση, μαρμαρογλυπτική, ξυλογλυπτική, ένδυμα και θεωρία της τέχνης με τη διδασκαλία καλλιτεχνών και έμπειρων παιδαγωγών. Η παρέμβαση αυτή στοχεύει:

1. Στην ανάδειξη ταλέντων
2. Στην προετοιμασία των μαθητών στις εισαγωγικές εξετάσεις στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών.

¹⁴⁸ Για την ανισότητα που παρουσιάζονται στα παιδιά για έκφραση της καλλιτεχνικής ροπής που υπάρχει σ' όλα τα παιδιά, μετά το 4^ο έτος της ηλικίας, βλ. Σταμάτης Παντίδης, «Η παρέμβαση του Δήμου Βόλου στην Καλλιτεχνική Εκπαίδευση», περ. *Βόλος η πόλη μας*, τεύχ. 8ο, 1988, Δήμος Βόλου, Βόλος 1988, σ. 24-25.

¹⁴⁹ Από το αρχείο του Δήμου Βόλου με δημοσιεύματα του τοπικού τύπου, Φ. *Πολιτιστικά* 1988, και περ. *Βόλος η πόλη μας*, τεύχ. 8ο, 1988, Δήμος Βόλου, Βόλος 1988, σ. 20.

3. Στη διδασκαλία παραδοσιακών επαγγελμάτων εικαστικής φύσης.
4. Στη καλλιέργεια των χειρονακτικών και καλλιτεχνικών δεξιοτήτων και στη φαντασία.
5. Στη δημιουργία ερεθισμάτων των πολιτών και την ενίσχυσή τους με «αντίβαρα» στην αισθητική βαρβαρότητα.
6. Στην απομάκρυνση του κοινού από τα εικαστικά υπο-προϊόντα που αποπροσανατολίζουν και καταστρέφουν την αισθητική του καλλιτεχνικού κριτηρίου.
7. Στη δημιουργική και ψυχαγωγική κατανάλωση του ελεύθερου χρόνου.

Το σύνολο όλων αυτών των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του Κ.Ο.Δ.Β. παρακολουθούν 3500 παιδιά και νέοι της πόλης μας. Διδάσκουν 220 εκπαιδευτές.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ: ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ

5.1. ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ

Η αναγκαιότητα της παρέμβασης από πλευράς της αυτοδιοίκησης, με την ανάπτυξη πολιτιστικών δράσεων και γενικότερα με την ενίσχυση της πολιτιστικής ζωής του τόπου, δημιουργώντας ένα περιβάλλον με πολλές ευκαιρίες επαφής με την τέχνη και τον πολιτισμό για όλους και ιδιαίτερα για τα παιδιά και τους νέους, είναι προφανής. Το εμπλουτισμένο σε ερεθίσματα αυτό περιβάλλον, εκτός των άλλων, μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην αποτελεσματικότερη υποστήριξη των εκπαιδευτικών οργανισμών αλλά και θα παρέχει στήριξη, προσανατολισμό και ευκαιρίες άτυπης εκπαίδευσης και κατάρτισης στους δημότες τους.

Στη δεκαετία του 1980, στο Δήμο Βόλου, εκδηλώνονται αρκετές πρακτικές που εκπορεύονται από την πάγια θεώρηση της δημοτικής αρχής για πολιτική αυτενέργεια, απέναντι στην κεντρική πολιτική. Η καλλιτεχνική εκπαίδευση και αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών και των νέων, υπήρξε μια σημαντική παρέμβαση, που σε μεγάλο βαθμό, εξακολουθεί να υλοποιείται με σημαντικά έως τώρα αποτελέσματα.

Είναι γνωστό, ότι ο πολιτισμός δημιουργεί ένα περιβάλλον συμμετοχής και αναπτύσσει δυναμικές που συνεισφέρουν στην κοινωνική συνοχή. Οι παρακάτω παρεμβάσεις της δημοτικής αρχής στη δεκαετία του '80 έμμεσα εξυπηρέτησαν και εξακολουθούν και σήμερα, όσες συνεχίζουν τη λειτουργία τους, να συνεισφέρουν σημαντικά στο θέμα της κοινωνικής συνοχής με τη δημιουργία προϋποθέσεων και ευκαιριών συμμετοχής στην πολιτιστική δραστηριότητα της πόλης.

5.2. Το Στέκι της Ιάσονος: Μια προσπάθεια προσέγγισης των νέων

Το «Στέκι των Νέων», της οδού Ιάσονος, υπήρξε μια σημαντική τομή στις παρεμβάσεις του Δήμου, με την έννοια ότι ήταν, ίσως, η πρώτη φορά που η τοπική αυτοδιοίκηση άρχισε να εκδηλώνει έμπρακτα τον προβληματισμό της για τις ανάγκες και τα πολύπλευρα προβλήματα της νεολαίας. Η γενική κοινωνική κρίση της

νεολαίας που είχε ξεσπάσει εκείνη την περίοδο, είχε δείξει ολοκάθαρα την αποξένωση των νέων από το Δήμο. Αιτία της κρίσης ήταν ενμέρει η αποσύνδεση μεταξύ σχολείου και πανεπιστημίου από τη μια μεριά, και της επαγγελματικής κατάρτισης και της εργασιακής απασχόλησης από την άλλη. Ξεκίνησε λοιπόν αυτή η πρωτοβουλία του Δήμου Βόλου, που ουσιαστικά, ήταν μια προσπάθεια δημιουργίας κινήτρων για τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων.

Το «Στέκι των Νέων» του Δήμου άρχισε να λειτουργεί, περίπου στα τέλη του 1984, με τη συνεργασία του Υφυπουργείου Νέας Γενιάς και Αθλητισμού, ως μια «άλλη πρόταση στην οδό Ιάσονος», στο πιο πολυσύχναστο και παρεξηγημένο σημείο συνεύρεσης των νέων. Ο στόχος δεν ήταν να προστεθεί μια καινούργια καφετέρια για τους νέους και να δημιουργηθεί ένας άμβωνας πολιτικών κηρυγμάτων ή ηθικών παραινέσεων για τη νεολαία, αλλά να δημιουργηθεί ένας φιλόξενος χώρος, που θα γινόταν πόλος έλξης και ένα κομβικό σημείο επικοινωνίας των νέων της πόλης.

Με τη λειτουργία του Στεκιού, οι νέοι είχαν τη δυνατότητα αυθόρμητα και αβίαστα να διαμορφώσουν τις προτάσεις τους για προβλήματα που τους απασχολούσαν. Στους νέους θαμώνες αυτού του κέντρου προσφέρονταν ερεθίσματα για αυτοέκφραση, δια μέσου της ερασιτεχνικής δημιουργίας και της ψυχαγωγίας. Δινόταν, επίσης, ευκαιρίες για ενασχόληση με ζητήματα πολιτισμού, αθλητισμού και ενημέρωσης. Για το τελευταίο είχε μάλιστα οργανωθεί και ένα μικρό κέντρο αμφίδρομης πληροφόρησης και επικοινωνίας με τους υπόλοιπους πολιτιστικούς φορείς της πόλης.

Για να μπορέσει να λειτουργήσει αυτός ο σχεδιασμός, αναγνωρίστηκε ότι έπρεπε να διαθέτει οριζόντια οργάνωση που να τέμνει εγκάρσια τις διοικητικές υποδιαιρέσεις, να έχει το δικό του προσωπικό και να είναι σε θέση να προσελκύσει την τεχνική υποστήριξη όλων των τμημάτων, μολονότι βρισκόταν υπό τη σκέπη του Καλλιτεχνικού Οργανισμού. Εκείνοι που ξεκίνησαν αυτή τη δράση, συνειδητοποίησαν ότι θα μπορούσε να κερδίσει την αποδοχή των νέων, μόνο εάν οι πρωτοβουλίες ήταν αυτοδιαχειριζόμενες και εάν δεν αποτελούσαν ένα ακόμη μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου¹⁵⁰.

Ο νέος τρόπος προσέγγισης των νέων, παρήγαγε μια σειρά από νέες, αν και μετριοπαθείς, πρωτοβουλίες. Μετά από ένα σύντομο διάστημα λειτουργίας του

¹⁵⁰ Την ίδια περίπου εποχή, στην Ευρώπη (π.χ. Ιταλία) διάφορα προγράμματα για τη νεολαία εφάρμοζαν πολιτικές αυτοδιαχείρισης, για να μην αποτελέσουν μηχανισμό κοινωνικού ελέγχου, όπως είχε συμβεί με πολλές θεσμοποιημένες λέσχες νεολαίας που δεν κατάφεραν να κερδίσουν την εκτίμηση των νέων. Βλ. σχ. Felicori, M., and Tomba, R., *I centri giovanilli del Comune di Bologna*, Progetto Giovani, Comune di Bologna, 1987.

Στεκιού, ο Δήμος προχώρησε ο ίδιος στην αξιολόγησή του, διεξάγοντας έρευνα σχετικά με τον εντοπισμό των προβλημάτων των νέων καθώς και την καταγραφή των αντιλήψεων και των ανησυχιών τους. Έτσι, ο Δήμος οργάνωσε συμπόσιο με την οργανωτική υποστήριξη των ίδιων των νέων, με θέμα: «Η ανεργία των νέων και ο επαγγελματικός προσανατολισμός» (Ιούνιος 1986)¹⁵¹. Η οργάνωσή του ανταποκρίνονταν σε άμεσες ανάγκες που είχε εντοπίσει το ΔΗΚΕΜΒ, μέσα στο πλαίσιο του γενικότερου ερευνητικού του προγράμματος και συγκεκριμένα:

1. Στην ανάγκη: α) εντοπισμού των διαστάσεων της ανεργίας σε επίπεδο τοπικό και εθνικό και της δυνατότητας του επαγγελματικού προσανατολισμού τους, ως μέσου πρόληψης της ανεργίας και β) πληροφόρησης της αγοράς εργασίας και ιδιαίτερα στους τομείς στους οποίους ο Δήμος είχε σχεδιάσει και επρόκειτο να εφαρμόσει ένα πλέγμα παρεμβάσεων με τις «Σχολές Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας και Εφαρμοσμένων Τεχνών». 2. Στην αμφίδρομη πληροφόρηση των νέων και των οργανώσεων της νεολαίας και των κεντρικών φορέων για τους προσανατολισμούς τους και τα μέτρα αντιμετώπισης για τα θέματα της ανεργίας και του επαγγελματικού προσανατολισμού. Στο πλαίσιο αυτού, εφαρμόστηκαν κάποιες καινοτομίες προσωρινού χαρακτήρα, παρέχοντας δυνατότητες αυτοαπασχόλησης για νέους που είχαν απολυτήριο γυμνασίου και δεν είχαν οικογενειακούς πόρους. Η πολιτική του Δήμου, αποσκοπώντας να προσφέρει ίσες ευκαιρίες στους άνεργους νέους, πρόσφερε κάποιες θέσεις εργασίας, γεγονός που έδειχνε πως υπήρχε ζήτηση για προσωρινές θέσεις απασχόλησης.

Από τα συμπεράσματα αυτής της έρευνας προέκυψε η αναγκαιότητα για βελτιωτικές κινήσεις και πρωτοβουλίες επαναπροσδιορισμού της λειτουργίας του¹⁵².

5.3. Τα αποτελέσματα της λειτουργίας του

Το Στέκι της Ιάσονος, παρά τις οργανωτικές αδυναμίες, τις διοικητικές ανεπάρκειες και τα οικονομικά προβλήματα, λειτούργησε για τέσσερα περίπου

¹⁵¹ Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, 1986, Β' τόμ., συνεδρίαση της 24.4.1986, χωρίς απόφαση. (το θέμα της νεολαίας απασχόλησε πολλές φορές το Δημοτικό Συμβούλιο, στο οποίο μάλιστα υπήρξαν έντονες αντεγκλήσεις από την πλευρά της μειοψηφίας για τον τρόπο υποστήριξής τους από το Δήμο (βλ. ίδια συνεδρίαση Δημοτικού Συμβουλίου).

¹⁵² Η διεξαγωγή της έρευνας, η οποία σχεδιάστηκε και υποστηρίχτηκε από το ΔΗΚΕΜΒ σε συνεργασία με το περιοδικό του Δήμου «Βόλος η πόλη μας», έγινε στους κεντρικούς δρόμους της πόλης, με επίκεντρο την οδό Ιάσονος, και σε όλα τα στέκια των νέων (μπαρ, ηλεκτρονικά, φαστ φούντ, φροντιστήρια, μπάρ, στο «Στέκι» κ.ά.). Τα ποιοτικά και ποσοτικά αποτελέσματα της έρευνας είναι δημοσιευμένα στο: *Βόλος η πόλη μας*, τεύχ. 2ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 1985, σ. 30-32.

χρόνια (1984-1987), υλοποιώντας αρκετούς από τους στόχους του και προσφέροντας στους νέους της πόλης ερεθίσματα για προβληματισμό και απασχόληση: Συζητήσεις με αφορμή επίκαιρα γεγονότα και θέματα που αφορούν τους νέους¹⁵³, προβολές ταινιών¹⁵⁴, μουσική, διασκέδαση και άλλες εκδηλώσεις οι οποίες σχεδιάζονταν από τους ίδιους τους νέους με την εποπτεία του ΚΟΔΒ¹⁵⁵. Συγκρούσεις ιδεών μεταξύ τους και αντιδράσεις υπήρξαν.

Είναι γνωστό, ότι ο πολιτισμός δημιουργεί ένα περιβάλλον συμμετοχής και αναπτύσσει δυναμικές που συνεισφέρουν στην κοινωνική συνοχή. Η συμμετοχή των νέων στις πολιτιστικές δραστηριότητες του Στεκιού και στη εν γένει λειτουργία του, την ευθύνη της οποίας είχαν οι ίδιοι μέσα από μια αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση των σχολείων, του Δήμου, των Πολιτιστικών Συλλόγων, του Εργατικού Κέντρου και άλλων κοινωνικών φορέων της πόλης, τους έδωσε ευκαιρίες επαφής και επικοινωνίας. Επίσης, να αποκομίσουν σημαντικά οφέλη από τις εμπειρίες και τις δεξιότητες που αποκόμισαν. Με την παρέμβαση αυτή, αν και μικρής σχετικά διάρκειας, ο Δήμος έδωσε ένα απτό παράδειγμα της αξίας της αυτενέργειας, του «μοιράσματος» εξουσίας και της κατανομής ρόλων- αξίες που η τοπική αυτοδιοίκηση είναι σε θέση να προωθήσει: Με την αυτενέργεια και τη συνέργεια ενός ζωντανού μέρους της πόλης, που είναι η νεολαία, επιτεύχθηκε η από κοινού διαχείριση μιας λειτουργίας, με την κατανομή ρόλων στους ίδιους τους νέους, στα ωφελήματα, αλλά και στους κινδύνους» και τα ρίσκα που συνεπάγονται οι κοινές δράσεις.

5.4. Τα Δεκαήμερα Ερασιτεχνικής Δημιουργίας και Νέων Καλλιτεχνών

Στο πλαίσιο της παροχής κινήτρων για δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων, ο Δήμος, είχε καθιερώσει τα «Δεκαήμερα Νέων Καλλιτεχνών και Ερασιτεχνικής Δημιουργίας», μια πρωτοβουλία αφιερωμένη στους νέους. Η δράση αυτή, που λειτούργησε επί έξι συνεχή χρόνια (από το 1983 έως το

¹⁵³ Στη διάρκεια της λειτουργίας του, το Στέκι οργάνωσε ανοικτές συζητήσεις και συζητήσεις με ομιλητές πανεπιστημιακούς, κοινωνιολόγους, εκπαιδευτικούς για θέματα: ανεργία, ναρκωτικά, παιδεία και εκπαίδευση, σχέσεις πολίτη-κράτους, στρατός και νεολαία, επιστήμη-επιστημονισμός, υγεία, αθλητισμός ειρήνη και εξοπλισμοί, ρύπανση του περιβάλλοντος, ένα αφιέρωμα στην ιστορία της μουσικής (σε τρεις ενότητες) και ένα αφιέρωμα στον Καρυωτάκη με θέμα «όρια και αφετηρία στη νεοελληνική λογοτεχνία». Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Δημοσίων Σχέσεων* 1986-1987.

¹⁵⁴ Οι προβολές ταινιών, οι οποίες είχαν ελεύθερη είσοδο για όλους, προγραμματιζόνταν από τον Καλλιτεχνικό Οργανισμό και την Κινηματογραφική Λέσχη Βόλου.

¹⁵⁵ Μέσα από το ίδιο το Στέκι ξεπήδησαν σχήματα μουσικής και θεάτρου που προσπάθησαν να επιβιώσουν για κάποιο μικρό χρονικό διάστημα, όπως η ερασιτεχνική θεατρική ομάδα, που παρουσίασε τη δουλειά της και στο δεκαήμερο της ερασιτεχνικής δημιουργίας των νέων. Φίλιππας Βαρανάκης, «Έτος νεότητας το 1985! Έ, και;», *Βόλος η πόλη μας*, τεύχ. 3ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 1985, σ. 26-28.

1988), τουλάχιστον για ένα μεγάλο διάστημα, ήταν αλληλένδετη με τη λειτουργία του Στεκιού της Ιάσονος, το οποίο υπήρξε η δεξαμενή άντλησης νέων ταλέντων.

Το πνεύμα αυτής της διοργάνωσης, που πραγματοποιούνταν με την εποπτεία του ΚΟΔΒ, ήταν η δυνατότητα και η ευκαιρία να παρουσιάζονται οι νέες καλλιτεχνικές και πνευματικές δυνάμεις και τάσεις του τόπου, ατομικές ή συλλογικές και να προβάλλονται στο ευρύ κοινό οι προσπάθειές τους, ως κίνητρο που θα αποτελέσουν την αφετηρία της μελλοντικής τους ανέλιξης. Έτσι, κάθε χρόνο, στα μέσα του Ιουνίου, το θερινό Δημοτικό Θέατρο, όπου κυρίως, συντελούνταν το γεγονός, πλημμύριζε από διάφορα τοπικά συγκροτήματα νέων, που πρόβαλαν το ταλέντο τους και τα ενδιαφέροντά τους σε διάφορους τομείς της τέχνης¹⁵⁶.

Τα δεκαήμερα, που η οργάνωσή τους, ξεκινούσε από την αρχή της κάθε εκπαιδευτικής χρονιάς, ήταν για τους θεατές, παρά τις διάφορες οργανωτικές ατέλειες και τις ελλείψεις, βραδιές αφιερωμένες στο λόγο και τη ποίηση, το θέατρο, τη μουσική, τη ρυθμική, το χορό, το βιβλίο και τις εικαστικές τέχνες με τη συμμετοχή νέων ταλαντούχων δημιουργών¹⁵⁷. Για τους ίδιους τους συμμετέχοντες, το αποτέλεσμα ήταν σημαντικό: Η προσωπική συμμετοχή και ενεργοποίηση των δημιουργικών δυνατοτήτων μέσα από τη συλλογική προσπάθεια του κάθε σχήματος, προσέφερε σ' όλους τη χαρά της δημιουργίας, της έκφρασης και την πολύτιμη εμπειρία της συμμετοχικότητας. Συμπερασματικά, οι κύκλοι αυτοί συνέβαλαν:

- Στην ενθάρρυνση και την ενίσχυση της τοπικής ερασιτεχνικής δημιουργίας
- Στη δυνατότητα ψυχαγωγίας του συνόλου των πολιτών, στους οποίους προσφέρονταν μια σημαντική ευκαιρία πρόσβασης στους πολιτιστικούς χώρους που ήταν το θέατρο και μάλιστα χωρίς οικονομικό αντίτιμο (εισιτήριο).
- Στην πρόσβαση και άλλων ομάδων, μη καλλιτεχνικών, από τη νεολαία της ευρύτερης περιοχής στο θέατρο, που ήταν ένας καινούργιος και ανεξερεύνητος για αυτούς χώρος, και την εξοικείωσή τους με το χώρο των παραστατικών τεχνών.

¹⁵⁶ Οι εκδηλώσεις του δεκαήμερου συχνά εκτεινόταν και στις συνοικίες, την παραλία και την πλαζ των Αλυκών, όπου είχε πραγματοποιηθεί το Φεστιβάλ ρόκ μουσικής (1986). Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Εκδηλώσεων 1986.

¹⁵⁷ Κορυφαία εκδήλωση του δεκαήμερου ήταν η πραγματοποίηση διαγωνισμού λογοτεχνίας με απονομή βραβείων, ημερίδες για διάφορα θέματα, κυρίως περιβαλλοντικά, όπως «αερορύπανση, ηχορύπανση και θαλάσσια ρύπανση της περιοχής» κ.ά. Επίσης, διάφορες άλλες δραστηριότητες όπως η διήμερη συνάντηση χορευτικών παραδόσεων που σημείωσε επιτυχία, με θέμα «χοροί, τραγούδια και μουσική των προσφύγων της περιοχής μας». Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Εκδηλώσεων, 1987.

- Στην καταγραφή και την εν μέρει αποτύπωση του πολιτιστικού κεφαλαίου που διέθετε η πόλη.

Ο θεσμός αυτός δρούσε ενισχυτικά στη λειτουργία του Στεκιού της Ιάσονος, δημιουργώντας μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ των νέων που ήταν μέλη του και των νέων που προσέφευγαν στο Στέκι μετά την εμπειρία της συμμετοχής τους σε μια τέτοια διοργάνωση. Χαρακτηριστικό αυτού, είναι ότι το «4ο Δεκαήμερο» του 1986, έκλεισε με την Πανελλήνια Συνάντηση Νέων (Ιούλιος 1986), που είχε ως θέμα: «Οι νέοι και η συμμετοχή τους στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης». Η Συνάντηση αυτή, που οργάνωσε ο Δήμος και η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, με τη συμμετοχή νέων από διάφορους δήμους, από Κέντρα Νεότητας και πολιτικές νεολαίες, έδωσε ένα βήμα για την ανίχνευση και διευρεύνηση των προβληματισμών και την έκφραση των δικών τους απόψεων για τη συμμετοχή τους στα κοινά και το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης¹⁵⁸.

5.5. Ο Θεσσαλικός Κύκλος Τέχνης

Στη δεκαετία του 1980 και παράλληλα με τα ερασιτεχνικά δεκαήμερα, δρομολογήθηκε και άλλη μια πρωτοβουλία ενίσχυσης της ευρύτερης καλλιτεχνικής δραστηριότητας των νέων, εκπορευόμενη από το Δήμο με έμφαση το θέατρο: Ο «Θεσσαλικός Κύκλος Τέχνης». Αυτή η επαναλαμβανόμενη ετήσια παρέμβαση, που διοργανώνονταν με την ευθύνη του ΚΟΔΒ, που περιλάμβανε όλες σχεδόν τις τέχνες, δεν κατάφερε να επιβιώσει για πολλά χρόνια. Οι εκδηλώσεις αυτές είχαν ένα χαρακτήρα προβολής και ανάδειξης των ταλέντων της τοπικής καλλιτεχνικής δημιουργίας, σε περιφερειακό επίπεδο. Ερασιτεχνικές ή επαγγελματικές ομάδες από το Βόλο και τις υπόλοιπες θεσσαλικές πόλεις παρουσίαζαν το έργο τους, σε κοινές καλλιτεχνικές συναντήσεις, που πραγματοποιούνταν στο θερινό Θέατρο, με ένα συμβολικό εισιτήριο.

Με τον τρόπο αυτό, η δημοτική αρχή επιδίωξε τη δημιουργία μιας ανοικτής επικοινωνίας με τις «ζωντανές» καλλιτεχνικές δυνάμεις της νεολαίας του τόπου. Σε κάποιους από τους πρωτοπαρουσιαζόμενους ερασιτέχνες εκείνης της περιόδου, οι οποίοι στη συνέχεια ακολούθησαν επαγγελματικά το θεατρικό ή τον καλλιτεχνικό τομέα, η πρωτοβουλία αυτή τους πρόσφερε το εφαλτήριο για τη συνέχιση της προσπάθειας. Σε άλλους έγινε ένα πρώτο βήμα, χωρίς συνέχεια.

¹⁵⁸ Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Καλοκαιρινών Πολιτιστικών Εκδηλώσεων, 1986.

Στα επόμενα χρόνια ο θεσμός, μη υποστηριζόμενος όσο έπρεπε, ατόνησε και απαξιώθηκε. Έτσι, έπαψε να υπηρετεί τους αρχικούς στόχους της δημιουργίας του. Ο Δήμος δεν κατάφερε να προβλέψει τη μακροβιότητα μιας τέτοιας διοργάνωσης, η οποία θα μπορούσε να αποφέρει πολλαπλά πολιτιστικά και κοινωνικά οφέλη στο μέλλον. Ελλείπει γενικότερου προγραμματισμού και μιας ενιαίας πολιτικής για τον πολιτισμό, η σημαντική αυτή προσπάθεια του Δήμου ανακόπηκε ταυτόχρονα με την κατάργηση της Βαλκανικής Έκθεσης, στα τέλη της δεκαετίας του 1980.

5.6. Περιφερειακά Στέκια Νεότητας: Μια πρόταση στην κοινωνική και πολιτιστική υποβάθμιση των συνοικιών

Η θεώρηση ότι οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες έχουν σαφή χωροταξικό χαρακτήρα βρίσκει εφαρμογή, κυρίως, στα μεγάλα αστικά κέντρα, γεγονός που πυροδοτεί συγκρούσεις μεταξύ των κατοίκων του κέντρου και της περιφέρειας. Ωστόσο και στο Βόλο, στην περίοδο των αρχών της δεκαετίας του 1980- εποχή που τα κοινωνικά αποτελέσματα της αποβιομηχάνισης της πόλης είναι πλέον ορατά, μεταξύ των πολιτών του κέντρου και αυτών που κατοικούν στις ακραίες ή υποβαθμισμένες συνοικίες με ανεργία ή χαμηλό εισόδημα υπάρχει μια οικονομική και κοινωνική απόκλιση με φανερή την έλλειψη πολιτιστικών υποδομών.

Την απάντηση στο πρόβλημα της χωροταξικής κατανομής πολιτιστικής προσφοράς, έδωσε ως ένα βαθμό, ο Δήμος με τη δημιουργία περιφερειακών στεκιών ως πολιτιστικών κέντρων της συνοικίας. Η πρωτοβουλία αυτή συνιστά μια από τις πετυχημένες παρεμβάσεις της δημοτικής αρχής, η οποία έγκαιρα διέβλεψε την αναφυόμενη κοινωνική ανισότητα και προσπάθησε να γεφυρώσει το χάσμα, δημιουργώντας ένα πλέγμα πολιτιστικών εγκαταστάσεων με μια μεγάλη ενότητα πολιτιστικών προσφορών στις συνοικίες, συνεισφέροντας στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής.

Το πρώτο Στέκι Νεότητας ιδρύεται τον Ιανουάριο του 1986, στις ΒΔ συνοικίες της πόλης, σε ιδιόκτητο κτίριο του Δήμου Βόλου, και λειτουργεί ολοκληρωμένα από το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, με την επωνυμία «Αθλητικό Πολιτιστικό Κέντρο Χιλιαδούς» και την ευθύνη του Αθλητικού Οργανισμού του Δήμου. Οι σύγχρονοι και άνετοι χώροι του φιλοξενούν τα παιδιά, τους νέους, αλλά και τους ενήλικες της περιοχής, όπου συναντώνται για να ακούσουν μουσική, να κάνουν χρήση της βιβλιοθήκης, να ψυχαγωγηθούν με επιτραπέζια παιχνίδια, να κάνουν ενόργανη γυμναστική και να αναπτύξουν την καλλιτεχνική τους ευαισθησία.

Οι αίθριοι οργανωμένοι αθλητικοί χώροι του προσφέρονται για ομαδικό αθλητισμό. Στις αίθουσες οργανώνονται ομιλίες, διαλέξεις, θέατρο μουσικές και άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Μετά από λίγα χρόνια, το πρώτο αυτό Στέκι περνά στην ευθύνη του ΚΟΔΒ, ενώ προστίθενται άλλα τρία Στέκια Νεότητας: Το Κέντρο Νεότητας των Αγίων Αναργύρων (1990), της Νέας Δημητριάδας (1992) και τελευταία του Πολιτιστικού Κέντρου Αγίου Γεωργίου, η λειτουργία των οποίων στηρίζεται στη δημιουργία ομάδων με βάση τα ενδιαφέροντα των νέων, ηλικίας 14-16 ετών, χωρίς να αποκλείεται και η συμμετοχή ενήλικων σε διάφορα προγράμματα, όπως γυμναστικής, χορού, ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.ά. Τα τμήματα που λειτουργούν είναι: 1. Ομάδες καλλιτεχνικές, μουσικής, θεάτρου, χορού (παραδοσιακού και σύγχρονων μορφών) και φωτογραφίας. 2. Ομάδες πληροφορικής με εφαρμογή νέων τεχνολογιών, ομάδες πολιτισμού και εκπαίδευσης με οργάνωση βιβλιοθηκών, βιβλίου, φιλοτελισμού, λαογραφίας και παράδοσης. Από τις προτεινόμενες δράσεις δεν έλειπαν και διάφορα προγράμματα αθλητισμού και ενημέρωσης: Επαγγελματικού προσανατολισμού, παιχνιδιού (επιτραπέζια σκάκι, τάβλι, πίκ-πόγκ κ.ά.) και ψυχαγωγίας (ομάδες εκδρομών, διακοπών). Όλα αυτά αποτελούσαν τη δραστηριότητα αυτών των νέων χώρων που ξεφύτρωσαν στις γειτονιές του Βόλου, στοχεύοντας να μετουσιωθούν σε μικρές εστίες πολιτισμού, ψυχαγωγίας, διάδρασης και επικοινωνίας¹⁵⁹.

5.7. Τα Στέκια σήμερα: Οφέλη και προβλήματα

Σήμερα, μετά από είκοσι, σχεδόν, χρόνια λειτουργίας τους, αυτά τα Περιφερειακά Στέκια εξακολουθούν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους νέους και τους ενήλικες της περιοχής με το ίδιο περίπου πρόγραμμα λειτουργίας, χωρίς ανανέωση με τους όρους της εποχής, παρά μόνον με κάποιες μικρές διορθωτικές αλλαγές που κρίθηκαν εντελώς αναγκαίες.

Σε όλα αυτά τα χρόνια αποδείχτηκε ότι οι συνοικίες έχουν ανάγκη το δικό τους χώρο αναφοράς για αυτοέκφραση, διασκέδαση και δημιουργικότητα. Για το λόγο αυτό οι νέοι, αλλά και οι ενήλικες αυτών των συνοικιών «αγκάλιασαν» τα στέκια και τα περιέβαλλαν με τη δική τους φροντίδα τους, αφού η φροντίδα του Δήμου, μετά από την ίδρυσή τους, περιορίζεται πλέον στην πρόσληψη των

¹⁵⁹ Σήμερα, έχουν προστεθεί και άλλα νέα Κέντρα Νεότητας σε διάφορα σημεία της πόλης και λειτουργούν διευρυμένα και με άλλες δράσεις.

επιμορφωτών και την τυπική κάλυψη των λειτουργικών υποχρεώσεών τους. Αυτό αποδεικνύεται και από τη σταθερότητα του αριθμού των παιδιών- ενίοτε με κάποιες διακυμάνσεις- που προσέρχεται σ' αυτούς τους χώρους. Το καθένα από αυτά απασχολεί περίπου 300 παιδιά σε ετήσιο επίπεδο.

Τα μετρήσιμα αποτελέσματα αυτής της λειτουργίας για τη νεολαία προέρχεται από τις μουσικές και θεατρικές πρωτοβουλίες που αναδείχθηκαν σε μουσικά συγκροτήματα και θεατρικά σχήματα που τείνουν να γίνουν ημιεπαγγελματικά, ενώ άλλα βρίσκουν χρήματα παρέχοντας σχετικές υπηρεσίες.

Το πιο σημαντικό όφελος αυτών των κέντρων είναι ότι επέτρεψαν στους νέους αυτών των περιοχών να εκφραστούν και συνδέοντάς τους με ευκαιρίες για επαφές και επικοινωνία. Βοηθούν πολλούς νέους και δημιουργούν προϋποθέσεις πολιτικού διαλόγου ανάμεσα σ' αυτούς, τη δημοτική αρχή και την υπόλοιπη κοινωνία των πολιτών, συμβάλλοντας στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής στην πόλη.

Αλλά το ερώτημα που τίθεται είναι, σε ποιο βαθμό σήμερα, τα κέντρα αυτά καλύπτουν τις πραγματικές ανάγκες των νέων; Κατά πόσο δηλαδή η λειτουργία τους ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες ενός ανοικτού και ευχάριστου πολυχώρου με χαρακτήρα ενημερωτικό, εκπαιδευτικό και βοηθητικό. Αποτελούν σήμερα αυτοί οι χώροι κέντρα ψυχαγωγίας, εναλλακτικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης των νέων της συνοικίας για θέματα που τους απασχολούν, χώρους επικοινωνίας με ευκαιρίες για κοινωνικοποίηση καθώς και διακίνησης νέων ιδεών και δημιουργικών ερεθισμάτων;

Δίνουν ίσες ευκαιρίες στους περιθωριοποιημένους νέους των συνοικιών, έχουν ολοκληρωμένα προγράμματα ένταξης για τους οικονομικούς μετανάστες; Παρά τις προσπάθειες που γίνονται κατά καιρούς, εκπορευόμενες κυρίως από την αγάπη και το μεράκι των υπευθύνων τους, που είναι και η «ψυχή» αυτών των κέντρων από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας τους, για διεύρυνση των δράσεών τους¹⁶⁰, πιστεύεται ότι σήμερα τα Στέκια έχουν «ατροφήσει» αρκετά και χρειάζεται άμεσα ένας επαναπροσδιορισμός του τρόπου λειτουργίας τους και μια νέα κατεύθυνση. Τα προβλήματα είναι πολλά:

1. Ο περιορισμός των δημοσίων κονδυλίων που αφαιρεί, ολοένα και περισσότερο, τις δυνατότητες διάθεσης περισσότερων δαπανών από το Δήμο για τον επανεξοπλισμό των χώρων αυτών. Αίθουσες ανιαρές που διατηρούν την ίδια μορφή, όπως ξεκίνησαν τη λειτουργία τους, εργαστήρια χωρίς σύγχρονο εξοπλισμό,

¹⁶⁰ Σε ορισμένους μάλιστα τομείς έχουν διευρύνει τις δράσεις τους, συνεργαζόμενοι με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τους εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς φορείς της περιοχής τους και το Υπουργείο Πολιτισμού.

βιβλιοθήκες που παραμένουν με τους ίδιους τίτλους βιβλίων, γηρασμένα μουσικά όργανα κλπ.

2. Το πρόβλημα των επιμορφωτών που συχνά επιλέγονται χωρίς αντικειμενικά κριτήρια, αλλά με βάση την εξυπηρέτηση του πολιτικού «πελατολογείου» των εκάστοτε τοπικών αρχόντων, με αποτέλεσμα αυτοί να μην ανταποκρίνονται στο ρόλο τους και η εκπαίδευση των νέων να γίνεται ακόμη σε παραδοσιακό επίπεδο.

3. Η γήρανση και η στέρηση του υπάρχοντος προσωπικού από διαρκή επιμόρφωση, με αποτέλεσμα η επικοινωνία με τους νέους να είναι προβληματική.

4. Το σπουδαιότερο ίσως αίτημα, είναι η ανάγκη επαναπροσδιορισμού του τρόπου λειτουργίας αυτών των κέντρων και η υπέρβαση της εσωστρέφειάς τους, γιατί αλλιώς απειλούνται με προοδευτική τελμάτωση. Σήμερα οι πολυχώροι αυτοί, για να αποτελέσουν τοπικά κύτταρα πολιτισμού και ψυχαγωγίας, πρέπει να είναι ελκυστικοί, σύγχρονοι, προσφέροντας εμπειρίες, διασκέδαση και εναλλακτική εκπαίδευση με τρόπο που να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των νέων, που διαρκώς μεταβάλλονται και ζητούν δραστικές αλλαγές.

Διαφορετικά, οι λειτουργίες αυτές κινδυνεύουν να μετατραπούν σε χώρους κοινωνικής ανομοιογένειας με κύριο χαρακτηριστικό την ανισότητα και τη δημιουργία εντάσεων, οι οποίες θα αναπαραγάγουν την πολιτιστική διαίρεση μεταξύ του κέντρου της πόλης και της συνοικίας, όπου στο κέντρο ισχύει ο επαγγελματισμός και στην περιφέρεια ο ερασιτεχνισμός και η διδακτική¹⁶¹. Οι οικονομικοί περιορισμοί, ο νομοθετικός ακρωτηριασμός, η διοικητική ανεπάρκεια και ο ερασιτεχνισμός με τα οποία πάντοτε πάλευε η πολιτική πολιτισμού της αυτοδιοίκησης, είναι μια αληθινή δοκιμασία για τους κοινωνικούς στόχους του Δήμου και στον τομέα αυτό.

5.8. Το Κέντρο Νεότητας «Δίαυλος»

Ως συνέχεια, κατά κάποιο τρόπο του Στεκιού της Ιάσονος, που είχε τερματίσει τη λειτουργία του, το 1989, δημιουργήθηκε στο κέντρο της πόλης το «Κέντρο Νεότητας «Δίαυλος», στο ισόγειο του δημαρχιακού μεγάρου «Σκενδεράνη». Ήταν μια αρκετά «καινοτόμα» παρέμβαση της δημοτικής αρχής (Κουντούρη: 1979-1990), στο τέλος περίπου της θητείας της για τις ανάγκες των

¹⁶¹ Bloomfield, J., *ό.π.*, σ. 112-4.

νέων. Η παρέμβαση αυτή εδραιώνεται επί δημαρχίας Πιτσιώρη (1991-1998) ενισχυόμενη και διευρυνόμενη με νέες δράσεις και κατευθύνσεις. Η λειτουργία του Διαύλου συνεχίστηκε χωρίς διακοπή, υποστηριζόμενη και από την θητεία Μήτρου (2000-2006).

Το Κέντρο Πληροφόρησης Νέων «Δίαυλος», όπως μετονομάστηκε πρόσφατα, λειτουργεί καθημερινά υπό την διοικητική ευθύνη του ΚΟΔΒ, ως μέσον και χώρος συνάντησης μεγαλύτερα παιδιά και νέους, ηλικίας 15-30 ετών. Οι υπεύθυνοι της λειτουργίας του (το Δ.Σ. του ΚΟΔΒ και η υπηρεσιακή υπεύθυνη Άννα Κουτσελίνη) μεριμνούν ώστε το πρόγραμμά του να αναπροσαρμόζεται διαρκώς στις σύγχρονες ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της νεολαίας, γεγονός που του εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα και την επιτυχία. Παρέχει πληροφορίες για ενότητες εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών θεμάτων, επαγγελματικής κατάρτισης, απασχόλησης και εργασίας. Δίνει βαρύτητα σε θέματα πολιτισμού τέχνης και περιβάλλοντος και για το λόγο αυτό υπάρχουν οι εξής ομάδες δραστηριότητας:

1. Ομάδα οικολογίας, με στόχο την ευαισθητοποίηση και την απόκτηση γνώσεων σε διάφορα περιβαλλοντικά θέματα.
2. Ομάδα δημοσιογραφίας, στην οποία γίνεται προσέγγιση στη λογική και τον κόσμο της δημοσιογραφίας.
3. Ομάδα ανάγνωσης και εργαστήρι κατασκευών (διακοσμητική).
4. Ομάδα ξένων γλωσσών (ισπανικά, τούρκικα, ρωσικά και κινέζικα).
5. Ομάδα Camera, μέσω της οποίας στοχεύεται η μύηση των νέων στην τέχνη, την τεχνική του κινηματογράφου, του Video και η εισαγωγή τους στον κόσμο της κινούμενης εικόνας.
6. Ομάδα φωτογραφίας: Η ομάδα, η οποία ξεκίνησε το 1992 ως μια προσπάθεια φίλων της φωτογραφίας χωρίς μέσα, κατάφερε να προσεγγίσει το αντικείμενο της φωτογραφίας και να φέρει τους νέους της πόλης σε επαφή μαζί της. Σήμερα έχει θεσμοθετήσει τον πανελλήνιο διαγωνισμό της φωτογραφίας, τον οποίο συνοδεύουν ομαδικές εκθέσεις φωτογραφίας των μελών, με δικό της χώρο συναντήσεων και αρκετά σύγχρονο εξοπλισμό.

Μια ακόμη σημαντική δραστηριότητα του Διαύλου είναι οι ανταλλαγές και οι συναντήσεις νέων από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω διαφόρων προγραμμάτων, με τα οποία δίνονται ευκαιρίες στους νέους βολιώτες να γνωρίσουν τη ζωή, την κουλτούρα, τα ενδιαφέροντα, αλλά και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι της Ευρώπης.

Ο Δίαυλος έχει, έως τώρα, οργανώσει αρκετές εκατοντάδες εκδηλώσεις, λειτουργεί δανειστική βιβλιοθήκη με ηλεκτρονική τράπεζα πληροφοριών, Κέντρο Πληροφόρησης & INFO CAFE.

Επίσης, έχει συμπεριλάβει στη λειτουργία τους και άλλες δράσεις δια μέσου των ομάδων δημιουργικής απασχόλησης και επιμόρφωσης απευθυνόμενες και σε ενήλικες, γεγονός που, εκτός των άλλων, συνεισφέρει στην αύξηση των εσόδων του. Στο πλαίσιο αυτού λειτουργούν: Τμήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών (σεμινάρια για την απόκτηση διπλώματος ECDL, εκμάθησης γλωσσών, τμήματα ελληνικών, ευρωπαϊκών και λατινοαμερικανικών χωρών και ομάδες χορογυμναστικής¹⁶².

¹⁶² Από το αρχείο του Διαύλου, Φ. Τμημάτων και Δραστηριοτήτων, 2005.

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ: ΜΟΥΣΙΚΗ, ΧΟΡΟΣ, ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Η προγραμματική σύμβαση με το ΥΠ.ΠΟ.

Ο θεσμός των προγραμματικών συμβάσεων που άρχισε να εφαρμόζεται στη Γαλλία από το 1974, αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την επιτάχυνση του ρυθμού της πολιτιστικής ανάπτυξης και γενικότερα για την αναβάθμιση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και των περιφερειών στην αναπτυξιακή διαδικασία¹⁶³.

Στην Ελλάδα, οι προγραμματικές συμβάσεις καθιερώνονται με το Άρθρο 1 του Ν. 1416/84, δίνοντας τη δυνατότητα στους ΟΤΑ να συνάπτουν συμβάσεις με φορείς του δημόσιου τομέα, με σκοπό τη μελέτη και την υλοποίηση ολοκληρωμένων τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Το ΥΠ.ΠΟ. άρχισε να υλοποιεί τις ανωτέρω διατάξεις από το 1986 υπογράφοντας συμβάσεις με διάφορους δήμους για την εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων πολιτιστικής ανάπτυξης. Στις συμβάσεις αυτές ορίζονται τα έργα, οι στόχοι, οι πηγές χρηματοδότησης, οι συμβατικές υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εφαρμογής κλπ.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, που ο Δήμος Βόλου σχεδιάζει έναν άξονα πολυδιάστατης πολιτιστικής παρέμβασης στην πόλη, με επίκεντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του, αρχίζει να επιδιώκει μια σταθερή συνεργασία με τον κατεξοχή δημόσιο φορέα πολιτισμού, το ΥΠ.ΠΟ. Σκοπός της επιδιωκόμενης συνεργασίας είναι η υποστήριξη των δράσεών του σε επίπεδο θεσμικό και κυρίως οικονομικό.

Η δημοτική αρχή πιστεύει, πως με τις διαδικασίες που έχουν δρομολογηθεί στον τομέα της καλλιτεχνικής παιδείας και της πολιτιστικής ανάπτυξης, η πόλη διανύει μια περίοδο μετάβασης σε μια άλλη εποχή που θα της προσδώσει μια

¹⁶³ Κόνσολα, Ντ., *Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική στην Ελλάδα, ό.π., σ. 81-82.*

καινούργια φυσιογνωμία, αντάξια της ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς της¹⁶⁴.

Για την υλοποίηση του οράματος, σύμφωνα με το οποίο ο Βόλος θα καταστεί ένας περιφερειακός πόλος πανεπιστημιακών, πολιτιστικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων πανελλήνιας εμβέλειας, απαιτείται, οπωσδήποτε, μια στρατηγική εξέρευσης οικονομικών πόρων και πολύπλευρης υποστήριξης από άλλους ισχυρούς φορείς. Στο πλαίσιο αυτού, ο Δήμος επιδίδεται συστηματικά σε μια τακτική ανέρευσης χορηγών, από τον επιχειρηματικό και βιομηχανικό κόσμο της περιοχής, που ακόμη βρίσκεται σε άνθηση. Ταυτόχρονα με την προσπάθεια αυτή γνωστοποιείται στον ευρύτερο περίγυρο η πολιτιστική και η αναπτυξιακή πολιτική του Δήμου, ως μοχλός ανάπτυξης και προσέλκυσης ευρύτερου επενδυτικού ενδιαφέροντος της περιοχής και η ανταπόκριση είναι πολύ θετική¹⁶⁵.

Μετά από αλληπάλληλες προσπάθειες, το 1988, ο Δήμος Βόλου πετυχαίνει να συνδεθεί, με επίσημη συνεργασία, με το Υπουργείο Πολιτισμού καθώς συνάπτεται η πρώτη Προγραμματική Σύμβαση μεταξύ του Δημάρχου Βόλου Μ. Κουντούρη και της, τότε, Υπουργού Πολιτισμού Μελίνας Μερκούρη, η οποία έχοντας πλήρη γνώση των όσων συμβαίνουν στο Βόλο, έρχεται η ίδια στο Βόλο για την υπογραφή της Σύμβασης, μεταξύ του Δήμου Βόλου, του ΥΠ.ΠΟ. και του Καλλιτεχνικού Οργανισμού που αναλαμβάνει την εφαρμογή. Η ισχύς της Προγραμματικής Σύμβασης, η οποία «τυπικά» υφίσταται έως σήμερα¹⁶⁶, σηματοδότησε την ουσιαστική συνεργασία μεταξύ του ΥΠΠΟ και ενός περιφερειακού Δήμου, από τους πρώτους στην Ελλάδα, και την έναρξη μια «νέας εποχής» για την τοπική αυτοδιοίκηση και τις προοπτικές της.

Ο θεσμός της προγραμματικής σύμβασης απέδειξε για το διάστημα που λειτούργησε με συνέπεια, ότι είναι ίσως το σημαντικότερο έργο θεσμικής υποδομής της αυτοδιοίκησης και τον πολιτισμό γενικότερα. Η πρώτη περίοδος της λειτουργίας της και από τους δυο εταίρους δοκιμάστηκε με θετικά αποτελέσματα, δείχνοντας ότι

¹⁶⁴ Η άποψη αυτή είχε συχνά δημοσιοποιηθεί, τόσο από προφορικές θέσεις και εισηγήσεις του Δημάρχου, όσο και από γραπτά κείμενά του: Βλ. Μιχάλης Κουντούρης, «Να δώσουμε το «παράν» στην πολιτιστική πρόκληση», *Βόλος, η πόλη μας*, τεύχ. 8ο, 1988, σ. 5.

¹⁶⁵ Είναι χαρακτηριστική η θέση των παραγωγικών και επιστημονικών φορέων της πόλης και της ευρύτερης περιοχής με την οποία επιβραβεύεται η στρατηγική του Δήμου. Βλ. «Οι απόψεις των φορέων για το 5ετές πρόγραμμα ανάπτυξης του Βόλου», *Βόλος, η πόλη μας*, τεύχ. 5ο, 1986, σ. 24 και 25 και «5ετές πρόγραμμα-πλαίσιο ανάπτυξης του Βόλου, η εισήγηση του Δημάρχου και οι απόψεις των κομμάτων», *Βόλος, η πόλη μας*, τεύχ. 4ο, 1986, σ. 11 και 14.

¹⁶⁶ Η συνεργασία με το ΥΠ.ΠΟ. ουσιαστικά έχει διακοπεί από το 2003, αφού δεν έχει υλοποιηθεί καμία συμφωνία από τις προγραμματικές υποχρεώσεις του προς το Δήμο Βόλου. (βλ. αρχείο αλληλογραφίας Δήμου Βόλου, σχ. επιστολές Δημάρχου προς την ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού ετών: 2004-2005).

διαθέτει και άλλα αποθέματα περαιτέρω αξιοποίησης για ουσιαστική πολιτιστική παρέμβαση στην πόλη¹⁶⁷. Μετά το τέλος του 2000, η προγραμματική εκ μέρους του ΥΠ.ΠΟ. άρχισε να παρουσιάζει ενδείξεις υποχώρησης από τον αρχικό της προσανατολισμό, αθετώντας τις συμβατικές υποχρεώσεις του. Τα τελευταία χρόνια, οι συσσωρευμένες υποχρεώσεις του Υπουργείου προς το Δήμου διογκώνουν τα λειτουργικά προβλήματα των δομών του ΚΟΔΒ, με αποτέλεσμα την περιστολή δαπανών και τον περιορισμό της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής δραστηριότητας.

6.1. ΜΟΥΣΙΚΗ

6.1.1. Η μουσική στην αρχή της δεκαετίας του 1980

Στην περίοδο που εξετάζουμε, αρχής γενομένης από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η μουσική δραστηριότητα από πλευράς Δήμου περιορίζεται στα δικά του μουσικά «παραδοσιακά» σχήματα, που είναι η Φιλαρμονική, η Δημοτική Χορωδία και στη συμβολική ενίσχυση, συνήθως οικονομική, στο έργο άλλων μουσικών φορέων της πόλης, όπως τα «Μουσικά Νιάτα», διάφορες χορωδίες κλπ.¹⁶⁸.

Μεταξύ των σχημάτων που διαγράφουν αξιόλογη πορεία στην πόλη είναι ο Σύλλογος των «Φιλότεχνων Βόλου». Οι Φιλότεχνοι οργανώνουν μουσικές συναυλίες κλασικού περιεχομένου, μουσικής δωματίου με σολίστ διεθνούς φήμης, που καλούνται στο Βόλο για την παρουσίαση του έργου τους. Η δράση τους απευθύνεται στους φιλότεχνους της πόλης και στους μνημένους στη μουσική τέχνη. Στις συναυλίες τους δεν έχουν πρόσβαση οι χαμηλού εισοδήματος και γνωστικού επιπέδου πολίτες. Αναλαμβάνονται κάποιες συνεργασίες από τοπικούς συλλόγους με φορείς του κέντρου, όπως η περίπτωση της συνεργασίας του Ελληνοτσεχοσλοβακικού Συνδέσμου Βόλου με την Ελληνική Καμεράτα κ.ά., αλλά είναι ελάχιστες. Ελλείπει θέατρο ή μόνιμου χώρου συναυλιών, ως χώρος πραγματοποίησης αυτών των μουσικών εκδηλώσεων χρησιμοποιούνται οι αίθουσες της Εξωραϊστικής Λέσχης Βόλου, των κινηματοθεάτρων «Αττίκ», «Αχίλλειον» «Κρόνος», η αίθουσα του «Γαλλικού Ινστιτούτου» κλπ.

Με την ίδρυση του ΚΟΔΒ) τα πράγματα αλλάζουν. Στόχος του Δήμου είναι η καλλιέργεια και η ανάπτυξη της μουσικής παιδείας παράλληλα με τη διοργάνωση

¹⁶⁷ Τριανταφυλλοπούλου, Αθ., *Οι επιχειρήσεις των Οργανισμών Τ.Α.*, ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 2004, σ. 47-50.

¹⁶⁸ Γ. Μουγογιάννης, *Πτυχές του βολιώτικου πολιτισμού (1940-1990)*, Βόλος 1992, σ.74-9.

μουσικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων και γεγονότων, σε όλη τη διάρκεια του έτους, με στόχο την αναβάθμιση του πολιτιστικού επιπέδου των πολιτών.

Στην αρχή της εξεταζόμενης περιόδου (1984-1985), ο ΚΟΔΒ χωρίς να διαθέτει ούτε μια αίθουσα συναυλιών ή έστω εκδηλώσεων (οι κτιριακές υποδομές βρισκόταν σε επίπεδο κατασκευής) αρχίζει να διοργανώνει κάποιες σποραδικές μουσικές εκδηλώσεις, συνήθως στην αίθουσα εκδηλώσεων του Δημαρχείου. Οι πρώτες αυτές εκδηλώσεις σε κλειστό χώρο, ήταν περισσότερο ευκαιριακές, χωρίς να υπάρχει κάποιος προγραμματισμός με συγκεκριμένους στόχους. Η μουσική ζωή της πόλης ικανοποιείται με τα καλοκαιρινά «μουσικά φεστιβάλ» στο θερινό Δημοτικό Θέατρο, τα οποία επιτυγχάνονται με τις μετακλήσεις γνωστών μουσικών σχημάτων της Αθήνας, που επισκέπτονται την πόλη για μια μόνο παράσταση. Αυτές οι δράσεις στερούνται μόνιμου χαρακτήρα και ενός θεματικού περιεχομένου. Η μουσική δραστηριότητα του Δήμου ουσιαστικά ενισχύεται από την έναρξη λειτουργίας του Δημοτικού Ωδείου Βόλου.

6.1. 2. Η μουσική προπαιδεία

Στον τομέα της γενικότερης καλλιτεχνικής εκπαίδευσης, που ήταν από τις πρώτες πολιτικές προτεραιότητες της δημοτικής αρχής, από την αρχή της δεκαετίας του 1980, η μουσική προπαιδεία, αποτελούσε το πρώτο βήμα για τη μουσική εκπαίδευση των παιδιών.

Το πρόγραμμα της μουσικής προπαιδείας, το οποίο εφαρμόστηκε πολύ πρόωρα στο Βόλο, καταλάμβανε σημαντικό μέρος του πειραματικού προγράμματος που σχεδιάστηκε για τους παιδικούς σταθμούς του Δήμου. Το πρόγραμμα αυτό θεωρήθηκε πρωτοποριακό γιατί διέτρεχε τρία στάδια: το πρώτο είναι η ανακάλυψη της μουσικής μέσα από το παιχνίδι για τα νήπια και τα προνήπια, στους παιδικούς σταθμούς και το Στέκι Παιδιού με τη συνεργασία ειδικών παιδαγωγών μουσικής. Το δεύτερο, για λίγο μεγαλύτερα παιδιά, είναι η μουσική προπαιδεία στο Στέκι Παιδιού και το τρίτο είναι όταν το παιδί επιλέξει πλέον τη μουσική και το όργανο που θα ακολουθήσει εγγράφεται στο δημοτικό ωδείο, στα μουσικά εργαστήρια ή στις άλλες μουσικές σχολές της πόλης.

6.1. 3. Εργαστήρια Μουσικής

Στο πλέγμα των καλλιτεχνικών εργαστηρίων που δημιούργησε ο ΚΟΔΒ για την καλλιέργεια της καλλιτεχνικής παιδείας, μεγάλο ενδιαφέρον υπήρξε και για τα

τμήματα μουσικής, που έδωσαν την ευκαιρία, κυρίως σε μεγάλους, για μια πρώτη γνωριμία με τη μουσική και τα μουσικά όργανα, παραδοσιακά ή σύγχρονα. Αρχικά λειτούργησε το εργαστήρι παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής (σαντούρι, ακκορντεόν, κλαρίνο, κρουστά και μπουζούκι). Στη συνέχεια οργανώθηκε το εργαστήρι ελαφράς μουσικής (πιάνο, αρμόνιο, συνθεσάιζερ, φλάουτο, κλασική και ηλεκτρική κιθάρα).

6.1. 4. Το Δημοτικό Ωδείο

Το Δημοτικό Ωδείο Βόλου (Δ.Ω.Β.)¹⁶⁹ είχε ιδρυθεί το 1976, επί δημαρχίας Θεόδωρου Κλαψόπουλου, με σκοπό τη μόρφωση των μαθητών σε όλους τους κλάδους της οργανικής και φωνητικής μουσικής. Η λειτουργία του προέβλεπε τη διάδοση της μουσικής τέχνης σε όλες τις κοινωνικές τάξεις καθώς και την προαγωγή κάθε καλλιτεχνικής ιδέας σχετικά με τη μουσική, δραματική και χορογραφική τέχνη.

Από την αρχή της ίδρυσής του, το Δ.Ω.Β. θεωρήθηκε μια καινοτόμα εκπαιδευτική και πολιτιστική παρέμβαση για την εποχή και περιελάμβανε τις Σχολές πιάνου, εγχόρδων οργάνων, μονωδίας, πνευστών και κρουστών οργάνων, ακορντεόν, βυζαντινής μουσικής, θεωρητικών μαθημάτων, δραματικής και απαγγελίας και χορογραφίας.

Τη διεύθυνση του Δ.Ω.Β., το οποίο λειτουργεί με μικρές διαφοροποιήσεις και με το ίδιο θεσμικό καθεστώς ως τμήμα της Φιλαρμονικής και με την ίδια νομοθεσία που διέπει τη λειτουργία των ανεγνωρισμένων από το κράτος ωδείων- τη διετία 1986 – 1987, αναλαμβάνει, ο γνωστός μουσικός Λουκάς Καρυτινός, σήμερα, διευθυντής της Εθνικής Λυρικής Σκηνής. Στη συνέχεια, αναλαμβάνει ο Γιάννης Καρκάλας για ένα διδακτικό έτος και από το 1988 και μετά, αναλαμβάνει ο μέχρι σήμερα διευθυντής του Δημοτικού Ωδείου και του ΚΕΜΘ Δημήτρης Μαραγκόπουλος¹⁷⁰.

Το 1987, επί δημαρχίας Κουντούρη, το Ωδείο που αποτελούσε το κύριο μέσο για τη στήριξη της μουσικής παιδείας, αποσχίστηκε από τη Φιλαρμονική και

¹⁶⁹ Αρχικά, είχε την επωνυμία «Ωδείον Φιλαρμονικής Δήμου Βόλου», επειδή ανήκε διοικητικά στην Φιλαρμονική του Δήμου Βόλου (ΦΕΚ 35, τεύχος πρώτον, 1.9.1976 και ΦΕΚ 90/76 τ. Α').

¹⁷⁰ Μετά την πρώτη διευθύντρια που ήταν η Λέλα Σταμούλη (1976-1981), καθήκοντα διευθυντού ασκεί ο μουσικός και, ήδη, Διευθυντής της Δημοτικής Χορωδίας Γιάννης Καρκάλας (1981-83). Στη συνέχεια, αναλαμβάνει η Καθηγήτρια Μουσικής Όλγα Σπανού-Κομνηνού (1983-4), σε συνεργασία με την Ελένη Θεωρακοπούλου και την Καλλιόπη Καστώρη. Καθηγήτριες του Δημοτικού Ωδείου.

εντάχθηκε στον Καλλιτεχνικό Οργανισμό στον οποίο υπαγόταν όλες, σχεδόν, οι νέες εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις του Δήμου ¹⁷¹.

Ήταν η εποχή που εκδηλώθηκε μια έκρηξη ενδιαφέροντος από πολλά παιδιά της πόλης για τη μουσική, τόσο, που ποτέ άλλοτε στη χώρα μας τέτοιος μεγάλος αριθμός δεν φοιτούσε στο σπίτι ή στα ωδεία της χώρας μας. Ο Δήμος εισπράττοντας αυτήν την προτίμηση για τη μουσική παιδεία, που τι ακριβώς σήμαινε δεν ήταν ορατό, εάν δηλαδή επρόκειτο για μια πολιτιστική αναγέννηση ή ήταν μια ακόμη έκφραση ενός καταναλωτικού πολιτισμού, «εκμεταλλεύτηκε» αυτή τη συγκυρία. Έτσι διεύρυνε σημαντικά τη λειτουργία του Ωδείου, του οποίου ο αριθμός των σπουδαστών του είχε αυξηθεί σημαντικά (το 1986 αριθμούσε 500 περίπου μαθητές), με τη δημιουργία πολλών νέων τμημάτων.

Η λειτουργία του συνεχίστηκε με την υποστήριξη των δημάρχων που ακολούθησαν των Δ. Πιτσιώρη και Κ. Μήτρου. Η φιλοσοφία των διοικούντων του Καλλιτεχνικού Οργανισμού στον οποίο ανήκει μέχρι σήμερα διοικητικά το Ωδείο, ως τμήμα μουσικής, επέμεινε πάντα στο να βοηθά τα παιδιά με ιδιαίτερη δεξιότητα στη μουσική να αναπτυχθούν και να μπου με άρτια κατάρτιση στην επαγγελματική λειτουργία.

Στο Ωδείο διδάσκεται όλο το φάσμα των μουσικών οργάνων (περίπου 25 όργανα) με έμπειρους καθηγητές, αρχίζοντας από την ηλικία των 6 ετών με τη μουσική προπαιδεία. Τα όργανα που διδάσκονται ανά Σχολή είναι ¹⁷²:

1. Σχολή ενόργανης μουσικής με τμήματα πληκτροφόρων (πίανο, τσέμπαλο κλπ.), εγχόρδων (κιθάρα, βιολί, βιόλα, τσέλο, κοντραμπάσο, άρπα), πνευστών (φλάουτο, φλογέρα, κλαρινέτο, όμποε, φαγκότο, τρομπέτα, κόρνο, τρομπόνι, σαξόφωνο, τούμπα) και κρουστών (ακορντεόν, αρμόνιο).

2. Σχολή Ανώτερων Θεωρητικών και Σύνθεσης με ειδικές τάξεις και τμήματα: Ωδικής, ειδικού Αρμονίας, ενοργάνωσης, αντίστιξης, φούγκας, σύνθεσης.

3. Σχολή Μονωδίας με τμήματα μονωδίας και μελοδραματικής.

4. Σχολή Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής.

Το Ωδείο εντέταξε την ελληνική παραδοσιακή, βυζαντινή και λαϊκή μουσική με σπουδές σε παραδοσιακά και λαϊκά όργανα (κλαρίνο,σαντούρι, ούτι, σάζι, βιολί,

¹⁷¹ Ενόψει μάλιστα της Προγραμματικής Σύμβασης με το Υπουργείο Πολιτισμού αποφασίστηκε η τροποποίηση του Κανονισμού της Φιλαρμονικής με την υπαγωγή της λειτουργίας του Ωδείου στον Καλλιτεχνικό Οργανισμό. Η διοικητική αυτή αλλαγή έγινε και λόγω των θεσμικών και οικονομικών δυσκολιών που αντιμετώπιζε η Φιλαρμονική: ΔΗ.Κ.Ι. Πρακτικά Φιλαρμονικής Δήμου Βόλου, απόφαση 28/1987, Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, αρ. αποφ. 235 και 275/1987.

¹⁷² Βλ. ειδικό έντυπο Κανονισμού Σπουδών, από το Αρχείο του Δημοτικού Ωδείου Βόλου, 2005.

λύρα, μπουζούκι, λαούτο, φλογέρες ελληνικό τραγούδι) σε πλήρη κλάδο με επαγγελματικές προοπτικές και δυνατότητες για ερασιτέχνες.

Επίσης λειτουργούν τμήματα ερασιτεχνικής εκμάθησης οργάνων: Αρμόνιο, ντραμς, ηλεκτρική κιθάρα, μπάσο, μουσικής τεχνολογίας, διεύθυνσης ορχήστρας, ροκ- τζαζ καθώς και τμήμα πληροφόρησης σπουδαστών και αποφοίτων.

Εκτός των δυνατοτήτων που παρέχονται για συνέχιση των σπουδών σε ανώτατο επίπεδο, δίνονται υποτροφίες και διευκολύνεται η επαγγελματική αποκατάσταση των σπουδαστών (απονομή πτυχίων και διπλωμάτων)¹⁷³. Δίνεται ακόμη η ευκαιρία στους σπουδαστές μικρής και μεγαλύτερης ηλικίας να συμμετέχουν στη Συμφωνική Ορχήστρα των Νέων. Επίσης, οργανώνονται διαγωνισμοί νέων σολίστ, εκπαιδευτικά σεμινάρια και άλλες δραστηριότητες που υποστηρίζουν τις μουσικές σπουδές. Το Ωδείο δεν περιορίστηκε στον εκπαιδευτικό του ρόλο, αλλά από την αρχή διαδραμάτισε ενεργό ρόλο στην πολιτιστική ζωή της πόλης, με συναυλίες και άλλα μουσικά γεγονότα, που διεύρυναν το μουσικό ορίζοντα των παιδιών και προσέλκυαν ευρύτερο κοινό στο χώρο της μουσικής καλλιέργειας και ψυχαγωγίας.

Από άποψη συμμετοχής του ευρύτερου κοινού της πόλης στη συναυλιακή δραστηριότητά του έχει καταγραφεί: Τις μαθητικές συναυλίες για όλα τα διδασκόμενα όργανα τις παρακολουθούν κατά μέσο όρο ετησίως 5000 ακροατές, ενώ τις συναυλίες μουσικής δωματίου και εκπαιδευτικά σεμινάρια τις παρακολουθούν 1500 περίπου ακροατές.

6.1. 5. Η παιδαγωγική διερεύνηση των μουσικών δεξιοτήτων

Στο Δημοτικό Ωδείο, υπάρχουν τα παιδιά που διαθέτουν δεξιότητα και ταλέντο και που συστηματικά ακολουθούν τις μουσικές σπουδές με επαγγελματική προοπτική. Υπάρχει όμως και ένας σημαντικός αριθμός που αβίαστα μούνται στη μουσική, χωρίς να αποβλέπουν σε διπλώματα, εξετάσεις και άσκηση επαγγέλματος. Για τη διερεύνηση αυτής της διάκρισης, έχουν οργανωθεί τα προωδειακά τμήματα (ηλικίας 5-8 ετών), στα οποία υπάρχουν οι παιδαγωγικές συνθήκες για την έκφραση των ταλέντων και των δεξιοτήτων που πολλές φορές ξεδιπλώνονται πολύπλευρα και σταδιακά. Η πρώτη αυτή μύηση στη μουσική συνοδεύεται από τη διερεύνηση της

¹⁷³ Ενδεικτικά, στο εκπαιδευτικό έτος 1999-2000 όπου φοίτησαν 750 σπουδαστές, δόθηκαν 33 επαγγελματικά πτυχία και διπλώματα, πέτυχαν και έλαβαν υποτροφίες 4 σπουδαστές σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού. Από το αρχείο του Δημοτικού Ωδείου Βόλου, *Εκπαιδευτικοί Φάκελοι, 1999-2000*.

ειδικής κλίσης του παιδιού σε κάποιο συγκεκριμένο όργανο. Και αυτό γίνεται μετά την πρώτη, αλλά συστηματική γνωριμία των παιδιών με όλα τα διδασκόμενα όργανα του Ωδείου. Μετά το τέλος του προωδειακού κύκλου, υπάρχουν μερικά ακόμη στάδια διερεύνησης που έχουν ως στόχο την κατάληξη σε κάποια συγκεκριμένη εκτίμηση και προτροπή που απευθύνεται σε γονείς και παιδιά.

6.1. 6. Η Συμφωνική Ορχήστρα

Η Συμφωνική Ορχήστρα υπήρξε απότοκος της κατά κοινή ομολογία «υψηλού επιπέδου» μουσικής παιδείας και καλλιέργειας που πρόσφερε πρωτίστως το Δημοτικό Ωδείο και δευτερευόντως άλλοι παράγοντες. Το 1992, επί δημαρχίας Δ. Πιτσιώρη, μια παλιότερη ιδέα περί ανασύστασης της παλιάς Συμφωνικής Ορχήστρας του Βόλου¹⁷⁴ άρχισε να διαμορφώνεται, με πυρήνα σπουδαστές μεγάλων τάξεων και καθηγητών του Ωδείου. Πρώτος διευθυντής της νεοιδρυθείσας Ορχήστρας, η οποία αρχικά υπάχθηκε στον ΚΟΔΒ, υπήρξε ο Αλέξης Μυράτ.

Η προσέγγιση σημαντικών ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών, η επέκταση της διδασκαλίας των μουσικών οργάνων σε όλο το ορχηστρικό φάσμα στο Ωδείο και η προσέγγιση έμπειρων μουσικών της πόλης, έδωσαν τη δυνατότητα παγιοποίησης της λειτουργίας της Ορχήστρας, η οποία αποτελεί μέχρι σήμερα τη μόνη πλήρη Συμφωνική, εκτός των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης, που λειτουργεί με τακτικές εμφανίσεις. Από το 1995 έως και το 2005 τη διεύθυνση της Ορχήστρας ανέλαβε ο Ρώσος μαέστρος Συμεών Κόγκαν. Με τη διεύθυνση του Κόγκαν η Ορχήστρα βελτίωσε τις ερμηνευτικές και τεχνικές δυνατότητές της, πολλαπλασίασε τις εμφανίσεις της, συνεργαζόμενη με μουσικά σχήματα της πόλης και μεγάλα μουσικά ιδρύματα της χώρας, αποσπώντας θετικές κριτικές από τον πανελλήνιο τύπο. Το ρεπερτόριό της καλύπτει ένα ευρύ φάσμα έργων διαφορετικών τεχνοτροπιών, από την προκλασική μέχρι τη σύγχρονη μουσική και από το μελόδραμα ως την όπερα. Στο ιστορικό της περιλαμβάνονται σημαντικές ερμηνείες έργων σημαντικών συνθετών, μεταξύ των οποίων ο Σοστακόβιτς, ο Χατσατουριάν και ο Προκόφιεφ, ο Πουτσίνι, ο Βιβάλντι κλπ.

6.1. 7. Το έργο της Ορχήστρας

¹⁷⁴ Η πρώτη Συμφωνική του Βόλου ιδρύθηκε το 1932 από το μουσικοσυνθέτη Βασίλη Κόντη, επιφανή προσωπικότητα του Βόλου με μεγάλη πνευματική και καλλιτεχνική δράση. Μ. Σπανού, *Η Φιλαρμονική του Δήμου Βόλου και η μουσική κίνηση της πόλης*, Δήμος Βόλου 2003, σ. 77-86.

Η Ορχήστρα, με καλλιτεχνικό διευθυντή το Δ. Μαραγκόπουλο, έχει να επιδείξει σημαντικό έργο, παρουσιάζοντας το πρόγραμμά της στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, στο Ηρώδειο, στην Εθνική Λυρική Σκηνή, στο Φεστιβάλ της Αρχαίας Ολυμπίας, σε συνέδρια και σε διεθνή φεστιβάλ του εξωτερικού. Συνεργάστηκε με πολλούς Έλληνες και ξένους καλλιτέχνες διεθνούς φήμης ως σολίστ και πραγματοποίησε πολλές παραγωγές, εκ των οποίων αξίζουν να μνημονευτούν: Οι όπερες «Τόσκα» του Πουτσίνι, «Ο Κουρέας της Σεβίλλης»¹⁷⁵ του Ροσίνι, «Η όπερα του Ζητιάνου» του Τζων Γκαίη σε συνεργασία με την Εθνική Λυρική Σκηνή, το Δήμο Βόλου και το Κέντρο Μουσικού θεάτρου του Δήμου, την «Ολυμπιάδα» του Βιβάλντι στο πλαίσιο της πολιτιστικής Ολυμπιάδας σε συμπαραγωγή επίσης του ΚΕΜΘ. Επίσης, το μελόδραμα «Μήδεια» του Μπέντα. Από το 1997 καθιέρωσε τον Πανελλήνιο διαγωνισμό των νέων σολίστ. Το 2004 η Ορχήστρα συμμετείχε στην εναρκτήρια εκδήλωση της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής στην Αθήνα και στην τελετή Λαμπαδηδρομίας στο Βόλο.

Η δημιουργία της Ορχήστρας ήταν μια σημαντική τομή στις πολιτιστικές προτεραιότητες του Δήμου. Πρόσφερε σημαντικές προοπτικές στους μουσικούς της πόλης που τη στελέχωσαν και αξιόλογες ευκαιρίες στο ευρύτερο κοινό για εξοικείωση με την μουσική τέχνη, τέρψη και ψυχαγωγία. Το 1997 η Ένωση Ελλήνων Θεατρικών και Μουσικών Κριτών απένειμε στην Ορχήστρα βραβείο για τη μουσική και της ευρύτερη πολιτιστική της δραστηριότητα.

Το 2003, η Συμφωνική Ορχήστρα, επί δημαρχίας Κ. Μήτρου αυτονομήθηκε αποτελώντας ίδιο νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου¹⁷⁶, ενώ συνέπραξε με το Υπουργείο Πολιτισμού με προγραμματική σύμβαση και το Δήμο Βόλου.

Η διαδρομή της Ορχήστρας αν και είχε μεγάλες διακυμάνσεις, διέγραψε μια παραγωγική τροχιά με σταθερό τρόπο μελέτης και προγραμματισμένων εμφανίσεων, γεγονός που της προσέδιδε σοβαρότητα και κύρος. Τα τελευταία όμως χρόνια έπληξαν τη λειτουργία της σοβαρά διοικητικά προβλήματα που την τραυμάτισαν και σε αρκετές περιπτώσεις την καθήλωσαν, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να θέσει νέους στόχους και να χαράξει μακρόπνοο σχεδιασμό. Το οικονομικό πρόβλημα και η μη εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων από πλευράς του Υπουργείου Πολιτισμού, ήταν οι βασικοί λόγοι που την υποχρέωσαν να «περιχαρακωθεί» περιορίζοντας σημαντικά τις εμφανίσεις της.

¹⁷⁵ Πρόγραμμα Ο Κουρέας της Σεβίλλης, Δήμος Βόλου, ΚΕΜΘ-Ε.Λ.Σ, Φεβρουάριος 2001.

¹⁷⁶ ΦΕΚ 62704/4.12.2002

Από την άλλη πλευρά, έριδες μεταξύ των μουσικών και του μαέστρου καθώς και ανταγωνισμοί μεταξύ των συγγενικών δημοτικών θεσμών παραγωγής πολιτισμού, όπως και αδυναμία των πολιτικών αρχόντων να αρθρώσουν μια ενιαία πρόταση σε συναφείς δραστηριότητες δίχασαν την ενότητά της. Ανέτρεψαν το καλό κλίμα συνεργασίας και δημιουργικής συλλογικότητας, απαραίτητων προϋποθέσεων για την ομαλή πορεία του σχήματος, το οποίο αγωνίζεται να επιβιώσει.

6.1. 8. Η Συμφωνική Ορχήστρα των Νέων

Η Συμφωνική Ορχήστρα των Νέων ιδρύθηκε το 1998 στο πλαίσιο της μεγάλης Συμφωνικής, ως μια νέα δομή του ΚΟΔΒ, αποτελούμενη αποκλειστικά από παιδιά του Δημοτικού Ωδείου υπό τη διεύθυνση του Κόγκαν. Η μικρή Ορχήστρα, η οποία πέρασε, το 2003, στην ευθύνη της Συμφωνικής Ορχήστρας, έδειξε ότι μπορεί να προσφέρει στους σπουδαστές σημαντική εκπαιδευτική εμπειρία, με δημόσιες εμφανίσεις, σεμινάρια και πολύτιμη μουσική υποδομή.

Στην αρχή της λειτουργίας της, οι προγραμματισμένες εμφανίσεις της Ορχήστρας στο Βόλο και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού ήταν αρκετές. Αρκετοί είναι οι φορείς, εντός και εκτός πόλης, που την προσκαλούν να πλαισιώσει μια πολιτιστική ή κοινωνική εκδήλωσή τους, με αποτέλεσμα το πρόγραμμά της να πυκνώνει σημαντικά. Μια ορχήστρα με ζωντανή παρουσία, με νεανικό σφρίγος και δύναμη, για την οποία ο αθηναϊκός τύπος ανάμεσα σε άλλα σχόλια έγραφε σχετικά: «...Ευχαριστούμε όλους τους συντελεστές του Δημοτικού Ωδείου Βόλου για την υπέροχη συναυλία που μας χάρισαν. Ήταν πρωτόγνωρη για τα πολιτιστικά μουσικά δρώμενα της πόλης μας και με χαρά την αφιερώσαμε στην εκπαιδευτική μας κοινότητα.»¹⁷⁷. Ιδιαίτερα τιμητικό ήταν και το σχόλιο της προέδρου της «Αθήνας 2004» Γ. Αγγελοπούλου-Δασκαλάκη, όταν παρακολούθησε πρόβα της Ορχήστρας, κατά τη διάρκεια επίσκεψής της στο Βόλο, το 2003, ως Ολυμπιακής πόλης: «...για να πετύχουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004, θα πρέπει όλα να λειτουργήσουν στην εντέλεια, όπως ακριβώς λειτουργεί και η Συμφωνική Ορχήστρα Νέων Βόλου». Σε όλες τις εμφανίσεις η Ορχήστρα εισπράττει την ενθουσιώδη υποδοχή του κοινού. Αυτό περισσότερο σχετίζεται με αυτό που ακτινοβολεί- εκτός από την καθαρά καλλιτεχνική της επίδοση- την εικόνα των παιδιών και των νέων ανθρώπων, που παίζουν επειδή αγαπούν τη μουσική.

¹⁷⁷ Άρθρο με τίτλο «Εντωπιάσε η Συμφωνική Ορχήστρα Νέων στο Μέγαρο», *Η Θεσσαλία*, 13.2.2005.

Από άποψη προγράμματος, η Ορχήστρα καλλιεργεί το κλασικό ρεπερτόριο, χωρίς όμως να αποκλείει και διασκευές. Δευρύνει συνεχώς το ρεπερτόριό της με κοντσέρτα για διάφορα όργανα, στα οποία σπουδαστές των ανωτέρων τάξεων αναλαμβάνουν τον απαιτητικό ρόλο του σολίστ. Ωστόσο, το ότι η Ορχήστρα αφιερώνεται σ' αυτό που κάνει, αυτό δείχνει μία γνησιότητα η οποία περνάει, στον ήχο της, κάτι που προσλαμβάνουν αυτοί που την ακούν. Η Συμφωνική των Νέων αποτελεί σήμερα ένα μουσικό σύνολο με αρκετές δυνατότητες για εξέλιξη.

Ωστόσο, αν και αξιοπρόσεκτη ως προς την ποιότητά της, η λειτουργία της Ορχήστρας στην πολιτιστική ζωή της πόλης δεν έχει καταφέρει μέχρι σήμερα να βρει το σταθερό βηματισμό της. Παρά τους αρχικά φιλόδοξους στόχους της δεν έγινε σαφής η ταυτότητά της. Δεν κατάφερε επίσης να αποκτήσει τεχνική, γεγονός που, ίσως, οφείλεται στην έλλειψη ομοιογένειας. Απαρτίζεται από τους μαθητές-σπουδαστές του Ωδείου ή και άλλων ωδείων της πόλης και είναι γνήσια εκπαιδευτική, ή κατά περίπτωση στελεχώνεται και με επαγγελματίες μουσικούς που της προσδίδουν ένα «λουστράρισμα» για την επίτευξη του επιδιωκόμενου ερμηνευτικού και αισθητικού αποτελέσματος.

Άλλο ένα σημαντικό πρόβλημα είναι ότι λειτουργεί, υπό τη σκέπη της μεγάλης Ορχήστρας. Αυτή η συγγένεια που αντικειμενικά θα έπρεπε να είναι προτέρημα, συχνά μετατρέπεται σε μειονέκτημα, λόγω του ότι ο προγραμματισμός της πολιτικής από πλευράς των ιθυνόντων επικεντρώνεται στη μεγάλη ορχήστρα. Η μικρή απλώς καλύπτει κάποια κενά στον προγραμματισμό των εκδηλώσεων και στη στελέχωση του δυναμικού της, αναγκαστικά πολλές φορές, απλώς για να κάνει κάποιες παρουσιάσεις. Η μεγαλύτερη δυσκολία είναι, ίσως, η έλλειψη σταθερού προϋπολογισμού, γεγονός που της στερεί τη δυνατότητα μακρόχρονου σχεδιασμού, περισσότερων ταξιδιών, εξόδου της από την Ελλάδα σε fora για νεανικές Ορχήστρες, ηχογραφήσεων, μετακλήσεων σπουδαίων μουσικών, οργάνωσης campus για συμφωνική ορχήστρα, αγορών των οργάνων, που ακόμα της λείπουν και άλλες λειτουργικές αδυναμίες.

6.2. ΧΟΡΟΣ

Η Σχολή Χορού

Το τμήμα χορού από το 1988 λειτούργησε στο Δημοτικό Ωδείο, με επικεφαλής τον καθηγητή μπαλέτου Κώστα Παπαθανασίου, με επιμέρους τμήματα

κλασικού χορού και ρυθμικής γυμναστικής για παιδιά πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (6-15 ετών) καθώς και παραδοσιακών χορών. Για τους μεγάλους ο χορός λειτούργησε αρχικά με τη μορφή των ελεύθερων εργαστηρίων, τα οποία αργότερα μετεξελίχθηκαν στη Σχολή Χορού¹⁷⁸. Η Δημοτική Σχολή Χορού ιδρύθηκε το 1989 ως αυτόνομο τμήμα του ΚΟΔΒ, συμπεριλαμβάνοντας τα προϋπάρχοντα τμήματα χορού που αναφέρονται παραπάνω. Τη διεύθυνση της Σχολής ανέλαβε η διακεκριμένη χορογράφος Ελένη Μπουρμπουχάκη με ένα επιτελείο σημαντικών καθηγητών¹⁷⁹. Από το 1988 έως την εξεταζόμενη περίοδο (2005) η Σχολή έχει να παρουσιάσει σημαντικές δραστηριότητες.

Τα πρώτα βήματα αυτής της παρέμβασης ήταν δύσκολα, δεδομένου ότι ο χορός διδάσκονταν σε ακατάλληλο κτίριο και οι συνθήκες δεν ήταν ευνοϊκές. Το πρώτο δημιουργηθέν τμήμα (1988) αριθμούσε 40 παιδιά, αριθμός που σε τέσσερα χρόνια υπερδιπλασιάστηκε (100 παιδιά). Παρά τις αρχικές αντιξοότητες, αργότερα, τέθηκαν οι βάσεις για τη δημιουργία αυτόνομου τμήματος, από το οποίο αποφοίτησαν σπουδαστές που σήμερα ακολουθούν επιτυχή επαγγελματική καριέρα.

Από το 1990 η Σχολή μεταφέρεται στον 2ο όροφο του Κέντρου Τέχνης. Εκεί διατίθενται τρεις αίθουσες πρακτικής διδασκαλίας και δυο για τα θεωρητικά μαθήματα. Διδάσκονται κλασικός και σύγχρονος χορός, τζαζ, μουσικοκινητική αγωγή, χορογυμναστική, σύστημα R.A.D, ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί, ιστορία χορού κ.ά. Οι μαθητές (1993) ανέρχονται στους 320 και όλα τα μαθήματα συνεδρεύονται από «ζωντανή» μουσική. Το 1995 η Σχολή μεταφέρεται στο κτίριο της Π. Ηλεκτρικής, όπου παραμένει έως σήμερα. Η δραστηριότητά της άρχισε να επεκτείνεται, συνεργαζόμενη σε παραγωγές του ΔΗΠΕΘΕ, του ΚΕΜΘ, του ΚΟΔΒ, όχι μόνο σε επίπεδο χορογραφιών, αλλά συμμετοχής των ίδιων των παιδιών στις παραστάσεις¹⁸⁰. Αργότερα συνεργάζεται με το Ερασιτεχνικό Θεατρικό Εργαστήρι, αναλαμβάνοντας τη διδασκαλία των χορογραφιών και των μαθημάτων κίνησης.

Αργότερα (1996) η Σχολή διευρύνει τον ορίζοντα των μαθημάτων της με εισαγωγή σεμιναρίων τζαζ χορού, νέων τμημάτων (σύστημα R.A.D) και εργαστηρίων

¹⁷⁸ Από το αρχείο του Δήμου Βόλου με δημοσιεύματα του τοπικού τύπου, Φ. Πολιτιστικά 1988, και περ. Βόλος η πόλη μας, τεύχ. 8ο, 1988, Δήμος Βόλου, Βόλος 1988, σ. 21.

¹⁷⁹ Μπουρμπουχάκη, Ελ., «Επάγγελμα Χορεύτρια-Δημοτική Σχολή του Βόλου» στο: Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία, ΕΕΤΑΑ, Αθήνα 1994, σ. 169-170.

¹⁸⁰ «Ο Μάγος του Οζ» του Α. Φράνκ Μπάουμ (μιούζικαλ), «Ο σμιγδαλένιος» του Α. Αδαμόπουλου σε σκηνοθεσία Α. Κονιόρδου, «Το τραγούδι του Αιώνα», είναι μερικές από τις παραγωγές του ΔΗΠΕΘΕ και του ΚΕΜΘ, στις οποίες συμμετείχαν σπουδαστές της Σχολής Χορού.

χορού. Συνεργάζεται με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης) στο μάθημα των «παιδαγωγικών εφαρμογών στη φυσική αγωγή».

Η Σχολή έχει διακριθεί σε καλλιτεχνικούς διαγωνισμούς χορού και πολλοί σπουδαστές της συνεχίζουν επαγγελματικά τις σπουδές τους, ενώ πρόσφατα έχουν δημιουργηθεί χορευτικές ομάδες.

6.3. ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

6.3.1. Η Κινηματογραφική Λέσχη Βόλου

Ο κινηματογράφος αποτελεί ένα κυρίαρχο πολιτιστικό και κοινωνικό φαινόμενο του αιώνα μας. Από δε την ίδια του τη φύση, προσφέρει και από την άποψη της ιστορίας της τέχνης, πολύ σημαντικά περιθώρια επικοινωνίας με το κοινό. Η σχέση αυτή, τις τελευταίες δεκαετίες, με την τρομακτική εισχώρηση των ΜΜΕ που επέφερε η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, έχει επιφέρει ριζικές μεταβολές στη συμπεριφορά του κοινού. Τα μεγέθη γιγαντώνονται και η συνύπαρξη των δυο αυτών παραγόντων γίνεται πότε συγκρουσιακή και πότε δημιουργική σε πλαίσιο αλληλεπίδρασης.

Ο θεσμός των δημοτικών κινηματογράφων στο εξωτερικό είναι αρκετά διαδομένος σε χώρες που οι ΟΤΑ έχουν σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα. Στην Ελλάδα, η σχέση του κινηματογράφου με την αυτοδιοίκηση, αποκτά μεγαλύτερη σημασία, λόγω της μακροχρόνιας αδιαφορίας της κεντρικής εξουσίας για την πολιτιστική διάσταση αυτού του φαινομένου.

Στο Βόλο, ο κινηματογράφος δίνει το δικό του στίγμα στην πνευματική και πολιτιστική ζωή της πόλης κυρίως μέσω της Κινηματογραφικής Λέσχης Βόλου, η οποία δραστηριοποιείται από το 1961¹⁸¹. Βεβαίως δεν απουσιάζουν οι κινηματογράφοι που προβάλλουν συνήθως εμπορικές ταινίες, χωρίς να παύουν και αυτές να αποτελούν ένα μέσο ψυχαγωγίας.

¹⁸¹ Οι πρώτες της προβολές φιλοξενήθηκαν στο κινηματοθέατρο «Κύματα», αργότερα στο «Ρίβολι», το «Γαλλικό Ινστιτούτο» και το «Λίντο». Μετά τη διάλυσή της (1969), επανιδρύθηκε το 1975, με σκοπό την τόνωσή της κινηματογραφικής και θεατρικής κίνησης της πόλης και την εισαγωγή του κοινού σε ένα διάλογο και προβληματισμό, που επιτυγχανόταν με την επιλογή των ταινιών και τη διοργάνωση διαφόρων ομιλιών και συζητήσεων που ακολουθούσαν μετά τις παραστάσεις. Η ψυχή της Κινηματογραφικής Λέσχης υπήρξε ο επί σειρά ετών πρόεδρος της Νίκος Κολοβός. Στη δεύτερη περίοδο η Λέσχη στεγάζεται στο «Rivoli», στο Γαλλικό Ινστιτούτο, στον «Εσπερο» και στην «Εξωραϊστική». Γ. Μουγογιάννης, *ό.π.*, σ. 70-74. Για το έργο και τη δράση του Ν. Κολοβού: *Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών*, Εταιρεία Θεσσαλικών Μελετών, τόμ. 16^{ος}, Βόλος 2007.

Αντίθετα, σκοπός της Λέσχης παραμένει η διάδοση και ανάπτυξη της κινηματογραφικής, θεατρικής παιδείας και η επιμόρφωση με την προβολή ενός μεγάλου εύρους επιλεγμένων ταινιών, με συζητήσεις σχετικές που ακολουθούν την προβολή, διοργάνωση θεατρικών παραστάσεων και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων. Η πολυκύμαντη δράση της Λέσχης, η οποία συνεχίστηκε με διαλείμματα λειτουργίας έως το 1988, υπήρξε πολύ δημιουργική. Ιδιαίτερα μετά το 1974, που παρατηρείται μια έκρηξη στο χώρο της πολιτιστικής αναζήτησης για λόγους γενικότερης πολιτικής συγκυρίας, οι λέσχες συνεχίζουν τη δράση τους σε ένα πολύ γόνιμο κλίμα, που με τις συζητήσεις και τους προβληματισμούς, τροφοδοτούν περισσότερο το κινηματογραφόφιλο κοινό¹⁸².

Η Λέσχη του Βόλου αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την προώθηση του ελληνικού κινηματογράφου, οργανώνει αφιερώματα στον ξένο κινηματογράφο, δίνοντας την ευκαιρία στο κοινό να μυηθεί στα διάφορα κινηματογραφικά είδη, να γνωρίσει τις νέες δημιουργίες της έβδομης τέχνης και να επικοινωνήσει με πρόσωπα, ιδέες, λαούς και πολιτιστικά αγαθά. Παρά την ανυπαρξία της κρατικής παρουσίας και των επιχορηγήσεων η Λέσχη του Βόλου, όπως και οι υπόλοιπες λέσχες εκείνης της περιόδου αγωνίζονται να ορθοποδήσουν. Με μοναδικό κίνητρο την καλλιτεχνική αξία των ταινιών και τη δημιουργία κινηματογραφικής παιδείας συνεχίζει απτότη.

6.3.2. Η συνεργασία του ΚΟΔΒ με την Κινηματογραφική Λέσχη

Με την ίδρυσή του ο ΚΟΔΒ, επιχειρεί να προσεγγίσει την Κινηματογραφική Λέσχη, στοχεύοντας στη διεύρυνση του κοινού και την εξοικείωσή του με αισθητικά και γνωστικά κριτήρια. Από το 1985 καταγράφεται μια αξιόλογη κινηματογραφική δράση με τη συνεργασία των δυο φορέων, ιδιαίτερη επωφελής για την πόλη. Ιδιαίτερα από το 1990 και μετά, η συνεργασία αυτή ενισχύεται σημαντικά με την οικονομική ενίσχυση της Λέσχης εκ μέρους του Δήμου και με την παραχώρηση χώρων για προβολές στο θερινό και στο χειμερινό Δημοτικό Θέατρο καθώς και στην αίθουσα του κτιρίου Σπίρερ. Δυστυχώς, η συνεργασία αυτή τερματίστηκε λίγο πριν το 1998, οπότε σταμάτησε η λειτουργία της Λέσχης¹⁸³.

¹⁸² Για τις κινηματογραφικές λέσχες βλ. Σωτηροπούλου, Χρ., «Κινηματογραφικές δραστηριότητες των ΟΤΑ και κινηματογραφικές λέσχες. Δυνατότητες και κίνδυνοι, το ευρωπαϊκό πείραμα», στο *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία*, ό.π., σ. 97-107.

¹⁸³ Για την πορεία και τη λήξη της Κινηματογραφικής Λέσχης βλ. Θεανώ Τανάγια-Γιώτα, «Κινηματογραφική Λέσχη Βόλου», *εν Βόλω*, τεύχ. 19ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2005, σ. 38-41.

Στη διάρκεια αυτής της συνεργασίας, παρουσιάστηκαν αρκετά θεματικά αφιερώματα και κινηματογραφικοί κύκλοι, μεγάλης διάρκειας. Η προσπάθεια αυτή αποσκοπούσε στην παρουσίαση ταινιών που επιβιώνουν στο χρόνο και που συνήθως δεν προβάλλονται στους επαρχιακούς κινηματογράφους. Επίσης, για πρώτη φορά, έγινε άνοιγμα στο βαλκανικό κινηματογράφο. Στη βάση της επικοινωνίας των βαλκανικών λαών δια μέσου του πολιτισμού, που είχε θέσει ο Δήμος Βόλου ως κύριο στόχο στις πολιτιστικές συναντήσεις που οργάνωνε από το 1983 και μετά, ο κινηματογράφος συνεισέφερε σημαντικά. Παρουσιάστηκαν σημαντικές παραγωγές των Βαλκανίων με τη συμμετοχή μάλιστα διαφόρων συντελεστών, όπως παραγωγοί, σκηνοθέτες, ηθοποιοί, σεναριογράφοι καθώς και άλλα αφιερώματα¹⁸⁴.

6.3.3. Οι κινηματογραφικές αίθουσες

Από το 1998 και μετά, από πλευράς του Δήμου και ιδιαίτερα του ΚΟΔΒ επιχειρήθηκαν διάφορες συνεργασίες με ιδιώτες, ανθρώπους του σινεμά, που διέθεταν την απαιτούμενη τεχνογνωσία και εμπειρία, χωρίς, όμως, να επιτευχθεί κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό ήταν η έλλειψη υποδομής, πληροφόρησης, συντονισμού και οργάνωσης. Οι περισσότερες αίθουσες είχαν κλείσει, αλλά και αυτές που είχαν απομείνει δεν πληρούσαν τους όρους θέασης που απαιτούσε ο σύγχρονος θεατής.

Η σωτηρία του κινηματογράφου «Αχιλλειον» (1997) και η απόκτησή του από το Δήμο Βόλου, μετά από κινητοποιήσεις της τοπικής κοινωνίας είχε ως αποτέλεσμα την ανακατασκευή του κτιρίου και την εν συνεχεία μίσθωσή του σε κινηματογραφική εταιρεία. Από τότε και μέχρι την εξεταζόμενη περίοδο (2005) η κινηματογραφική κίνηση της πόλης υποστηρίζεται αποκλειστικά από ιδιώτες επαγγελματίες του χώρου. Οι κινηματογράφοι του Βόλου σήμερα είναι:

Το «Αχιλλειο», που, από το 1997 λειτουργεί από την εταιρεία Ideal Μαρούσι Α.Ε., διαθέτοντας δυο αίθουσες χωρητικότητας 266 και 192 θέσεων.

Το «Λίντο», με μια μακρόχρονη ιστορία από το 1960, για πολλά χρόνια υπήρξε ο μόνος χειμερινός κινηματογράφος. Διαθέτει δυο αίθουσες χωρητικότητας 640 θέσεων.

¹⁸⁴ Το καλοκαίρι του 1985 οργανώθηκαν: ο «μήνας ελληνικού κινηματογράφου» με τις ταινίες που κρίθηκαν από την Πανελλήνια Ένωση Κριτικών Κινηματογράφου, ως οι καλύτερες παραγωγές και η «εβδομάδα βαλκανικού κινηματογράφου», στο πλαίσιο της 4ης Βαλκανικής Έκθεσης Χειροτεχνίας. Επίσης προβλήθηκαν: α) Ένα μεγάλο σύνολο κινηματογραφικών ταινιών που κάλυπταν ένα ευρύ φάσμα της κινηματογραφικής παραγωγής (κωμωδία). β) Με τη συνεργασία της Ιαπωνικής Πρεσβείας οργανώθηκαν βραδές ιαπωνικού κινηματογράφου με ταινίες, όπως «το κάστρο του ιστού της αράχνης» του Ακίρα Κουροσάβα κ.ά. γ) Πραγματοποιήθηκε κινηματογραφικό αφιέρωμα στο φανταστικό κινηματογράφο, στο Στέκι Νέων της Ιάσονος: Αρχείο Τμ. Δημοσίων Σχέσεων Δήμου Βόλου, *Φάκελος Εκδηλώσεων*, 1983,1984,1985.

Η «Εξωραϊστική» με χρήση του χώρου ως κινηματογράφος, βρισκόμενη στην αυλή του κτιρίου της Εξωραϊστικής, αποτελεί τη μοναδική σήμερα διέξοδο θερινού σινεμά. Διασώθηκε χάρη στην κινητοποίηση των πολιτών και κηρύχθηκε το κτίσμα διατηρητέο.

Τα «Village» που λειτούργησαν στο τέλος του 2005, στη συνοικία των Παλαιών, όπου ο όμιλος ΓΕΚ δημιούργησε ένα πολυχώρο ψυχαγωγίας στους παλιούς κυλινδρόμυλους Λούλη, μεταξύ των οποίων τέσσερες κινηματογραφικές αίθουσες.

6.3.4. Η σχέση του Δήμου με την τέχνη του κινηματογράφου

Η πρωτοβουλία του Δήμου που εντάσσεται στην τέχνη του κινηματογράφου και του video περιορίστηκε στην «Ομάδα Camera» που γεννήθηκε στο Κέντρο Νέων «Διάυλος», η οποία αποτελεί μια σημαντική περίπτωση καλλιτεχνικής παρέμβασης στο Βόλο. Η «Ομάδα Camera» με εμπνευστή το σκηνοθέτη-παραγωγό Γ. Λαγδάρη δημιουργήθηκε το 1996, με σκοπό τη θεωρητική και πρακτική γνωριμία των νέων με τον κινηματογράφο και το video καθώς και την παραγωγή. Η ομάδα στην πρώτη της περίοδο έως το 1999, ως εργαστήρι περισσότερο και λιγότερο ως κινητογραφικό συνεργείο κατάφερε να πραγματοποιήσει δυο παραγωγές με θέματα από τις θεματικές δράσεις του Διαύλου. Στη συνέχεια πέτυχε να δημιουργήσει ένα πλήρες ντοκιμαντέρ, μεσαίου μήκους, με επαγγελματικές προδιαγραφές, με θέμα τη ζωή και το έργο του φωτογράφου Δημήτρη Λέτσιου. Η ταινία παρουσιάστηκε στο Φεστιβάλ ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης (2001) και προβλήθηκε στην ET1 και στη NET με θετικά σχόλια από τους ειδικούς. Οι παραγωγές συνεχίστηκαν με έμφαση στη διαφήμιση και στο ντοκιμαντέρ¹⁸⁵.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε πως η σχέση του Δήμου με τον κινηματογράφο, σε ολόκληρη την εικοσαετία που εξετάζουμε, ήταν αποσπασματική, ευκαιριακή και χωρίς ιδιαίτερο όραμα. Ο συνδυασμός επιχειρηματικής δραστηριότητας και πολιτικής πολιτισμού στον τομέα του κινηματογράφου πρέπει να αποτελέσει ένα σημαντικό στόχο της τοπικής εξουσίας, ορθώνοντας τη δική της πρόταση ενάντια στην ομοιογένεια της τηλεθέασης και του Video. Η αντιμετώπιση του κινηματογραφικού προϊόντος, ως φορέα της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και αισθητικής απόλαυσης απαιτεί την προσαρμογή των δραστηριοτήτων των δήμων σε

¹⁸⁵ Περισσότερα για τη δραστηριότητα της «Ομάδας Κάμερα» βλ. Κώστας Ανέστης-Γιώργος Λαγδάρης, «Η ομάδα «Κάμερα» 1996-2004», εν Βόλω, τεύχ. 19ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2005, σ. 44-47.

αναζήτηση πηγών χρηματοδότησης για την ανασύνταξη των κινηματογραφικών χώρων σε σύγχρονους που να ανταποκρίνονται στις αυξημένες απαιτήσεις των θεατών που έμειναν πιστοί στην αξία του κινηματογράφου.

ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

7.1. Η ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

7.1.1. Το ενδιαφέρον του Δήμου και το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο

Η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτέλεσε σαφή στόχο του Γ.Π.Σ.¹⁸⁶, το οποίο εκπορεύτηκε από την πολιτική του Δήμου να διασωθεί ό, τι είχε απομείνει στην πόλη. Από την αρχή της δεκαετίας του 1980 ο σχεδιασμός της ανασύνταξης της δυναμικής της πόλης γίνεται φανερός. Στην αναζήτηση της σύγχρονης φυσιογνωμίας της συμμετέχει για πρώτη φορά η ανάγκη της διαφύλαξης και ανάδειξης της αρχιτεκτονικής της κληρονομιάς. Το ενδιαφέρον αυτό του Δήμου, το οποίο μετουσιώθηκε σε σχεδιασμό και πράξη, ως ένα μεγάλο βαθμό, έθεσε ως αντικείμενο να περιφρουρήσει το διασωθέν ιστορικό κτιριακό απόθεμα, άλλοτε πλούσιο, το οποίο τις τελευταίες δεκαετίες είχε δραματικά συρρικνωθεί¹⁸⁷. Το δυσάρεστο αυτό φαινόμενο οφείλονταν, όχι κατ' ανάγκη αποκλειστικά στους σεισμούς, αλλά και στην αδιαφορία των αρμοδίων φορέων, ελλείπει ενός γενικότερου κεντρικού σχεδιασμού.

Από την καταστροφή και την κατεδάφιση γλίτωσαν αρκετά κτίρια, όπως η Τράπεζα της Ελλάδος, το Δικαστικό Μέγαρο, η Εθνική Τράπεζα, η Τράπεζα Αθηνών (σήμερα πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη), η Εξωραϊστική, το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Αχιλλείο κ.ά., τα περισσότερα με κάποιες αλλοιώσεις, λόγω της αντισεισμικής θωράκισής τους. Για τη διάσωσή τους από την κατεδάφιση χρειάστηκαν μεγάλοι αγώνες μακράς διάρκειας ενάντια στις πιέσεις για αυξημένη εκμετάλλευση του αστικού περιβάλλοντος και στις αντιλήψεις των ιδιοκτητών. Στον αγώνα της διάσωσης, μεγάλη ήταν η συνεισφορά της 5ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού από τη στιγμή της ίδρυσής της στο Βόλο (1979), η οποία κύριζε διατηρητέα μια σειρά από σημαντικά κτίσματα (οικίες, βιομηχανικά και δημόσια κτίρια, ξενοδοχεία, σιδηροδρομικός σταθμός, το τρενάκι του Πηλίου, κ.ά.).

¹⁸⁶ Το Γ.Π.Σ. το οποίο ανατέθηκε (1983) στη μελετητική ομάδα του ρυθμιστικού σχεδίου με επικεφαλής τον Θ. Παπαγιάννη επί θητείας Μ. Κουντούρη, εκπονήθηκε και εγκρίθηκε το 1985 (ΦΕΚ 566/31.10.1985)

¹⁸⁷ Βλ. πίνακας ΕΣΥΕ κτιρίων κατά χρονική περίοδο: Χασιτάογλου, *ό.π.* σ. 191.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο Δήμος Βόλου προέβη στην πλήρη καταγραφή των εναπομεινάντων κτιρίων συμπεριλαμβανομένων και των όψεων αρκετών βιοτεχνιών και εργαστηρίων, με σκοπό το χαρακτηρισμό τους και την προώθησή τους στο ΥΠΕΧΩΔΕ. Παρά τον χαρακτηρισμό 293 συνολικά κτιρίων, ως διατηρητέων με προεδρικά διατάγματα, η Πολιτεία δεν έδωσε τελικά τη δυνατότητα στο Δήμο με την ανάλογη χρηματοδότησή του, για την απόκτησή τους, τη συντήρηση και την αξιοποίησή τους. Ο Δήμος μετά από πολύχρονους αγώνες συνέταξε ένα δεύτερο κατάλογο κτιρίων από 83 κτίρια που κρίθηκαν απολύτως αναγκαία να διατηρηθούν εκ των οποίων κατάφερε να διασώσει ένα μεγάλο αριθμό.

Η σημαντική αυτή παρέμβαση πραγματοποιήθηκε με τη δρομολόγηση ενός σχεδίου διάσωσης αρκετών σημαντικών μεμονωμένων κτισμάτων ή συγκροτημάτων, ύστερα από προώθηση των αναγκαίων διαδικασιών και βεβαίως με τη διάθεση σημαντικών κονδυλίων από δικούς του πόρους, δυσανάλογα μεγάλων σχετικά με τις οικονομικές δυνατότητές του. Να σημειωθεί, ότι στη υπόθεση της χλιαρής ή και της αρνητικής αντιμετώπισης της Πολιτείας συνεπικουρούσε και το γεγονός των κείμενων νομικών διατάξεων στο ζήτημα των χαρακτηρισμένων διατηρητέων κτιρίων. Δεν υπήρξε ποτέ σαφής νομοθεσία που να μην επιτρέπει την οποιαδήποτε παρέμβαση αποχαρακτηρισμού από πλευράς, συνήθως, των ιδιοκτητών, με αποτέλεσμα να πλήττεται ανεπανόρθωτα η προσπάθεια του Δήμου. Δυστυχώς, υπήρξαν πολλές περιπτώσεις κτιρίων που έπεσαν βορά του συμφέροντος, τροποποιώντας οι ενδιαφερόμενοι την αρχική απόφαση του ΥΠΠΟ για διατήρησή τους με τη συνεργασία, σε αρκετές περιπτώσεις, των δημοσίων υπηρεσιών.

Παρά τα μεγάλα προβλήματα και τις δυσκολίες η πόλη με την παρέμβαση του Δήμου κατάφερε να διασώσει ένα μέρος της αρχιτεκτονικής της κληρονομιάς διατηρήσει ένα σημαντικό πλέγμα αξιόλογων κτιρίων αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος και να το αποδώσει στην ιστορική μνήμη των κατοίκων της.

7.1. 2. Το κτίριο του Ωδείου

Το Ωδείο, αρχικά, στεγάστηκε στο ισόγειο του παλιού νεοκλασικού κτιρίου, επί της οδού Μεταμορφώσεως και Δημητριάδος. Το σημερινό κτίριο του Ωδείου αυτό είχε κατασκευαστεί το 1885 για να στεγαστεί η «Προνομιούχα Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας» και από το 1899 μέχρι το 1955, που καταστράφηκε από τους σεισμούς, στον πρώτο του όροφο, στεγάστηκε η Εθνική Τράπεζα της πρώην Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας (μετέπειτα Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος).

Το 1969 το κτίριο περιήλθε στο Δήμο Βόλου μετά από αγορά για να στεγάσει πρόχειρα τη Φιλαρμονική του Δήμου και το ανήκον σε αυτή Ωδείο. Το 1984, έπειτα από εισήγηση του τότε Δημάρχου αποφασίστηκε η αναστήλωση του κτηρίου και η αποκατάστασή του στην αρχική του μορφή, με την προσθήκη και του άνω ορόφου. Το κτίριο, μετά την αναστήλωσή του παραχωρήθηκε στον Καλλιτεχνικό Οργανισμό του Δήμου Βόλου για την χρήση του ως Δημοτικό Ωδείο της πόλης.

Από το 1987 εξυπηρετεί τις σύγχρονες λειτουργικές και παιδαγωγικές ανάγκες του Ωδείου, αποτελώντας ένα από τα ωραιότερα νεοκλαστικά κτίρια της πόλης. Εκτός από τις αίθουσες διδασκαλίας, διαθέτει Βιβλιοθήκη-Αρχειοθήκη και μια αίθουσα εκδηλώσεων, χωρητικότητας εκατό περίπου θέσεων. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στη διακόσμηση των εσωτερικών του χώρων, σε τρόπο που να προσδιάζει στο ύφος και τη μεγαλοπρέπεια του μεγάρου. Τα κιγκλιδώματα, οι οροφές, τα φατνώματα της οροφής και των τοίχων, αποκαστάθηκαν στην αρχική τους μορφή με ειδική μελέτη, η δε ζωγραφική των ορόφων έγινε από ομάδα συντηρητών. Σήμερα, το κτίριο του Ωδείου αποτελεί έναν από τους πιο ζωντανούς χώρους της καλλιτεχνικής παιδείας και πολιτισμού της πόλης.

7.1.3. Η διάσωση του πρώην κινηματοθεάτρου «Αχιλλειον»

Ο Δήμος Βόλου αποβλέποντας στην απόκτηση του πρώην κινηματοθεάτρου «Αχιλλειον»¹⁸⁸, εικαζόμενης ιδιοκτησίας της εταιρείας «Γενικαί Εμπορική Επιχειρήσεις Ε.Π.Ε.», προχώρησε το 1990 σε απόφαση απαλλοτρίωσής του, με την προοπτική να δημιουργηθεί ένα «Πολύκεντρο», στο πολυσύχναστο αυτό σημείο της πόλης (μεταξύ των οδών Αργοναυτών, Κουμουνδούρου και Ιάσονος), όπου υπήρχε αντικειμενικό έλλειμμα ανάλογων πολιτιστικών υποδομών¹⁸⁹.

Η απόφαση αυτή, ευτυχώς, δεν προχώρησε, λόγω αντίδρασης των οικολογικών οργανώσεων της πόλης, με την οποία συντάχθηκε και η επόμενη δημοτική αρχή, η οποία στο μεταξύ είχε αναλάβει την θητεία της (1991). Λίγους μήνες μετά, ο Δήμος εισηγήθηκε την αναγκαστική απαλλοτρίωση του «Αχιλλειον», για λόγους δημόσιας ωφέλειας, με στόχο να διατηρήσει τις τρεις προσόψεις του

¹⁸⁸ Το παραλιακό «Αχιλλειον»- ένα κομψό νεοκλασικό κτίριο- το οποίο εγκαινιάστηκε το 1925 συγκεντρώνοντας την προσοχή όλου του φιλόμουσου και φιλοθεάμονος κοινού, συνδέθηκε με τις αισθητικές αξίες που αναπτύχθηκαν, κατά το διάστημα πολλών δεκαετιών στην πόλη και έγινε σημείο αναφοράς άμεσα συνδεδεμένο με την κοινωνική ζωή των κατοίκων του Βόλου.

¹⁸⁹ Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου 1990, τομ. Γ', απόφ. 362/1990.

κτηρίου¹⁹⁰, αποτρέποντας την καταστροφή του πολιτιστικού περιβάλλοντος και του δομημένου χώρου της παραλιακής οδού και ενδυναμώνοντας την πολιτιστική ζωή του κέντρου, που σε μεγάλο βαθμό είναι υποβαθμισμένη.

Το κτίριο διασώθηκε αλλά οι στόχοι για δημιουργία ενός κέντρου πολλαπλών χρήσεων, μάλλον, δεν επιτεύχθηκαν, εκτός από την επαναλειτουργία του κινηματογράφου, της παραλιακής καφετέριας (μισθωμένης σε ιδιώτη) και ενός μικρού εκθετικού χώρου, που εκτός μεμονωμένων περιπτώσεων, παραμένει κλειστός.

7.2. Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

7.2.1. Τα βιομηχανικά κτίρια γενικά

Τα βιομηχανικά κτίρια αποτελούν μια ξεχωριστή κατηγορία «πρόσφατων μνημείων» με ιδιαίτερη συμβολή στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης του αστικού χώρου. Επιπλέον, η αποκατάσταση και επανάχρηση των βιομηχανικών κτιρίων προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες για την ανάπλαση και αναζωογόνηση των πόλεων.

Παλιά εργοστάσια και αποθήκες που εγκαταλείφθηκαν μετά το κλείσιμο ή την μετεγκατάστασή τους, συχνά παραμένουν ερειπωμένα στον αστικό χώρο, αποτελώντας το σύνδεσμο με την κάποτε ακμάζουσα οικονομία του δευτερογενή τομέα, διατηρώντας μνήμες της πόλης και πολύτιμα δείγματα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής και βιομηχανικού εξοπλισμού, που συνιστούν την «βιομηχανική κληρονομιά». Κάποτε βρίσκονταν στις παρυφές της πόλης, σε θέσεις κοντά στο λιμάνι, σε κάποιο ποτάμι ή σε άλλους συγκοινωνιακούς κόμβους, ενώ πλέον με την επέκταση του αστικού χώρου εντοπίζονται σε κομβικά σημεία της πόλης, καταλαμβάνοντας συχνά μεγάλες εκτάσεις. Προσφέρονται έτσι για παρεμβάσεις αστικής ανάπλασης, με τρόπο ώστε να διατηρούνται η αρχιτεκτονική και οι μνήμες της πόλης και ταυτόχρονα να αξιοποιούνται οι εγκαταστάσεις τους για νέες χρήσεις.

7.2.2. Η προσπάθεια αξιοποίησης των βιομηχανικών κτιρίων της πόλης

¹⁹⁰ Η πρόσοψη και μέρος του κτηρίου είχε κριθεί διατηρητέο από το ΥΠΠΟ (ΦΕΚ 507/Β/28.6.89) ως ιστορικό μνημείο και έργο τέχνης και ο Δήμος Βόλου ως φορέας της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης είχε υποχρέωση να παρέμβει για τη διατήρησή του. Το υπόλοιπο τμήμα του κτηρίου (από την πλευρά της Ιάσονος) ανακατασκευάστηκε με υπερκατασκευή, (από την τεχνική περιγραφή της μελέτης της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου, Φ. έργου «Αχιλλείο», 1990).

Η πρώτη φάση της βιομηχανικής ανάπτυξης του Βόλου, η οποία διήρκεσε έως και τη δεκαετία του 1930, κληροδότησε στο σύγχρονο πολεοδομικό ιστό πολλές βιομηχανικές εγκαταστάσεις σε κατάσταση εγκατάλειψης και συχνά απαξιωμένες από την αρχική τους λειτουργία. Η πρώτη σκέψη των τοπικών φορέων, και κυρίως του Δήμου, ως προοπτική να συνδεθεί η σύγχρονη πόλη και το αστικό της κέντρο με αναφορές του παρελθόντος, συνδέοντας τους δημόσιους χώρους της, τα κτίρια, τις πλατείες, τους ελεύθερους χώρους με το εναπομείναν βιομηχανικό απόθεμα, άρχισε να καλλιεργείται από τις αρχές της δεκαετίας του '80. Από τότε γίνεται φανερή η προσπάθεια της τοπικής αυτοδιοίκησης να ανασυντάξει τη δυναμική της πόλης μέσα στις νέες συνθήκες. Στην αναζήτηση της σύγχρονης φυσιογνωμίας της για πρώτη φορά συμμετέχει στον προβληματισμό για τη διαφύλαξη και ανάδειξη της βιομηχανικής της κληρονομιάς.

Οι πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται στη συνέχεια έχουν ως στόχο την επανάχρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς με αναπλάσεις παλιών και εγκαταλειμμένων χώρων. Ο Δήμος Βόλου γίνεται κοινωνός της παγκόσμιας εκστρατείας για την ευπάθεια της βιομηχανικής κληρονομιάς, η οποία κινδυνεύει να χαθεί εξαιτίας της καταστροφής και της εγκατάλειψης¹⁹¹. Η ελπίδα ότι ο Βόλος μπορεί να βρει την ταυτότητά του με τη δημιουργία ενός συνεχούς πλέγματος, που θα εισχωρεί σε ολόκληρη την έκτασή του με τα κτίρια που έχουν μια ιστορική παρουσία και μπορούν να αναδειχθούν, μετουσιώθηκε σε μια συστηματική και δυναμική προσπάθεια όλων των φορέων με τη συμπαράσταση των πολιτών. Το εγχείρημα της αξιοποίησης του οικιστικού πλούτου που αποτελούσαν οι εγκαταλειμμένες μέσα στο Βόλο παλιές βιομηχανίες χαρακτηρίστηκε ως «ιστορική παρέμβαση στην πόλη».

Για το θέμα, ευτυχής σύμπτωση στάθηκε η δημιουργία του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Στο χωροταξικό του σχέδιο προβλέπονταν διασπορά των σχολών και στέγασή τους σε παλιά, μεγάλου εμβαδού, βιομηχανικά κτίρια. Το κύμα επανάχρησης δυνάμωσε και μαζί με το Δήμο Βόλου και το Πανεπιστήμιο βρέθηκαν η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και ο όμορος Δήμος της Νέας Ιωνίας¹⁹².

¹⁹¹ Η διεθνής ημέρα για τα μνημεία και τη δημόσια ενημέρωση για την ποικιλομορφία της παγκόσμιας κληρονομιάς καθώς και των προσπαθειών που απαιτούνται για την προστασία και τη συντήρησή της, καθιερώθηκε για πρώτη φορά το 1982 από το ICOMOS που με τη συνεργασία του TICCIH (Διεθνή Επιτροπή για τη Βιομηχανική Κληρονομιά) η ανάδειξη των μνημείων της βιομηχανικής κληρονομιάς έγινε πράξη και στην Ελλάδα.

¹⁹² Αδαμάκης, Κ. «Η αξιοποίηση της βιομηχανικής κληρονομιάς ως μοχλός ανάπτυξης της περιοχής», *εν Βόλω*, τεύχ. 23ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2006, σ. 42-51.

Το θέμα της προβολής, διατήρησης και αξιοποίησης της βιομηχανικής κληρονομιάς άρχισε να αποτελεί τον κύριο άξονα της πολιτικής του Δήμου, για την πρακτική εφαρμογή του οποίου απαιτήθηκε ένας μεγάλος και δύσκολος αγώνας¹⁹³. Η υπεροχή του Βόλου σε σχέση με τις άλλες ελληνικές πόλεις είναι η ευρηματική και μαζική αξιοποίηση των κτιριακών καταλοίπων της βιομηχανικής του ιστορίας με πρωταγωνιστή το Δήμο. Όπως μάλιστα έχει ειπωθεί από ειδικούς «οι μόδες των αστικών αναπλάσεων και της αξιοποίησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς βρίσκουν στο Βόλο ευρύτατο πεδίο εφαρμογής»¹⁹⁴.

Τα βιομηχανικά κτίρια αποκτήθηκαν με τρεις ουσιαστικά τρόπους: Ανταλλαγή οικοπέδων, δωρεά ή παραχώρηση και αγορά σε συμφέρουσα τιμή, εάν συνυπολογιστεί η έκτασή τους και η θέση τους στον πολεοδομικό ιστό. Το πρόγραμμα επανάχρησης 13 εργοστασίων, που ξεκίνησε με την απόκτηση του Σπίρερ το 1988 εντάθηκε, με συστηματικό τρόπο στα επόμενα χρόνια.

Στρατηγικός στόχος της επόμενης δημοτικής αρχής, επί θητείας Πιτσιώρη, υπήρξε η απόκτηση, αξιοποίηση και επανάχρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς της πόλης. Έτσι, αποδόθηκαν στην πόλη μια έκταση 100 στρεμμάτων οικοπεδικής επιφάνειας για δημόσια χρήση και πάνω από 27.000 τ.μ. ανακαινισμένων κτιριακών χώρων για κοινωφελείς και κοινόχρηστες λειτουργίες. Η αυτοτελής δράση του Δήμου για την επανάχρηση 8 βιομηχανικών κτηρίων απέδωσε στην πόλη πάνω από 61 και 12.354 τ.μ. κτισμάτων¹⁹⁵.

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Πρόγραμμα URBAN, που αφορούσε δράσεις για αναζωογόνηση υποβαθμισμένων περιοχών αποτέλεσε την κινητήρια πηγή χρηματοδότησης για την αξιοποίηση της πλούσιας βιομηχανικής κληρονομιάς. Στο όλο εγχείρημα συνεργάστηκαν ειδικευμένοι πανεπιστημιακοί από όλους τους εμπλεκόμενους κλάδους, κλήθηκαν ειδικοί σύμβουλοι από το εξωτερικό, ιεραρχήθηκαν οι ανάγκες, επιδιώχθηκε η συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, ενώ ο Δήμος ξεκίνησε το δύσκολο έργο της εξασφάλισης των χώρων και των αναγκαίων πιστώσεων για την αγορά τους.

¹⁹³ Στο μεγάλο αυτό εγχείρημα του Δήμου ένθερμοι συμπαραστάτες υπήρξαν οι τοπικοί παραγωγικοί και επιστημονικοί φορείς της πόλης (ΤΕΕ, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων, τοπικός τύπος, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων κλπ).

¹⁹⁴ Φεσσά-Εμμανουήλ, Ε., «Η εποχή του υστερομεταμοντερνισμού, του μεταμοντερνισμού, της σποδόμησης και της αξιοποίησης της βιομηχανικής κληρονομιάς», *εν Βόλω*, τεύχ. 15ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2004, σ. 42-45.

¹⁹⁵ Χαστάογλου, Β., *Βόλος-Πορτραίτο της πόλης τον 19ο και τον 20ό αιώνα*, Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, Βόλος 2002, σ. 208-216.

Τα εγκαταλελειμμένα εργοστάσια μετατράπηκαν σε ζωντανά κύτταρα πολιτισμού, αναψυχής και κοινωνικών δράσεων, ενώ καλύφθηκαν σημαντικές ελλείψεις σε κοινωνικό και πολιτιστικό εξοπλισμό. Επίσης, η πόλη εμπλουτίστηκε με νέους υπαίθριους χώρους δημόσιας χρήσης, ανανεώνοντας σημαντικά τη φυσιογνωμία της. Το όφελος υπήρξε πολλαπλό: Θέσεις εργασίας, εισροή εθνικών και κοινοτικών πόρων, ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας. Η εμπειρία έδειξε ότι η επανάχρηση των βιομηχανικών κτηρίων, ιδιαίτερα στην Ελλάδα που η τεχνογνωσία δεν είναι τόσο αναπτυγμένη, είναι ένα δύσκολο ζήτημα ως προς την υλοποίησή του, επειδή:

- Καταλαμβάνουν συνήθως μεγάλες εκτάσεις γης, που αν μετατραπούν σε αστική γη, οικόπεδα με απλά λόγια, ανεβαίνει κατακόρυφα η αξία τους.
- Αρχιτεκτονικά και κατασκευαστικά, είναι πολύ πιο απλό και εύκολο να οικοδομήσεις σε καθαρό οικόπεδο, παρά να επέμβεις σε κτίριο κτισμένο με την οικοδομική λογική της προηγούμενης 100-ετίας και με υλικά τα οποία σήμερα χρησιμοποιούνται ελάχιστα και σε εντελώς ειδικές κατασκευές.
- Η λειτουργικότητα των νέων χρήσεων σε ιδιόμορφα κτίρια, παλιάς τεχνολογίας και συγκεκριμένης λειτουργίας απαιτεί ιδιαίτερη μελέτη.
- Και το σπουδαιότερο: Πώς εξασφαλίζει η Τ.Α τη βιωσιμότητα της νέας χρήσης, χωρίς να χάσει τον κοινωνικό της ρόλο;

Ο προβληματισμός για τα παραπάνω ζητήματα είναι μεγάλος και πολλές είναι οι απόψεις που κατά καιρούς έχουν εκφρασθεί.

7.2.3. Η καπναποθήκη Σπίρερ

Η καπναποθήκη Σπίρερ ήταν το πρώτο βιομηχανικό κτίριο, που αποκτήθηκε από το Δήμο Βόλου το 1988 και αποκαταστάθηκε στη συνέχεια για να στεγάσει δράσεις με πολιτιστικό, συνεδριακό και εκθεσιακό χαρακτήρα. Το κτίριο που κηρύχθηκε διατηρητέο από το ΥΠΠΟ, το 1985, είχε ενταχθεί στο γενικότερο πλαίσιο ανάπλασης του δυτικού τομέα της πόλης και αρχικά προορίζονταν για τη στέγαση

των σχολών καλλιτεχνικής βιοτεχνίας και χειροτεχνίας, σε συνάρτηση με το Κέντρο Χειροτεχνίας που επρόκειτο να ιδρύσει ο ΕΟΜΜΕΧ¹⁹⁶.

Το συγκρότημα, πέτρινο διατηρητέο με ξύλινο φέροντα οργανισμό, βρίσκεται σε κεντρικό σημείο, δίπλα από το Δημαρχείο και το Δημοτικό Θέατρο, και καταλαμβάνει ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο μεταξύ των οδών Μακρυνίτσης, Μικρασιατών, Βασάνη και Παλαιστίνης. Η ανατολική πτέρυγα του κτιρίου εγκαινιάστηκε το 1997 με την έκθεση και το συμπόσιο «Αρχιτέκτονες του Βόλου». Σήμερα έχει ανακαινιστεί στο σύνολό του (επιφάνεια 4780 τ.μ.) και στεγάζει το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, και άλλες υπηρεσίες του Δήμου Βόλου καθώς και πολλαπλές πολιτιστικές - καλλιτεχνικές δραστηριότητες: Υπηρεσίες του ΔΕΟΒ, τμήματα του Ωδείου, δραστηριότητες εικαστικών (Σοφίτα δυτικής πτέρυγας), αρχείο της Πολεοδομίας κ. ά).

7.2.4. Οι Αποθήκες της Ελληνογαλλικής Εταιρείας Καπνού

Το εγκατελειμένο κτίριο της αποθήκης της Ελληνογαλλικής Εταιρείας Καπνού στην πλατεία Οξυγόνου-Επτά Πλατάνια, μεταξύ των οδών Ρ. Φεραίου και Χείρονος- διώροφο (είχε χάσει τον τρίτο όροφο από τους σεισμούς του 1955)- περιήλθε στο Δήμο Βόλου κατόπιν αγοράς και ανακαινίστηκε το 1993. Το κτίριο συνολικής επιφάνειας 2200 τ.μ. με μεγάλο υπαίθριο εξωτερικό χώρο στεγάζει σήμερα το Δημοτικό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης του Βόλου (ΔΙΕΚ) συμβάλλοντας στην αναβάθμιση της υποβαθμισμένης περιοχής Οξυγόνου και στην αποσυμφόρηση του κέντρου.

7.2.5. Το παλιό εργοστάσιο του Στρυχοκάρπου και το Απεντομωτήριο

Το εργοστάσιο Στρυχοκάρπου, παραγωγής δολωμάτων βρισκόμενο σε μια υποβαθμισμένη συνοικία του Παλιού Λιμεναρχείου, κτίστηκε το 1932 από το Υπουργείο Γεωργίας και λειτούργησε έως το 1976. Ο Δήμος Βόλου, κατόπιν αιτήματός του, απέκτησε την κυριότητα του κτιρίου, με αγορά το 1994 και προχώρησε στην αποκατάστασή του με σκοπό να στεγάσει το Κέντρο Δημοτικού Οργανισμού Υγείας και Κοινωνικών Θεμάτων (ΔΟΥΚ) και το Κοινωνικό Κέντρο της Νεάπολης. Το συγκρότημα συνολικής κτιριακής επιφάνειας 371 τ.μ. επί οικοπέδου 922 τ.μ. μετασκευάστηκε με μελέτη της Λ. Κονέ το 1995 και από το 1997 λειτουργεί

¹⁹⁶ Το Κέντρο Χειροτεχνίας και Εφαρμοσμένων Τεχνών αποτέλεσε αυτοτελή μελέτη του Δημοτικού Κέντρου, Ερευνών, Μελετών Βόλου (ΔΗΚΕΜΒ).

ως Κέντρο Γειτονιάς και Κοινωνικό Κέντρο της Νεάπολης (Παραγωγικά Εργαστήρια για ειδικές κοινωνικές ομάδες).

Το παλιό Απεντομωτήριο (διπλανό με το προηγούμενο κτίριο), το οποίο κτίστηκε από το Υπουργείο Γεωργίας το 1963 για την απολύμανση των οσπρίων και άλλων καρπών και τα τελευταία χρόνια υπολειτουργούσε, παραχωρήθηκε στο Δήμο Βόλου το 1994, με σκοπό να στεγάσει το Ενεργειακό Κέντρο Θεσσαλίας. Το συγκρότημα συνολικής κτιριακής επιφάνειας 553,52 τ.μ. επί οικοπέδου 1097,16 τ.μ., σήμερα, στεγάζει την ΔΕΜΕΚΑΒ. Τα παραπάνω κτίρια, συμπεριλαμβανομένης της ανάπλασης της πλατείας των Παλαιών, εντάσσονται σε ένα γενικότερο σχέδιο του Δήμου για την αστική αναβάθμιση και ένταξη στον αστικό ιστό της υποβαθμισμένης αυτής συνοικίας.

7.2.6. Το Βαμβακλωστήριο Αδαμόπουλου-Χατζηνικολάου

Το ακίνητο ιδιοκτησίας ΕΤΒΑ, πρώην εργοστάσιο Αδαμόπουλου¹⁹⁷, παλιάς βιομηχανίας βάμβακος, που τερμάτισε τη λειτουργία της το 1970, στις Δυτικές Συνοικίες της πόλης, συνολικής επιφάνειας 3000 τ.μ., περιήλθε στο Δήμο κατόπιν αγοράς του, το 1995. Σκοπός της απόκτησης του συγκροτήματος, εκτός από τη διατήρηση ενός ακόμη βιομηχανικού κτιρίου της πόλης, ήταν η επανάχρησή του για την κάλυψη των αθλητικών αναγκών της περιοχής του δυτικού τομέα της πόλης¹⁹⁸.

Το νέο αυτό αθλητικό και πολιτιστικό κέντρο, το οποίο καταλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο (μεταξύ των οδών Ρ.Φεραίου, Καποδιστρίου, Μαγνήτων και Γλάδστωνος), και που χρηματοδοτήθηκε από τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα και τη νέα Προγραμματική Σύμβαση του Δήμου με το ΥΠ.ΠΟ., με την επωνυμία «Κέντρο Άθλησης και Νεολαίας Αδαμόπουλου» έχει μετατραπεί σε κλειστό γήπεδο με μπάσκετ και κλειστή πισίνα. Καλύπτει τις λοιπές πολιτιστικές ανάγκες της περιοχής, δημιουργώντας μια κοινωνική και πολιτιστική εστία για όλες τις ηλικίες, σε μια λιγότερο εξοπλισμένη, σε κοινόχρηστες παροχές, περιοχή της πόλης.

7.2.7. Το πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα

Το πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα βρίσκεται στη συνοικία των Παλαιών, μεταξύ της δυτικής πλευράς του τείχους και του χειμάρρου Κραυσίδωνα. Κτίσθηκε

¹⁹⁷ Η βιομηχανία παραγωγής βάμβακος Αδαμόπουλου-Χατζηνικολάου ιδρύθηκε το 1908. (Από τα αρχεία βιομηχανικών επιχειρήσεων του ΔΗ.Κ.Ι., ΔΗΚΙ...διαδίκτυο...

¹⁹⁸ Ο Δήμος Βόλου αγόρασε το ακίνητο, επί οικοπέδου επιφάνειας 3000 τ.μ. έναντι του ποσού 115 εκ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, απόφ. 265/1994.

το 1925 από τους αδελφούς Τσαλαπάτα και λειτούργησε για πενήντα χρόνια, αποτελώντας μία από τις ονομαστές βιομηχανίες της περιοχής. Η λειτουργία του εργοστασίου έπαυσε το 1975, αλλά διατηρήθηκε σε καλή κατάσταση από τους ιδιοκτήτες του για είκοσι χρόνια, μέχρι το 1995, οπότε αγοράστηκε από τον Δήμο Βόλου, στο πλαίσιο του προγράμματος URBAN¹⁹⁹, με αρχικό προορισμό την ίδρυση και λειτουργία βιομηχανικού μουσείου της πόλης του Βόλου, εργαστηρίου παραδοσιακών και καλλιτεχνικών επαγγελμάτων καθώς και για χώρους αναψυχής και εκδηλώσεων²⁰⁰.

Η ανάπλαση του πλινθοκεραμοποιείου- το οποίο καταλαμβάνει έκταση 26,5 στρεμμάτων μέσα στον αστικό ιστό και περιλαμβάνει συγκρότημα βιομηχανικών κτιρίων 7.600 τ.μ. και υπόστεγους χώρους 4.900 τ.μ.- αποτελεί το σημαντικότερο έργο του προγράμματος, λόγω της ιδιαίτερης σημασίας του για την πόλη. Αποτελεί σημαντικό δείγμα διασωζόμενου βιομηχανικού συγκροτήματος στο είδος του, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η μοναδικότητά του έγκειται στο γεγονός ότι διατηρούνται όλα τα στοιχεία των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού στις διάφορες φάσεις παραγωγής, από την ατμοκίνηση μέχρι την χρήση του ηλεκτρισμού, ενώ διατηρείται σε άριστη κατάσταση η κάμιнос Hoffmann και μάλιστα στην αρχική της μορφή με την χρήση κάρβουνου ως καύσιμου υλικού. Το σύνολο του συγκροτήματος έχει κριθεί διατηρητέο με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού (ΦΕΚ 593 / 6.7.95).

Η αποκατάσταση του συγκροτήματος έγινε από μια μεγάλη ομάδα μελετητών, που όμως εφαρμόστηκε από την ΔΕΜΕΚΑΒ, με πιο περιορισμένες προδιαγραφές, γεγονός που επέσυρε διάφορες κριτικές ως προς την αρτιότητα της συντήρησης των κελυφών και του εξοπλισμού.

¹⁹⁹ Ο Δήμος Βόλου ήταν μια από τις 6 πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ερμούπολη, Δραπετσώνα-Κερασίνη και Περιστέρι) που επιλέχθηκαν για την εφαρμογή του προγράμματος URBAN (1994- 1999). Οι δράσεις του εφαρμόστηκαν στην υποβαθμισμένη περιοχή του ΒΔ τομέα της πόλης, των Παλαιών, του Κάστρου, των Εφτά Πλατανιών, των Αγ. Αναργύρων και της Ν. Ιωνίας. (Χαστιάογλου, ό.π., σ. 211).

²⁰⁰ «Και εφόσον όλα αυτά ευοδοθούν, έχουμε στη συνέχεια αυτού του κέντρου το οποίο είναι βιομηχανικό μουσείο, ταυτόχρονα είναι χώρος για όλα αυτά τα επαγγέλματα που θέλουμε να πάμε στην Υπερτοπική. Σ' αυτό το μεγάλο σχέδιο των 500 και πλέον εκ. που ξεκίνησε και σταμάτησε να γίνεται επάνω στα ερείπια του Κάστρου και των αρχαιολογικών και που είχε σκοπό να είναι ένα κέντρο παραδοσιακών επαγγελμάτων κλπ. Καλύτερος χώρος από αυτόν δεν υπάρχει. Εφόσον θέλουμε. Επειδή μιλάμε για κεραμική στην περιοχή μας, μιλάμε για ξύλο, μιλάμε για όλα αυτά, αυτά μπορεί να είναι και τα ελεύθερα εργαστήρια του Δήμου, μπορεί να είναι και επαγγελματίες οι οποίοι ξεκινάνε, μένουν, υπάρχουν κοινοί χώροι εκθέσεων, μέσα σ' αυτό το συγκρότημα που αποτελεί νομίζω μεγάλο επίτευγμα να διατηρηθεί και στην πόλη μας αυτό και του Μουρτζούκου-ότι κρατήσαμε από του Μουρτζούκου βέβαια, το περιβλήμα-σαν τα τελευταία απομεινάρια της καλιάς ένδοξης βιομηχανίας του Μεσοπολέμου». Απόσπασμα από την εισήγηση του Δημάρχου Βόλου, Δ. Πιτσιώρη, όπου περιγράφονται καθαρά οι στόχοι, στη συνεδρίαση (15.9.1994) του Δημοτικού Συμβουλίου, με θέμα: «Κατ' αρχήν λήψη απόφασης για την απαλλοτρίωση των κυριότερων εγκαταστάσεων του κεραμοποιείου «Τσαλαπάτα». (Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου, απόφ. 269/1994).

Η επανένταξη του συγκροτήματος- ενός πολυδύναμου κέντρου αφιερωμένου στη βιομηχανική και καλλιτεχνική παράδοση και δημιουργία, με χειροτεχνικά εργαστήρια, εκθετήρια, καταστήματα ψυχαγωγίας- στην κοινωνική, επιχειρηματική και πολιτιστική ζωή της πόλης, που ήδη συντελείται, ελπίζεται ότι θα μετατοπίσει κεντρικές λειτουργίες προς τις δυτικές συνοικίες της πόλης και προς τον υποβαθμισμένο μεσαιωνικό πυρήνα του Κάστρου, με προφανή οφέλη.

Το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιείας Τσαλαπάτα, το οποίο ολοκληρώνεται (2005), εντάσσεται στο Δίκτυο των θεματικών τεχνολογικών μουσείων του ΠΙΟΠ²⁰¹. Πρόκειται για πρωτοποριακό έργο με το οποίο αναδεικνύεται μια σημαντική πτυχή στην ιστορική ταυτότητα της πόλης.

Ο επισκέπτης του Μουσείου θα έχει την ευκαιρία να γνωρίσει την καθημερινή ζωή στο εργοστάσιο, την αλυσίδα της παραγωγικής διαδικασίας, την ιστορία του συγκροτήματος αλλά και τη γενικότερη εξέλιξη της πλινθοκεραμοποιίας στον ελληνικό και διεθνή χώρο. Η μόνιμη έκθεση αναπτύσσεται στις κτιριακές εγκαταστάσεις όπου γινόταν η παραγωγή, ενώ ο μηχανολογικός εξοπλισμός θα αποτελεί βασικό μέρος των εκθεμάτων, που περιλαμβάνουν επίσης μακέτες και πλούσιο εποπτικό υλικό. Η μουσειακή διαδρομή προβλέπεται να ακολουθεί την πορεία της παραγωγικής διαδικασίας, έτσι ώστε ο επισκέπτης να αντιλαμβάνεται καλύτερα τις συνθήκες δουλειάς στο εργοστάσιο, τις ιδιαιτερότητες της βιομηχανικής παραγωγής και την ειδική φυσιογνωμία της πλινθοκεραμοποιίας. Εκπαιδευτικά προγράμματα και ποικίλες δραστηριότητες για τα παιδιά θα εξασφαλίζουν άμεση και βιωματική σχέση με το μουσείο.

Ιστορική αναδρομή του πλινθοκεραμοποιείου

Το ατμοκίνητο πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα κτίσθηκε το 1925 από τους αδελφούς Σπ. και Νικ. Τσαλαπάτα με τις οδηγίες Βέλγων μηχανικών με σκοπό την παραγωγή τούβλων και κεραμιδιών. Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του απασχολούσε 125 – 150 άτομα και είχε εγκατεστημένη ισχύ 150 ίππων με ταυτόχρονη παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος για τις ανάγκες του εργοστασίου.

Το 1928 έγινε επέκταση του εργοστασίου. Η εγκατεστημένη ισχύς ανέρχεται πλέον στους 300 ίππους το δε προσωπικό στα 200 – 250 άτομα. Τα προϊόντα του εργοστασίου ήταν διάφοροι τύποι τούβλων (οκτάτρυπα, εξάτρυπα, συμπαγή),

²⁰¹ Ασπασία Λούβη, «Το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν. και Σ. Τσαλαπάτα», *εν Βόλω*, τευχ. 23ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2006, σ. 52-57.

κεραμίδια Γαλλικού τύπου (Μασσαλίας), κεραμίδια Ελληνικού τύπου (Βυζαντινά) καθώς και κορυφοκέραμα. Η ετήσια παραγωγή του εργοστασίου έφτανε τα 8.000.000 – 9.000.000 τεμάχια διαφόρων τύπων. Η παραγωγή του εργοστασίου διακόπτεται δυο φορές. Μια κατά την διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου και μια με τους σεισμούς του 1955 που υπέστη σοβαρές ζημιές. Η αποκατάσταση των ζημιών αυτών έγινε δυστυχώς με πρόχειρο τρόπο, συνήθως με ξύλινες κατασκευές για τα κτίρια και διάφορες ευρεσιτεχνίες για το μηχανολογικό εξοπλισμό.

Στη δεκαετία του '60 το εργοστάσιο διακόπτει τη παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος για τις ανάγκες του και συνδέεται στο εθνικό δίκτυο της ΔΕΗ. Την ίδια περίοδο αγοράζονται ηλεκτροκίνητα μηχανήματα επεξεργασίας της πρώτης ύλης καθώς και παραγωγής τούβλων και κεραμιδιών. Το προσωπικό μειώνεται στα 80 άτομα. Το 1975 το πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα διακόπτει οριστικά την λειτουργία του λόγω του ανταγωνισμού και των συσσωρευμένων οικονομικών απαιτήσεων²⁰².

7.2.8. Η Ηλεκτρική Εταιρεία Βόλου

Ιστορικά: Το κτίριο της Ηλεκτρικής Εταιρείας Βόλου, η οποία ιδρύθηκε το 1911 από τον Ιωάννη Κοσμαδόπουλο και άλλους οκτώ οικονομικούς παράγοντες του Βόλου, βρίσκεται στη διασταύρωση των οδών Ρ. Φεραίου και Κουταρέλια. Υπήρξε η πρώτη ανώνυμη εταιρεία στην πόλη, με τη συμμετοχή του τοπικού κεφαλαίου και μια από τις μεγαλύτερες ηλεκτροπαραγωγικές επιχειρήσεις του Μεσοπολέμου στην Ελλάδα²⁰³. Πρόεδρος του α' διοικητικού συμβουλίου της και ισχυρός παράγοντας της επιχείρησης έως τον θάνατό του υπήρξε ο τραπεζίτης Κοσμαδόπουλος. Το πρώτο εργοστάσιο λειτούργησε στην περιοχή του σιδηροδρομικού σταθμού. Με την έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και την κρίση στον τομέα των καυσίμων η ανοδική πορεία της εταιρείας περιορίζεται. Το 1918 εξαγοράζει το εργοστάσιο φωταερίου, το οποίο λειτουργούσε στο Βόλο από το 1895, στην περιοχή του παλιού οθωμανικού νεκροταφείου. Το 1926 υπογράφεται σύμβαση με το Δήμο Παγασών, με την οποία αναλαμβάνεται αποκλειστικά η ηλεκτροδότηση του Βόλου, που έως τότε είχε ένα μεικτό σύστημα φωτισμού. Επίσης, υποχρεώνεται εταιρεία για την εκτέλεση έργων

²⁰² Σγουρή, Β., «Πρώην Κεραμοποιείο Τσαλαπάτα: Κέντρο Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Σύγχρονης Δημιουργίας» στο: *Μνημεία της Μαγνησίας*, από τα Πρακτικά Συνεδρίου «Ανάδειξη του διαχρονικού Μνημειακού πλούτου του Βόλου και της ευρύτερης περιοχής», (Βόλος 11-13.5.2001), Βόλος 2002, σ. 212-217.

²⁰³ Για την ιστορία του εξηλεκτρισμού του Βόλου (1911-1957) βλ. Παναγιώτα Καλογρή, «Η Ηλεκτρική Εταιρεία Βόλου στην αιχμή της τεχνολογίας των αρχών του 20ού αιώνα», στο ειδικό αφιέρωμα: «Παλιά Ηλεκτρική Εταιρεία», *Η Θεσσαλία*, (Διαδρομές) Βόλος, 27.2.2005.

και την επέκτασή της καθώς και τη βελτίωση του τεχνολογικού της εξοπλισμού. Οι συνεχείς όμως δανεισμοί που την υποχρέωναν οι διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες της και η γενική οικονομική κρίση την οδήγησαν στην υπαγωγή της στον έλεγχο του Ελληνοϊταλικού Ομίλου «Γαλιλαίος» και το 1940 στον έλεγχο ενός συμβουλίου, διορισμένου από την τότε κυβέρνηση. Το 1957 εξαγοράστηκε από τη ΔΕΗ, η οποία χρησιμοποίησε τις εγκαταστάσεις της έως τη δεκαετία του 1980. Την εποχή αυτή, η μεγάλη αίθουσα του εργοστασίου παραχωρείται στη Θεατρική Λέσχη, κατόπιν αιτήματός της, για την φιλοξενία θεατρικών εκδηλώσεων. Από τότε, το εργοστάσιο χρησιμοποιείται ως στέγη της Θεατρικής Λέσχης Βόλου έως το 1990.

Η απόκτηση του κτιρίου από το Δήμο Βόλου: Το 1994 το συγκρότημα του παλιού εργοστασίου, που περιλαμβάνει κτίσματα 1185 τ.μ. και το οποίο, ήδη, είχε κριθεί διατηρητέο από το ΥΠ.ΠΟ., περιήλθε στο Δήμο Βόλου κατόπιν αγοράς του, προκειμένου να στεγαστούν οι δραστηριότητες του ΚΕΜΘ²⁰⁴.

Η αναστήλωσή του και η μετατροπή του σε ένα θέατρο άρτιο, λειτουργικά, αισθητικά και τεχνικά έγινε από το Δήμο Βόλου, σε δυο φάσεις (1997 και 2001), με τη συνεργασία του ΥΠ.ΠΟ. Η συγχρηματοδότησή του έγινε από τους πόρους του Β΄ ΚΠΣ. Σήμερα το «Θέατρο της Παλιάς Ηλεκτρικής Εταιρείας», εκτός από το ΚΕΜΘ, στεγάζει τη Δημοτική Σχολή Χορού, τη Συμφωνική Ορχήστρα του Δήμου Βόλου και αποτελεί μαζί με τους υπόλοιπους χώρους ένα άρτιο σύμπλεγμα πολιτιστικής υποδομής, διαδραματίζοντας ένα σημαντικό ρόλο στην πολιτιστική ζωή της πόλης.

7.2.9. Το συγκρότημα του Οργανισμού Καπνού (Ε.Ο.Κ.)

Το συγκρότημα πρώην ιδιοκτησίας Οργανισμού Καπνού (Ε.Ο.Κ.), στις Βόρειες Συνοικίες της πόλης (μεταξύ των οδών Κύπρου, Β. Κατράκη και Κουρουνιώτη), περιήλθε στο Δήμο κατόπιν αγοράς του, το 1994, με σκοπό την αξιοποίηση των κτιρίων του για τη δημιουργία ανοικτών και κλειστών αθλητικών χώρων και αίθουσες για καλλιτεχνικές δράσεις όλων των ηλικιών²⁰⁵.

Το συγκρότημα συνολικής κτιριακής επιφάνειας 1050 τ.μ. και σε έκταση 13 στρεμμάτων, μετατράπηκε σε οργανωμένο Αθλητικό Κέντρο (από τις ελάχιστες

²⁰⁴ Ο Δήμος Βόλου κατόπιν διαπραγματεύσεων με τις υπηρεσίες της ΔΕΗ αγόρασε το συγκρότημα, επί οικοπέδου επιφάνειας 1753 τ.μ. έναντι του ποσού 160 εκ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, απόφ. 263/1994.

²⁰⁵ Ο Δήμος Βόλου κατόπιν διαπραγματεύσεων με τον Οργανισμό Καπνού αγόρασε το συγκρότημα, επί οικοπέδου επιφάνειας 5222 τ.μ. έναντι του ποσού 104.448 εκ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, απόφ. 136/1994 και 264/1994.

φορές που έργα υποδομής προηγήθηκαν της επέκτασης του αστικού ιστού), με την επωνυμία «Αθλητικό και Πολιτιστικό Κέντρο Καραγάτς». Το Κέντρο λειτουργεί ως αθλητικό κέντρο της περιοχής διαθέτοντας Προπονητήριο Ενόργανης Γυμναστικής ολυμπιακών προδιαγραφών καθώς επίσης, στεγάζει τα Εργαστήρια Εικαστικών Τεχνών του Καλλιτεχνικού Οργανισμού.

7.2.10. Η Ελαιαποθήκη

Η εγκαταλελειμμένη πέτρινη «Ελαιαποθήκη», βρισκόμενη στο ανατολικό τμήμα της πόλης, αφού περιήλθε στο Δήμο Βόλου, μετά από ανακατασκευή της, στεγάζει σήμερα τον Δημοτικό Παιδικό Σταθμό «Ιάσων», δίνοντας διέξοδο στο πρόβλημα έλλειψης αντίστοιχων χώρων στην περιοχή και συμβάλλοντας στην κοινωνική πολιτική της πόλης.

7.3. ΟΙ ΝΕΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΧΩΡΩΝ

7.3.1. Η προσπάθεια απόκτησης βιομηχανικών κτιρίων για νέες χρήσεις

Οι παρεμβάσεις που σχεδιάζονται και ήδη υλοποιούνται στην περιοχή για το μέλλον αφορούν στη δημιουργία του Μουσείου της Ιστορίας της Πόλης με παράλληλη αξιοποίηση του υπαίθριου χώρου, επέκταση των πεζοδρομήσεων στην περιοχή του λόφου των Παλαιών και αποκατάσταση και ανάδειξη του τείχους σε συνεργασία με την Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, έργο που έχει καθυστερήσει δραματικά. Η φιλοσοφία των παρεμβάσεων της προηγούμενης δημοτικής αρχής (2000-2005) βασιζόταν, όπως και των προηγούμενων, στην επιλογή στρατηγικών χώρων που με την αποκατάστασή τους μπορούν να δώσουν το έναυσμα για μια γενικότερη αναβάθμιση της περιοχής. Σημαντική εμφανίζεται ήδη η ανταπόκριση του ιδιωτικού τομέα, με πρωτοβουλίες προσγμένης διατήρησης και αποκατάστασης κτιρίων στην περιοχή των Παλαιών. Αυτό που παραμένει ως στοίχημα, είναι η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ των παλαιών και των νέων χρήσεων, με ένα τρόπο που θα αξιοποιεί την ιστορική φυσιογνωμία της περιοχής, χωρίς να ανατρέπει τα στοιχεία της παράδοσης και του πλούτου των χρήσεων που έκαναν την περιοχή ενδιαφέρουσα.

Σχετικά δε με την απόκτηση παλιών βιομηχανικών για νέες χρήσεις της πόλης, προσπάθεια που δεν εγκαταλείφθηκε ποτέ τις εκάστοτε δημοτικές αρχές,

πρόσφατα, μετά από προσπάθειες αρκετών χρόνων, περιήλθαν στην κυριότητα του Δήμου και άλλα βιομηχανικά κτίρια που βρίσκονται σε φάση ανακατασκευής:

α. Καπναποθήκη Παπάντου

Το κτίριο επί της οδού Φερών στα Παλιά, η οποία θα στεγάσει το Μουσείο της Πόλης. Το έργο έχει ενταχθεί στο ΠΕΠ Θεσσαλίας και πρόσφατα εγκαταστάθηκε ο εργολάβος για τις εργασίες στο κτίριο.

β. Εργοστάσιο Μουρτζούκου (Λεβιάθαν)

Το εργοστάσιο Μουρτζούκου, το οποίο βρίσκεται στον παρόχθιο δρόμο του χειμάρου Κραυσίδωνα, επί των οδών Αναπαύσεως και Α. Ζάχου, απέναντι από το μεταξουργείο Ετμεκτζόγλου, καταλαμβάνει έκταση 36 στρεμμάτων. Το εργοστάσιο, υπήρξε το δεύτερο σε μέγεθος υφαντουργείο της πόλης από το 1908 έως το 1954, που τερμάτισε τη λειτουργία του και περιήλθε στον ΟΣΚ, το 1988, εντός του οποίου αναέρθηκαν δυο διδακτήρια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ενός κέντρου διοίκησης. Οι κύριοι χώροι του εργοστασίου διατηρήθηκαν και η μελέτη για την αποκατάστασή τους, από την Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου, προβλέπει τη χρήση τους, ως κέντρο επαγγελματικού προσανατολισμού, κατάρτισης και επανεκπαίδευσης και άλλων συναφών δραστηριοτήτων, η εφαρμογή των οποίων, μέχρι σήμερα, δεν έχει προωθηθεί.

Στο διατηρητέο κτίριο του παλιού Υφαντουργείου Μουρτζούκου, με τη χαρακτηριστική οδοντωτή στέγη, που κτίστηκε το 1908- και είναι το μόνο σωζόμενο σήμερα από το αρχικό βιομηχανικό συγκρότημα- θα στεγαστεί το Κέντρο Εκπαίδευσης Ενηλίκων και το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας.

γ. Κίτρινη Αποθήκη

Η καπναποθήκη της American Tobacco Company, γνωστή περισσότερο ως Κίτρινη Αποθήκη, στη συμβολή των οδών Α.Γαζή και Βασάνη, είναι συνδεδεμένη με τις μνήμες της περιόδου της Κατοχής, ως κρατητήριο και προσωρινό «γκέτο» των Εβραίων της περιοχής Βόλου. Η αξιοποίηση του κτηρίου, για την υλοποίηση της οποίας έχουν τεθεί σε κίνηση οι διαδικασίες, θα δημιουργήσει ένα νέο χώρο αναφοράς, που θα στεγάσει τις πολύμορφες δραστηριότητες του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας, καθώς και πλήθος πολιτιστικών και ψυχαγωγικών δράσεων.

Η προσπάθεια του Δήμου για απόκτηση και αξιοποίηση και άλλων βιομηχανικών εγκαταστάσεων στον ιστό της πόλης, συνεχίζεται όπως:

1. Οι εγκαταλειμμένες εγκαταστάσεις του εργοστασίου της Οιοπνευματικής, η οποία σήμερα αποτελεί εστία μόλυνσης και υποβάθμισης.
2. Η Σιδηροβιομηχανία Γκλαβάνη - Καζάζη (δίπλα στο Σιδηροδρομικό Σταθμό)
3. Το Εργοστάσιο Πλακοποιίας Μεφσούτ (επί της οδού Πολυμέρη)
4. Οι Αποθήκες Καπνού Αλαμανή (όπισθεν Δημαρχείου), κ.ά.

7.3.2. Συμπεράσματα από την πολιτική προστασίας της βιομηχανικής κληρονομιάς

Η πολιτική προστασίας της βιομηχανικής κτιριακής κληρονομιάς με την ένταξη νέων χρήσεων σε υπάρχοντα κτήρια αναπτύχθηκε στην Ελλάδα αρκετά καθυστερημένα σε σχέση με τη διεθνή πρακτική.

Η πόλη του Βόλου αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα αποκατάστασης και επανάχρησης της βιομηχανικής κληρονομιάς, όχι μόνο σε ελληνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με πρωτοβουλίες που έχουν αναλάβει κυρίως ο Δήμος Βόλου και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και σε μικρότερο βαθμό και άλλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς με τη συμπαράσταση των πολιτών.

Οι νέες χρήσεις μετά την αποκατάσταση ποικίλουν από την δημιουργία βιομηχανικών μουσείων και πολιτιστικών κέντρων, έως τη στέγαση υποδομών επαγγελματικής κατάρτισης, κοινωνικών κέντρων και εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων, ενώ παράλληλα οι προσεγγίσεις της αποκατάστασης ή ανακαίνισης που ακολουθήθηκαν προσφέρουν διαφορετικά παραδείγματα διαφορετικών προσεγγίσεων μεταξύ της διατήρησης και εισαγωγής στοιχείων νέας αρχιτεκτονικής.

Ενώ ο σχεδιασμός για την αποκατάσταση και επανάχρηση επεκτείνεται και σε άλλα βιομηχανικά κτίρια του Βόλου, ζητούμενο πλέον αποτελεί η σύνδεση των μεμονωμένων κτιρίων σε ένα «δίκτυο βιομηχανικής κληρονομιάς», το οποίο θα αναβαθμίσει την λειτουργική ενότητά τους και θα αναδείξει την εικόνα της βιομηχανικής κληρονομιάς σε επίπεδο πόλης.

Μία άλλη σημαντική πλευρά του ζητήματος αποτελούν οι πηγές χρηματοδότησης και η οικονομική βιωσιμότητα των νέων χρήσεων. Η δημόσια χρηματοδότηση, ειδικά μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης και ολοκληρωμένων προγραμμάτων όπως η Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN και οι Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αστικής Ανάπτυξης του ΠΕΠ Θεσσαλίας, αποτελεί

την κύρια πηγή χρηματοδότησης για την πραγματοποίηση τέτοιων έργων. Παρόλα αυτά, για την εξασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των παρεμβάσεων, όλο και περισσότερο κρίνεται αναγκαία η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και άλλων μη κυβερνητικών φορέων, για την συμμετοχή στην επένδυση και την λειτουργική αξιοποίηση των νέων χώρων²⁰⁶.

7.4. Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ

7.4.1. Ο Δήμος Βόλου αντιμετωπίζει την ιστορία του: Το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.ΚΙ.)

Στην αρχή της δεκαετίας του 1990, ο Δήμος Βόλου με γνώμονα τη συγκέντρωση και διαχείριση κάθε είδους τεκμηρίων (αρχεία, βιβλία, άρθρα, σχέδια, φωτογραφίες, αντικείμενα και άλλο υλικό) ως πολιτιστικά αγαθά που αφορούν την ιστορία της πόλης και της περιοχής, επιδίωξε τη σύσταση ενός αυτοτελούς νομικού προσώπου με κύριο στόχο τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης. Από την πρώτη στιγμή της θητείας του ο τότε Δήμαρχος Δ. Πιτσιώρης αντιλήφθηκε την αξία των αρχείων ως αυθεντικών και πρωτογενών υλικών που βρισκόμενα στη δεύτερη φάση της ζωής τους, καταστρέφονταν με τον καιρό στο υπόγειο του Δημαρχείου ή βρίσκονταν σε πλήρη εγκατάλειψη.

Η μέριμνα για τη διαφύλαξη της πλούσιας αρχειακής κληρονομιάς του Δήμου (αρχεία υπηρεσιών, δημοτολόγια, ληξιαρχεία, μητρώα αρρένων, πρακτικά δημοτικών συμβουλίων, μελέτες έργων, βιβλία τελών των καταστημάτων ή άλλων δημοτικών φόρων και δασμών, εκλογικοί κατάλογοι, αλληλογραφία με τους δημόσιους και τους κοινωνικούς φορείς της πόλης, αλληλογραφία με το κράτος, τεκμήρια από τη δραστηριότητα ιδρυμάτων κοινωνικής μέριμνας) και άλλες πολλές κατηγορίες αρχειακού υλικού, που αποτύπωναν την ιστορική διαδρομή και την εξέλιξη της πόλης, έθεσαν στη δημοτική αρχή το δίλημμα της μεγαλύτερης απώλειας ή της άμεσης ανάγκης λήψης μέτρων για τη διάσωσή του, την προβολή του και την αξιοποίησή του.

²⁰⁶ Πολλά από τα παραπάνω συμπεράσματα διατυπώθηκαν στη Διεθνή Συνάντηση του Δικτύου Chorus-Πρόγραμμα URBACT, που οργάνωσε η ΔΕΜΕΚΑΒ (18-20 Μαΐου 2006), Βόλος 2006.

Έτσι, προχώρησε στη σύσταση του ΔΗΚΙ το 1991, μια καινοτόμα παρέμβαση για τα δεδομένα της αυτοδιοίκησης²⁰⁷, του οποίου η αρχική του επωνυμία ήταν Δημοτικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών Τεκμηρίωσης Αρχείων και Εκθεμάτων και περιέγραφε τους βασικούς τομείς των δραστηριοτήτων του.

Το ΔΗΚΙ με μια ολιγομελή ομάδα ανθρώπων που αποτέλεσε τον πυρήνα του στελεχιακού δυναμικού του και επικεφαλής την ιστορικό Αίγλη Δημόγλου, συστάθηκε με την πολιτική βούληση της δημοτικής αρχής, αναπτύχθηκε με τη συμβολή των υπηρεσιών του Δήμου, αλλά και τη συμπαράσταση των ανθρώπων και των φορέων της πόλης.

Έκτοτε, η πορεία που διαγράφει το ΔΗΚΙ είναι διαρκώς εξελικτική. Το έργο του θετικότατο και αναγνωρίσιμο εντός και εκτός της πόλης και της ευρύτερης περιοχής. Δεδομένης της πολύπλευρης και πολυσήμαντης δραστηριότητάς του, η συμπαράσταση και η υποστήριξη των δημοτικών αρχών (Δ. Πιτσιώρη, Μ. Κουντούρη, Κ. Μήτρου) προς αυτό είναι συνεχής και αδιατάραχτη, χωρίς να έχουν παρατηρηθεί φαινόμενα παρεμβατικών διαδικασιών στο επιστημονικό του έργο.

Η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του έφερε το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας σε επαφή με Πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα και σχετικούς με το αντικείμενό του φορείς της Ελλάδας και του εξωτερικού με αποτέλεσμα να υλοποιούνται συνεργασίες σε ευρωπαϊκά και ερευνητικά προγράμματα, σε εκδηλώσεις και εκδόσεις. Η ωρίμανση των στόχων του αντανακλάται στην τροποποίηση της συστατικής του πράξης το 1999²⁰⁸, ενώ ένα χρόνο αργότερα δίνεται η δυνατότητα για την παροχή βελτιωμένων υπηρεσιών με την εγκατάστασή του σε μεγαλύτερους χώρους στην κεντρική πτέρυγα του ανακαινισμένου κτιρίου Σπίρερ.

Ο 21ος αιώνας βρίσκει το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας με διευρυμένες αρμοδιότητες, σε ανάπτυξη και ικανό να ανταγωνιστεί αντίστοιχους σε αντικείμενα φορείς. Στον απολογισμό των πρώτων 15 χρόνων λειτουργίας του αξίζει να επισημανθούν η μηχανογράφηση του υλικού του, η πρόσβαση στο συλλογικό κατάλογο του δικτύου των βιβλιοθηκών του Δήμου Βόλου από το διαδίκτυο, η

²⁰⁷ Αντίστοιχος θεσμός στην τοπική αυτοδιοίκηση προϋπήρχε μόνο στο Δήμο Πειραιά. Έως σήμερα δεν έχει συσταθεί άλλος δημοτικός φορέας επιφορτισμένος με το αντίστοιχο έργο του ΔΗΚΙ. Οι περισσότεροι δήμοι έως και σήμερα περιορίζονται να εμπιστευτούν το αρχειακό τους υλικό στα αντίστοιχα ΓΑΚ (Γενικά Αρχεία του Κράτους), τα οποία μεριμνούν, εκτός των άλλων, για τη διάσωση των δημοτικών και κοινοτικών αρχείων της χώρας και την καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης των πόλεων. Βλ. Γιακωβάκη, Ν.-Καραπιδάκης Ν., «Η υπόθεση της προστασίας των αρχείων των ΟΤΑ», στο: *Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία. Η αφανής πλευρά μιας προφανούς σχέσης*, εκδ. ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 1994, σ. 231-235.

²⁰⁸ ΦΕΚ 1497/22.7.1999

δημιουργία δικτυακού τόπου²⁰⁹ για την προβολή των συλλογών και των δραστηριοτήτων του, η κυκλοφορία της περιοδικής έκδοσης του Δήμου «Εν Βόλω» και η παράλληλη λειτουργία εκδοτικού τμήματος με σημαντική δραστηριότητα.

Επίσης, η απόκτηση του αρχείου Γ. Ζιούτου, η δωρεά της βιβλιοθήκης του καθηγητή Ν. Πανταζόπουλου και η πρόσκτηση της βιβλιοθήκης του καθηγητή Αλκή Αγγέλου, αλλά και άλλες μικρότερου εύρους ιδιωτικές συλλογές προσδίνουν νέα δυναμική στη λειτουργία του ως ερευνητικού κέντρου πανελληνίας εμβέλειας.

Οι υποδομές και η εμπειρία που αποκτήθηκαν από τις δραστηριότητες των χρόνων λειτουργίας του καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις προοπτικές του. Έτσι, πυρήνας του προγραμματισμού των επόμενων χρόνων είναι η αξιοποίηση του υλικού που έχει συγκεντρωθεί για την προβολή της φυσιογνωμίας της πόλης και της περιοχής. Σε αυτή την κατεύθυνση οι άμεσοι στόχοι είναι:

1. Η περαιτέρω ανάπτυξη των εργαλείων έρευνας και πρόσβασης στις συλλογές (ψηφιοποίηση μέρους του υλικού και σύνδεσή του με βάσεις δεδομένων, δημιουργία κοινών θεματικών ευρετηρίων, διασύνδεση των βάσεων δεδομένων)
2. Η ενθάρρυνση και υποστήριξη μεταπτυχιακού επιπέδου ερευνητικών προγραμμάτων. Η συγκρότηση αρχείου δημιουργών που έχουν σχέση με την περιοχή και η προβολή του έργου τους
3. Η δρομολόγηση πρωτοβουλιών για τη δικτύωση των μουσείων και των ιστορικών μνημείων της πόλης
4. Η πραγματοποίηση εκδηλώσεων και εκδόσεων με κύριο άξονα την ανάδειξη της συμβολής της περιοχής στο ελληνικό και ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Σε αυτό το πλαίσιο προστίθεται στο άμεσο μέλλον η λειτουργία του Μουσείου της Πόλης.

7.4.2. Οι αρμοδιότητες του ΔΗΚΙ

1. Η λειτουργία ιστορικού αρχείου στο Δήμο Βόλου με τις εξής αρμοδιότητες:
 - α) Τη διαχείριση (καταγραφή, ταξινόμηση, μηχανογράφηση, αξιοποίηση) των ανενεργών (ιστορικών) αρχείων του Δήμου Βόλου και των Νομικών του Προσώπων

²⁰⁹ www.diki.gr

β) Τη συγκέντρωση και διαχείριση των ιδιωτικών αρχείων (αρχεία φυσικών προσώπων, οικογενειών, φορέων, επιχειρήσεων) κάθε είδους και μορφής, που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την πόλη του Βόλου και την ευρύτερη περιοχή

γ) την παροχή συμβουλευτικού έργου στην οργάνωση των αρχείων των υπηρεσιών και των νομικών προσώπων του Δήμου Βόλου, καθώς και των αρχείων των φυσικών προσώπων και φορέων της πόλης

2. Η επιστημονική εποπτεία και ο συντονισμός των βιβλιοθηκών του Δήμου Βόλου και των Νομικών Προσώπων με αρμοδιότητες:

α) την ενιαία οργάνωση των βιβλιοθηκών (συγκρότηση ενιαίου καταλόγου, ενιαία πολιτική αγορών, κατάρτιση κοινών κανόνων λειτουργίας, σύνδεση σε δίκτυο).

β) την προώθηση κοινών πρωτοβουλιών για την προβολή του βιβλίου και της ανάγνωσης

γ) τη διαρκή εκπαίδευση του προσωπικού.

3. Η λειτουργία τμήματος τεκμηρίωσης, το οποίο θα συγκεντρώνει, θα διαχειρίζεται και θα επεξεργάζεται τις πηγές κάθε είδους και μορφής που συνδέονται με τη διαχρονική εξέλιξη της πόλης και της ευρύτερης περιοχής με σκοπό τη διευκόλυνση της πρόσβασης σ' αυτές των υπηρεσιών, του κοινού και των ερευνητών. Το τμήμα αυτό θα περιλαμβάνει:

- την ειδική βιβλιοθήκη
- τα οπτικοακουστικά αρχεία (αρχεία φωτογραφιών, σχεδίων, χαρτών, μικροφίλμς, μαγνητοταινίες, κασέτες, βίντεο)
- τα ηλεκτρονικά αρχεία (βάσεις δεδομένων, οπτικοί δίσκοι, αρχεία σε ηλεκτρονική μορφή).

7.4.3. Το αρχειακό υλικό και οι Συλλογές

Το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας διαθέτει σήμερα ένα πλούσιο αρχείο, που αποτελείται από το αρχείο του Δήμου Βόλου (1883-1982), πενήντα (50) περίπου ιδιωτικά αρχεία που αφορούν άμεσα ή έμμεσα την πόλη και την ευρύτερη περιοχή, αρχεία παλιών βιομηχανικών επιχειρήσεων, καθώς και σημαντικό υλικό σχεδίων κτηρίων, χαρτών, αεροφωτογραφιών, διαφανειών και φωτογραφιών.

Στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής επεξεργασίας των αρχειακών συλλογών και σύνταξης των ευρετηρίων, το ΔΗ.Κ.Ι. σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο

Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) προχώρησε στην ηλεκτρονική δημοσίευση των εργαλείων έρευνας των αρχειακών συλλογών του²¹⁰.

Επειδή η συνολική δραστηριότητα του αρχειακού υλικού του ΔΗ.Κ.Ι. είναι εκτενής, ενδεικτικά, παρατίθεται το έργο που καταγράφηκε εντός του 2005:

1. Υλοποίηση του πρότυπου ηλεκτρονικής καταγραφής των αρχειακών συλλογών Encoding Archival Description 2002 για την σύνταξη των ηλεκτρονικών εργαλείων έρευνας των αρχειακών συλλογών του ΔΗΚΙ. Έχουν δημοσιευθεί τα εργαλεία έρευνας των Δημοτικών Αρχείων και το αρχείο Μαρκογιαννόπουλου στο www.diki.gr

2. Έλεγχος και καταγραφή αποδελτιώσεων Πρακτικών του Δημοτικού Συμβουλίου Παγασών (1882-1944).

3. Ολοκλήρωση του ελέγχου και ηλεκτρονική καταχώρηση του αρχείου Ν. Μαρκογιαννόπουλου.

4. Παραλαβή δωρεάς αρχείου της Νίτσας Κολιού.

5. Ψηφιοποίηση και καταγραφή του φωτογραφικού αρχείου του ΔΗ.Κ.Ι.

7.4.4. Η εκδοτική δραστηριότητα

Η εκδοτική δραστηριότητα του ΔΗ.Κ.Ι. ξεκίνησε το 1993, δύο χρόνια μετά την ίδρυσή του. Οι 30 συνολικά εκδόσεις του -ορισμένες από τις οποίες έχουν εξαντληθεί ή αποσυρθεί από το εμπόριο- απεικονίζουν το περιεχόμενο της μέχρι τώρα εκδοτικής του πρακτικής, που μπορεί να συνοψιστεί στα ακόλουθα: μελέτες σχετικές με τη φυσιογνωμία του Βόλου και της περιοχής, πρακτικά των εκδηλώσεων, μονογραφίες ευρύτερου ενδιαφέροντος, εκπαιδευτικά προγράμματα, ψηφιακοί δίσκοι (CD), καθώς και η προβολή και αξιοποίηση του πλούσιου αρχειακού του υλικού.

Σημαντική εξέλιξη στις «εκδόσεις Βόλος» σημειώθηκε με την κυκλοφορία, από το 2001, της τριμηνιαίας περιοδικής έκδοσης του Δήμου Βόλου «εν Βόλω». Το περιεχόμενο, η αισθητική, η συνεργασία δυνάμεων του Δήμου και εξωτερικών συνεργατών δημιούργησαν ένα περιοδικό - σημείο αναφοράς για την πόλη, αρκετά πρωτοποριακό για τις ανάλογες εκδόσεις του περιφερειακού τύπου. Ιδαίτερα, όταν αυτό συνεχίζει την κυκλοφορία του αυξάνοντας την περιοδικότητά του.

²¹⁰ Πιο συγκεκριμένα, μέσω της πρότυπης εφαρμογής διαχείρισης XML εγγράφων "eXaMplE" που αναπτύσσει το ΕΚΤ, υλοποιήθηκε το πρότυπο Encoded Archival Description (EAD) Version 2002 για την παραγωγή των ηλεκτρονικά δημοσιευμένων εργαλείων έρευνας. Για την περιγραφή των αρχειακών συλλογών και τη δημιουργία των εργαλείων έρευνας ακολουθείται η γενική φιλοσοφία του ISAD (G), όπως αυτό έχει μεταφραστεί από την Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία (ΔΙΠΑΠ (Γ)).

Η έκδοση του εν Βόλω αποτέλεσε το κίνητρο να δημιουργηθεί στο Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας οργανωμένο εκδοτικό τμήμα με κατάλληλη υποδομή σε τεχνολογικό αλλά και έμπυχο δυναμικό, ικανό να ανταποκρίνεται στις σύνθετες απαιτήσεις μιας σύγχρονης ποιοτικής έκδοσης. Το εκδοτικό τμήμα είναι σε θέση να προσφέρει τις υπηρεσίες του σε όλο το φάσμα των εκδοτικών αναγκών του Δήμου και να αντεπεξέλθει με τον καλύτερο τρόπο στον τομέα του δημιουργικού και της εκδοτικής επιμέλειας σε οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο, ιδιώτη ή φορέα, διευρύνοντας με αυτό τον τρόπο τις δραστηριότητές του πέρα από τα στενά όρια μιας δημοτικής επιχείρησης.

Όπως και στον τομέα του αρχαιακού υλικού, θα περιοριστούμε να παρουσιάσουμε την εκδοτική δραστηριότητα του 2005:

1. Εν Βόλω, τριμηνιαία περιοδική έκδοση του Δήμου Βόλου, τεύχη 16-19

Επιμέλειες Εκδόσεων:

2. Επιμέλεια εντύπων προβολής της έκθεσης «Εκ Χιονιάδων... Σπουδές και ανθίβολα» στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη.
3. Έκδοση ενημερωτικού φυλλαδίου για τα Μουσεία του Δήμου Βόλου και εντύπου για τη δημιουργία του Μουσείου της πόλης στην πρώην καπναποθήκη Παπάντου.
4. Έκδοση εντύπων προβολής (ενημερωτικό έντυπο εκδηλώσεων, αφίσα, κουπόνι) για το Μουσείο της Πόλης.
5. Επιμέλεια εντύπων προβολής και δημοσιότητας του έργου «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αστικής Ανάπτυξης σε Τοπικές Ζώνες Μικρής Κλίμακας» του ΠΕΠ Θεσσαλίας.

7.4.5. Η βιβλιοθήκη

Η βιβλιοθήκη του ΔΗ.Κ.Ι. ξεκίνησε την λειτουργία της το 1992 με στόχο τη συγκέντρωση, διαχείριση, αξιοποίηση και προβολή κάθε είδους και μορφής έντυπων τεκμηρίων, που έχουν σχέση με την ιστορία του Βόλου και της ευρύτερης περιοχής. Από την αρχή της λειτουργίας της περιήλθε στην κυριότητά της η παλιά συλλογή βιβλίων του Δήμου Βόλου, που μέχρι εκείνη τη στιγμή στεγαζόταν στο χώρο του Δημαρχείου (γραφεία και υπόγειο), και την οποία στη συνέχεια εμπλούτισε με βιβλία και υλικό, δίνοντας έμφαση κυρίως στον τομέα της ιστορίας. Βασικός στόχος υπήρξε η συγκέντρωση και συλλογή των εκδόσεων που αφορούσαν την πόλη του Βόλου ή εκδίδονταν στην ευρύτερη περιοχή της Μαγνησίας.

Στόχος ήταν η ανάπτυξη μιας συλλογής που θα βοηθούσε ερευνητές και ειδικούς στην κατανόηση της ιστορικής φυσιολογίας της πόλης. Στο διάστημα αυτό στην αρχική συλλογή της βιβλιοθήκης προστέθηκε πλήθος δωρεών αλλά και αγορές μεγάλων συλλογών αυξήθηκε ο όγκος της βιβλιοθήκης σε περισσότερους από 35.000 τόμους βιβλίων καθώς και 500 περίπου τίτλοι περιοδικών και εφημερίδων, αρκετοί από τους οποίους υπάρχουν σε πλήρη σειρά.

Στους παραπάνω αριθμούς περιλαμβάνονται οι δωρεές των βιβλιοθηκών του δικηγόρου και βουλευτή Γ. Σιαφλέκη (1999), του δικηγόρου Κ. Σαμαρά (2001), του καθηγητή Ιστορίας του Δικαίου Νικολάου Ι. Πανταζόπουλου (2002), του συγγραφέα Λεφτέρη Ραυτόπουλου (2003), του καθηγητή Τάσου Αρβανιτάκη (Φάλκου) (2003), της δημοσιογράφου, συγγραφέως και ερευνήτριας Νίτσας Κολιού (2005), μικρότερου όγκου συλλογές, αλλά και η πρόσκτηση της βιβλιοθήκης του καθηγητή Νεοελληνικής Φιλολογίας Άλκη Αγγέλου (2005),

Στεγάζεται στο κτίριο Σπίρερ, σε ένα ευρύχωρο και πρόσφατα ανακαινισμένο χώρο. Διαθέτει 15 θέσεις αναγνωστηρίου, όπου μπορεί ο καθένας να αναζητήσει πληροφορίες για θέματα που τον απασχολούν (εργασίες για διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης, έρευνες σχετικά με την ιστορία της περιοχής, κ.ά.) καθώς επίσης και για ανάγνωση βιβλίων, περιοδικών και τοπικών εφημερίδων. Η χρήση του αναγνωστηρίου είναι ελεύθερη για όλους στις τις ώρες λειτουργίας του Κέντρου.

Από το σύνολο της συλλογής, λόγω του ειδικού ενδιαφέροντός της, μόνο ένα μέρος είναι διαθέσιμο για δανεισμό, βρίσκεται σε ξεχωριστό χώρο από την υπόλοιπη συλλογή και αποτελείται από βιβλία ελληνικής και ξένης σύγχρονης πεζογραφίας, παιδικής λογοτεχνίας, στα ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά²¹¹.

Το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας Βόλου έχει, επίσης, την ευθύνη λειτουργίας της κινητής βιβλιοθήκης, που παραχωρήθηκε το 1998 από την ΤΕΔΚ Ν. Μαγνησίας. Η λειτουργία της κινητής βιβλιοθήκης έχει σαφή προσανατολισμό προς την υποστήριξη της εκπαίδευσης και την προώθηση της ανάγνωσης στις απομακρυσμένες γειτονιές της πόλης, υλοποιώντας παρεμβάσεις σε σχολεία και γειτονιές εντός και εκτός του

²¹¹ Η βιβλιοθήκη χρησιμοποιεί, για την αυτοματοποίηση των λειτουργιών της το σύστημα αυτοματισμού βιβλιοθηκών ΑΒΕΚΤ 5.5 του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης ενώ για την εξ αποστάσεως πρόσβαση των καταλόγων της με τη χρήση web browser έχει εγκατασταθεί ο server ΑΒΕΚΤ Ζ39.50 Web Gate. Για την επεξεργασία του υλικού της χρησιμοποιούνται τα ελληνικά και διεθνή πρότυπα και πρακτικές. Για την καταλογογράφηση του υλικού χρησιμοποιούνται οι AACR2 προσαρμοσμένοι στις απαιτήσεις της ελληνικής γλώσσας σε διάταξη UNIMARC (format). Η ταξινόμηση της συλλογής γίνεται με το Δεκαδικό Ταξινόμικό Σύστημα Dewey. Για τη θεματική ανάλυση χρησιμοποιούνται οι θεματικές επικεφαλίδες της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, ενώ για τις καθιερωμένες αποδόσεις χρησιμοποιούνται οι επικεφαλίδες των αντίστοιχων εθνικών βιβλιοθηκών και οργανισμών, όπως αυτές εμφανίζονται στους καταλόγους τους στο διαδίκτυο.

πολεοδομικού συγκροτήματος Βόλου, ενώ κατά την καλοκαιρινή περίοδο εγκαθίσταται στην παραλία των Αλυκών δανείζοντας βιβλία στους λουόμενους, που συνδυάζουν την χαλάρωση των διακοπών με την ψυχαγωγία της ανάγνωσης.

Από το 1998 το ΔΗΚΙ έχει την επιστημονική εποπτεία των βιβλιοθηκών των δημοτικών Επιχειρήσεων και Οργανισμών του Δήμου Βόλου. Στο πλαίσιο αυτό οργάνωσε το Δίκτυο Βιβλιοθηκών του Δήμου Βόλου και συντόνισε ένα σύνολο δραστηριοτήτων για την προώθηση της ανάγνωσης και του βιβλίου, τον αυτοματισμό της λειτουργίας των βιβλιοθηκών και την διαρκή εκπαίδευση του προσωπικού τους.

Η δραστηριότητα του τμήματος της βιβλιοθήκης του ΔΗΚΙ είναι ευρύτατη. Για το λόγο αυτό, επιλέγεται, όπως και στις προηγούμενες ενότητες του ΔΗΚΙ, η παρουσίαση του έργου της στο 2005:

1. Ψηφιοποίηση 100 τόμων (33.500 σελίδες), έλεγχος των ψηφιακών υποκατάστατων, διασύνδεση τους με τον ηλεκτρονικό κατάλογο της βιβλιοθήκης και διόρθωση των εγγραφών των σπάνιων εκδόσεων και χαρτών της Βιβλιοθήκης Ν. Ι. Πανταζόπουλου

2. Έναρξη της καταγραφής των βιβλίων της Βιβλιοθήκης Αγγέλου και εισαγωγή στη βιβλιοθήκη του ΔΗΚΙ πολλαπλών αντιτύπων

3. Σε συνεργασία με το ΕΚΤ ανάπτυξη λογισμικού παρουσίασης των ψηφιακών υποκαταστάτων και μετατροπή – μετάπτωση των ηλεκτρονικών καταγραφών των πρακτικών του Δ.Σ. Παγασών και του φωτογραφικού αρχείου του ΔΗΚΙ

4. Ολοκλήρωση της καταγραφής των κωδικοποιημένων αρχειακών περιγραφών (EAD) για το σύνολο του δημοτικού αρχείου. Συνεργασία με το ΕΚΤ για τη μετατροπή της παρουσίασης των ψηφιακών υποκαταστάτων και μετατροπή – μετάπτωση των ηλεκτρονικών αυτών καταγραφών στο Ιντερνετ.

5. Συνεργασία με το ΕΚΤ για την δημιουργία και βελτίωση της μηχανής αναζήτησης των δεδομένων στο Ιντερνετ.

7.4.6. Μουσείο Πόλης

Η πρόταση του Δήμου Βόλου για τη δημιουργία του Μουσείου της πόλης στο κτίριο της πρώην καπναποθήκης στα Παλιά (Φερών 17) εγκρίθηκε από το Περιφερειακό Συμβούλιο Θεσσαλίας και εντάχθηκε στο επιχειρησιακό σχέδιο Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων Αστικής Ανάπτυξης των Δυτικών Συνοικιών του Δήμου Βόλου, στα πλαίσια των Μέτρων 3.5 και 3.6 του ΠΕΠ Θεσσαλίας.

Το ΔΗ.Κ.Ι. με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου ανέλαβε την επιστημονική εποπτεία για τη δημιουργία του Μουσείου και την ευθύνη λειτουργίας του. Με αυτές τις αρμοδιότητες και στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για το έργο ανέλαβε μια σειρά πρωτοβουλιών, που άρχισαν να πραγματοποιούνται από τον Απρίλιο του 2005 και συγκεκριμένα :

1. Συνεντεύξεις με κατοίκους και επαγγελματίες των δυτικών συνοικιών της πόλης, βιντεοσκόπηση και καταγραφή προφορικών μαρτυριών (Απρίλιος - Μάιος 2005)

2. Σύσκεψη με τους υπεύθυνους πολιτιστικών και περιβαλλοντολογικών θεμάτων της εκπαιδευτικής κοινότητας για την ενεργοποίηση των μαθητών και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων (14 Απριλίου 2005)

3. Ανοιχτή ενημερωτική εκδήλωση - συζήτηση με συμμετοχή εκπροσώπων πολιτιστικών συλλόγων, σωματείων και φορέων της πόλης. Παραβρέθηκαν 23 εκπρόσωποι συλλόγων και η συνάντηση αποτέλεσε αφετηρία για τη δημιουργία ενός δικτύου κοινωνικών φορέων, το οποίο ενημερώνεται έκτοτε διαρκώς για τις διαδικασίες δημιουργίας του νέου μουσείου (15 Ιουνίου 2005)

4. Έρευνα με διανομή και συμπλήρωση 150 ερωτηματολογίων από κατοίκους και επαγγελματίες των Παλαιών και της Νεάπολης, καθώς και από πολιτιστικούς συλλόγους σωματεία και φορείς της πόλης (Αύγουστος – Σεπτέμβριος 2005, Νοέμβριος 2005)

5. Δημιουργία ηλεκτρονικού κόμβου που εξοικειώνει τον επισκέπτη με το μελλοντικό Μουσείο και επιχειρεί να τον εμπλέξει στη διαδικασία δημιουργίας του, ο οποίος λειτουργεί στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.diki.gr/museum>.

Επίσης, από το 2005 άρχισαν να πραγματοποιούνται εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης των κατοίκων, που περιλάμβαναν:

Τρεις ανοιχτές εκδηλώσεις σε γειτονιές της πόλης με θεατρικά δρώμενα και προβολή οπτικοακουστικού υλικού. (Παλιά, Νεάπολη, Παραλία Βόλου στις 6, 10 και 15 Οκτωβρίου 2005 αντίστοιχα)

Όλες αυτές οι ενέργειες που συνεχίζονται εντάχθηκαν και συγχρηματοδοτήθηκαν από τις δράσεις «Δικτύωση» (με συντονιστή τη διευθύντρια του ΔΗ.Κ.Ι. Αίγλη Δημόγλου) και «Δημοσιότητα – Ευαισθητοποίηση» (με συντονιστή τον προϊστάμενο του τμήματος Ερευνών και Τεκμηρίωσης του ΔΗ.Κ.Ι. Ευγένιο Παπαδόπουλο) του μέτρου 3.6. «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αστικής Ανάπτυξης σε Τοπικές Ζώνες Μικρής Κλίμακας» του ΠΕΠ Θεσσαλίας 2000-2006.

Άμεσο αποτέλεσμα των παραπάνω πρωτοβουλιών ήταν η δημιουργία στο ΔΗ.Κ.Ι. μιας τράπεζας προφορικών μαρτυριών για τους κατοίκους και τις επιχειρήσεις της πόλης στο παρελθόν. Προ πάντων, όμως, πέτυχαν να κάνουν ευρύτερα γνωστό το σχεδιαζόμενο έργο και να ευαισθητοποιήσουν έναν συνεχώς αυξανόμενο αριθμό συμπολιτών στην προσφορά αντικειμένων και άλλου υλικού για το υπό δημιουργία Μουσείο. Παράλληλα εκπονήθηκε προκαταρκτική μουσειολογική πρόταση με στόχο τη διευκόλυνση των κτιριολογικών μελετών. Το έργο της ανακαίνισης του κτιρίου έχει ήδη δημοπρατηθεί.

7.4.7. Προγράμματα Γ΄ ΚΠΣ

Το ΔΗΚΙ προχώρησε στην υλοποίηση του Υποέργου 2: «Ανάπτυξη Ολοκληρωμένης Πρωτογενής Ψηφιακής Πολιτιστικής Συλλογής» του έργου «Περιφερειακό εργαστήριο ψηφιοποίησης τεκμηρίων σχετικών με τη διαμόρφωση των πόλεων και των κοινοτήτων στον Ελλαδικό χώρο» που περιλαμβάνει την καταγραφή 660 παλαιύπων εκδόσεων της βιβλιοθήκης Πανταζόπουλου, 50 χάρτες του ελλαδικού χώρου, 200 αρχιτεκτονικά σχέδια, καθώς και 4850 τεκμήρια από το φωτογραφικό αρχείο. Επίσης έχουν ψηφιοποιηθεί τα 4850 τεκμήρια του φωτογραφικού αρχείου (φωτογραφίες, καρτ-ποστάλ, slides, κ.α.)

Ξεκίνησε η υλοποίηση της Δράσης Δημοσιότητα – Ευαισθητοποίηση στο πλαίσιο του έργου «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αστικής Ανάπτυξης σε Τοπικές Ζώνες Μικρής Κλίμακας» του ΠΕΠ Θεσσαλίας. Στο διάστημα αυτό έχουν γίνει δύο έρευνες για την πολιτιστική ταυτότητα και τη στάση απέναντι στο Μουσείο της πόλης των κατοίκων στις συνοικίες των Παλαιών και Νεάπολης. Επίσης έχουν γίνει τρεις εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης για το Μουσείο της Πόλης

Ξεκίνησε η υλοποίηση της Δράσης Δικτύωση στο πλαίσιο του έργου «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αστικής Ανάπτυξης σε Τοπικές Ζώνες Μικρής Κλίμακας» του ΠΕΠ Θεσσαλίας. Στο διάστημα αυτό έχουν γίνει τρεις συναντήσεις με φορείς της πόλης (πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς).

7.4.8. Εκδηλώσεις

Από την πρώτη χρονιά λειτουργίας του το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης (ΔΗ.Κ.Ι.) υποστηρίζει και συμπληρώνει τις δραστηριότητές του με τη διοργάνωση εκδηλώσεων ποικίλης θεματολογίας και μορφής²¹².

Σκοπός των εκδηλώσεων αυτών, όπως απορρέει και από το καταστατικό του Οργανισμού, είναι η προβολή και ανάδειξη του ιστορικού παρελθόντος της πόλης και της περιοχής αλλά και η γνωστοποίηση στο κοινό των νεότερων δεδομένων στο χώρο του πολιτισμού και των επιστημών. Οι εκδηλώσεις του ΔΗ.Κ.Ι. περιλαμβάνουν παρουσιάσεις συγγραφέων και των έργων τους, συνέδρια, ημερίδες, αφιερώματα κι εκθέσεις. Έχουν πραγματοποιηθεί σε όλους σχεδόν τους προσφερόμενους στο Βόλο χώρους (κτήριο Σπίρερ, Δημαρχείο, Δημοτικό Θέατρο, Παλιά Ηλεκτρική, Πανεπιστήμιο, Γαλλικό Ινστιτούτο) και για την επιτυχή υλοποίησή τους το ΔΗ.Κ.Ι. συνεργάστηκε με διάφορους επιστημονικούς και πολιτιστικούς φορείς, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

²¹² Οι εκδηλώσεις λόγου, τα τιμητικά αφιερώματα, οι βιβλιοπαρουσιάσεις ή οι παρουσιάσεις αρχείων, οι επιστημονικές συναντήσεις και τα συνέδρια, είτε ως αυτοτελή δραστηριότητα του ΔΗΚΙ, είτε ως δραστηριότητα του Δήμου με τη συνεργασία και την υποστήριξη του ΔΗΚΙ αποτελούν ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο με πολύ μεγάλο όγκο υλικού, του οποίου η παρουσίαση στην παρούσα φάση είναι ιδιαίτερα δυσχερής και ως εκ τούτου αδύνατη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Η ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ: ΑΝΑΨΥΧΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

8. 1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΝΕΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΧΩΡΩΝ

8.1.1. Απόπειρες αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων

Η μεγάλη καταστροφή των δημόσιων κτιρίων της πόλης από τους σεισμούς του 1955 έδωσε την ώθηση για την ανέγερση νέων καθώς και τη διαμόρφωση δημόσιων χώρων- μια προσπάθεια που ξεκίνησε με πρωτοβουλία του Δήμου. Η αρχιτεκτονική που ακολουθήθηκε ήταν του μεταπολεμικού μοντερνισμού, όπως και σε όλη τη χώρα, η οποία ανανέωσε τη μορφή των αστικών χώρων. Η δραστηριότητα αυτή, η οποία έως το 1970 είχε σχεδόν ολοκληρωθεί, κάλυψε τις μεγάλες ανάγκες της πόλης, μεταμορφώνοντας την εικόνα της²¹³.

Από τη δεκαετία του 1980, πάλι με πρωτοβουλία του Δήμου, οι δημόσιοι χώροι ανανεώνονται. Ο σχεδιασμός της πόλης αλλάζει σηματοδοτώντας την έναρξη της σύγχρονης φάσης του²¹⁴. Δημιουργούνται ζώνες αστικού πρασίνου με πολιτιστικές εγκαταστάσεις και πλατείες διάσπαρτες για αναψυχή σε ολόκληρο το Πολεοδομικό Συγκρότημα. Στο πλαίσιο της πολιτικής του Δήμου για την ανανέωση των δημόσιων χώρων, οι παρεμβάσεις επικεντρώθηκαν, σε δυο, κυρίως έργα: α) Την ανακατασκευή της πλατείας Ρήγα Φεραίου και β) τη δημιουργία της παραλιακής ζώνης από τον Άγιο Κωνσταντίνο έως του Άναυρο. Εξετάζοντας τις διάφορες αντιλήψεις για την ανανέωση των δημόσιων χώρων τα τελευταία τριάντα, περίπου, χρόνια, μπορεί κανείς να δει πως το δημοτικό συμβούλιο στόχευε στη μεταμόρφωση των δημόσιων χώρων, σε πραγματικούς «δημόσιους χώρους».

²¹³ Χαστάογλου, Β., Βόλος, *Πορτραίτο της πόλης τον 19ο και τον 20ό αιώνα*, εκδόσεις Βόλος, Δημοτικό Κέντρο Τεκμηρίωσης Βόλου, Βόλος 2002, σ. 147.

²¹⁴ Η μελέτη του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) του Πολεοδομικού Συγκροτήματος ανατέθηκε στους μελετητές του ρυθμιστικού σχεδίου, γεγονός που εξασφάλισε την αναγκαία συνοχή (ΦΕΚ 566/Δ/31.10.1985). βλ. Χαστάογλου, *ό.π.* σ. 184-192.

Μπορεί να περιγράψει κανείς αυτή την προσπάθεια ως μια σκόπιμη ενέργεια του Δήμου Βόλου να προκαλέσει το ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού ώστε να συμμετάσχει σε δημόσιες δραστηριότητες. Μια πολιτική για την ανάπτυξη του δημόσιου χώρου έχει δυο στόχους: Ο πρώτος είναι να δημιουργήσει ένα «ενδιαφέρον» αστικό περιβάλλον. Αυτό μπορεί να συνδυάζεται με μια κανονιστική ηθική πεποίθηση, ότι η δημόσια ζωή προκαλεί την προσωπική ανάπτυξη, αποτελώντας συστατικό στοιχείο μια αστικής εκδοχής της «ευζωίας»²¹⁵. Ο δεύτερος στόχος, πιστεύω, ότι σχετίστηκε- όχι κατ' ανάγκη με την οικουμενική πλέον σήμερα αναγνώριση ότι ο πολιτισμός αποτελεί μια δυναμική ισχυρή συνιστώσα στη στρατηγική για την αναζωογόνηση των πόλων αλλά- αλλά με την υποσυνείδητη αίσθηση ότι η πόλη πρέπει να τροποποιηθεί με μικρές ή μεγάλες παρεμβάσεις υπακούοντας στα νέα κοινωνικά ενδιαφέροντα.

Βασικός στόχος αυτών των επιλογών του Δήμου για δημιουργία νέων δημόσιων χώρων ως εγκαταστάσεων αναψυχής είναι η ποιότητα ζωής των ανθρώπων που ζουν στο αστικό κέντρο και η ανακούφιση των ανθρώπων που ζουν στις λαϊκές συνοικίες της πόλης από την «πολιτιστική ένδεια». Βασική συνιστώσα αυτής της στρατηγικής υπήρξε η οργάνωση εκδηλώσεων εντός των χώρων αυτών- σημαντικών γεγονότων πολιτιστικών που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν προσελκύοντας επισκέπτες και αυξάνοντας τον τουριστικό δείκτη της πόλης (όπως η Βαλκανική Πολιτιστική Συνάντηση στην πλατεία Ρ. Φεραίου και η Διεθνή Έκθεση Γλυπτικής στην πλατεία Αναύρου, δυο παραδείγματα που παρουσιάζονται παρακάτω).

Από τη δεκαετία του 1990 έως και το 2005 δρομολογούνται διαδικασίες, χωρίς δυνατότητα ανατροπής του κυρίαρχου μεταπολεμικού πολεοδομικού προτύπου, με στόχο τη βελτίωση ορισμένων αρνητικών βασικών στοιχείων του. Είναι η εποχή που στα μεγάλα, κυρίως, αστικά κέντρα παρατηρείται μια γενική τάση στροφής στα ζητήματα ανανέωσης της εικόνας της πόλης, των πολιτιστικών υποδομών και του αστικού σχεδιασμού²¹⁶. Ο Δήμος ως συντονιστής αυτής της προσπάθειας διεκδίκησε μιας σύγχρονης φυσιογνωμίας της πόλης δρα διορθωτικά

²¹⁵ Hajer, Maarten A., «Ρόττερνταμ: ανασχεδιάζοντας τον δημόσιο χώρο», στο: *Πολιτιστική πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*, επιμ. (Bianchini Franco και Parkinson Michael), εκδ. ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 1994, σ. 60-80.

²¹⁶ Στην Αθήνα η τάση αυτή εκδηλώνεται με το πρόγραμμα ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων, στη Θεσσαλονίκη με το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας κ.ο.κ. Η τάση αυτή δε συνδέεται με τις γενικότερες αντιλήψεις για τη θεωρητική αντίληψη για την πόλη, αλλά επιδιώκουν συνειδητά την αλλαγή της εικόνας της πόλης και την ανανέωση της φυσιογνωμίας μέσα σε ένα νέο πλαίσιο, ως μια αναγκαία προϋπόθεση στον ανταγωνισμό των πόλεων για ανάπτυξη.

στα αστικά τοπία της πόλης, παρεμβαίνοντας με επιμέρους ρυθμίσεις και κινώντας δυναμικές με θετικά αποτελέσματα. Αναγέρθηκαν νέα κτίρια, πραγματοποιήθηκαν αστικές αναπλάσεις, διευρύνθηκε το δίκτυο αξιοποίησης των βιομηχανικών και των πανεπιστημιακών κτιρίων.

Παρόλα τα αρνητικά στοιχεία του αστικού χώρου, ο οποίος έχει προκύψει ως αποτέλεσμα και όχι ως ζητούμενο μιας συνολικής διαδικασίας ανανέωσης, ο Βόλος δεν στερείται από θετικά στοιχεία, όπως πολυλειτουργικότητα, ζωντάνια και απουσία θυλάκων αποκλεισμού. Οι αξίες της αστικότητας χαρακτηρίζουν την κεντρική περιοχή της, όπου συνυπάρχουν δημιουργικά οι χρήσεις της κατοικίας, του εμπορίου και των υπηρεσιών, παρά το πλήγμα των καταστροφών από τους σεισμούς. Αν και η ανοικοδόμηση πολυόροφων οικοδομών δεν είναι υπερβολική, η μεγάλη έλλειξη δημόσιων χώρων σε συνδυασμό με τον κυκλοφοριακό φόρτο συντελεί στην υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος²¹⁷.

8.1.2. Η πλατεία Ρήγα Φεραίου: Ένας υπαίθριος χώρος πολιτισμού

Η διαμόρφωση της πλατείας Ρ. Φεραίου είχε αρχίσει από το 1955 με πρόγραμμα κατασκευής διαφόρων κτιρίων, που θα δημιουργούσαν ένα διακεκριμένο κέντρο πόλης με σύγχρονα δημοτικά και δημόσια κτίρια κοινής ωφελείας, τα περισσότερα των οποίων δεν έγιναν²¹⁸. Η παλιά μελέτη του Π. Τσολάκη αρκετά χρόνια αργότερα τροποποιήθηκε, συμπεριλαμβάνοντας το συγκρότημα του Θεάτρου, το Δημαρχείο, και το αναψυκτήριο εντός του πάρκου. Η πλατεία αυτή έχει έναν έντονο μεταβατικό χαρακτήρα, λόγω της θέσης της μεταξύ παλιάς και σύγχρονης πόλης. Επιπλέον, είναι επιφορτισμένη με ένα πλήθος λειτουργιών εξαιτίας του κομβικού σημείου της, μεταξύ του λιμανιού, του σιδηροδρομικού σταθμού, των σταθμών των λεωφορείων και των νέων χρήσεων χώρων και κτιρίων πολιτισμού, όσων είχαν οικοδομηθεί εντός της, ή άλλων- σε απόσταση αναπνοής- που βρίσκονταν στο στάδιο του σχεδιασμού ή της ανακατασκευής τους: Δημοτικό Ωδείο, Κέντρο Τέχνης, κτίριο Σπίρερ, κ.ά. Τελικά η πλατεία διαμορφώθηκε σε πάρκο αναψυχής, στο οποίο προστέθηκαν το κτίριο του ΕΟΤ και το δημοτικό αναψυκτήριο.

8.1.3. Η πλατεία Αναύρου

²¹⁷ Χαστάογλου, Β., *ό.π.*, σ. 197-8.

²¹⁸ Σπανού, Μ., *Η μουσική κίνηση της πόλης*, *ό.π.*, σ. 144-5.

Η δημοτική αρχή ενστερνιζόμενη τη βασική αρχή του ανοικτού χώρου, ως δημοκρατικού χώρου και αποδεχόμενη ότι οι χώροι αυτοί προσφέρονται «για τους πολίτες που μπορούν να κάνουν διάφορα και διαφορετικά πράγματα, που μέχρι στιγμής δεν είχαν ασχοληθεί» δημιουργεί αρκετούς τέτοιους ανοικτούς χώρους, με σκοπό τη χρησιμοποίησή τους από όλους ανεξαιρέτα τους πολίτες²¹⁹.

Τέτοιοι χώροι, εκτός από τον παραθαλάσσιο χώρο του Πεδίου Άρεως και του Δημαρχείου, ήταν η ακτογραμμή μετά το Ξενία ως και την εκβολή του χειμάρου Αναύρου και των εγκαταστάσεων του Ναυτικού Ομίλου Βόλου (NOB).

Στην εγκαταλειμμένη αυτή έκταση του Αναύρου (55 στρέμματα) που προέκυψε από την επιχωμάτωση των σεισμών, ο Δήμος δημιούργησε ένα αστικό τοπίο, επιμηκύνοντας το θαλάσσιο μέτωπο της πόλης, από το πάρκο του Αγίου Κωνσταντίνου έως την έξοδό της, το λόφο της Γορίτσας²²⁰.

Με δομικά διαχρονικά στοιχεία οι αρχιτέκτονες του έργου (με βασική συντονίστρια της μελέτης την αρχιτέκτονα Ήβη Αγγελουπούλου) δημιούργησαν έναν άπλετο χώρο αναψυχής, μεγάλης χωρητικότητας και υποδομών για ποικίλες πολιτιστικές δημιουργίες και δράσεις. Ο χώρος αυτό χαρακτηρίζεται από τους κήπους, τα υπαίθρια θεατράκια, τα καθιστικά, τα ψηφιδωτά, τις πέργκολες, τα περίπτερα και άλλα ήπια κτίσματα που προσφέρουν την ηρεμία και τη χαλάρωση²²¹.

Στόχος της δημοτικής αρχής ήταν η πλατεία αυτή, εκτός από χώρο αναψυχής, να μετουσιωθεί σε ζωντανή έντονης δραστηριότητας, αφού ο χώρος είχε προβλεφθεί να λειτουργεί ως εκθεσιακός, παράλληλα με τη διοργάνωση μουσικών, θεατρικών και άλλων εκδηλώσεων, προκαλώντας τον επισκέπτη και τον περιπατητή να συμμετέχει σε πολυποίκιλα συμβαίνοντα, που αφορούν στην καλλιτεχνία και την πνευματική ενασχόληση. Η οργάνωση της πλατείας με ελεύθερη διάταξη των κτιρίων και η αρμονική ένταξή τους στον περιβάλλοντα χώρο της, (συγκρότημα του ξενοδοχείου «Ξενία», «ενυδρείο», περίπτερο του NOB και της μαρίνας)²²², που μοιράζουν το χώρο σε υποενότητες έδωσε την πόλη ένα ακόμη τοπίο του μοντερνισμού. Στις επιμέρους αυτές ενότητες φιλοξενούνται ανάλογες χρήσεις, όπως ο παράλιος χώρος του Ξενία, η παιδική χαρά, το πατινάζ, η ανοικτή πλατεία μπροστά

²¹⁹ Walzer, M., «Pleasures and costs of urbanity», *Dissent*, summer, 1986, σ. 470.

²²⁰ Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου αρ. 131/1984.

²²¹ Η ομάδα μελέτης της μεγάλης αυτής παρέμβασης αποτελούνταν από μηχανικούς του Δήμου (B. Γαλανόπουλος, Γ. Σωτήρης, Σ. Χατζής) υπό την εποπτεία της αρχιτέκτονος Ήβης Αγγελουπούλου.

²²² Να σημειωθεί ότι το κτίριο που μόνο κατ' όνομα θυμίζει σήμερα ότι είχε σχεδιαστεί για να στεγάσει ενυδρείο άλλαξε χρήση στην πορεία υλοποίησής του. Παρά το γεγονός ότι είχαν γίνει οι πρώτες μελέτες για την κτιριακή υποδομή και είχε διευρευνηθεί ο εμπλουτισμός του με ιχθυοπανίδα και ενώ το έργο προσωρούσε στην υλοποίησή του, η ιδέα του ενυδρείου εγκαταλείφθηκε προς όφελος μιας νέας χρήσης, του εστιατορίου.

από το Νοσοκομείο και το Αρχαιολογικό Μουσείο, ο Ναός της Αγίας Τριάδος με τις τοιχογραφίες του Γ. Γουναρόπουλου κλπ²²³.

Η δημιουργία αυτού του παραλιακού χώρου αναψυχής στο θαλάσσιο μέτωπο της πόλης αποτέλεσε μια σημαντική πολεοδομική παρέμβαση και συνδέθηκε με τον επιδιωκόμενο ρόλο στη διαγραφόμενη πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη της πόλης. Οι στόχοι του σχεδιασμού αυτής της πλατείας ως ένα βαθμό έχουν δικαιωθεί, με την πραγματοποίηση αρκετών πολιτιστικών εκδηλώσεων και δράσεων που σχετίζονται με μουσική, χορό, επιδείξεις μόδας νέων δημιουργών, εργαστήρια και έκθεση γλυπτικής και ειδικά εργαστήρια αρχαιολογίας. Βεβαίως οι παραπάνω εκδηλώσεις δεν έχουν μόνιμο χαρακτήρα και ούτε ποτέ έγινε τέτοια προσπάθεια. Παραμένει ένα μεγάλο πάρκο-περίπατος ή πλατεία αναψυχής, με αρκετά προβλήματα συντήρησης, αφού τις νύχτες γίνεται εστία επιδρομών από μηχανές μεγάλου κυβισμού, που καταστρέφουν τα πλακόστρωτα και τα φυτά.

8.1.4. Το πάρκο στο Πεδίο του Άρεως

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 δημιουργήθηκε ένα περιαστικό πάρκο αναψυχής, το Πεδίο του Άρεως που αποτελεί το θαλάσσιο μέτωπο της περιοχής της Νεάπολης στο δυτικό όριο της πόλης²²⁴. Ένας χώρος 80 στρεμμάτων, μεταξύ Παλαιών και Νέων Παγασών, εγκατελειμμένος και καταλαμβανόμενος από αλυκές, μετατράπηκε σε πάρκο. Το πρόγραμμα ανάπλασης, το οποίο σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Σωτήρη Χατζή, περιλάμβανε δημιουργία λίμνης με νερό από τις πηγές της Μπουρμπουλήθρας για βαρκάδα και ψάρεμα, εκθεσιακό χώρο, αναψυκτήρια, πίστα αναρρίχησης, μικρό καταρράκτη και ποικιλία χώρων αναψυχής και περιπάτου. Ακόμη, ένα μικρό ορνιθολογικό και ζωολογικό κήπο με δυνατότητα αναπαραγωγής όλων των ειδών και ένα μικρό υποφορβείο. Το τρενάκι της βιομηχανίας Τσαλαπάτα μεταφέρθηκε εκεί για να κάνει διαδρομές σε μια λιλιπούτεια γραμμή ανάμεσα από τις παραπάνω λειτουργίες²²⁵. Τα έργα που προέβλεπε η μελέτη υλοποιήθηκαν.

Δυστυχώς, με την πάροδο του χρόνου, οι περισσότερες από τις παραπάνω λειτουργίες αδράνησαν ή εγκαταλείφθηκαν. Η μεγάλη απόσταση του πάρκου από το αστικό κέντρο και η γειτνίασή του με τις ζώνες βιοτεχνίας και χονδρεμπορίου, που

²²³ Για τα έργα που δρομολογήθηκαν και τη διαμόρφωση της πλατείας Αναύρου βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, τομ. Γ', αρ. απόφ. 264/1986, 265/1986 και 298/1986.

²²⁴ Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, αρ. απόφασης. 214/1984.

²²⁵ Για τη δρομολόγηση των εγκαταστάσεων στο Π. του Άρεως βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου αρ. αποφάσεων 263/1986, 293 και 299/1986.

υπαγόρευαν ένα άλλο χαρακτήρα, αποκομμένο από τις υπόλοιπες λειτουργίες της πόλης, φαίνεται ότι στάθηκαν ανασταλτικοί παράγοντες για την ένταξή του στο ζωτικό τμήμα της πόλης.

8.1.5. Το Εκθεσιακό Κέντρο

Στην άκρη του Πεδίου του Άρεως κτίστηκε το Εκθεσιακό Κέντρο του Δήμου το 1992. Το Εκθεσιακό-Αθλητικό Κέντρο του Δήμου σηματοδοτεί την επέκταση των κεντρικών λειτουργιών της πόλης επί του υπερτοπικού οδικού άξονα προς τις νέες οικιστικές περιοχές των Ν. Παγασών, των Αλυκών και του Σωρού γειτνιάζοντας με τις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις των Πολυτεχνικών Σχολών. Ο στόχος της δημιουργίας αυτού του κέντρου είναι διττός: α) τη στέγαση μεγάλων εμπορικών και επιχειρηματικών κλαδικών ή εμπορικών εκθέσεων παραγωγής και τεχνολογιών, η οργάνωση των οποίων συνεισφέρει στην οικονομική ανάπτυξη με τη μεγάλη εισροή επιχειρηματιών επισκεπτών και εμπορικής δραστηριότητας και β) την προσφορά στέγης για αθλητική δραστηριότητα αθλητικών συλλόγων και φορέων που στερούνται μόνιμου κλειστού χώρου και τη διενέργεια μεγάλων αθλητικών διοργανώσεων πανελληνίας εμβέλειας.

8.1.6. Η διαμόρφωση του θαλάσσιου μετώπου

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, με πρωτοβουλία του Δήμου και του Οργανισμού Λιμένος ξεκίνησε μια προσπάθεια ενοποίησης του θαλάσσιου μετώπου της πόλης σε μήκος 17 χιλιομέτρων. Η παρέμβαση αυτή ξεκίνησε από την περιοχή του Σωρού, πέρασε από τις νέες οικιστικές επεκτάσεις των Ν. Παγασών και διερχόμενη από το κλαστικό παραλιακό μέτωπο της πόλης κατέληξε στις εγκαταστάσεις του NOB στο λόφο της Γορίτσας. Η μελέτη αυτή, η οποία ανατέθηκε κατόπιν αρχιτεκτονικού διαγωνισμού στο γραφείο της Ν. Γιαμάκου, το 1996, προέβλεπε νέες θαλάσσιες και αστικές χρήσεις, εξοπλισμό με μαρίνες, οργανωμένες πλαζ, θαλάσσια πάρκα, προβλήτες ψυχαγωγίας, αλιευτικούς πυρήνες, ναυταθλητικά κέντρα κλπ. Η μελέτη στην εφαρμογή της τροποποιήθηκε με κάποιες περικοπές. Επιπλέον, κατασκευάστηκε ένα έργο ζεύξης της προκυμαίας Αργοναυτών με τον κυματοθραύστη, στο οποίο προστέθηκε η γέφυρα, η οποία μετέτρεψε τον κυματοθραύστη ως χώρο περιπάτου.

Στην ίδια μελέτη περιλήφθηκε και η μελέτη εξωραϊσμού και λειτουργικής διευθέτησης για την τουριστική και επιβατική κίνηση της προκυμαίας Αργοναυτών

από την περιοχή του Τελωνείου έως την πλατεία του Γεωργίου του Α΄, με ανασχεδιασμό του κεντρικού προβλήτα, η οποία, όμως δεν εφαρμόστηκε, παρά μόνο στο κεντρικό τμήμα της προβλήτας²²⁶.

Η επιλογή του Βόλου ως Ολυμπιακής Πόλης το 2004 πρόσφερε νέες δυνατότητες αξιοποίησης του παραλιακού μετώπου. Με επιχορηγήσεις της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού και συντονιστή το Δήμο πραγματοποιήθηκαν σημαντικά έργα ανάπλασης του θαλασσιού μετώπου και κυρίως του κεντρικού παραλιακού (πεζοδρομήσεις, μαρίνες, νησίδες, πάρκα, γλυπτικές συνθέσεις), τα οποία ενίσχυσαν την ανανέωση της εικόνας της πόλης.

8.2. ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

8.2.1. Αναπλάσεις σε περιοχές ιστορικού ενδιαφέροντος: Η περίπτωση της συνοικίας των Παλαιών

Την εποχή αυτή (1985 και μετά) ο καθορισμός ζωνών κινήτρων και πολεοδομικών μηχανισμών, που βελτιώνουν τη μορφή της πόλης, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Το Γ.Π.Σ. προέβλεπε, μεταξύ άλλων, την πρόταση του Δήμου για τον ορισμό ζωνών ανάπλασης και ειδικής ενίσχυσης σε παραμελημένες και υποβαθμισμένες περιοχές, άμεσα συνδεδεμένες με την ιστορία της πόλης και τον μνημειακό πλούτο της, όπως οι περιοχές του Κάστρου στη συνοικία των Παλαιών.

Από την αρχή του 1986, ο Δήμος έστρεψε το ενδιαφέρον του στην ανάπλαση της υποβαθμισμένης συνοικίας των Παλαιών²²⁷, ενός αναπτυξιακού άξονα της αρχέγονου πυρήνα της πόλης, με στόχο να επαναδιαδραματίσει τον ιστορικό και λειτουργικό της ρόλο στη φυσιογνωμία της πόλης. Γι' αυτούς τους λόγους, προχώρησε στη μελέτη ενός μοντέλου «αστικής ζωτικότητας» βασισμένο σε ένα συνδυασμό στεγαστικής διευκόλυνσης, επιχειρηματικού σχεδιασμού με την

²²⁶ Στοιχεία από το σχετικό Φάκελο του έργου, Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Βόλου.

²²⁷ Η συνοικία των Παλαιών έχει μια ξεχωριστή ιστορία και εξέλιξη. Από τις αρχές του 19ου αι. η πόλη παρέμενε κλεισμένη μέσα στα όρια του παλιού βυζαντινού κάστρου του Γόλου (Βόλου), με χαρακτηριστική οργάνωση των οικισμών της περιόδου της τουρκοκρατίας. Με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881 και τη δημιουργία σημαντικών έργων υποδομής στο λιμάνι και το σιδηρόδρομο, η νέα πόλη του Βόλου αναπτύσσεται αλματωδώς, ενώ σταδιακά υποβαθμίζεται το παλιό κέντρο του κάστρου. Η παλιά πόλη από κέντρο της περιοχής μεταβάλλεται οικιστικά σε περιφερειακή συνοικία, η οποία περιορίζεται από φυσικά ή τεχνητά όρια που την περιχαράκωνουν και οδηγούν στην απομόνωσή της. Β. Χαστάογλου, *ό.π.*, και Β. Χαστάογλου «Το κέντρο του Βόλου από τον 19ο στον 20ό αιώνα», εφημ. *Η Θεσσαλία*, 14.7.2002.

αναζωογόνηση παραδοσιακών επαγγελμάτων, αναψυχής, πολιτισμού και περιπάτου.

Αξιοποιώντας και τις προσφερόμενες ευκαιρίες, ο Δήμος προχωρά στη σύνταξη μιας μελέτης, σε συνεργασία με το ΥΠΕΧΩΔΕ βάσει και του Ν. 1337/1983, ενώ ο Πανελλήνιος αρχιτεκτονικός διαγωνισμός ιδεών που είχε προκηρύξει και με βάση τις ιδέες του πρώτου βραβείου υιοθετείται ένας νέος σχεδιασμός για την περιοχή. Η ανάπλαση της συνοικίας εντασσόταν σε ένα γενικότερο αναπτυξιακό σχεδιασμό για την παραδοσιακή βιοτεχνία και τη χειροτεχνία, την επαγγελματική κατάρτιση και τον τουρισμό.

Σύμφωνα με τη μελέτη που συντάσσεται το 1986-1987, επειχειρείται η αποκατάσταση των παλιών στενών δρόμων του κάστρου στην οικιστική περιοχή του λόφου των Παλαιών, ενώ οι παλιές βιομηχανίες γκρεμίζονται για να δώσουν τη θέση τους σε φοιτητικές κατοικίες και κτίρια διοίκησης. Η μελέτη προέβλεπε ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου (κάστρου) στο λόφο, διατήρηση του ύφους της γειτονιάς με την παράλληλη στέγαση παραδοσιακών βιοτεχνιών, δημιουργία πλατειών, πολυδύναμου αθλητικού κέντρου, πεζόδρομους, φοιτητική στέγη (σε συνάρτηση με την υπόλοιπη κατοικία), διαμόρφωση της πλατείας του σιδηροδρομικού σταθμού, που μετατρέπεται σε μετωπικό σταθμό, ενοποίηση της συνοικίας με την πλατεία Ρ. Φεραίου²²⁸, καθώς και του γραμμικού παζαριού επί της οδού Φερών, όπου θα λειτουργούσε μόνιμη σύγχρονη λαϊκή αγορά, για την τόνωση της εμπορικής δραστηριότητας της περιοχής και την προβολή του σιδηροδρόμου²²⁹.

Στο πλαίσιο των προτάσεων του Γ.Π.Σ. εκπονήθηκαν δυο ειδικές μελέτες για την ανάπλαση ιστορικών τόπων της πόλης. Για την περιοχή των Παλαιών και του Κάστρου εκπονήθηκε το 1993 μελέτη από το Δήμο για την αναθεώρηση του ισχύοντος σχεδίου και τον καθορισμό των όρων δόμησης, με στόχο την αναβάθμιση της παραμελημένης, αλλά κεντρικής αυτής περιοχής και την επανένταξή της στη ζωή της πόλης, ως στοιχείου της ιστορικής συνέχειάς της.

²²⁸ Η διαμόρφωση της πλατείας του μετωπικού σταθμού που ενοποιούσε τα Παλιά με την πόλη, δια μέσου της πλ. Ρ. Φεραίου, παρά την προσπάθεια του Δήμου Βόλου δεν καρποφόρησε, μάλλον λόγω της αδιαλλαξίας του ΟΣΕ. (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, αλληλογραφία του Δημάρχου, *Φάκελος Εξερχομένων* 1987).

²²⁹ Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, (απόφ. 207/1989 και 510/1989), αντίστοιχες αποφάσεις του ΟΣΕ καθώς και υπογραφή σχετικής Προγραμματικής Σύμβασης μεταξύ Δήμου Βόλου και ΟΣΕ (7.12.1989), στη βάση της οποίας εκμισθώθηκαν στο Δήμο Βόλου 50 παλιές κλειστές φορτάμαξες, μετρικής γραμμής, για την τοποθέτησή τους στο γραμμικό παζάρι, έξω από την περιτοίχιση του σιδηροδρομικού σταθμού (το παραπάνω προκύπτει από τον τοπικό τύπο (εφ. «Θεσσαλία» και «Ταχυδρόμος» 22.5.1990) και από επιστολή του Δημάρχου Βόλου προς το Γ. Δ/ντή του ΟΣΕ Δ. Καραπάνο (21.5.1990), από το αρχείο του Δήμου Βόλου, αλληλογραφία του Δημάρχου, Φ. Εξερχομένων 1990).

Ένα αιώνα μετά από την κατεδάφιση του κάστρου και τη ρυμοτόμησή της συνοικίας του, η μελέτη προσπαθεί να διασώσει και να αναδείξει τα ίχνη του ιστορικού πυρήνα της πόλης, το περίγραμμα του λόφου, τα σωζόμενα μνημεία του και να προδιαγράψει τη λειτουργική και την αισθητική του ανανέωση

Το 1994 συντάσσεται και κατατίθεται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα για την κοινωνική αναζωογόνηση και την πολεοδομική αναβάθμιση των Παλαιών στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλία URBAN. Το πρόγραμμα προβλέπει την ένταξη σε παλιά βιομηχανικά κτίρια νέων χρήσεων, με σκοπό την οικονομική τόνωση της περιοχής και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Οι πολεοδομικές αυτές παρεμβάσεις, εκτός από την αναβάθμιση της συνοικίας και την εγκατάσταση νέων λειτουργιών, είχαν ως αποτέλεσμα την εγκατάσταση ψυχαγωγικών μονάδων που κατέστησαν τη συνοικία των Παλαιών ως ένα σημαντικό χώρο ψυχαγωγίας της πόλης. Τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκαν καταστήματα γενικής εμπορίας και ένας μεγάλος αριθμός χώρων φαγητού και διασκέδασης. Πάρα πολλοί κάτοικοι επέστρεψαν στη συνοικία, επιλέγοντάς την ως μόνιμο χώρο διαμονής. Αυξήθηκε η ευαισθητοποίηση των κατοίκων για τη διατήρηση της γειτονιάς και της περιοχής που έχει μνημεία και γενικά όλη αυτή η παρέμβαση οδήγησε στην επανεκτίμηση του ρόλου και της λειτουργίας της παραδοσιακής συνοικίας μέσα στην πόλη.

8.2.2. Ανάπλαση του Δυτικού Μετώπου της πόλης

Την ίδια εποχή (1986) με μια σειρά μελετών ο Δήμος ανέλαβε μια σειρά αναπτυξιακών πρωτοβουλιών για ένα πενταετές πρόγραμμα με παρεμβάσεις υποστηρίζοντας παράλληλα και την προσπάθεια του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και δημιουργώντας ένα δυναμικό αναπτυξιακό περιβάλλον²³⁰:

Έργα για τη δημιουργία της κεντρικής Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου στο χώρο του πρώην ΚΤΕΛ, δημιουργία Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών στην καπναποθήκη Ματσάγγου, κατασκευή Κέντρου Τέχνης, παραπλεύρως του Ωδείου, απόκτηση διαρρύθμιση και λειτουργία Κέντρου παραδοσιακής βιοτεχνίας και

²³⁰ Η προετοιμασία αυτού του στρατηγικού σχεδίου ξεκίνησε από το 1985, ενώ βρίσκονταν ακόμη σε εξέλιξη η σύσταση του ΔΗΚΕΜΒ και η μελέτη παρουσιάστηκε, για πρώτη φορά, σε ειδική συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου με την παρουσία φορέων της πόλης, στις 10.2.1986. Το θέμα επανασυζητήθηκε σε δεύτερη ειδική συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου, στις 20.2.1986. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, τομ. Α', ειδικές συνεδριάσεις των 10.2.1986 και 20.2.1986 (οι αποφάσεις δεν είναι αριθμημένες). Το θέμα έλαβε οριστική έγκριση Δημοτικού Συμβουλίου για υλοποίηση στις 9.4.1986: Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, τόμ. Β', ό.π. αρ. αποφάσεων: 111/1986 και 199/1986.

πρωτοποριακού σχεδιασμού, το λεγόμενο «Κέντρο Χειροτεχνίας»²³¹ στο Σπίρερ, με κατεύθυνση τμήματος μετάλλου, ξύλου, κεραμικής και ψαθιού, υφάσματος και γυαλιού. Το σύνολο είχε ως στόχο να ενσωματώσει, εκτός από χώρους εκπαίδευσης, εργαστήρια παραγωγής, εκθετήρια, κέντρο ερευνών και μουσείο νεώτερου λαϊκού πολιτισμού. Στη στρατηγική του προγράμματος εντάσσονταν οι Σχολές Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας, η δημιουργία ενός ακόμη παιδικού σταθμού, τα Ελεύθερα Εργαστήρια Καλλιτεχνικών Σπουδών και η Υπερτοπική Αγορά²³².

Επίσης, σχεδιάζονται σημαντικές πολεοδομικές παρεμβάσεις με τη δημιουργία πλατείας στο χώρο του συντριβανιού της Αγοράς των Παλαιών, διαμόρφωση πλατείας στην οδό Γρ. Λαμπράκη και πεζοδρόμηση μεταξύ των κτιρίων Στρυχοκάρπου και Απεντομωτηρίου. Κυρίαρχη θέση στη στρατηγική αυτή είχε η δημιουργία της πλατείας Πανεπιστημίου, νοτίως της καπναποθήκης Ματσάγγου, μεταξύ των οδών Δημητριάδος και Ερμού, έργο που καθυστέρησε αρκετά χρόνια και σήμερα βρίσκεται σε φάση υλοποίησης.

Αρκετά χρόνια αργότερα, (δεκαετία 1990) υλοποιείται η αναβάθμιση σημαντικών υπαίθριων χώρων της περιοχής, όπως το γήπεδο του Μαγνησιακού, που παραμένει ελεύθερος για αθλητικές δραστηριότητες και ο χώρος της εκσκαφής στην πρώην Λαχαναγοράς που αναδεικνύεται σε χώρο ιστορικής μνήμης.

Στο πλαίσιο της ανάπλασης αυτής εντάχθηκαν και οι μελέτες ανάπλασης της περιοχής των Παλαιών, όπως περιγράφεται παραπάνω. Στη συνοικία αυτή, εκτός από τις παρεμβάσεις του προγράμματος URBAN, που συμπληρώθηκαν με την απόκτηση του Τσαλαπάτα και την αποκατάσταση του μουσειακού εξοπλισμού του, την τελευταία πενταετία (2000-2005), ολοκληρώνονται οι πολεοδομικές παρεμβάσεις στην πλατεία της οδού Λαμπράκη, η διαμόρφωση πλατειών και του περιβάλλοντος χώρου του Κοινωνικού Κέντρου και του Ενεργειακού Κέντρου και ολοκληρώνονται με τις πεζοδρομήσεις στην περιοχή της Αγοράς.

²³¹ Το Κέντρο Χειροτεχνίας θα παρείχε υποστήριξη στους βιοτέχνες και χειροτέχνες της περιοχής με την εισαγωγή νέας τεχνολογίας στην παραγωγή τους, με την παροχή τεχνικο-οικονομικής βοήθειας, με την προώθηση της έρευνας για τη δημιουργία νέων πρωτότυπων προϊόντων, νέων μορφών συσκευασίας. Για την οργάνωσή του ο Δήμος συνεργάστηκε με τον ΕΟΜΜΕΧ, τον ΕΟΤ, το Επαγγελματικό και Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Βόλου. Από τη μελέτη του ΔΗΚΕΜΒ, για τη σύναψη προγραμματικής σύμβασης με το ΥΠΠΟ για την ανάληψη από το Δήμο διαφόρων πρωτοβουλιών: Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, αρ απόφ. 53/1986.

Η θετική αυτή πρωτοβουλία του Δήμου, παρά την προετοιμασία, που σε ένα βαθμό είχε συντελεστεί, ποτέ δεν προχώρησε στην φάση της υλοποίησης, για λόγους οικονομικούς και πολιτικούς.

²³² Η Υπερτοπική Αγορά προσέφερε ενιαίο στεγαστικό χώρο και υποστήριξη στους χειροτέχνες της περιοχής, τα επαγγέλματα των οποίων ήταν μειωμένης ανταγωνιστικότητας στις συνθήκες της αγοράς. Στόχος ήταν η προβολή της τοπικής καλλιτεχνικής δημιουργίας και δημιουργία πόλου έλξης των βιοτεχνικών εργαστηρίων της περιοχής, συντελώντας στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Από τη μελέτη του του ΔΗΚΕΜΒ, Βόλος 1986. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, ό.π.

Τέλος, επί δημαρχίας Κ. Μήτρου (2004) δημιουργείται στην είσοδο της πόλης, στη συμβολή των οδών Λαμπράκη και Σέκερη, το Κέντρο Τουριστικής Πληροφόρησης (Info Center), σηματοδοτώντας το νέο ενδιαφέρον και τις προοπτικές ανάδειξης της περιοχής των Παλαιών ως πόλο έλξης των επισκεπτών της περιοχής.

8.3. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΨΥΧΗ ΣΕ ΑΝΟΙΚΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

8.3.1. Η Βαλκανική Πολιτιστική Συνάντηση: Η φιλοσοφία του θεσμού

Μια από τις βασικές προτεραιότητες της δημοτικής αρχής, στη δεκαετία του '80, ήταν η προώθηση πολιτιστικών ανταλλαγών μεταξύ των γειτόνων βαλκανικών λαών, που κάποτε ζούσαν σε ένα ενιαίο πολιτισμικό χώρο, με παράλληλη πορεία καλλιτεχνικής έκφρασης.

Με άξονα τη φιλοσοφία αυτή, το 1982, άρχισε να οργανώνεται στο Βόλο η «Βαλκανική Πολιτιστική Συνάντηση», ένας θεσμός, βαθύτατα πολιτικός, που διατηρήθηκε επί οκτώ συνεχή χρόνια (1982-1989).

Ο ανοικτός χώρος της πρόσφατα ανακατασκευασμένης πλατείας Ρήγας Φεραίου-μια υποβαθμισμένη έως τότε και χωρίς ζωή πλατεία, ενέπνευσε τους πρωταγωνιστές του εγχειρήματος για να αποτελέσει τον πυρήνα διεξαγωγής του. Έτσι, ο Δήμος Βόλου διαμόρφωσε την πλατεία Ρήγα Φεραίου σύμφωνα με τις τεχνικές απαιτήσεις της διοργάνωσης (κατασκευή ειδικών περιπτέρων κλπ), μεταμορφώνοντας τον ανοικτό αυτό χώρο ως μια βασική πολιτιστική ζώνη της πόλης.

Η διοργάνωση αυτή υπήρξε αποτέλεσμα μακράς συζήτησης και έντονου προβληματισμού της δημοτικής αρχής με πολιτιστικούς και παραγωγικούς φορείς της περιοχής, αλλά και με προσωπικότητες της πόλης, όπως ο ερευνητής-λαογράφος Κίτσος Μακρής, ο αρχαιολόγος και έφορος του Μουσείου Γ. Χουρμουζιάδης κ.ά.²³³ Ο θεσμός αυτός είχε ως βασικό στόχο, εκτός από τις πολιτιστικές ανταλλαγές, τη διερεύνηση και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής ενότητας των Βαλκανίων, στο μερικώς ομοιογενές κομμάτι του λαϊκού πολιτισμού²³⁴. Αποσκοπούσε ακόμη στην

²³³ Υπήρξαν τα ιδρυτικά μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής μαζί με τους: Μ.Κουντούρη- Δήμαρχο Βόλου ως Πρόεδρο, τους Δημοτικούς Συμβούλους, Θ. Ζαβαλιάγκο, Δ. Παπαϊωάννου, Τρ. Πρωτοσύγγελο, Δ. Σαλιτική, Μ. Βανέζη και τους εξωδημοτικούς, Ν. Παρθένη- φιλόλογο, Γ. Παπαϊωάννου- ζωγράφο και Γ. Στάμο- αρχιτέκτονα. (Πρακτικά Δημ. Συμβουλίου Βόλου, αρ. απόφ. 277/ 4.12.1981).

²³⁴ Από την εισήγηση του Βάλτερ Πούγνερ «Κοινές εμφανίσεις λαϊκών δρωμένων σε Βουλγαρία, Ελλάδα και Τουρκία» στην ετήσια επιστημονική συνάντηση του Κέντρου Λαϊκών Δρωμένων με θέμα: *Κοινά στοιχεία και διαφορές στον πολιτισμό της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Βουλγαρίας* (6-10 Σεπτεμβρίου, Κομοτηνή 2001).

αλληλογνωριμία και την επικοινωνία των λαών της Βαλκανικής καθώς και στην καλλιέργεια ενός πνεύματος αλληλοσεβασμού, ειρηνικής συμβίωσης και κατανόησης- αξίες που καλλιεργήθηκαν δια μέσου των πιο αυθεντικών πολιτιστικών εκφράσεων, που είναι η λαϊκή χειροτεχνία και τέχνη²³⁵.

Το πολιτιστικό αυτό γεγονός, του οποίου η σύλληψη και ο επιτελικός νους ανήκε στην τότε δημοτική αρχή, υποστηρίχθηκε από μια σειρά ευνοϊκών προϋποθέσεων, οι οποίες συνέβαλαν στην επιτυχή υλοποίησή του:

1. Η λειτουργία της υπηρεσίας του EOMMEX (Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων), στο Βόλο, ενίσχυσε σημαντικά την προσπάθεια με τη δοκιμασμένη εμπειρία της στις εφαρμοσμένες τέχνες και τεχνικές.

2. Η ενεργός συμπαράσταση του Κ. Μακρή, ο οποίος συμμετείχε από την πρώτη στιγμή στην οργανωτική επιτροπή, αποτέλεσε πολύτιμη συνεισφορά, λόγω της βαθιάς του γνώσης του λαϊκού πολιτισμού των βαλκανικών κρατών και των συμπεριφορών τους.

3. Η πλαισίωση της προσπάθειας από ανθρώπους του πνεύματος και της τέχνης, που ζούσαν στην πόλη, οι οποίοι ενστερνίστηκαν την ιδέα και θέλησαν και αυτοί να πειραματιστούν, προσφέροντας άοκνα τις δυνάμεις τους.

Τον κύριο άξονα δράσης των ετήσιων Βαλκανικών Συναντήσεων αποτέλεσαν οι «Εκθέσεις Βαλκανικής Χειροτεχνίας», κάθε Αύγουστο. Παράλληλα, οργανώνονταν μουσικές, χορευτικές και θεατρικές εκδηλώσεις στο θερινό Δημοτικό Θέατρο, που βρίσκεται δίπλα από τον εκθεσιακό κέντρο, στην πλατεία Ρ. Φεραίου. Οι εκδηλώσεις αυτές πλαισιώνονταν, συνήθως, από εικαστικά γεγονότα, κινηματογραφικές προβολές, εκδηλώσεις λόγου κ.ά, αποτελώντας ένα ανθολόγιο όλων των παραστατικών τεχνών.

Οι Βαλκανικές Πολιτιστικές Συναντήσεις διευρύνονταν κάθε χρόνο, τόσο από την άποψη της συμμετοχής χωρών, όσο και του περιεχομένου των εκθέσεων και των εκδηλώσεων. Στα Βαλκανικά κράτη, που κάθε χρόνο έδιναν το παρόν στη συνάντηση (Βουλγαρία, Ρουμανία, πρώην Γιουγκοσλαβία, Αλβανία), προστίθονταν κάθε φορά και μια επισκέπτρια χώρα, όπως η Τουρκία, η Πολωνία, η Γαλλία, η Σοβιετική Ένωση και η Κύπρος. Ο Δήμος Βόλου, δια μέσου της Οργανωτικής επιτροπής της έκθεσης, αξιοποίησε την αποκτώμενη εμπειρία σε ετήσιο επίπεδο

²³⁵ Από το εισαγωγικό κείμενο του εντύπου των εκθέσεων: Από το αρχείο του Δήμου Βόλου. (Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων, Φ. Εκδηλώσεων, 1983-1986).

προβαίνοντας σε οργανωτικές βελτιώσεις και συμπληρωματικές κατασκευές με την πολύτιμη πάντοτε συμπαράσταση του EOMMMEX²³⁶.

Η επιτυχία του θεσμού επιβεβαιώθηκε από την αύξηση των συμμετοχών, την πρωτοτυπία του θέματος και από το συνεχώς διευρυνόμενο ενδιαφέρον του κοινού από την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας και της Κεντρικής Ελλάδας, το οποίο επισκεπτόταν την έκθεση και παρακολουθούσε τις εκδηλώσεις, εκδηλώνοντας τα φιλικά του αισθήματα προς τους γειτονικούς λαούς.

Η πρωτοβουλία αυτή, αρκετά τολμηρή για τις πρακτικές της αυτοδιοίκησης εκείνη την περίοδο, οδήγησε αρκετούς ανθρώπους του πολιτισμού από μεγάλα αστικά κέντρα να επισκεφθούν το Βόλο. Οι κριτικές ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικές. Άνθρωποι από όλες τις χώρες των Βαλκανίων γνωρίζονται μέσα από την τέχνη που έχει να επιδείξει ο κάθε λαός, χορεύοντας και τραγουδώντας συναισθανόμενοι τη μοναδική αίσθηση της επικοινωνίας πέρα από σύνορα και συμπεριφορές. Ένα μοναδικό εργαστήρι λαϊκής τέχνης, αλληλογνωριμίας και συμφιλίωσης.

8.3.2. Η θεματολογία των εκθέσεων χειροτεχνίας

Η κύρια θεματική επιλογή που χαρακτήριζε την κάθε έκθεση, είχε ως γνώμονα τη διατήρηση της ιδιομορφίας και της πρωτοτυπίας της και, κυρίως, την αποφυγή της επανάληψης. Έτσι, οι εκθέσεις οργανώθηκαν πάνω σε διαφορετικούς τομείς της λαϊκής δημιουργίας, που ο καθένας είχε τη δική του λειτουργικότητα, ιστορία και αισθητική:

- 1η Έκθεση Χειροτεχνίας (1982): Ξυλογλυπτική
- 2η Έκθεση Χειροτεχνίας (1983): Υφαντική
- 3η Έκθεση Χειροτεχνίας (1984): Αγγειοπλαστική-κεραμική Κεραμική

1. Η 4^η Έκθεση Χειροτεχνίας είχε ως θέμα τη «μεταλλοτεχνία». Στην έκθεση αυτή, η οποία συμπίπτει και με την αρχή της εξεταζόμενης περιόδου (1985), τα εκθέματα ήταν, κυρίως, από χαλκό, ορείχαλκο, σίδηρο και χυτοσίδηρο. Στη διάρκεια του δεκαήμερου, που λειτουργούσε η έκθεση, στο χώρο της πλατείας Ρ. Φεραίου και του θερινού θεάτρου πραγματοποιήθηκαν ποικίλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, κινηματογραφικά αφιερώματα καθώς και εικαστικά γεγονότα²³⁷.

²³⁶ Σημαντική ήταν η προσφορά του αείμνηστου διευθυντή του τοπικού παραρτήματος του EOMMMEX Δημήτρη Ζαχαρίου.

²³⁷ Στην έκθεση αυτή εντάχθηκε και το γεγονός των αποκαλυπτηρίων του ανδριάντα του Ρήγα Φεραίου, έργο του γλύπτη Μέμου Μακρή, που εγκαταστάθηκε στην ομώνυμη πλατεία, εκδήλωση με την οποία εγκαινιάστηκε η «4η

2. Η 5η Έκθεση Χειροτεχνίας (1986), που ήταν αφιερωμένη στο «Διεθνές Έτος Ειρήνης», ήταν γενικού ενδιαφέροντος και ποικίλων εφαρμογών. Πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή όλων των Βαλκανικών χωρών, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας και της Σοβιετικής Ένωσης και τη συνεργασία των τοπικών φορέων. Στη διάρκεια της λειτουργίας της έκθεσης (20-30.8.1986) πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις, που είχαν ως κυρίαρχο θέμα την ειρήνη.

3. Η 6η Έκθεση Χειροτεχνίας (1987) είχε θέμα «την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των Βαλκανίων». Το θέμα αφορούσε την άποψη της δημιουργίας, σε παλαιότερους χρόνους, του μορφολογικών και υφολογικών αρχιτεκτονικών επιτευγμάτων, όπως αυτά εμφανίστηκαν δια μέσου της διαχρονικής πορείας των λαών της Χερσονήσου και την αλληλοδιάδραση που ασκούσε η ενιαία, σε πολλούς τομείς, πολιτισμική ενότητα του χώρου. Φιλοξενούμενη χώρα ήταν η Πολωνία²³⁸. Παράλληλα με τα εκθέματα στα περίπτερα, μια άλλη έκθεση φωτογραφίας, για την τοπική αρχιτεκτονική, του Βολιώτη φωτογράφου, Δημήτρη Λέτσιου, στο φουαγιέ του Δημοτικού Θεάτρου, συμπλήρωνε το θέμα των επιρροών της αρχιτεκτονικής²³⁹.

4. Η 7η Έκθεση Χειροτεχνίας (1988) είχε ως θέμα «τοπικά προϊόντα χειροτεχνίας στην υφαντική, ασημουργία, μαρμαρογλυφία, ξυλογλυπτική, κεραμική κ. ά. με προσανατολισμό την παρουσίαση του έργου των χειροτεχνών της Μαγνησίας, δίνοντας την ευκαιρία να προβληθούν οι σύγχρονες πρακτικές και αισθητικές ανάγκες της εποχής. Στη διάρκεια της έκθεσης (20-26 Αυγούστου), πραγματοποιήθηκε επίδειξη πρωτογόνου ψησίματος και σεμινάρια της τεχνικής λιωσίματος μετάλλου για χρήση στην αργυροχρυσοχοϊα. Η ποικιλία των εκθεμάτων και ο εν μέρει εμπορικός χαρακτήρας της έκθεσης, συγκέντρωσε πολλούς επισκέπτες, δίνοντας την ευκαιρία για προβολή της ντόπιας παραγωγής και της επικοινωνίας του

Βαλκανική Πολιτιστική Συνάντηση. Βλ. Φάκελος Γλυπτού Ρ. Φεραίου (τελετή εγκαινίων), Αρχείο Δημοσίων Σχέσεων, Δήμος Βόλου, 1986.

²³⁸ Μετά τη συμμετοχή της στην έκθεση, η Κεντρική Ένωση Οργανισμών Λαϊκής και Καλλιτεχνικής Χειροτεχνίας Πολωνίας πρότεινε στο Δήμο Βόλου τη σύναψη συνεργασίας για θέματα πολιτισμού και καλλιτεχνικής δημιουργίας- πρόταση, που καταρχήν αποδέχτηκε ο τότε Δήμαρχος επισκεπτόμενος την Πολωνία για τη διερεύνηση αυτής της προοπτικής. Η προοπτική αυτή, η οποία συνέπεσε και με τη διεύρυνση των σχέσεων Ελλάδας-Πολωνίας σε διακρατικό επίπεδο, παρά τα θετικά αποτελέσματά της για σύναψη εκθέσεων 1991-1996) δεν ευοδώθηκε.

²³⁹ Το κλείσιμο της 6ης Έκθεσης Βαλκανικής Χειροτεχνίας έγινε με λαϊκό πανηγύρι, στην πλατεία Ρ. Φεραίου, μέσα σε μια ατμόσφαιρα φιλίας των βαλκανικών λαών. Την τελευταία ημέρα λειτουργίας της έκθεσης έκανε την πρώτη επανεμφάνισή του, μετά από δεκαπέντε χρόνια αδράνειας, το τρενάκι του Πηλίου κινούμενο προς το κέντρο της πόλης, δίνοντας το στίγμα της προοπτικής για τη σύντομη επαναλειτουργία του. Από το Αρχείο Τμήμ. Δημοσίων Σχέσεων Δήμου Βόλου, Φάκελος Βαλκανική Έκθεση Χειροτεχνίας, Αύγουστος 1987.

κοινού με τους χειροτέχνες της περιοχής. Στον ίδιο χώρο της έκθεσης (πλ. Ρ. Φεραίου) οργανώθηκαν δυο επί μέρους εικαστικές εκθέσεις²⁴⁰.

8.3.3. Η Διεθνής Συνάντηση Γλυπτικής

Το καλοκαίρι του 1988, στο πλαίσιο της 7η Έκθεσης Χειροτεχνίας, διοργανώθηκε η Διεθνής Συνάντηση Γλυπτικής στην πλατεία Αναύρου. Η πρωτοβουλία αυτή του Δήμου, με σκοπό να δώσει έμφαση στον καινούργιο ανοικτό χώρο και πολιτιστικό χαρακτήρα, η οποία υλοποιήθηκε από τον ΚΟΔΒ, αποδείχτηκε ότι υπήρξε ένα πρωτότυπο καλλιτεχνικό γεγονός μεγάλης διάρκειας:

Η συνάντηση γλυπτών από όλες τις Βαλκανικές χώρες, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Ελλάδα και την Κύπρο, με πρόσκληση που έγινε μέσω των αντίστοιχων πρεσβειών, στο Βόλο, είχε ως αποτέλεσμα τη φιλοτέχνηση και τη δημιουργία οκτώ γλυπτικών συνθέσεων. Η πρωτοτυπία αυτής της δημιουργικής συνάντησης ήταν ότι η πλατεία Αναύρου λειτούργησε, για δυο περίπου μήνες, ως ένα ανοικτό καλλιτεχνικό, συλλογικό εργαστήριο, θέτοντας για πρώτη φορά τις προϋποθέσεις άμεσης επικοινωνίας του κοινού με τους καλλιτέχνες και την τέχνη.

Τα έργα τους, που έκτοτε παρέμειναν στο σημείο δημιουργίας τους, κοσμούν την πλατεία Αναύρου, προσφέροντας ένα σημαντικό αισθητικό αποτέλεσμα στον υπαίθριο χώρο.²⁴¹ Ο χώρος του Αναύρου μπροστά από το αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης και με φόντο την ανοικτή θάλασσα λειτούργησε ως ένα υπαίθριο εργαστήριο γλυπτικής και χώρος συλλογικής δημιουργίας. Οι καλλιτέχνες που εργάστηκαν εκεί, με τη συμβολή όλων, παρουσίασαν μαζί με ειδικούς στην αισθητική και την ιστορία της τέχνης, «μια εικόνα που δεν είχε να ζηλέψει τίποτα από αντίστοιχα πάγκα γλυπτικής στο εξωτερικό»²⁴².

Τα έργα αυτά προστέθηκαν στα ήδη υπάρχοντα σύγχρονα γλυπτά της πλατείας που είχαν τοποθετηθεί παράλληλα με την κατασκευή της. Οι προϋπάρχουσες γλυπτικές συνθέσεις ανήκουν στο Φιλόλαο, τον Νικολαΐδη και τον Γ. Λουκόπουλο.

²⁴⁰ Αρχείο Τμήμ. Δημοσίων Σχέσεων Δήμου Βόλου, *Φάκελος Βαλκανική Έκθεση Χειροτεχνίας*, Σεπτέμβριος 1988. 2. Έκθεση χαρακτικής (27 Ιουλίου-27 Αυγούστου) στο φουαγιέ του Θεάτρου με 150 έργα καλλιτεχνών-μελών της Ένωσης Ελλήνων Χαρακτών.

²⁴¹ Για τα έργα, τη θεματολογία και τους γλύπτες που συμμετείχαν βλ. Δραντάκη, Χ., « Η υπαίθρια γλυπτοθήκη του Αναύρου», *Βόλος η πόλη μας*, τεύχ. 4ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 1986, σ. 96-7.

²⁴² Δεληγιάννης, Δ., «Γλυπτική στον Άναυρο», *Βόλος η πόλη μας*, τεύχ. 4ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 1986, σ. 104-105.

Δυστυχώς, σήμερα η υπαίθρια αυτή γλυπτοθήκη παραμένει χωρίς συντήρηση και κυρίως, χωρίς να έχουν ληφθεί μέτρα αναβάθμισης του χώρου με όρους αισθητικής. Το κυριότερο πρόβλημα, για το οποίο απαιτείται μια σοβαρή αντιμετώπιση επαναπροσδιορισμού του χώρου, εστιάζεται στη συνεχή αλλοίωση των χρήσεων του χώρου, με τα δέντρα να καλύπτουν τη θέασή τους ή το σπουδαιότερο, τα στέγαστρα των παρακείμενων καταστημάτων ειδών εστίασης να ακουμπούν ή και να «εξαφανίζουν» από το οπτικό πεδίο ολόκληρες γλυπτικές συνθέσεις.

8.3.4. Ο Βόλος και οι Ολυμπιακοί Αγώνες

Οι ανοικτές εκδηλώσεις της Παραλίας: Το γεγονός της συμμετοχής του Βόλου, στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, τουλάχιστον όσον αφορά στον τομέα του πολιτισμού, σχετίστηκε από πολύ νωρίς με το σχεδιασμό και την προετοιμασία ενός πολυδιάστατου προγράμματος, το οποίο κατά το μεγαλύτερο τουλάχιστον μέρος του, υλοποιήθηκε. Έτσι, ο Δήμος Βόλου με τη συνεργασία σχεδόν του συνόλου των πολιτιστικών θεσμών του (ΚΟΔΒ, ΔΗΠΕΘΕ, Συμφωνική Ορχήστρα, Πολυφωνική Χορωδία, Φιλαρμονική, ΚΕΜΘ, ΔΙΕΚ, Κέντρο Παιδιού, Αθλητικός Οργανισμός, ΕΑΚ) αλλά και άλλων φορέων της πόλης, οργάνωσε ένα μεικτό πρόγραμμα πολιτιστικών δράσεων και γεγονότων, διάρκειας πέντε περίπου μηνών, που προσέγγιζε σχεδόν όλα τα πεδία των τεχνών για να πλαισιώσει το γεγονός των Ολυμπιακών Αγώνων.

Η όλη σύλληψη του προγραμματισμού ήταν για μια σύγχρονη, γιορταστική, κοινωνική συνάθροιση των κατοίκων του Πολεοδομικού Συγκροτήματος και της ευρύτερης περιοχής, αλλά και των πολυάριθμων επισκεπτών (τουριστών περισσότερο, παρά επισκεπτών λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων) σε διάφορους πολιτιστικούς πόλους της πόλης, όπως το Θέατρο, Π. Ηλεκτρική, Σπίρερ, Δημαρχείο, Κέντρο Τέχνης, συνοικιακές πλατείες, πάρκο Αναύρου, πλατεία Ρ. Φεραίου, με κύριο πεδίο αναφοράς την Παραλία. Στόχος ήταν η δυνατότητα για μια ποικιλία και πολυμορφία επιλεκτικότητας ψυχαγωγίας και απόλαυσης. Πήρε τη μορφή έκφρασης με πολλαπλά μέσα (multimedia) που είχαν στηθεί κατά μήκος της παραλίας, περιλαμβάνοντας μουσική, θέαμα, χορό, αθλητικούς αγώνες, προσελκύνοντας διάφορες ομάδες ηλικιών, με στόχο τη μεγιστοποίηση της συμμετοχής.

Το πλέγμα αυτών των εκδηλώσεων έθεσε ως επιδίωξη να «σπάσει» το φράγμα μεταξύ της «υψηλής» κουλτούρας και της «μαζικής» κουλτούρας: Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της πολιτικής αποτέλεσαν:

α) η ανοικτή Τελετή Υποδοχής και Διανυκτέρευσης της Ολυμπιακής Φλόγας στην Παραλία που συνοδεύτηκε με συναυλία της Συμφωνικής Ορχήστρας Βόλου, η οποία ερμήνευσε δύσκολα και απαιτητικά έργα (Κονσέρτο Ι για πιάνο του Τσαϊκόφσκι, με σολίστ τον Δ. Σγούρο) για το αμύητο κοινό στην κλασική μουσική, χωρίς να υπάρχει εισιτήριο.

β) Το ιδιαίτερο σκηνικό πολυθέαμα «Οι Αργοναύτες», με παρουσίαση από τη Λατέρνα Μάτζικα, το οποίο βασίστηκε στον παγκόσμια γνωστό μύθο των Αργοναυτών με πολλούς συντελεστές (σενάριο του Ν. Τσακνή και μουσική του Δ. Μαραγκόπουλου). Η εκδήλωση αυτή του ΚΕΜΘ, που συνδιοργανώθηκε με την Ο.Ε. «Αθήνα 2004» και την Πολιτιστική Ολυμπιάδα, παρουσιάστηκε σε παγκόσμια πρώτη στην έναρξη του Ολυμπιακού Τουρνουά Ποδοσφαίρου (8,9 και 10.8.2004) στο Δημοτικό Θέατρο του Βόλου και ακολούθησε αργότερα στην Αθήνα και την Πράγα. Η παράσταση στέφθηκε από απόλυτη επιτυχία, τόσο από άποψη ενδιαφέροντος και προσέλευσης κοινού, όσο και από το υψηλό επίπεδο περιεχομένου τους, ερμηνεία και απόδοση. Παρά το τεράστιο κόστος παραγωγής της, την πρώτη ημέρα παρουσίασης στο Δημοτικό Θέατρο η είσοδος για το κοινό ήταν ελεύθερη.

Η πλειονότητα των ανοικτών εκδηλώσεων, πραγματοποιήθηκαν στον παραλιακό χώρο, στη συμβολή της προκυμαίας με τον κυματοθραύστη, έμπροσθεν του κτιρίου Παπαστράτου. Οι εκδηλώσεις αυτές, που ήταν προϊόν συνεργασίας με τοπικά σχήματα του Βόλου και της Θεσσαλίας, στην πλειονότητά τους ήταν μουσικές και χορευτικές καλύπτοντας όλα τα είδη της μουσικής. Οι παραπάνω ανταποκρίθηκαν με μεγάλη επιτυχία στο σύνολο των προτιμήσεων και των ενδιαφέροντος του κοινού, το οποίο κατέκλυζε πραγματικά κάθε βράδυ στην παραλία απολαμβάνοντας μαζί με την μουσική τα βράδια του Αυγούστου. Η κεντρική παραλία, μετατράπηκε σε ένα πολυσύχναστο χώρο συνεύρεσης, εκτός βέβαια του γεγονότος ότι δόθηκε η ευκαιρία στις ασθενέστερες οικονομικά ομάδες και τις πιο περιθωριοποιημένες να προσεγγίσουν τις εκδηλώσεις και να ψυχαγωγηθούν.

8.3.5. Η «Αργώ» και η τελετή της τρόπιδας

Από τη δεκαετία του 1990, ο Δήμος Βόλου άρχισε να καλλιεργεί ένα σενάριο αναβίωσης της πολιτιστικής παράδοσης της περιοχής-σύμβολο της πόλης, που είναι η Αργοναυτική Εκστρατεία. Από το 2000 και μετά, η διερεύνηση του τρόπου

υλοποίησης αυτού του ιστορικού «οράματος» της πόλης καταλήγει σε συγκεκριμένο σχεδιασμό:

Σε πρώτη φάση, αποφασίζεται με πρωτοβουλία του Δήμου η ναυπήγηση της εγγύτερης δυνατής τεκμηριωμένης και ρεαλιστικής εκδοχής μιας προϊστορικής πεντηκοντόρου, όπως το αρχέτυπο της «Αργώ». Το πρόγραμμα Ερευνητικού Προγράμματος ανακατασκευής του πλοίου ανατίθεται στο Ινστιτούτο «Ναυδόμος». Σύμφωνα με το «Ναυδόμος» το πλοίο θα κατασκευαζόταν με διαδικασίες και τεχνολογία της αντίστοιχης εποχής (14ου π.Χ. αι.)²⁴³.

Η δεύτερη φάση του Πειραματικού Προγράμματος περιλάμβανε, μετά την ολοκλήρωσή του, την καθέλκυση το πλοίου για να κάνει τους πρώτους πλόες, πριν ανοίξει τα πανιά της προς την Ανατολή. Κωπηλάτες από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα οδηγήσουν την «Αργώ» στην σύγχρονη Κολχίδα (σημερινή Γεωργία, απόστασης 1.200 ν.μιλίων)²⁴⁴ αποτελώντας ένα μέσον πολιτιστικής και επιχειρηματικής επικοινωνίας με τις Παρευξείνιες χώρες.

Μετά τις διαδικασίες ανάθεσης του έργου και την προετοιμασία της ανακατασκευής του πλοίου, τον Αύγουστο του 2004, λίγες ημέρες πριν την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων, πραγματοποιείται στα Πευκάκια (παραλιακό μέτωπο), εκεί ακριβώς, που βρισκόταν το λιμάνι της Αρχαίας Δημητριάδος η τελετή της «Τρόπιδας», όπου η «Αργώ» μέσα στον νεώσοικό της έλαβε την πρώτη της μορφή. Παράλληλα, έγινε η παρουσίαση του μοντέλου του πλοίου, σε κλίμακα 1/7, κατασκευασμένο από εργαλεία της εποχής. Στη διάρκεια του 2005, άρχισε η κοπή των δέντρων για την ξυλεία της ναυπήγησης και οι πρώτες εργασίες της ναυπήγησης. Το εγχείρημα ανακατασκευής της «Αργώ», η οποία ταυτίστηκε συμβολικά με την παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά του Βόλου, συνοδεύτηκε από το πανελλήνιο και διεθνές ενδιαφέρον που άρχισε να εκδηλώνεται, ακόμη και από τις προσδοκίες των κατοίκων στους τόπους που θα πρεσεγγίσει κατά το πειραματικό του ταξίδι.

²⁴³ Με ακατέργαστη δασική ξυλεία (πέντε διαφορετικά είδη δένδρων), χωρίς σκελετό (νομείς), χωρίς μεταλλικά καρφιά και με «πελεκητά μαδέρια» (χωρίς να λυγίζει κανένα ξύλο, εκτός από την τρόπιδα). Το μέγεθός της θα είναι το ελάχιστο δυνατό που μπορεί να χωρέσει λειτουργικά τους πενήντα κωπηλάτες της, (M=28,5 –Π=4,2 – Y=1,90) και χωρίς καμία ευκολία ενδιαίτησης. (απόσπασμα από ομιλία του Προέδρου του «Ναυδόμος» Απ. Κούρητη στην τελετή της Τρόπιδας- 17.8.2004)

²⁴⁴ Για να φθάσει το πλοίο στη Γεωργία θα πρέπει να διανύονται καθημερινά αποστάσεις 80 ως 130 χιλιομέτρων με κουπί (2 ως 3 μαραθώνιοι με τα χέρια). Θα τραβηχτούν πάνω από μισό εκατομύριο «κουπιές» (σε πορεία μόνο). Από τα στοιχεία του Πειραματικού Προγράμματος.

8.3.6. Οι άλλες εκδηλώσεις της Ολυμπιακής Πόλης

Οι βασικές θεματικές ενότητες που κάλυψαν την καλοκαιρινή περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων στο Βόλο ήταν²⁴⁵:

1. Θεατρικές παραστάσεις στο Θέατρο: 1. *Ηρακλής για παιδιά* της Κάρμεν Ρουγγέρη, 2. *ο Ασυλλόγιστος* του Β. Τσιβιλίκα, 3. *Πλούτος* του Αριστοφάνη με τον Λ. Λαζόπουλο, 4. *Τρωάδες* από το Φεστιβάλ Επιδαύρου με την Βαγενά, 5. *Όρνιθες*, από την Παιδική Σκηνή του Εθνικού, 6. *Λαϊκό πανηγύρι-Μισός αιώνας Αριστοφάνη* από το Θέατρο Τέχνης, 7. *Ιφιγένεια εν Αυλίδι* του ΔΗΠΕΘΕ Πάτρας με την Κ. Καραμπέτη, 8. *ο Ελαφοβασιλιάς* από την Ξ. Καλογεροπούλου, 9. *Ο Ιππόλυτος* του Εθνικού με τον Κ. Μαρκουλάκη, 10. *η Λυσιστράτη* του Αριστοφάνη με τη Λυδία Κονιόρδου, 11. *Επτά επί Θήβαις* του Γ. Κιμούλη και 12. *Ο Φιλοκτήτης* του ΔΗΠΕΘΕ Λάρισας με τον Ν. Τσακίρογλου,

Η θεατρική παράσταση «*Ανδρομάχη*» του Ευριπίδη, η οποία αποτέλεσε συμπαραγωγή του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου και του Αμφιθέατρου Σ. Ευαγγελάτου, εντάχθηκε στο Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου, όπως και οι *Εκκλησιάζουσες* του Αριστοφάνη που ανέβασε η Ανώτερη Δραματική Σχολή του Καλλιτεχνικού Οργανισμού.

2. Μουσικές εκδηλώσεις-Συναυλίες: 1. *Θ. Μικρούτσικου*, 2. *Βολιώτες καλλιτέχνες*, (πρώην μαθητές του Στ. Μιλάνου), 3. *Πορτοκάλογλου*, 4. *Παρθένη-Κουκουσέλη*, 5. *Μαχαιρίτσα-Θηβαίου*, 6. *Μουσικές του Κόσμου*, με τα χάλκινα της Γουμένισσας και *Μουσικές των Βαλκανίων*, 7. έντεχνου τραγουδιού με τον Π. Καραδημήτρη, 8. *Αρβανιτάκη*, 9. *Πυξ-Λαξ*, 10. *Μιχ. Χατζηγιάννη*, 11. *Ημισκούμπρια κλπ.*

Συναυλίες δημοτικών μουσικών σχημάτων: 1. *Πολυφωνικής Χορωδίας*, 2. *Φιλαρμονικής* και 3. *Συμφωνικής Ορχήστρας* με σολίστ την *Άλκηστη Πρωτοψάλτη* και τον *Γιώργο Νταλάρα*.

3. Εικαστικές εκδηλώσεις: 1. Παρουσίαση της γλυπτικής σύνθεσης «*Οι Αρχαιολόγοι*» του Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο 2. Έκθεση *Design «10 χρόνια του Μουσείου Design»*, που συνοδεύτηκε από αντίστοιχη ημερίδα 3. *Αθήνα –Μητρόπολις κατά λάθος*, Έκθεση *Ζωγραφικής της Δημοτικής Συλλογής και της Συλλογής Δάμτσα*, με θέμα «Καθημερινή ζωή» και έκθεση ζωγραφικής και γλυπτικής δημιουργίας της *Λίζας Σωτίλη*.

²⁴⁵ Βλ. σχετικό πολιτιστικό πρόγραμμα Ολυμπιακής Πόλης Βόλου: Από το Αρχείο του Τμημ. Δημ. Σχέσεων Δήμου Βόλου, *Φάκελος 2004-Ολυμπιακών Αγώνων*, 2004.

4. Εκπαιδευτικές δράσεις-πολιτιστικές συναντήσεις : 1. *Σαν τους Αργοναύτες*- μια παραγωγή του Κέντρου Παιδιού με πρωταγωνιστές τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, 2. *Ολυμπιακή Εκεχειρία*, μια σύνθετη εκπαιδευτική δράση με πρωταγωνιστές μαθητές των δημοτικών Σχολείων Βόλου, 3. εκδηλώσεις των περιφερειακών *Στεκιών Νεότητας* του Καλλιτεχνικού Οργανισμού και 4. η διεθνής Συνάντηση του Διάυλου «*Σύγχρονοι Αργοναύτες στα λιμάνια του πολιτισμού*» με την συμμετοχή 55 νέων από τη Ρωσία, Ιταλία, Κύπρο, Ουκρανία και Ελλάδα.

5. Χορευτικές παραστάσεις: Η *Λίμνη των κόκνων* του Τσαϊκόφσκι από την Όπερα Οδησού.

6. Εκδηλώσεις Μόδας: *Ετήσια επίδειξη Μόδας Σπουδαστών Δημοτικού ΔΙΕΚ* και *Επίδειξη Μόδας της βολιώτισσας σχεδιάστριας Θεοδοσίας Τζιβέλη* που διαπρέπει στην Ιταλία.

7. Επίσης, πραγματοποιήθηκε μια σειρά από ποικίλες δράσεις αθλητικών εκδηλώσεων πάνω σε όλα τα σπορ με άξονα όλες τις ηλικίες και τα ενδιαφέροντα από τον Αθλητικό Οργανισμό και το ΕΑΚ και τη συνεργασία πληθώρας αθλητικών και κοινωνικών φορέων της πόλης και 2. μια σειρά μουσικών εμφανίσεων της Φιλαρμονικής στις πλατείες των συνοικιών, παραστάσεων Γκαραγκιόζη και άλλων χάπενινγκς.

8. Οι εκδηλώσεις ολοκληρώθηκαν με το διεθνές Συνέδριο «Αιγαιακός Χώρος και Μαύρη Θάλασσα. Από την Αργοναυτική Εκστρατεία στην Παρευξείνια συνεργασία» που οργάνωσε το ΔΗΚΙ με το Παν/μιο Θεσσαλίας και την ΙΓ΄ Εφορεία Αρχαιοτήτων και από την έκθεση μεταβυζαντινών σχεδίων «Εκ Χιονιάδων. Σπουδές και ανθίβολα».

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ: ΘΕΣΜΟΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

9.1. ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

9.1.1. Το Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Δήμου Βόλου

Το Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), ένας πρωτοποριακός θεσμός, που απαντούσε στο βαθύτατο ανθρωπιστικό αίτημα της εποχής «παιδεία δια βίου» αποτελούσε έναν από τους καίριους στρατηγικούς στόχους της σοσιαλιστικής πολιτικής που καθιέρωσε η νέα διακυβέρνηση της χώρας, το 1981. Στόχος του ήταν η κατοχύρωση της ελεύθερης διακίνησης ιδεών και απόψεων και η συμβολή του στη διαμόρφωση συνείδησης υπεύθυνου πολίτη, που δεν μένει παθητικός δέκτης, αλλά που συμμετέχει ενεργά, διαλέγεται, αμφισβητεί, πείθει ή πείθεται²⁴⁶.

Στο Βόλο, ο θεσμός του ΕΑΠ²⁴⁷-ο οποίος στο μεταξύ είχε αρχίσει να εξαπλώνεται σταδιακά σε ολόκληρη τη χώρα- βρήκε αμέσως πρόσφορο έδαφος και άρχισε να λειτουργεί υπό την αιγίδα της Εταιρείας Θεσσαλικών Ερευνών. Στη συνέχεια, από το 1982 και μετά, η λειτουργία του ΕΑΠ συνεχίστηκε από το Δήμο Βόλου με τη συνεργασία του ΥΠ.ΠΟ. Άλλωστε ένας από τους πολιτικούς στόχους του θεσμού ήταν η εποικοδομητική συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, δίνοντας μια νέα ακόμη διάσταση στην έννοια της αποκέντρωσης.

Ο Δήμος Βόλου αξιοποίησε αυτή την ευκαιρία από νωρίς. Η σύνδεσή του με το θεσμό σε κεντρικό επίπεδο αποδείχτηκε και λειτουργική και αποτελεσματική. Με την καθιέρωσή του το ΕΑΠ ενίσχυσε την πολιτιστική παρέμβαση του Δήμου στην πόλη και, κυρίως και μεταβλήθηκε σε ένα γνήσιο θεσμό συμμετοχικής δημοκρατίας, που οι πολίτες είχαν ανάγκη. Το ΕΑΠ του Βόλου λειτούργησε ως ένα βήμα ανοικτό

²⁴⁶ Από τη διακήρυξη της Υπουργού Πολιτισμού Μελίνας Μερκούρη στην πρώτη Πανελλαδική Συνδιάσκεψη των Ελευθέρων Ανοικτών Πανεπιστημίων (Αθήνα, 4.3.1983): Πρακτικά, Α', Πανελλαδική Συνδιάσκεψη των Ανοικτών Πανεπιστημίων, ΥΠ.ΠΟ., Αθήνα 1983, σ. 3-5.

²⁴⁷ ΕΑΠ : Ελεύθερα Ανοικτά, Πανεπιστήμια. Θεωρήθηκαν «Ελεύθερα» γιατί μέσα σ' αυτά κυκλοφορούσαν όλα τα ρεύματα, οι ιδεολογίες και οι απόψεις. Γιατί ο ομιλητής δεν θεωρούνταν ότι κατέχει εξ' ορισμού την αλήθεια, αλλά υπόκειται σε θεσμοθετημένες διαδικασίες διαλόγου και κριτικής. Γιατί ο ακροατής μετέχει κριτικά, υπεύθυνα και δημιουργικά. Ανοικτά γιατί ο καθένας μετέχει αβίαστα και με τη θέλησή του, χωρίς φραγμό προσόντων, γνώσεων, ηλικίας, επαγγέλματος ή φύλου. Είναι τέλος Πανεπιστήμια γιατί οι εισηγήσεις αποτελούν θεμελιωμένες αναπτύξεις υψηλού επιπέδου. Και γιατί οι εισηγητές είναι καταξιωμένοι πανεπιστημιακοί. (ό.π. σ. 3).

στη διάδοση των επιστημονικών γνώσεων και ελεύθερο στη διακίνηση των ιδεών. Συνεισέφερε στον αγώνα για την αναθεώρηση των κατεστημένων πολιτιστικών αξιών και τον ανοικτό διάλογο μεταξύ των διανοουμένων και των απλών πολιτών, οι οποίοι μπορούσαν όχι μόνο να πληροφορηθούν, αλλά και να αναπτύξουν τον προβληματισμό τους σε θέματα που τους ενδιέφεραν. Υπήρξε ένας σημαντικότερος πόλος της πολιτιστικής ζωής. Και από το βήμα του ακούστηκαν έγκυρες απόψεις που αφορούσαν στους τομείς της ιδεολογίας, της εκπαίδευσης, της έρευνας, της τεχνολογίας, των γραμμάτων και της τέχνης, με επίκαιρους κυρίως προβληματισμούς.

Για μια ολόκληρη, περίπου, δεκαετία κράτησε ζωντανό το ενδιαφέρον των κοινού, ενός ευρύτατου κοινού, κάθε ηλικίας και γνωστικού επιπέδου. Οι ομιλίες, τα στρογγυλά τραπέζια, οι παρεμβάσεις και οι συζητήσεις που ακολουθούσαν, με την ενεργή συμμετοχή των ακροατών και, συχνά, τον αντίλογο του κοινού, είχαν δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την αμείωτη συνέχιση του θεσμού.

Παράλληλα, το ΕΑΠ του Βόλου αναζητούσε τρόπους και μέσα με στόχο την ανανέωση και την αναβάθμισή του. Η γνώμη του κάθε πολίτη γύρω από αυτό το θέμα κρίνονταν πάντοτε επιβεβλημένη και αναγκαία²⁴⁸.

9.1.2. Η μεταστροφή του θεσμού στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας

Στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του, η τοπική οργανωτική επιτροπή με τη συνεργασία του ΥΠ.ΠΟ. οργάνωνε περιόδους μαθημάτων με γνώμονα την επιλογή διακεκριμένων ομιλητών από το χώρο της επιστήμης, χωρίς να εστιάζει στην οργάνωση κάποιων θεματικών ενοτήτων που να προσεγγίζουν διεξοδικότερα τα θιγόμενα ζητήματα. Παρά το γεγονός, ότι το ΕΑΠ έδωσε την ευκαιρία στο κοινό του Βόλου να γνωρίσει πολλούς από τους πρωταγωνιστές του κοινωνικού και του ιδεολογικού γίνεσθαι της εποχής, να ακούσει τη σκέψη τους, και τους προσανατολισμούς τους, γρήγορα έγινε αντιληπτό, ότι, ο θεσμός θα έπρεπε να ακολουθήσει άλλη κατεύθυνση και ότι υπήρχε άμεσος κίνδυνος να μετατραπεί σε κλειστούς χώρους διαλέξεων. Είχαν, ήδη, εμφανιστεί κάποια φαινόμενα επίδειξης

²⁴⁸ Για την επιλογή των θεμάτων, τη μορφή, τη δομή, και το χαρακτήρα του τρόπου λειτουργίας του ΕΑΠ, ο Δήμος συνήθιζε να οργανώνει, στη διάρκεια λειτουργίας της κάθε περιόδου (σε ετήσιο πλαίσιο, χειμερινή και εαρινή περίοδος) μια, τουλάχιστον, ανοικτή συζήτηση με τους ενδιαφερόμενους του ΕΑΠ, στην οποία κατατίθενταν οι προτάσεις, οι παρατηρήσεις και τα τυχόν προβλήματα-ζητήματα που λαμβάνονταν υπόψη στην ακολουθούμενη πορεία, με στόχο τη συνεχή ανανέωση και τη βελτίωση του θεσμού. (βλ. σχετικές ανακοινώσεις στον τοπικό τύπο: Αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου*, περιόδων: 1981-1983, 1983-1986, 1986-1988, 1988-1990).

γνώσεων από πλευράς πανεπιστημιακών με τεράστιους μονόλογους, χωρίς κεντρίσματα για συζητήσεις, είτε πάλι εμφανιζόμενοι απροετοίμαστοι, είτε ως προπαγανδιστές ενός νεόδμητου κατεστημένου. Με βάση αυτό τον προβληματισμό, η επιτροπή του Βόλου διεκδίκησε από την κεντρική επιτροπή να έχει ή ίδια τον αποφασιστικό ρόλο της κατάρτισης της θεματογραφίας, έτσι ώστε ο θεσμός να γίνει ουσιαστικός. Με το γνώμονα αυτό, άρχισαν να οργανώνονται ενότητες μαθημάτων με συναφές γνωστικό αντικείμενο (1986), όπως:

1. Κύκλος Νεότερης ελληνικής ιστορίας, με ομιλητές τους : Απ. Βακαλόπουλος, Ν. Σβορώνος, Κ. Βεργόπουλος, Β. Κρεμμυδάς, Φ. Ηλιού, Π. Πετρίδης, Α. Λιάκος.
2. Κύκλος Λογοτεχνίας, με ομιλητές τους: Χρ. Αλεξίου, Γ. Γιατρομανωλάκης, Τίτος Πατρίκιος, Δ. Μαρωνίτης.
3. Κύκλος για το σύνταγμα και το δίκαιο, με ομιλητές τους: Δ. Τσάτσος, Γ. Κοντογιώργης, Δ. Βεγλερής, Ε. Βενιζέλος, Αρ. Μάνεσης, Β. Μαχαίρας.
4. Κύκλος για την κοινωνιολογική θεώρηση, με ομιλητές τους: Ν. Μουζέλης, Γ. Βέλτσος, Γ. Μαρμαρινός, Αντ. Παπαρρίζος, Γ. Τζουγιόπουλος, Θ. Βακαλιός, Δ. Χαραλάμπης, Μ. Ράπτης (Πάμπλο)²⁴⁹.

Σ' αυτό τον προσανατολισμό συνέβαλε και η απαιτητικότητα, οι ανάγκες και το επίπεδο της τοπικής κοινωνίας. Η αλλαγή αυτή είχε ως αποτέλεσμα, όχι μόνο την ποσοτική αύξηση του αριθμού των ακροατών²⁵⁰, αλλά και την ποιοτική, με την εμπάθυνση των θεμάτων, τη δημιουργία της πολυφωνίας κλπ.

Το 1988, το ΕΑΠ του Δήμου Βόλου είχε πλέον απομακρυνθεί από τους αρχικούς στόχους της λειτουργίας του και είχε αποκτήσει δική του υπόσταση στην πολιτιστική ζωή της πόλης. Η συνεργασία του με το ΥΠ.ΠΟ., η οποία είχε περιοριστεί μόνο σε επίπεδο οικονομικής στήριξης, αλλά και αυτής ασήμαντης, σταδιακά σταμάτησε.

Μετά από μια επταετή διαδρομή, με μια πλούσια εμπειρία το Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Δήμου Βόλου, κατά τον τότε Δήμαρχο, θεωρήθηκε «ότι ήταν έτοιμο και ώριμο να μετεξελιχθεί σε ένα αυτόνομο δημοτικό Πανεπιστήμιο με πιο συγκροτημένη τη φυσιογνωμία του στο χώρο του πολιτικού και κοινωνικού

²⁴⁹ Αναλυτικά προγράμματα εκδηλώσεων του ΕΑΠ από το 1986 έως το 1988 (από το αρχείο του Δήμου, Φ. Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου, 1986-1988).

²⁵⁰ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το ΕΑΠ να δημιουργήσει το δικό του κοινό. Αυτό προκύπτει από την εγγραφή των μελών στα ειδικά έντυπα του ΕΑΠ που εξέδωσε η αρμόδια Επιτροπή για να παρακολουθεί την ποσοτική και την ποιοτική εκδήλωση του ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων. Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου, 1988-1990).

προβληματισμού. Η λειτουργία του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με τον κύκλο των ανθρωπιστικών σπουδών και τον κύκλο των επιστημών παραγωγής, όπως και η πολύπλευρη παρέμβαση του καλλιτεχνικού οργανισμού του Δήμου στον τομέα της καλλιτεχνικής παιδείας, παράλληλα με την πλούσια δραστηριότητα των διαφόρων πολιτιστικών οργανώσεων της πόλης, προμηνύουν ότι ο Βόλος γρήγορα εξελίσσεται σε ένα σημαντικό πόλο επιστημονικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων»²⁵¹.

9.1.3. Η μετεξέλιξη του ΕΑΠ: Η συνεργασία με την ΠΑΣΠΕ

Με αυτά τα δεδομένα, και ενώ στο Βόλο ήδη, είχε ξεκινήσει η λειτουργία των πρώτων τμημάτων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ο Δήμος ανέλαβε μια πρωτοβουλία, ιδιαίτερα επωφελή για το θεσμό του ΕΑΠ: Στη συνεργασία του με την Πάντειο Ανώτατη Σχολή Πολιτικών Επιστημών (ΠΑΣΠΕ)²⁵². Στο πλαίσιο αυτού, τέθηκαν κάποιες βασικές αρχές που είχαν ως στόχο την καλύτερη οργάνωση και προπαντός την ανανέωση του θεσμού²⁵³.

Ο πρώτος από τους ετήσιους κύκλους μαθημάτων που προγραμματίστηκε από κοινού, ήταν γύρω από ένα θέμα επίκαιρο για την τότε κοινωνική-πολιτική συγκυρία της χώρας, με τίτλο «Πολιτικός Στοχασμός και Πολιτικές Πρακτικές».²⁵⁴ Ουσιαστικά ο κύκλος αυτός, ο οποίος πραγματοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία και συμμετοχικότητα, υπήρξε ένας δημόσιος διάλογος με μια «ανήσυχη τοπική κοινωνία», όπως χαρακτηρίστηκε ο Βόλος²⁵⁵.

Οι συμμετέχοντες επιστήμονες αυτού του κύκλου ήταν: Α. Λοβέρδος, Λ. Λουλούδης, Μ. Ράπτης, (Πάμπλο), Δ. Χαραλάμπης, Μ. Παπαγιαννάκης Β. Φίλιας

²⁵¹ Από την εισήγηση του Δημάρχου Βόλου, Μιχ. Κουντούρη στο στρογγυλό τραπέζι που οργανώθηκε στο Βόλο (Δημαρχείο 15.12.1988) στην εναρκτήρια εκδήλωση του κύκλου «Πολιτικός Στοχασμός». Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου*, 1988.

²⁵² Η ΠΑΣΠΕ ως ανώτατος μορφωτικός φορέας της χώρας, επιλέχτηκε, λόγω της σύνδεσής της με το Βόλο από τη δωρεά του Βολιώτη Αλ. Πάντου, από τον οποίο έλαβε και την ονομασία της, και επειδή, από πλευράς Δήμου, κρίθηκε ότι την εποχή αυτή δημιουργούσε σοβαρά επιστημονικά ανοίγματα. Για την υλοποίηση της συνεργασίας μεταξύ του ΕΑΠ του Δήμου Βόλου και της ΠΑΣΠΕ συγκροτήθηκε μια επιτροπή υπό την προεδρία του Δημάρχου Βόλου, Μιχ. Κουντούρη, απαρτιζόμενη από τον Πρύτανη της ΠΑΣΠΕ Γ. Κοντογιώργη, τον Καθηγητή του Συνταγματικού Δικαίου Δ. Τσάτσο και το νομικό Χρ. Αργυρόπουλο. Η επιμέλεια των πρακτικών και των επιστημονικών θεμάτων διεκπεραιώνονταν από ένα λέκτορα, τότε, της ΠΑΣΠΕ (τον Ανδρέα Λομβέρδο) και ένα συνεργάτη του ΔΗΚΕΜΒ. Από το ειδικό έντυπο αρχών λειτουργίας του Δήμου Βόλου και της ΠΑΣΠΕ: *Ο Δήμος Βόλου και η Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο*, Δεκέμβριος 1988, Βόλος. Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου*, 1988).

²⁵³ Το πλαίσιο αρχών αποτέλεσε ιδιαίτερο έντυπο που κυκλοφόρησε από το Δήμο Βόλου το Δεκέμβριο του 1988. (Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, *ό.π.*, Φ.ΕΑΠ, 1988).

²⁵⁴ Από το αρχείο του Δήμου, Φ. *Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου*, 1988.

²⁵⁵ «.....Και είναι παρήγορο, γιατί ο διάλογος αυτός δεν άγγιζε στον πυρήνα του, τα δευτερεύοντα και τα λεπτομερειακά, άγγιζε το κείμενο και το κύριο, που συνιστά το μέτρο του πνευματικού και πολιτισμού μιας κοινωνίας: το λόγο, ιδιαίτερα τον πολιτικό λόγο»: Απόσπασμα από τα προλεγόμενα του Δημήτρη Τσάτσου στο: *Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Βόλου, Πολιτικός Στοχασμός και Πολιτικές Πρακτικές στην Ελλάδα (ομιλίες 1988-1990)*, Δήμος Βόλου- Πάντειο Πανεπιστήμιο, Εξάντας, Αθήνα. 1990.

Δ. Τραυλός-Γζανετάτος, Κ. Καστοριάδης, Θάνος Λίποβατς, Π. Φουντεδάκη, Δ. Μαρωνίτης, Κλ. Κουτσούκης, Αρ.Μάνεσης, Κ. Τσουκαλάς, Κ. Βεργόπουλος, Α. Μανιτάκης, και Χ. Γιανναράς. Τα πρακτικά του κύκλου «Πολιτικός Στοχασμός», συμπεριλαμβανομένων των παρεμβάσεων και των συζητήσεων που ακολουθούσαν, αποτέλεσαν αντικείμενο ειδικής έκδοσης από το Δήμο Βόλου, με τίτλο, *Πολιτικός Στοχασμός και Πολιτικές Πρακτικές στην Ελλάδα (ομιλίες 1988-1990)*²⁵⁶.

Κατά τη λειτουργία του ΕΑΠ έως το 1990²⁵⁷, υπήρξαν περιπτώσεις που το ενδιαφέρον του κοινού ήταν τόσο μεγάλο, που δημιουργήθηκαν προβλήματα από το αδιαχώρητο που προκλήθηκε στο χώρο πραγματοποίησης των ομιλιών στο Δημαρχείο, γεγονός που επισημαίνεται και στον τοπικό τύπο της εποχής.

Από τους σημαντικότερους σταθμούς της λειτουργίας του υπήρξαν :

- Η ομιλία του Πάμπλο (9.1.1989), με θέμα: «Ποιά είναι σήμερα η επαναστατική σκέψη», κατά την οποία ο γνωστός δημοσιολόγος και μέλος της Δ΄ Διεθνούς Μιχ. Ράπτης, αναφέρθηκε στο παγκόσμιο επαναστατικό κίνημα για τις ιδιομορφίες που παρουσιάζει σήμερα κάνοντας αναφορές σε πολλές περιοχές του κόσμου.
- Η ομιλία²⁵⁸ του Κορνήλιου Καστοριάδη (7.2.1989), ενός από τους μεγαλύτερους στοχατές και σύγχρονους πολιτικούς φιλοσόφους του περασμένου αιώνα, με θέμα: «Προβλήματα δημοκρατίας σήμερα», δημιούργησε τεράστιο ενδιαφέρον στο κοινό και σχολιάστηκε και από τον αθηναϊκό τύπο²⁵⁹.

Συμπερασματικά: Ο θεσμός του ΕΑΠ, του οποίου η αφετηρία ξεκίνησε με πρωτοβουλία του ΥΠ.ΠΟ., στο Βόλο υποστηρίχθηκε σε τέτοιο βαθμό από την τοπική κοινωνία, που απέκτησε έναν άλλο ρόλο. Πολλές φορές μάλιστα, ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του, συνδέθηκε ως ιδέα και όραμα με την προοπτική

²⁵⁶ Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Βόλου, *Πολιτικός Στοχασμός και Πολιτικές Πρακτικές στην Ελλάδα (ομιλίες 1988-1990)*, Αθήνα 1990.

²⁵⁷ Η τελευταία εκδήλωση του του ΕΑΠ ήταν η ομιλία του Χρ. Γιανναρά στις 19.3.1990, με την οποία ολοκληρώθηκε ο κύκλος του «Πολιτικού Στοχασμού».

²⁵⁸ Σχετικά προγράμματα εκδηλώσεων του ΕΑΠ (Από το αρχείο του Δήμου, Φ. Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου, 1988).

²⁵⁹ Ήταν από τις σπάνιες φορές που ο κόσμος κατέκλυσε όχι μόνο όλους τους εσωτερικούς χώρους του κτιρίου, αλλά και το προαύλιο και την πλατεία. Διερχόμενος από το πυκνό πλήθος ο Καστοριάδης με κόπο ανέβηκε τις σκάλες του Δημαρχείου, ο οποίος, την επόμενη μέρα σχολίασε πολύ θετικά τόσο τη μεγάλη ανταπόκριση του κοινού, όσο και το επίπεδο των ερωτήσεων που δέχτηκε και της συζήτησης που ακολούθησε. Ο Καστοριάδης στην ομιλία του επεκτάθηκε και σε άλλα ζητήματα, εκφράζοντας τις αντιλήψεις του για την εκπαίδευση και για τη γλώσσα, γεγονός που προκάλεσε την οργή σε πανεπιστημιακούς, κυρίως της Φιλοσοφικής Σχολής ΑΠΘ: «Αντίλογος στον Καστοριάδη», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 20.2.1989 και Μπάμπης Χαρίτος, «Βολές απ' το Βόλο εναντίον της γλώσσας», περ. *Βόλος η πόλη μας*, τεύχ. 12ο, Δήμος Βόλου, Βόλος, 1989, σ. 16.

ίδρυσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας²⁶⁰. Αργότερα, όταν η λειτουργία του θεσμού στις υπόλοιπες πρωτεύουσες των νομών υπολειτουργούσε, μέχρι που ατόνησε εντελώς, στο Βόλο, όχι μόνο διατηρήθηκε ζωντανός, αλλά προσανατολίστηκε στη δημιουργία, ενός πρότυπου «εργαστηρίου» σύγχρονου πολιτικο-κοινωνικού-πολιτιστικού προβληματισμού, το οποίο λειτούργησε έως το 1990 ως μια από τις επιτυχημένες παρεμβάσεις της τότε δημοτικής αρχής.

Μετά το '90, με την αλλαγή της δημοτικής αρχής, οι νέες συγκυρίες στο χώρο της εκπαίδευσης, η διεύρυνση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και η ατόνηση του θεσμού πανελλαδικά, ήταν οι κυριότεροι παράγοντες για την οριστική διακοπή της λειτουργίας του²⁶¹.

9.2. ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΤΟΥ Ε.Π.Δ.Π ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

9.2.1. Ίδρυση και προγραμματικοί στόχοι

Παρά τα θετικά βήματα που σημειώθηκαν από την Πολιτεία τα τελευταία χρόνια στον τομέα της πολιτιστικής ανάπτυξης, με έμφαση στη διάδοση των πολιτιστικών αγαθών και στη συμμετοχή ευρύτερων κοινωνικών ομάδων, η αδυναμία συντονισμού των προσπαθειών και η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού αποδυνάμωσαν και τις προσπάθειες εκείνες που θα μπορούσαν να έχουν καλύτερη εξέλιξη.

²⁶⁰ Το όραμα της ίδρυσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας είχε ξεκινήσει από πολλά χρόνια ως συλλογική διεκδίκηση της πόλης του Βόλου, με κυρίαρχο φορέα το Δήμο Βόλου, ο οποίος διατύπωσε συγκεκριμένη πρόταση, κυρίως, μετά το διεθνές συμπόσιο που έγινε στο Βόλο, το 1980, με την ευθύνη του ΤΕΕ Μαγνησίας και θέμα «Ο ρόλος των πανεπιστημίων στο μετασχηματισμό των πόλεων». Ο προβληματισμός της δημοτικής αρχής σχετικά με τη λειτουργία ενός πανεπιστημίου και τις πολιτιστικές και κοινωνικές διαστάσεις του καθώς και την επίδραση που θα είχε στο μετασχηματισμό και την ανάπτυξη της πόλης σε συσχετισμό με την επιδιωκόμενη πολιτιστική αποκέντρωση, και τις παρεμβάσεις που θα ασκούσε αυτό με την έρευνα και τις προτάσεις του στην σωστή αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων της περιοχής που δημιουργούνταν από την αστικοποίηση ήταν πάντοτε εμφανής. Επίσης, πίστευε ότι η λειτουργία του πανεπιστημίου στην πόλη θα πρόσφερε πολλές δυνατότητες στους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης για τη μελέτη και επίλυση των προβλημάτων του χώρου τους. Η προοπτική αυτή είχε συνδεθεί με το ΕΑΠ και είχε βρεί, έστω και μερική, εφαρμογή στη λειτουργία του, γεγονός που ώθησε τη Δημοτική Αρχή στην ολόπλευρη υποστήριξή του. (οι απόψεις αυτές είχαν εκφραστεί αρκετά συχνά σε προφορικές, αλλά και γραπτές εισηγήσεις του Δημάρχου, βλ. ομιλία του Μ. Κουντούρη -Δημάρχου Βόλου, κατά την έναρξη της δεύτερης περιόδου του ΕΑΠ. Από το αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου*, 1988.

²⁶¹ Σήμερα στην Ελλάδα το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) λειτουργεί από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ) η Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (ΑεξΑΕ) σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο. Αποστολή του ΕΑΠ είναι η εξ αποστάσεως παροχή προπτυχιακής και μεταπτυχιακής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, με την ανάπτυξη και αξιοποίηση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και μεθόδων διδασκαλίας. Στους σκοπούς του εντάσσεται η προαγωγή της επιστημονικής έρευνας καθώς και η ανάπτυξη τεχνολογίας και μεθοδολογίας στο πεδίο της μετάδοσης της γνώσης από απόσταση (ΕΑΠ, 2001). Στην Ευρώπη τα ανοικτά πανεπιστήμια άρχισαν να ιδρύονται από τη δεκαετία του '70 και σήμερα απορροφούν εκατοντάδες χιλιάδες φοιτητές. Σύμφωνα με το National Centre for Distance Learning του γαλλικού Υπουργείου Παιδείας και Έρευνας (<http://www.cned.fr>), περίπου 80 εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο και περίπου 3,2 εκατομμύρια στην Ευρώπη παρακολουθούν προγράμματα εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης.

Ένα τέτοιο παράδειγμα, πιστεύω, ότι αποτελεί η ίδρυση του Εθνικού Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων-γνωστό ως Ε.Π.Δ.Π²⁶², η οποία αποτέλεσε, τουλάχιστον στους προγραμματικούς στόχους της, μια χαρακτηριστική περίπτωση πολιτιστικής αποκέντρωσης. Το Ε.Π.Δ.Π υπήρξε μια σημαντική πολιτιστική παρέμβαση του ΥΠΠΟ, που αποσκοπούσε στην καθιέρωση «βιώσιμων πολιτιστικών θεσμών κύρους» σε κέντρα-πόλεις πολιτιστικής δημιουργίας, όπως θεωρήθηκε η περίπτωση του Βόλου. Ο θεσμός, αν και στην αρχή της λειτουργίας του υποστηρίχτηκε σθεναρά, στη συνέχεια ατόνησε και σχεδόν αφέθηκε στην τύχη του. Τα τελευταία χρόνια ο θεσμός αντιμετωπίζει σοβαρές δυσλειτουργίες, που κατά τη γνώμη μου, οφείλονται στην απουσία ενιαίας πολιτιστικής πολιτικής, στην αλλαγή των προτεραιοτήτων του εκάστοτε Υπουργού Πολιτισμού και στην έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών.

Από την πλευρά της αυτοδιοίκησης, επίσης, δεν έγινε συνειδητός ο ρόλος του θεσμού, ως μια σημαντική ευκαιρία πολιτιστικής ανάπτυξης. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η τοπική εξουσία, με ελάχιστες εξαιρέσεις, να εκλαμβάνει το Ε. Π. Δ. Π. ως μια ευκαιρία εύκολης και γρήγορης χρηματοδότησης και άμεσου αποτελέσματος και όχι ως μια σταθερή δυνατότητα πολιτιστικής αναζωογόνησης.

Το Κέντρο Μουσικού Θεάτρου του Δήμου Βόλου (ΚΕΜΘ) -Ν.Π.Ι.Δ., συστάθηκε το 1994, επί δημαρχίας Δ. Πιτσιώρη, από το ΥΠ.ΠΟ. στο πλαίσιο του θεσμού «Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων», μετά από πρόταση του τότε Υπουργού Θάνου Μικρούτσικου²⁶³. Τα υπόλοιπα κέντρα ήταν «Χορός» για την Καλαμάτα, "Κέντρο Μεσογειακής Μουσικής" για τη Λαμία, «Εικαστικά» για τη Λάρισα και «Φωτογραφία» για τη Σκόπελο. Αντικειμενικός σκοπός του ΚΕΜΘ ήταν να προσεγγίσει τις διάφορες μορφές τέχνης που εκπορεύονται από τη μουσική και το θέατρο, να αναζητήσει τις μεταξύ τους φόρμες επικοινωνίας και διάδρασης, να προωθήσει την έρευνα στον τομέα του μουσικού θεάτρου και να καταστήσει την πόλη του Βόλου σημείο αναφοράς του ελληνικού και του διεθνούς χώρου στον τομέα αυτό²⁶⁴. Η διαρκώς αυξανόμενη δυναμική της πόλης σε επίπεδο πολιτιστικό, σε συνδυασμό με την αξιολογη υλικοτεχνική υποδομή, το θεσμικό υπόβαθρο και σε

²⁶² Υπουργείο Πολιτισμού, *Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων*, Αθήνα Νοέμβριος 1994, σ.3.

²⁶³ Προκειμένου ο Δήμος Βόλου να συμμετέχει στο θεσμό αυτό που προωθούσε το ΥΠ.ΠΟ. ήταν απαραίτητη προϋπόθεση η σύσταση ενός φορέα συντονισμού και διαχείρισης που να έχει τη μορφή Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου.

²⁶⁴ Οι σκοποί, οι όροι, το θεσμικό και οικονομικό πλαίσιο λειτουργίας του ΚΕΜΘ συμπεριλήφθηκαν στην Προγραμματική Σύμβαση που υπογράφηκε μεταξύ του Δήμου Βόλου και του ΥΠΠΟ, η οποία επικυρώθηκε με την υπ. αρ. 261 /1994 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου: (από το αρχείο του Τμήματος Πρακτικών του Δήμου Βόλου, *Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου*, 1994).

επίπεδο ανθρώπινου καλλιτεχνικού δυναμικού, ικανού να υποστηρίξει μια τέτοια προσπάθεια, θεωρήθηκε ότι αποτελούσε πρόσφορο έδαφος για την εγκατάσταση αυτού του νέου θεσμού, σε επίπεδο επικράτειας.

Στους σκοπούς της σύμβασης περιλαμβάνονταν και η απόκτηση και η αποκατάσταση του κτιρίου της Π. Ηλεκτρικής Εταιρείας Βόλου, που που στέγαζε το νέο αυτό θεσμό καθώς και η απόκτηση και αποκατάσταση του παλιού κινηματογράφου «Αχιλλείον»²⁶⁵. Κατ' αυτό τον τρόπο δινόταν έμφαση μέσω του θεσμού, στο θέμα των υποδομών και στη διάσωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με την ανακαίνιση και επανάχρηση των παραπάνω κτιρίων.

Η πόλη του Βόλου «ωθήθηκε» στην καινούργια προοπτική, μέσω ενός σχεδίου δομημένου «εκ των άνω», χωρίς να αποτελεί δική του επιλογή. Έχοντας την επίσημη υποστήριξη της κεντρικής εξουσίας, βιάδιζε σε μια πορεία ανέλιξης, η οποία, όπως τουλάχιστον υποσχόταν, θα ξεπερνούσε τα όρια της περιοχής του, εξελισσόμενος σε ένα ισχυρό περιφερειακό κέντρο πολιτισμού, που θα τον έφερνε στην πρώτη γραμμή μετά την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη.

Η καλλιέργεια των παραστατικών τεχνών (μουσική, θέατρο, εικαστικά, κίνηση, χορός) και το σύνολο της πολιτιστικής δημιουργίας της πόλης θα μπορούσαν να βρουν υποστήριξη μέσω του ΚΕΜΘ, αποτελώντας ένα όχημα για μια δημιουργική και εκπαιδευτική σύνδεση, ένα όραμα σύγκλισης, σε μια νέα εντελώς καινούργια σύνθεση, διατηρώντας, η κάθε μια την αυτοτέλειά της. Μ' αυτό το πνεύμα το ΚΕΜΘ, από την αρχή της λειτουργίας του, με καλλιτεχνικό διευθυντή το μουσικοσυνθέτη Δ. Μαραγκόπουλο, έθεσε την εξής σειρά προτεραιοτήτων:²⁶⁶

1. Την εκπαίδευση, παραγωγή και μετάκληση σχημάτων που εκπροσωπούν διάφορες μορφές μουσικού θεάτρου.
2. Την προοπτική καλλιέργειας της όπερας και του αρχαίου δράματος.
3. Την ενίσχυση της ερασιτεχνικής καλλιτεχνικής δημιουργίας των μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και των νέων της περιοχής στις τέχνες που σχετίζονται άμεσα με το μουσικό θέατρο.

²⁶⁵ Οι προϋποθέσεις αυτές (Άρθρο 1 με τίτλο «Αντικείμενο της Σύμβασης» της Προγραμματικής Σύμβασης, στην ίδια απόφαση του Δ.Σ. *ό.π.*) ήταν στους στόχους της Δημοτικής Αρχής που άμεσα ενεργοποιήθηκαν (βλ. παρακάτω παρεμβάσεις για την απόκτηση βιομηχανικών κτιρίων της πόλης), που συμπεριλαμβάνονται στο Άρθρο 1 με τίτλο «Αντικείμενο της Σύμβασης» της Προγραμματικής Σύμβασης (στην ίδια απόφαση του Δ.Σ. *ό.π.*).

²⁶⁶ Από τις προγραμματικές αρχές της καταρχήν Σύμβασης, μεταξύ του Δήμου και του ΥΠΠΟ, η οποία και σήμερα τυπικά βρίσκεται σε ισχύ, αν και ουσιαστικά έχει πάψει να ισχύει από το 2004, λόγω μη ενεργοποίησης των οικονομικών υποχρεώσεων του ΥΠΠΟ προς το ΚΕΜΘ του Δήμου. (Αρχείο Δήμου Βόλου, Φ. Αλληλογραφίας Δημάρχου Βόλου, 2004, 2005, 2006).

Οι παραπάνω στόχοι, που αποτέλεσαν σε μεγάλο βαθμό και στόχους των προηγούμενων και των μετέπειτα πολιτικών των δημοτικών αρχών έως το 2005, τουλάχιστον για το τμήμα του μουσικού θεάτρου, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι πέτυχαν στο σύνολό τους. Στην ουσία δημιουργήθηκε ένας θεσμός ανοικτός, ο οποίος προχώρησε πέρα από το θέατρο και τη μουσική, συνδυάζοντας περισσότερο τη μουσική με τις παραστατικές τέχνες.

9.2.2. Το Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου: Μια πρόταση στην τουριστική αναζωογόνηση της πόλης

Αυτό που κατάφερε να εδραιώσει το ΚΕΜΘ- εκτός από μια σειρά σποραδικών δράσεων μουσικοθεατρικού ή εκπαιδευτικού περιεχομένου, σε επίπεδο συνεργασιών ή συμπαραγωγών με δημοτικούς οργανισμούς, καλλιτεχνικούς φορείς και κορυφαίους θεσμούς²⁶⁷ - είναι η καθιέρωση του «Διεθνούς Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου Δήμου Βόλου». Πρόκειται για ένα ετήσιο, καλλιτεχνικό θεσμό μεγάλης εμβέλειας που υλοποιείται την τελευταία δεκαετία: 1996-2005²⁶⁸.

Στόχος αυτού του θεσμού, που καλλιεργήθηκε από τον τότε Δήμαρχο Δ. Πιτσιώρη με τη συνεργασία των Δ. Μαραγκόπουλου και Λ. Κονιόρδου, ήταν να ανυψώσει την πολιτιστική συνείδηση των πολιτών. Είχε, επίσης, κατά την άποψή μου, μια βαθιά συμβολική σημασία. Προοριζόταν να σηματοδοτήσει τη στροφή προς μια πιο δυναμική εποχή στα πολιτιστικά στο Βόλο. Ακόμη, ήθελε να μετρήσει τη θετική συμβολή που θα μπορούσε να έχει στην τουριστική αναζωογόνηση της πόλης. Πίστεψε η δημοτική αρχή ότι το Φεστιβάλ μπορεί να αποτελέσει πολιτιστικό πόλο έλξης και να προσελκύσει μεγάλο αριθμό ατόμων από όλη την Ελλάδα. Η σχετική επιτυχία του στον τομέα αυτό απέδειξε ότι υπάρχουν τρόποι να αξιοποιηθεί το δυναμικό των τοπικών πολιτιστικών πόρων μέσω έξυπνων στρατηγικών. Και υπήρξε αποτέλεσμα προσέλκυσης ενός μικρού ποσοστού τουριστών. Όχι το αναμενόμενο. Επειδή, θεωρούμε ότι, ο παραπάνω θεσμός αποτελεί μια από τις κύριες επιλογές των πολιτικών του Δήμου που καθιερώθηκε στον τομέα του πολιτισμού, κρίνεται σκόπιμη η αδρομερής παρουσίασή του:

²⁶⁷ Συνεργάζεται με κορυφαίους καλλιτεχνικούς φορείς και θεσμούς της χώρας μας (Εθνική Λυρική Σκηνή, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, ΔΗ. ΠΕ.ΘΕ.), του εξωτερικού (Πρεσβείες του Εξωτερικού, Αγγλία, Γερμανία, Γαλλία, Ολλανδία κτλ) καθώς και με όλα τα καλλιτεχνικά σχήματα του Δήμου.

²⁶⁸ Στην παρούσα εργασία η χρησιμοποίηση του έτους 2005 ως το οριζόμενο τέλος μιας δράσης χρησιμοποιείται για να δηλώσει το τέλος της εξεταζόμενης στην εργασία περιόδου και όχι για να δηλώσει ότι η συγκεκριμένη δράση τερματίστηκε τότε. Αντίθετα, η περίπτωση του Φεστιβάλ όπως και άλλων δημοτικών παρεμβάσεων στον τομέα του πολιτισμού συνεχίζονται έως και σήμερα.

Η πρώτη διοργάνωση, το 1996, που είχε διεθνή χαρακτήρα ήταν η «Διεθνής Συνάντηση Μουσικού Θεάτρου»²⁶⁹, στο πλαίσιο της οποίας είχε ενταχθεί το «Διεθνές Συμπόσιο Μουσικού Θεάτρου» (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 4-6.9.1996). Στη σημαντική αυτή διοργάνωση συμμετείχαν κορυφαίες προσωπικότητες (θεωρητικοί και μουσικοί) στο χώρο του μουσικοθεατρικού θεάματος από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Στη διάρκεια των εργασιών του εξετάστηκαν θέματα, όπως η αδιάσπαστη σχέση της μουσικής και θεάτρου σε πολιτισμούς που έμειναν μακριά από την αναγέννηση και ποια είναι η σημερινή τους κατάσταση και και θέματα που σχετίζονταν με την πορεία του μουσικού θεάτρου στη νεότερη Ελλάδα καθώς και των σύγχρονων τάσεων, έτσι όπως σκιαγραφούνται από τους σοβαρότερους εκπροσώπους του²⁷⁰.

Οι εκδηλώσεις που πλαισίωσαν την πρώτη Διεθνή Συνάντηση ήταν σύγχρονα μουσικά θεάματα όπως η απόδοση σε κείμενα του Μπέρτολτ Μπρέχτ, του κλασικού μυθιστορήματος «Moby Dick» του H. Melville, παραδοσιακά σχήματα, μουσικοθεατρικά δρώμενα σχήματα και η παρουσίαση της αρχαίας τραγωδίας «Μήδεια» στο Αρχαίο Θέατρο της Δημητριάδος, με τη Λ. Κονιόρδου και τη Συμφωνική Ορχήστρα του Δήμου²⁷¹. Επίσης, παρουσιάστηκε το μιούζικαλ «Το τραγούδι του αιώνα», η πρώτη ουσιαστικά παραγωγή του ΚΕΜΘ, σε μουσική Δ. Μαραγκόπουλου και σκηνοθεσία Β. Νικολαΐδη.

Το θετικό αποτέλεσμα αυτής της παράστασης, ήταν η συνένωση καλλιτεχνικών δυνάμεων της πόλης, (Συμφωνική Ορχήστρα, Φιλαρμονική, Μεικτή και Παιδική Χορωδία του Δήμου, ηθοποιοί του ΔΗΠΕΘΕ, σπουδαστές του Ωδείου και της Δημοτικής Σχολής Χορού), προσφέροντας ένα πλούσιο μουσικό θέαμα²⁷².

Την επόμενη χρονιά (1997), ακολούθησε «Ο Σεπτέμβρης Μουσικού Θεάτρου», με συμμετοχή πολλών Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών σε μια σειρά από συμπαραγωγές, παραστάσεις και εκπαιδευτικές δραστηριότητες μ' ένα ευρύ πλέγμα θεμάτων: Από την όπερα («Cosi fan tutti», «Όπερα του Ζητιάνου») έως την

²⁶⁹ Έντυπο προγράμματος (78 σέλιδο, μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο, στο οποίο φιλοξενείται εισαγωγικό σημείωμα του Υπουργού Πολιτισμού Σταύρου Μπένου): *Διεθνής Συνάντηση Μουσικού Θεάτρου*, Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, Βόλος 4-9 Σεπτεμβρίου 1996, Ε.Π.Δ.Π., Υπουργείο Πολιτισμού, Δήμος Βόλου, Βόλος, 1996 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ)*, 1996).

²⁷⁰ Έντυπο προγράμματος (60σέλιδο, μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *Διεθνές Συμπόσιο Μουσικού Θεάτρου*, ΚΕΜΘ Δήμου Βόλου, Βόλος, 1996, (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, *ό.π.*).

²⁷¹ Στο πρόγραμμα: *Διεθνής Συνάντηση Μουσικού Θεάτρου*, *ό.π.*, σ. 14-31.

²⁷² Από το εισαγωγικό κείμενο του Θόδωρου Αντωνίου, Δ/ντή Ορχήστρας της παράστασης στο έντυπο προγράμματος (20σέλιδο, μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο) : Ε.Π.Δ.Π.-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *Το τραγούδι του αιώνα*, ΥΠΠΟ-Δήμος Βόλου, Βόλος 1996 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, *ό.π.*).

πειραματική δημιουργία («Εργοτάξιο Σλήμαν», «Καβαλάρης του Χιονιού»), από τα ζωντανά οπτικά θέατρα («Μαύρο Θέατρο της Πράγας», κ.ά), μέχρι τη μυθική πρωταγωνίστρια του Φασμπίντερ Χάνα Σιγκούλα²⁷³.

Το «3ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού θεάτρου»²⁷⁴ (1998), ήταν αφιέρωμα στο Μπέρτολτ Μπρέχτ-100 χρόνια από τη γέννησή του με ένα σύνολο εννέα μουσικών και θεατρικών εκδηλώσεων, με κορυφαίους Έλληνες και ξένους συντελεστές.

Με τη μετάβαση στην επόμενη δημοτική αρχή με Δήμαρχο τον Μ. Κουντούρη ο θεσμός εξακολούθησε να λειτουργεί με τους ίδιους προγραμματικούς στόχους. Το «4ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού θεάτρου» (1999) αποτελούσε ένα «πανόραμα» εκδηλώσεων από τον κόσμο της φαντασίας, του τσίρκου, των ακροβατών, των σύγχρονων ζογκλέρ και παραμυθιάδων του θεάτρου σκιών και του Μαύρου Θεάτρου²⁷⁵.

Με το ίδιο πνεύμα συνεχίστηκε και το «5ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου» (2000), που πραγματοποιήθηκε επί δημαρχίας Κ. Μήτρου. Αυτή τη φορά, η διοργάνωση είχε κυρίως ψυχαγωγικό χαρακτήρα, γεφύρωνε γενιές και διαφορετικές τέχνες, διαφορετικών τάσεων και ρευμάτων διαχρονικά, όπου συνυπήρχαν η όπερα, η παντομίμα, το μιούζικαλ, το Μαύρο Θέατρο και η «Λιλιπούπολη» καλλιτεχνικών τάσεων και ρευμάτων διαχρονικά²⁷⁶.

Ο άξονας του «6ου Διεθνούς Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου» (2001-2002), ήταν μια απόπειρα σύνδεσης της μουσικής με τον κινηματογράφο, το χορό και την παντομίμα μέσα σε ένα εικαστικό περιβάλλον και τη νέα φωτιστική τεχνολογία: ένα αφιέρωμα στο διαχρονικό χορό του tango, στη μαγική τέχνη των Momix και στον ονειρικό κόσμο των φουσαλλίδων του Pep Bou. Επίσης, στη ζωντανή μουσική

²⁷³ Έντυπο προγράμματος (100σέλιδο, πολυτελές και έγχρωμο, στο οποίο προλογίζει ο Υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου-Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, *Σεπτέμβρης Μουσικού Θεάτρου Βόλος 1997*, Βόλος 1997 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 1997).

²⁷⁴ Πρόγραμμα (16σέλιδο και μικρότερο τετράπτυχο, έγχρωμο): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *3ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου-αφιέρωμα στον Bertolt Brecht*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 1998 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις - ΚΕΜΘ, 1998).

²⁷⁵ Πρόγραμμα (47σέλιδο, σχήματος τετραγώνου, έγχρωμο): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *4ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, ΥΠΠΟ-Δήμος Βόλου, Βόλος 1999 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 1999).

²⁷⁶ Πρόγραμμα (47σέλιδο, μεγάλου σχήματος έγχρωμο προλογίζει ο Υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *5ο Διεθνές Φεστιβ Μουσικού Θεάτρου*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 1999 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ, 2000).

συνοδεία με την Συμφωνική Ορχήστρα Βόλου στις βωβές ταινίες, «Μοντέρνοι Καιροί» του Τσάπλιν ή στις ταινίες του Μπάστερ Κίτον²⁷⁷.

Το «7ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου» (2002-2003), ήταν μια βαθύτερη προσέγγιση στους στόχους του μουσικού θεάτρου και στον κόσμο των μεικτών παραστάσεων-θεαμάτων. Μια συνάντηση των τεχνών, μια αναπαράσταση της πολλαπλότητας του νέου τύπου καλλιτέχνη, όπως ορίζεται στη σύγχρονη εποχή, όπου όλες οι μορφές της τέχνης συγκλίνουν μέσα από τις νέες τεχνολογίες²⁷⁸.

Το «8ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου» (2003-2004), ήταν μια συνένωση των διαφορετικών μορφών της τέχνης: ρυθμός (φλαμένκο), βουβή ηθοποιία (παντομίμα), ακροβατικά, χοροθέατρο, νέο τσίρκο, διαλέξεις, φανταστικοί κόσμοι εικόνων και μουσικής²⁷⁹. Το «9ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου» (2004-2005), είχε ως επίκεντρο τη συνάντηση της κίνησης με τη μουσική, μέσα από φόρμες με έντονη θεατρικότητα- εκδηλώσεις με διάσημα σχήματα του εξωτερικού, συνοδευόμενες με διαλέξεις και εκπαιδευτικά εργαστήρια²⁸⁰.

Το «10ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου» (2005-2006) ήταν ένα ευρύ διαλεκτικό πεδίο θεάματος, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, μεταξύ διαφόρων σύγχρονων μορφών τέχνης, ισορροπώντας το ελληνικό και το διεθνές στοιχείο, παραχωρώντας χώρο και στην τοπική καλλιτεχνική δημιουργία²⁸¹.

9.2.3. Μεγάλες καλλιτεχνικές παραγωγές του ΚΕΜΘ

Άλλος σημαντικός σταθμός στην πορεία του ΚΕΜΘ υπήρξε η αυτόνομη παραγωγή του μελοδράματος «Αριάδνη στη Νάξο» (1998)²⁸² του Μπέντα, της

²⁷⁷ Πρόγραμμα (47σέλιδο, μεγάλου σχήματος έγχρωμο προλογίζει ο Υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού- Επικράτεια Πολιτισμού - Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *6ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 2001-2002 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 2002).

²⁷⁸ Πρόγραμμα (56σέλιδο, μεγάλου σχήματος έγχρωμο προλογίζει ο Υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού- Επικράτεια Πολιτισμού - Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *Διεθνές 7ο Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 2001-2002 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 2002).

²⁷⁹ Πρόγραμμα (δίπτυχο, έγχρωμο): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού- Επικράτεια Πολιτισμού, -Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *8ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων, Βόλος 2003-2004 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 2004).

²⁸⁰ Πρόγραμμα (34σέλιδο, έγχρωμο, προλογίζει ο Πρωθυπουργός και Υπουργός Πολιτισμού Κων. Καραμανλής): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού, *9ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, -Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, Βόλος 2004-2005 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 2005).

²⁸¹ Πρόγραμμα (38σέλιδο, μικρού μεγέθους, έγχρωμο, προλογίζει η Υπουργός και ο Υφυπουργός Πολιτισμού, Φ. Πάλλη-Πετραλιά και Π. Τατούλης): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού, *10ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, -Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, Βόλος 2005-2006 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 2006).

²⁸² Πρόγραμμα (35σέλιδο, ασπρόμαυρο): Πολιτιστικό Σωματείο «Οι Φίλοι της Σαντορίνης», *20ά ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ-ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ 1998*, Συνεδριακό Κέντρο Π.Μ. Νομικού, Φηρά, 1998, (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (Εκδηλώσεις), 1998).

όπερας «Τόσκα» (2000)²⁸³ του Πουτσίνι και «Ο κουρέας της Σεβίλλης» (2001)²⁸⁴ του Ροσίνι, δυο πολύπλοκων μουσικών θεαμάτων, τα οποία στηρίχθηκαν εν πολλοίς στο καλλιτεχνικό δυναμικό της πόλης (Συμφωνική Ορχήστρα, Πολυφωνική Χορωδία, Χορωδία Δημοτικού Ωδείου), με τη συμμετοχή κορυφαίων ερμηνευτών και με τη συνεργασία της Εθνικής Λυρικής Σκηνής.

Στη συνέχεια ανέβηκε η «Ολυμπιάδα»²⁸⁵ του Α. Βιβάλντι (2001), για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Η παρουσίαση της «Ολυμπιάδας» στις εκδηλώσεις της Α.Ε. Προβολής της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που έγιναν στην Ολυμπιακή Πόλη του Βόλου και της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας 2001-2004, αποτέλεσε ένα σημαντικό γεγονός και για έναν επιπλέον λόγο: Με την παράσταση αυτή εγκαινιάστηκε η νέα θεατρική σκηνή της πόλης, που είναι η Παλιά Ηλεκτρική Εταιρεία, ένα σημαντικό βιομηχανικό μνημείο που αποκτήθηκε από το Δήμο Βόλου, ανακαινίστηκε και έκτοτε αξιοποιείται από το ΚΕΜΘ και άλλους φορείς²⁸⁶.

Στο πλαίσιο της συμμετοχής του Βόλου, ως Ολυμπιακής Πόλης στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, το ΚΕΜΘ σε συνεργασία με την Ο.Ε. «Αθήνα 2004» δημιούργησε τη διεθνή παραγωγή «Πένταθλο Αργοναυτών»²⁸⁷, μέσα στο οποίο συνυφαίνονται το θρυλικό ταξίδι και τα αθλητικά κατορθώματα, με τη συμμετοχή του τσέχικου συγκροτήματος *Laterna Magica*.

9.2.4. Τα προβλήματα

Συμπερασματικά, η προσφορά του ΚΕΜΘ στην πολιτιστική ζωή της πόλης, εστιάζεται: Μέσω αυτού του θεσμού έγινε μια σημαντική προσπάθεια να προσεγγιστούν διάφορες μορφές τέχνης, αναζητώντας από τη μια να ενοποιηθούν οι κατακερματισμένες τέχνες και από την άλλη να βρεθεί πρόσφορο έδαφος για δημιουργία και έκφραση. Το ΚΕΜΘ πέτυχε, επίσης, μέσω του Φεστιβάλ, να

²⁸³ Πρόγραμμα (20σέλιδο, έγχρωμο): Εθνική Λυρική Σκηνή-Δήμος Βόλου-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου-Καλλιτεχνικός Οργανισμός, ΤΟΣΚΑ Giacomo Puccini (28 & 29 Φεβρουαρίου), Δημοτικό Θέατρο Βόλου, *Βόλος 2000* (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις [ΚΕΜΘ], 2000).

²⁸⁴ Πρόγραμμα (16σέλιδο, έγχρωμο): Δήμος Βόλου- ΚΕΜΘ –Εθνική Λυρική Σκηνή, *Ο Κουρέας της Σεβίλλης*, Βόλος 2001 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 2001).

²⁸⁵ Στοιχεία για την παράσταση της Ολυμπιάδας μαζί με ιστορικά στοιχεία της μετάφρασης του λιμπρέτου από το Ρήγα Βελεστινλή βλ. πρόγραμμα (40σέλιδο, μεγάλου μεγέθους, έγχρωμο, με προλογικό σημείωμα του Υπουργού Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλου): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού, Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ Antonio Vivaldi*, Ανώνυμη Εταιρεία Προβολής της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς-Πολιτιστική Ολυμπιάδα 2001-2004, Βόλος 2001 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ), 2001).

²⁸⁶ Για την Ηλεκτρική Εταιρεία Βόλου και τη χρήση της βλ. παραπάνω σελ. 77-78.

²⁸⁷ Πρόγραμμα (77σέλιδο, έγχρωμο, με εισαγωγικό σημείωμα του Θ. Μικρούτσικου, Συμβούλου Διοίκησης για θέματα Πολιτισμού της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004»): *Αργοναύτες* στο πλαίσιο της έναρξης του Ολυμπιακού Τουρνουά Ποδοσφαίρου, Δήμος Βόλου-Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «ΑΘΗΝΑ» -ΚΕΜΘ, Βόλος 2004 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Βόλος Ολυμπιακή Πόλη-Αθήνα 2004*, Βόλος 2004).

αναδείξει την πόλη για ένα διάστημα περίπου εννέα ετών (1996 έως το 2005 που εξετάζουμε) ως ένα κορυφαίο πόλο έλξης ολοένα αυξανόμενου αριθμού θεατών από διάφορα σημεία της χώρας, αποτελώντας μια πολιτιστική πρόταση εναλλακτικού χειμερινού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή.

Στον επιμορφωτικό τομέα, κατάφερε ως ένα βαθμό να διαδραματίσει έναν ενοποιητικό ρόλο στις διάφορες καλλιτεχνικές εκπαιδευτικές δράσεις των σχολείων της ευρύτερης περιοχής, όσο αυτό, πρακτικά, κατέστη δυνατό. Οι εκπαιδευτικές διαδικασίες που σημείωσαν επιτυχία ήταν επίσης, η οργάνωση και λειτουργία αρκετών σεμιναρίων προς τους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους που ασχολούνται με διάφορες μορφές τέχνης.

Η δράση, όμως, αυτή, αν και σημαντική, παρουσιάζεται αποσπασματική, χωρίς κανονικότητα και με περιορισμένη κλίμακα. Θα μπορούσε να έχει συστηματικοποιηθεί περισσότερο, εάν οι απόψεις των διοικούντων και των ιθυνόντων στόχευαν περισσότερο στην εκπαίδευση, παρά στο γρήγορο θέαμα. Στην επίτευξη του στόχου αυτού θα μπορούσαν να συνεισφέρουν και άλλες παράλληλες δραστηριότητες, όπως ένα διαρκές εργαστήριο μουσικού θεάτρου, όπου οι νέοι θα μπορούσαν να αναπτύσσουν τις μουσικές, κινησιολογικές, ερμηνευτικές δυνατότητές τους, να προσεγγίζουν την τέχνη της μεταμόρφωσης, της ενδυματολογίας, του φωτισμού ή την ιστορία του θεάτρου. Αυτό δεν έγινε ποτέ, είτε γιατί δεν επιδιώχθηκε, είτε, γιατί επειδή οι ιθύνοντες δεν το τόλμησαν, θεωρώντας ότι αποτελούσε ένα ζήτημα με αβέβαια και μακροχρόνια αποτελέσματα.

Από το 2004, το ΚΕΜΘ σταμάτησε να επιδοτείται από το ΥΠ.ΠΟ., που από την ίδρυσή του υπήρξε ο κύριος- εκτός από το Δήμο Βόλου- εταίρος της προγραμματικής του συμφωνίας, δια μέσου του οποίου μπορούσε να ανταποκρίνεται στις λειτουργικές του υποχρεώσεις. Το πρόβλημα αυτό, προερχόμενο από την ανευθυνότητα και την αδυναμία της εξουσίας του κέντρου να διατηρήσει ό, τι δημιούργησε, ανέκοψε σε μεγάλο βαθμό την εξελικτική πορεία του οργανισμού, ο οποίος προς το τέλος του 2005 παρουσίαζε σημεία σημαντικής κάμψης, στοιχείο ανασταλτικό για οποιαδήποτε μακρόπνοο σχεδιασμό. Η οποιαδήποτε οικονομική ενίσχυση του Δήμου δεν μπορούσε να αναστρέψει τη δυσάρεστη τροπή μιας μίζερης κεντρικής πολιτικής, που συντηρούσε απλώς τη λειτουργία ενός πολιτιστικού οργανισμού, την οποία, υποτίθεται, πως ίδρυσε για την τόνωση και την ενίσχυση της πολιτιστικής δραστηριότητας της περιφέρειας.

Αυτή η κατάληξη, όμως, του ΚΕΜΘ αναδεικνύει και το μείζον ζήτημα των επιλογών της κεντρικής εξουσίας, και συγκεκριμένα του εκάστοτε υπουργού Πολιτισμού, θέτοντας το εξής ερώτημα: Πως γίνεται ο κάθε υπουργός Πολιτισμού να δημιουργεί ένα σύστημα θεσμικό πολιτιστικό και, όταν μετά από λίγο εκπίπτει του αξιώματός του, ο επόμενος υπουργός να αδιαφορεί για την επιλογή του προκατόχου του, χωρίς να τον απασχολεί το οικοδόμημα που στήθηκε. Αποτέλεσμα: Να αφήνονται δομές και ολόκληροι θεσμοί να φθίνουν, συσσωρεύοντας στην τοπική αυτοδιοίκηση μεγάλα οικονομικά και διοικητικά προβλήματα.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΒΟΛΙΩΤΩΝ

10.1 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ (παρατίθεται όπως χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα)

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Διπλωματική εργασία Μαρίας Σπανού: «Η Πολιτική Πολιτισμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης: Πολιτιστικές παρεμβάσεις του Δήμου Βόλου κατά την τελευταία εικοσαετία (1985-2005) και η πολιτιστική συμπεριφορά των βολιωτών»

Γειά σας.

Κάνω μια έρευνα, όπως δηλώνει και ο τίτλος για τις συνήθειες και προτιμήσεις των Βολιωτών σε θέματα και δράσεις πολιτισμού.

Η βοήθειά σας θα είναι πολύτιμη γι' αυτό και παρακαλώ να μου απαντήσετε μερικές ερωτήσεις; Δεν θα πάρει περισσότερο από 5-6 λεπτά. Η συμμετοχή σας στην έρευνα θα είναι ανώνυμη και η παροχή προσωπικών σας δεδομένων είναι απολύτως προαιρετική.

1. Παρακολουθείτε τις πολιτιστικές δραστηριότητες και τις εκδηλώσεις του Δήμου Βόλου;

	Πάντα	πολύ συχνά	συχνά	σπάνια	καθόλου
Μουσικές εκδηλώσεις	<input type="checkbox"/>				
Θεατρικές παραστάσεις	<input type="checkbox"/>				
Συνέδρια ή ομιλίες	<input type="checkbox"/>				
Εκθέσεις τέχνης	<input type="checkbox"/>				
Εκδηλώσεις για βιβλίο/λογοτεχνία	<input type="checkbox"/>				
Επετειακές εκδηλώσεις	<input type="checkbox"/>				
Άλλο τι (διευκρινίστε....)					

2. Ξέρετε πού βρίσκονται οι πολιτιστικοί χώροι του Δήμου Βόλου στους οποίους γίνονται οι πολιτιστικές εκδηλώσεις; (μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία επιλογές)

Δημοτικό Θέατρο Βόλου (χειμερινό)	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Θερινό Θέατρο Βόλου	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Θέατρο Παλιάς Ηλεκτρικής	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Δημοτικό Ωδείο	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>

Κτήριο Σπίρερ	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Δημαρχείο (αίθουσα εκδηλώσεων)	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Κέντρο Τέχνης «Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο»	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Αθλητικοί χώροι	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Πολυχώρος Τσαλαπάτα	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>

3. Πόσες φορές επισκεφθήκατε κάποια εκδήλωση από τις παρακάτω στον τελευταίο χρόνο;

	6 φορές+	4-6 φορές	2-3 φορές	1 φορά	Ποτέ
Μουσικές εκδηλώσεις	<input type="checkbox"/>				
Θέατρο	<input type="checkbox"/>				
Συνέδρια ή ομιλίες	<input type="checkbox"/>				
Εκθέσεις τέχνης	<input type="checkbox"/>				
Επετειακές εκδηλώσεις	<input type="checkbox"/>				
Μουσεία	<input type="checkbox"/>				
Άλλη δραστηριότητα					

4. Σε ποιες από τις παρακάτω δράσεις πολιτισμού συνηθίζετε να πηγαίνετε μόνοι, με το σχολείο, με την οικογένεια, με τους φίλους σας ή με κάτι άλλο; (μπορείτε να σημειώσετε έως τρεις επιλογές)

	Μουσική	θέατρο	εκθέσεις	ομιλίες	επισκέψεις σε μουσεία
Μόνος/η	<input type="checkbox"/>				
Με τον/τη σύζυγο	<input type="checkbox"/>				
Με την οικογένεια	<input type="checkbox"/>				
Με παρέα/φίλους	<input type="checkbox"/>				
Με άλλους συγγενείς	<input type="checkbox"/>				
Με το σχολείο	<input type="checkbox"/>				
Δεν πηγαίνω	<input type="checkbox"/>				
Άλλο και τι					

5. Πού αναζητάτε πληροφορίες για να ενημερωθείτε για την πολιτιστική κίνηση της πόλης; Στο/στα (μπορείτε να σημειώσετε έως δύο επιλογές)

Πολιτιστικά κέντρα/χώροι διεξαγωγής εκδηλώσεων	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Τοπικό τύπο	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Τοπική τηλεόραση/διαφημίσεις	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Ιστοσελίδα του Δήμου	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Προσωπική πρόσκληση	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Αφίσες	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Φιλικό περιβάλλον	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Άλλο				

6. Ποιους από τους παρακάτω πολιτιστικούς οργανισμούς που ανήκουν στο Δήμο γνωρίζετε;

Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (ΔΗΚΙ)	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Καλλιτεχνικός Οργανισμός	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
ΔΗΠΕΘΕ Βόλου	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Κέντρο Μουσικού Θεάτρου	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Φιλαρμονική	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Πολυφωνική Χορωδία	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Συμφωνική Ορχήστρα	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Μουσείο «Αλέκου Δάμτσα»	Ναι	<input type="checkbox"/>	Όχι	<input type="checkbox"/>
Άλλο				

7. Μήπως ανήκετε σε κάποιο καλλιτεχνικό ή πολιτιστικό φορέα ή ομάδα που ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για κάποια μορφή τέχνης; μουσική, θέατρο, χορός (παραδοσιακός ή σύγχρονος), παραδόσεις, εικαστικές τέχνες.

Ναι Όχι

Αν ναι, ποιο /ποιους.....

Ποια τέχνη.....

8. Έχετε παιδιά; Ναι Όχι

**Πόσα;
Ηλικίες:**

Αν ναι, πόσο συχνά επισκέπτεστε πολιτιστικές εκδηλώσεις μαζί τους;

- 4 φορές+ το χρόνο
- 2-4 φορές το χρόνο
- 1 φορά το χρόνο
- Σπανίως
- Ποτέ

9. Αν ήταν να επιλέξετε το είδος της διασκέδασής σας σε μια έξοδό σας, κατά την οποία θα έπρεπε υποχρεωτικά να πληρώσετε, σε ποια από τις παρακάτω προτάσεις θα προτιμούσατε να συνεισφέρετε; Ιεραρχείστε με σειρά προτίμησης από το 1 έως το 7 (το 7 να αντιστοιχεί στο σίγουρα ναι και το 1 στο σίγουρα όχι).

- Συναυλία
- Θεατρική παράσταση
- Επίσκεψη σε μουσεία/μνημεία
- Επίσκεψη σε έκθεση ζωγραφικής
- Ταβέρνα/εστιατόριο

Κινηματογράφος
Άλλο πολιτιστικό χώρο
Άλλη διασκέδαση

10. Πώς κρίνετε τη στάση του Δήμου σχετικά με τα θέματα του πολιτισμού;

α) Ως προς το θέμα οργάνωσης:

Άριστα οργανωμένη Καλά οργανωμένη Μέτρια οργανωμένη Ανοργάνωτη

β) Ως προς την πολιτική του Δήμου για τον πολιτισμό:

Έχει πολιτική και όραμα Ενδιαφέρουσα Ευκαιριακή Αδιάφορη

11. Ποιοι είναι οι λόγοι, που σας παρακινούν να παρακολουθείτε τα πολιτιστικά του Δήμου; (Ιεραρχείστε τις προτεινόμενες απαντήσεις με σειρά προτίμησης από το 1 έως το 6 (το 6 να είναι το ανώτερο όριο)).

Θέλετε να είστε πάντα ενημερωμένοι
Σας ενδιαφέρει ο πολιτισμός γενικά
Συμβάλλουν στην απόκτηση γνώσης
Είναι ψυχαγωγία
Ευκαιρία για κοινωνικές συναντήσεις
Κάλυψη του ελεύθερου χρόνου σας
Άλλο και τι

12. Ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποθαρρύνουν να παρακολουθείτε τα πολιτιστικά του Δήμου; (Ιεραρχείστε και πάλι τις προτεινόμενες απαντήσεις με σειρά προτίμησης από το 1 έως το 5 (το 5 να είναι το ανώτερο όριο)).

Θεωρείτε ότι δεν καλύπτουν τα ενδιαφέροντά σας
Δε σας αρέσουν οι χώροι όπου γίνονται
Δεν θέλετε να πληρώνετε εισιτήριο
Δεν έχετε διαθέσιμο χρόνο
Δε γίνεται σωστός προγραμματισμός
Τι άλλο σας ενοχλεί

13. Τι σας έρχεται στο νου όταν ακούτε τη λέξη πολιτισμός;

.....
.....
.....
.....

14. Είστε: Άνδρας Γυναίκα

15. Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;

άνεργος φοιτητής/σπουδαστής οικιακά συνταξιούχος
μισθωτός ελεύθερος επαγγελματίας

16. Ποια είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα που έχετε ολοκληρώσει;

Καθόλου σχολείο έως Γ' τάξη Δημοτικού Δημοτικό
Γυμνάσιο Λύκειο ΑΕΙ-ΤΕΙ Μεταπτυχιακός κύκλος σπουδών

17. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

Κάτω των 14 14-17 18-24 25-34 35-44
45-54 55-64 65+

18. Ποιος είναι ο μόνιμος τόπος κατοικίας σας;

Σημειώστε μόνο πόλη και συνοικία:

Σας ευχαριστώ πολύ για τη βοήθεια.

10.2 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

10.2.1. Τύπος έρευνας - Εργαλείο συλλογής υλικού

Ο τύπος έρευνας που επιλέγεται είναι ποσοτική έρευνα – έρευνα πεδίου με:

δειγματοληπτικό πλαίσιο τον πληθυσμό του πολεοδομικού συγκροτήματος Βόλου

εργαλείο συλλογής ερωτηματολόγιο

στάθμη σημαντικότητας 0,05

Η επιλογή της διεξαγωγής έρευνας πεδίου έγινε καθώς έτσι ήταν δυνατή η συλλογή των εκτιμήσεων των ίδιων των κατοίκων της περιοχής καθώς και η αναγωγή τους σε πληθυσμιακά στοιχεία και δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Για την συλλογή των πρωτογενών στοιχείων της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια με ερωτήσεις κυρίως κλειστού τύπου.

Οι ερωτήσεις χωρίζονται σε δύο ενότητες:

- Ενότητα Α: Αξιολόγηση, εκτίμηση και στάσεις αναφορικά με θέματα και δράσεις πολιτισμού.
- Ενότητα Β: Δημογραφικά στοιχεία

10.2.2. Διαδικασία συλλογής Υλικού

Η έρευνα διεξήχθη το χρονικό διάστημα: Χειμώνας του 2006 και Άνοιξη του 2007.

Ο πληθυσμός στόχος ήταν οι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής του Βόλου.

Η έρευνα έγινε σε κεντρική περιοχή της πόλης, σε τρεις διαφορετικές χρονικές στιγμές (3 φορές έξω από σούπερ-μάρκετ, 4 φορές έξω από τράπεζες, 3 φορές στη λαϊκή αγορά και 3 φορές στο δρόμο - οδός Δημητριάδος και Καρτάλη και με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου από τους συμμετέχοντες στην έρευνα με την παρουσία συνεντευκτή. Στόχος ήταν το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό ως προς την ηλικία και το φύλο. Με αυτό ως αφετηρία χρησιμοποιήθηκε η αναλογική δειγματοληψία (quota)

Συνολικά στην έρευνα συμμετείχαν 195 άτομα (υπήρξαν και άλλα 70 που ήταν ελλιπή σε μεγάλο τμήμα των ερωτήσεων και δεν συμπεριλήφθηκαν τελικά στην τελική ηλεκτρονική καταχώρηση και ανάλυση του υλικού)

Ο μέσος χρόνος συμπλήρωσης κάθε ερωτηματολογίου ανήλθε περίπου στα 12-15 min, ξεπερνώντας το χρόνο που γράφτηκε στο ερωτηματολόγιο.

10.2.3. Δείγμα – Δημογραφικά στοιχεία

Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 195 άτομα, εκ των οποίων το 49,5% ήταν άνδρες και το 50,5% γυναίκες.

Η ηλικιακή κατανομή του δείγματος φανερώνει κανονική κατανομή του μεταξύ των ηλικιακών ομάδων, με σημαντική συμμετοχή της ηλικιακής ομάδας 35-44 σε ποσοστό 30%, ενώ η ηλικιακή ομάδα 45-54 εμφανίζει το αμέσως μικρότερο ποσοστό 21,2% .

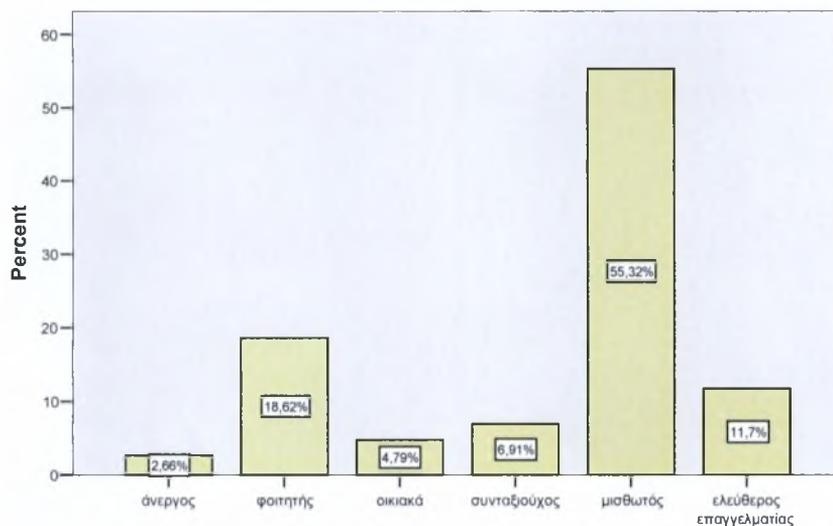
Αναφορικά με την απασχόληση, το 55% των συμμετεχόντων απασχολούνται ως μισθωτοί, με αμέσως επόμενη κατηγορία του φοιτητές με ποσοστό 18%.

Από την κατανομή των απαντήσεων στις εκπαιδευτικές βαθμίδες προκύπτει ότι στο δείγμα υπάρχει σημαντική εκπροσώπηση των αποφοίτων ΑΕΙ και ΤΕΙ, σε ποσοστό 38,9% και οι απόφοιτοι λυκείου σε ποσοστό 30%, ενώ σημαντικός ήταν ο αριθμός των ατόμων που έχουν παρακολουθήσει μεταπτυχιακό κύκλο σπουδών 12%.

Τέλος το δείγμα προέρχεται κυρίως από την περιοχή του Βόλου σε ποσοστό 86% με μικρή εκπροσώπηση των άλλων περιοχών, ενώ υπάρχει κατανομή του δείγματος σε όλες τις περιοχές – συνοικίες της πόλης του Βόλου.

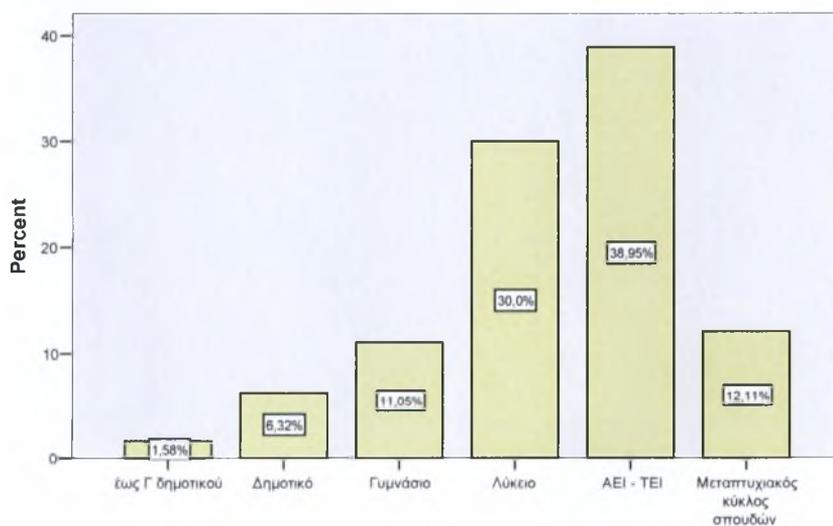
Ακολουθούν γραφήματα των δημογραφικών μεταβλητών:

Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;



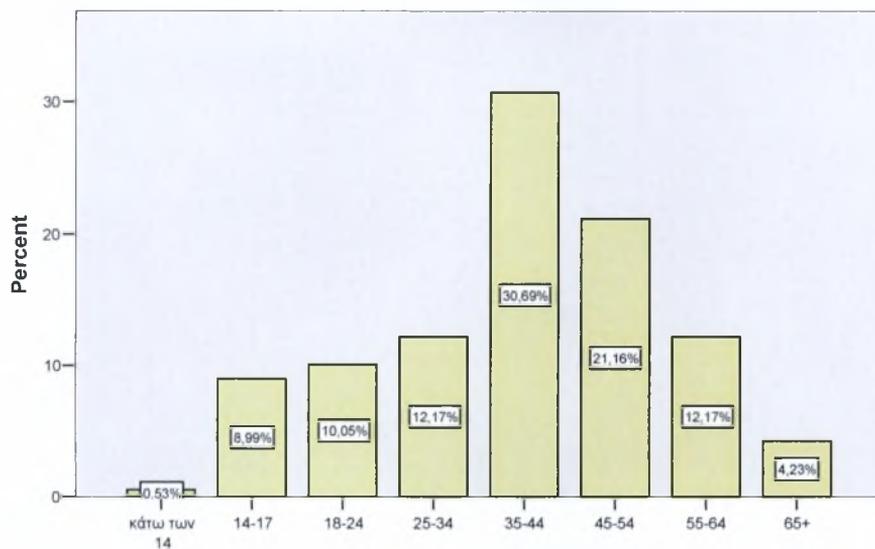
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;

Ποια είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα που έχετε ολοκληρώσει;



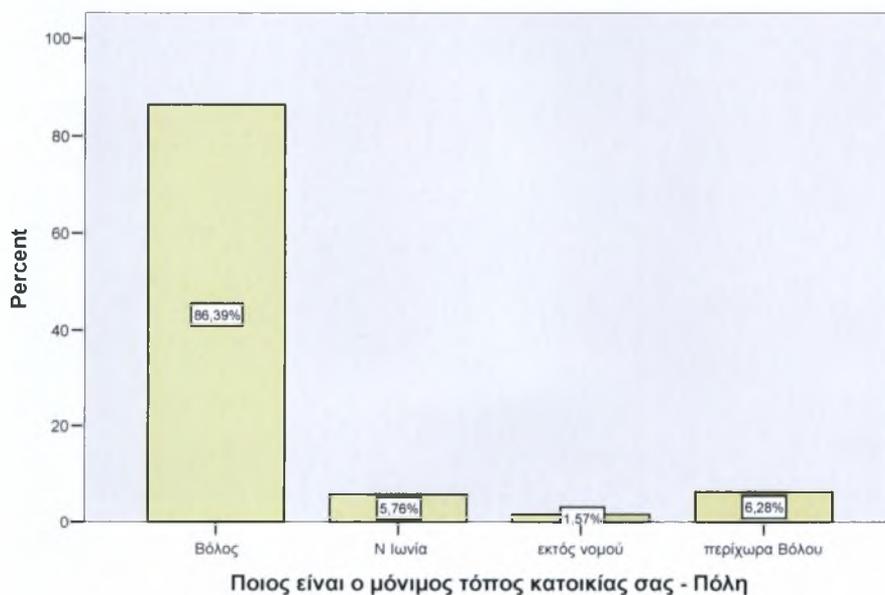
Ποια είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα που έχετε ολοκληρώσει;

Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;



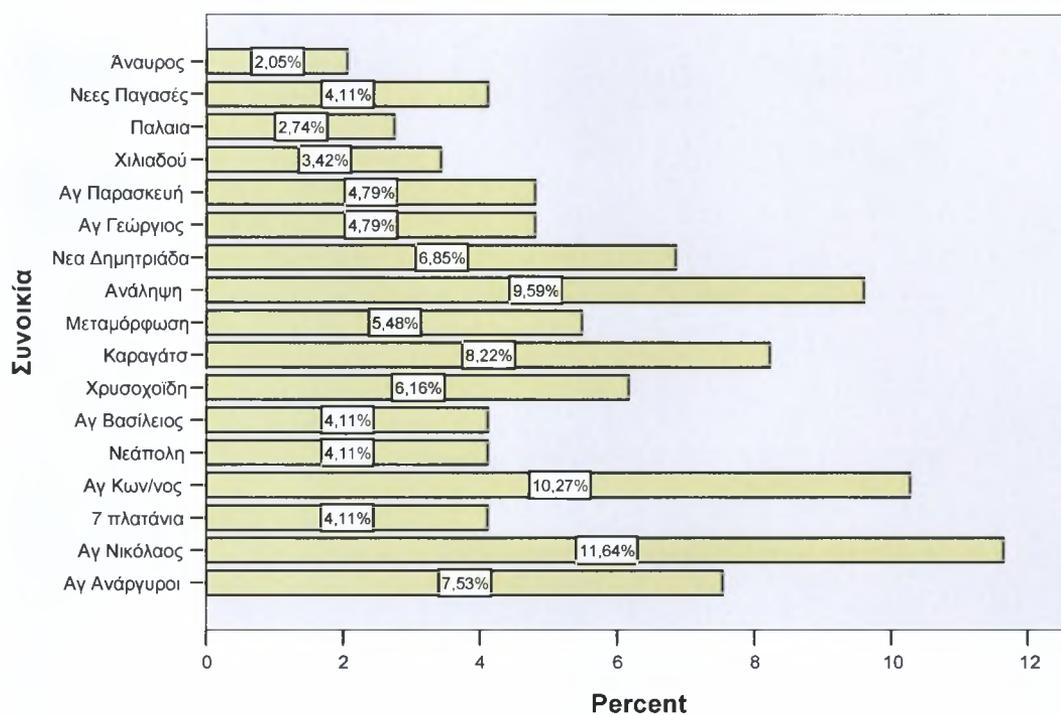
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

Ποιος είναι ο μόνιμος τόπος κατοικίας σας - Πόλη



Ποιος είναι ο μόνιμος τόπος κατοικίας σας - Πόλη

Συνοικία



ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στις παρακάτω ενότητες γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Η στατιστική ανάλυση που ακολουθεί περιλαμβάνει πίνακες κατανομών συχνοτήτων και ποσοστών και υπολογισμό μέσων τιμών και διασπορών στην περίπτωση των συνεχών μεταβλητών.

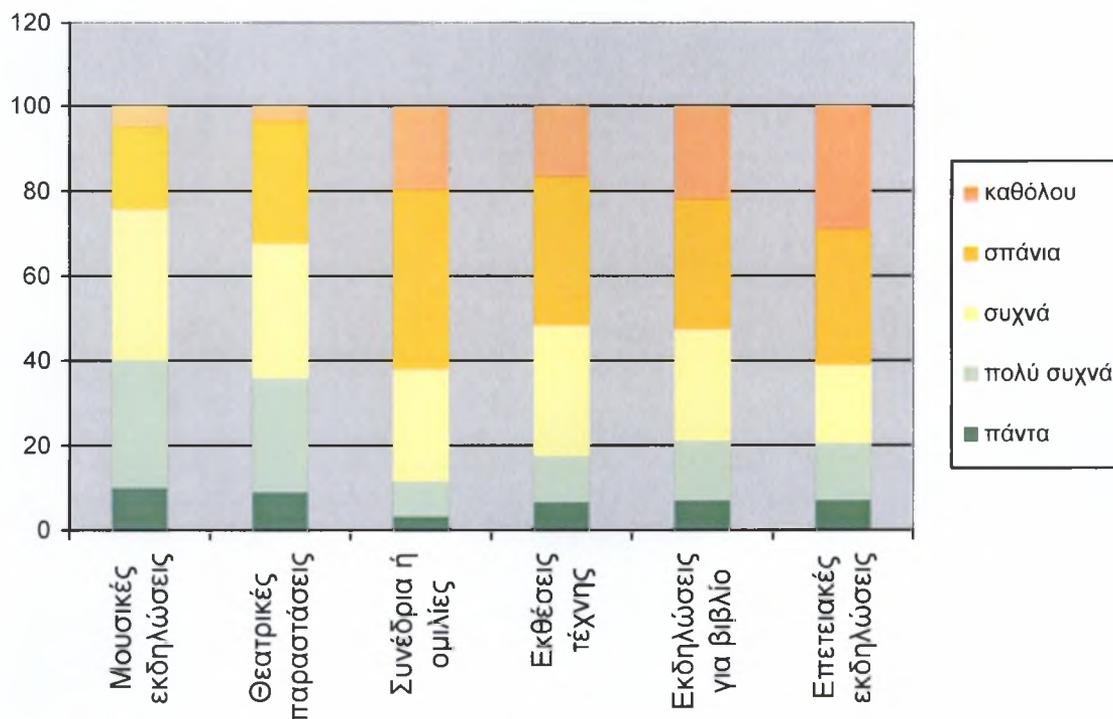
Για να ελεγχθεί αν υπάρχει διαφοροποίηση στην συμπεριφορά των απαντήσεων ανά τόπο εργασίας, φύλο και ηλικιακή ομάδα, εφαρμόστηκε χ^2 test, t test, και ANOVA, και αναφέρονται αναλυτικά οι περιπτώσεις όπου η διαφοροποίηση αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($\text{sig}<0,05$). Το επίπεδο σημαντικότητα αναγράφεται μετά από κάθε πίνακα.

10.3. ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΟΛΟΥ

10.3.1. Παρακολούθηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων του Δήμου Βόλου. (Παρακολουθείτε τις πολιτιστικές δραστηριότητες και τις εκδηλώσεις του Δήμου Βόλου;)

Ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων της έρευνας και γραφική απεικόνιση της κατανομής αυτής:

	Μουσικές εκδηλώσεις	Θεατρικές παραστάσεις	Συνέδρια ή ομιλίες	Εκθέσεις τέχνης	Εκδηλώσεις για βιβλίο	Επετειακές εκδηλώσεις
πάντα	10,1	9,0	3,3	6,6	7,0	7,1
πολύ συχνά	30,2	27,0	8,3	10,9	14,1	13,5
συχνά	35,4	31,7	26,5	31,1	26,5	18,6
σπάνια	19,6	29,1	42,5	35,0	30,8	32,1
καθόλου	4,8	3,2	19,3	16,4	21,6	28,8



Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι μουσικές εκδηλώσεις και οι θεατρικές παραστάσεις απολαμβάνουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή του κατοίκων. Αντίθετα στις κατηγορίες «συνέδρια – ομιλίες» και «επετειακές εκδηλώσεις» υπάρχει μεγαλύτερη συγκέντρωση των απαντήσεων καθόλου και σπάνια.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου εξαρτάται μόνο από τις δημογραφικές μεταβλητές που αναφέρονται παρακάτω και σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν:

Crosstab

% within φύλο

		Θεατρικές παραστάσεις					Total
		πάντα	πολύ συχνά	συχνά	σπάνια	καθόλου	
φύλο	άνδρας	8,8%	14,3%	36,3%	36,3%	4,4%	100,0%
	γυναίκα	9,5%	40,0%	28,4%	20,0%	2,1%	100,0%
Total		9,1%	27,4%	32,3%	28,0%	3,2%	100,0%

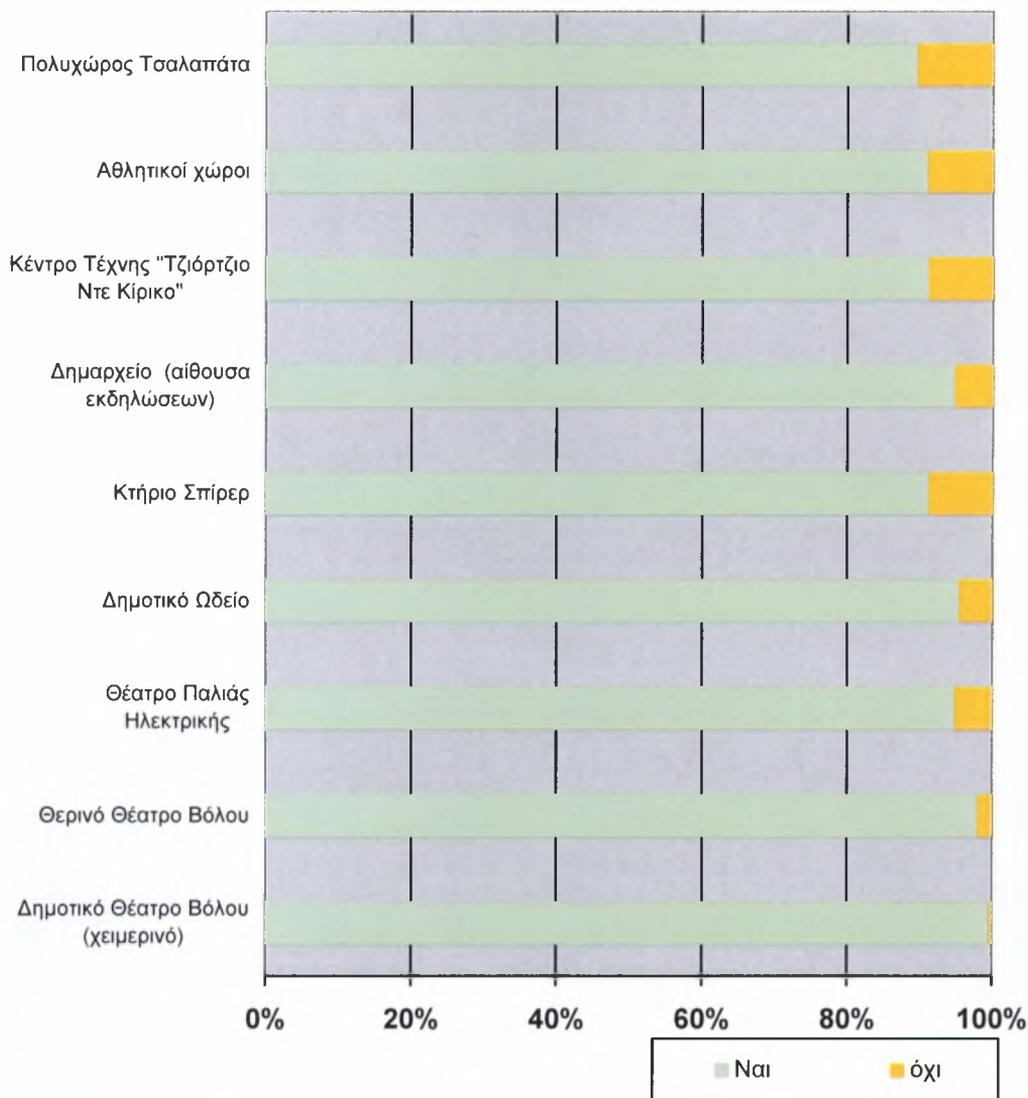
.002

Παρατηρήσεις: Το φύλο επηρεάζει την συμπεριφορά της παραπάνω μεταβλητής με τις γυναίκες να προκύπτει ότι παρακολουθούν πιο συχνά θέατρο από τους άνδρες

10.3.2. Γνώση της τοποθεσίας χαρακτηριστικών πολιτιστικών χώρων του Δήμου Βόλου (Ξέρετε πού βρίσκονται οι πολιτιστικοί χώροι του Δήμου Βόλου στους οποίους γίνονται οι πολιτιστικές εκδηλώσεις; (μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία επιλογές)

Ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων της έρευνας και γραφική απεικόνιση της κατανομής αυτής:

	Ναι	Όχι
	%	%
Δημοτικό Θέατρο Βόλου (χειμερινό)	99,5	,5
Θερινό Θέατρο Βόλου	97,9	2,1
Θέατρο Παλιάς Ηλεκτρικής	94,8	5,2
Δημοτικό Ωδείο	95,4	4,6
Κτήριο Σπίρερ	91,2	8,8
Δημαρχείο (αίθουσα εκδηλώσεων)	94,8	5,2
Κέντρο Τέχνης "Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο"	91,2	8,8
Αθλητικοί χώροι	91,1	8,9
Πολυχώρος Τσαλαπάτα	89,6	10,4



Από τα παραπάνω προκύπτει ότι όλοι οι πολιτιστικοί χώροι είναι αναγνωρίσιμοι από το σύνολο σχεδόν των ερωτηθέντων.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται στον χώρο:

Δημοτικό Θέατρο Βόλου

Και τα μικρότερα ποσοστά στον χώρο:

Πολυχώρος Τσαλαπάτα

Ωστόσο ακόμη και στην περίπτωση του πολυχώρου Τσαλαπάτα, το αρνητικό ποσοστό περιορίζεται στο 10% περίπου.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία:

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου εξαρτάται μόνο από τις δημογραφικές μεταβλητές που αναφέρονται παρακάτω και σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν:

	Αθλητικοί χώροι	Total

		ναι	όχι	
φύλο	άνδρας	95,7%	4,3%	100,0%
	γυναίκα	86,5%	13,5%	100,0%
Total		91,0%	9,0%	100,0%

,024 |

		Θέατρο Παλιάς Ηλεκτρικής		
		ναι	όχι	Total
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	80,0%	20,0%	100,0%
	φοιτητής	85,7%	14,3%	100,0%
	οικιακά	88,9%	11,1%	100,0%
	συνταξιούχος	100,0%		100,0%
	μισθωτός	98,1%	1,9%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	95,5%	4,5%	100,0%
Total		94,7%	5,3%	100,0%

,043 |

		Κτήριο Σπίερ		
		ναι	όχι	Total
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	80,0%	20,0%	100,0%
	φοιτητής	74,3%	25,7%	100,0%
	οικιακά	88,9%	11,1%	100,0%
	συνταξιούχος	100,0%		100,0%
	μισθωτός	96,2%	3,8%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	90,9%	9,1%	100,0%
Total		91,0%	9,0%	100,0%

,004 |

		Κέντρο Τέχνης "Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο"		
		ναι	όχι	Total
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	80,0%	20,0%	100,0%
	φοιτητής	74,3%	25,7%	100,0%
	οικιακά	88,9%	11,1%	100,0%
	συνταξιούχος	100,0%		100,0%
	μισθωτός	94,2%	5,8%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	100,0%		100,0%
Total		90,9%	9,1%	100,0%

,004 |

		Κέντρο Τέχνης "Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο"		
		ναι	όχι	Total
Ποια είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα που έχετε ολοκληρώσει;	έως Γ δημοτικού	100,0%		100,0%
	Δημοτικό	91,7%	8,3%	100,0%
	Γυμνάσιο	76,2%	23,8%	100,0%
	Λύκειο	86,0%	14,0%	100,0%

	ΑΕΙ - ΤΕΙ	95,9%	4,1%	100,0%
	Μεταπτυχιακός κύκλος σπουδών	100,0%		100,0%
Total		91,0%	9,0%	100,0%

,033

		Πολυχώρος Τσαλαπάτα		Total
		ναι	όχι	
Ποια είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα που έχετε ολοκληρώσει:	έως Γ δημοτικού	100,0%		100,0%
	Δημοτικό	91,7%	8,3%	100,0%
	Γυμνάσιο	81,0%	19,0%	100,0%
	Λύκειο	78,9%	21,1%	100,0%
	ΑΕΙ - ΤΕΙ	98,6%	1,4%	100,0%
	Μεταπτυχιακός κύκλος σπουδών	91,3%	8,7%	100,0%
Total		89,4%	10,6%	100,0%

,009

		Δημοτικό Ωδείο		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε:	κάτω των 14	100,0%		100,0%
	14-17	76,5%	23,5%	100,0%
	18-24	94,7%	5,3%	100,0%
	25-34	100,0%		100,0%
	35-44	96,6%	3,4%	100,0%
	45-54	97,5%	2,5%	100,0%
	55-64	95,7%	4,3%	100,0%
	65+	100,0%		100,0%
Total		95,2%	4,8%	100,0%

,030

		Κτήριο Σπίρερ		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε:	κάτω των 14	100,0%		100,0%
	14-17	70,6%	29,4%	100,0%
	18-24	78,9%	21,1%	100,0%
	25-34	95,7%	4,3%	100,0%
	35-44	89,7%	10,3%	100,0%
	45-54	97,5%	2,5%	100,0%
	55-64	100,0%		100,0%
	65+	100,0%		100,0%
Total		91,0%	9,0%	100,0%

,012

		Κέντρο Τέχνης "Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο"		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε:	κάτω των 14	100,0%		100,0%
	14-17	64,7%	35,3%	100,0%
	18-24	89,5%	10,5%	100,0%
	25-34	95,7%	4,3%	100,0%

35-44	91,2%	8,8%	100,0%
45-54	95,0%	5,0%	100,0%
55-64	95,7%	4,3%	100,0%
65+	100,0%		100,0%
Total	91,0%	9,0%	100,0%

.016

		Πολυχώρος Τσαλαπάτα		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;	κάτω των 14	100,0%		100,0%
	14-17	58,8%	41,2%	100,0%
	18-24	94,7%	5,3%	100,0%
	25-34	91,3%	8,7%	100,0%
	35-44	91,2%	8,8%	100,0%
	45-54	92,5%	7,5%	100,0%
	55-64	91,3%	8,7%	100,0%
	65+	100,0%		100,0%
Total		89,4%	10,6%	100,0%

.008

Παρατηρήσεις: Αναφορικά με το φύλο προκύπτει ότι οι άνδρες γνωρίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό τους αθλητικούς χώρους σε σχέση με τις γυναίκες.

Αναφορικά με την επαγγελματική απασχόληση, οι άνεργοι και κυρίως οι φοιτητές δεν γνωρίζουν τοποθεσίες πολιτιστικών χώρων του Δήμου Βόλου.

Αναφορικά με την ηλικία, οι μικρότερες ηλικιακές ομάδες εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά στην κατηγορία Όχι σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες.

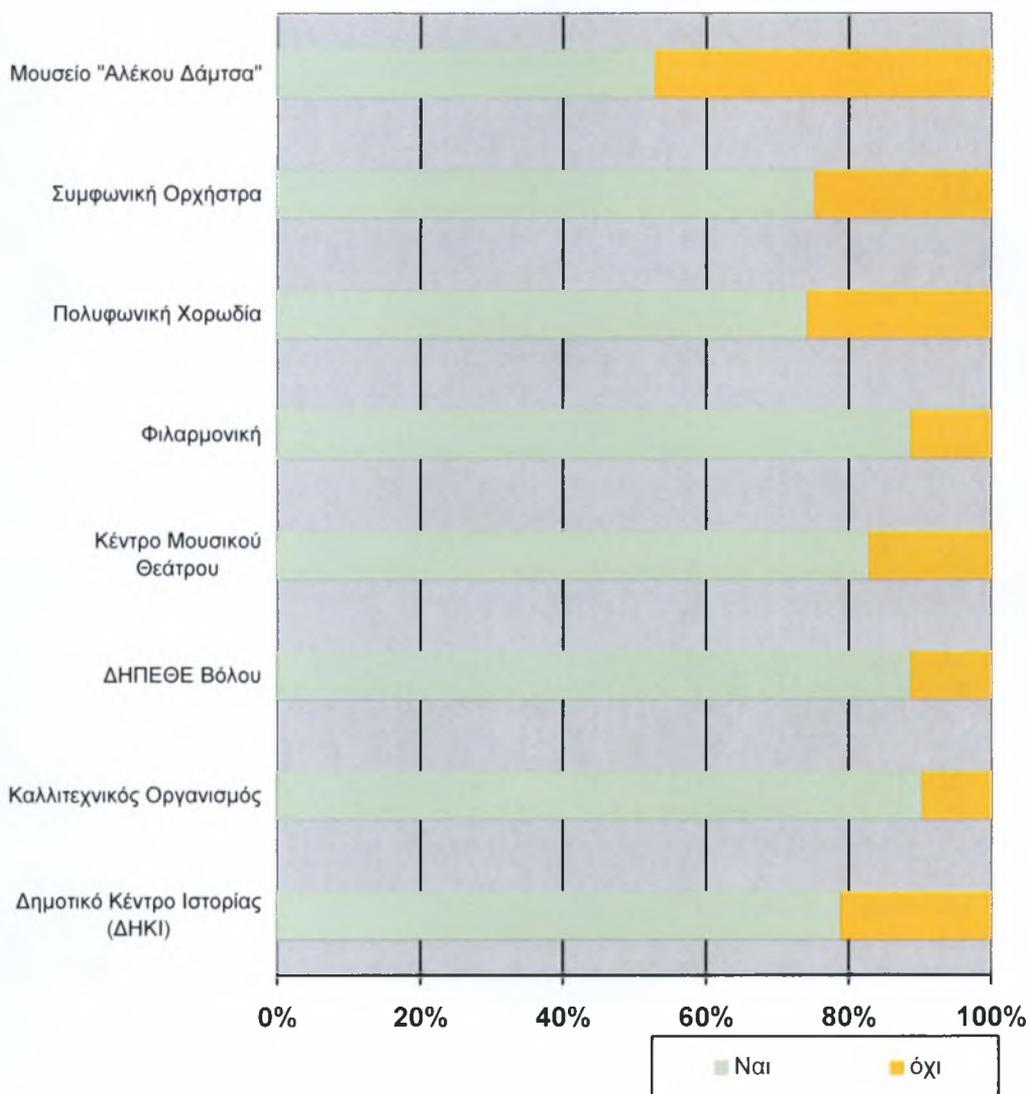
Αναφορικά με την εκπαίδευση, οι βαθμίδες γυμνάσιο και λύκειο, εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά στην κατηγορία Όχι σε σχέση με τις υπόλοιπες βαθμίδες. Πιθανή εξάρτηση με την ηλικία.

10.3.3. Γνώση πολιτιστικών οργανισμών του Δήμου Βόλου

Ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων της έρευνας και γραφική απεικόνιση της κατανομής αυτής:

	Ναι	Όχι
	%	%
Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (ΔΗΚΙ)	78,8	21,2
Καλλιτεχνικός Οργανισμός	90,2	9,8
ΔΗΠΕΘΕ Βόλου	88,6	11,4
Κέντρο Μουσικού Θεάτρου	82,8	17,2

Φιλαρμονική	88,6	11,4
Πολυφωνική Χορωδία	74,1	25,9
Συμφωνική Ορχήστρα	75,1	24,9
Μουσείο "Αλέκου Δάμτσα"	52,8	47,2



Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το σύνολο των πολιτιστικών οργανισμών του Δήμου Βόλου είναι αναγνωρίσιμο σε μεγάλο βαθμό από το σύνολο σχεδόν των ερωτηθέντων.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά αναγνωρισιμότητας εμφανίζονται στους οργανισμούς:

ΔΗΠΕΘΕ Βόλου

Καλλιτεχνικός Οργανισμός

με θετικά ποσοστά κοντά στο 90%

Το μικρότερο θετικό ποσοστό αφορά το:

Μουσείο Δάμτσα

Και σε αυτή την περίπτωση ωστόσο, το θετικό ποσοστό αναγνώρισης είναι πάνω από το 50% των ερωτηθέντων.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου εξαρτάται μόνο από τις δημογραφικές μεταβλητές που αναφέρονται παρακάτω και σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν:

		Κέντρο Μουσικού Θεάτρου		Total
		ναι	όχι	
φύλο	άνδρας	76,1%	23,9%	100,0%
	γυναίκα	89,6%	10,4%	100,0%
Total		83,0%	17,0%	100,0%

,011 |

		Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (ΔΗΚΙ)		Total
		ναι	όχι	
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	80,0%	20,0%	100,0%
	φοιτητής	42,9%	57,1%	100,0%
	οικιακά	88,9%	11,1%	100,0%
	συνταξιούχος	76,9%	23,1%	100,0%
	μισθωτός	89,3%	10,7%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	81,8%	18,2%	100,0%
Total		78,6%	21,4%	100,0%

,000 |

		Καλλιτεχνικός Οργανισμός		Total
		ναι	όχι	
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	100,0%		100,0%
	φοιτητής	57,1%	42,9%	100,0%
	οικιακά	100,0%		100,0%
	συνταξιούχος	92,3%	7,7%	100,0%
	μισθωτός	97,1%	2,9%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	100,0%		100,0%
Total		89,8%	10,2%	100,0%

,000 |

		ΔΗΠΕΘΕ Βόλου		Total
		ναι	όχι	
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	100,0%		100,0%
	φοιτητής	62,9%	37,1%	100,0%
	οικιακά	88,9%	11,1%	100,0%
	συνταξιούχος	92,3%	7,7%	100,0%
	μισθωτός	95,1%	4,9%	100,0%

	ελεύθερος επαγγελματίας	95,5%	4,5%	100,0%
Total		88,8%	11,2%	100,0%

,000

		Φιλαρμονική		Total
		ναι	όχι	
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	100,0%		100,0%
	φοιτητής	68,6%	31,4%	100,0%
	οικιακά	100,0%		100,0%
	συνταξιούχος	84,6%	15,4%	100,0%
	μισθωτός	93,2%	6,8%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	95,5%	4,5%	100,0%
Total		88,8%	11,2%	100,0%

,002

		Πολυφωνική Χορωδία		Total
		ναι	όχι	
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	80,0%	20,0%	100,0%
	φοιτητής	54,3%	45,7%	100,0%
	οικιακά	88,9%	11,1%	100,0%
	συνταξιούχος	92,3%	7,7%	100,0%
	μισθωτός	73,8%	26,2%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	90,9%	9,1%	100,0%
Total		74,3%	25,7%	100,0%

,017

		Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (ΔΗΚΙ)		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;	κάτω των 14		100,0%	100,0%
	14-17	41,2%	58,8%	100,0%
	18-24	52,6%	47,4%	100,0%
	25-34	87,0%	13,0%	100,0%
	35-44	87,9%	12,1%	100,0%
	45-54	87,2%	12,8%	100,0%
	55-64	82,6%	17,4%	100,0%
	65+	87,5%	12,5%	100,0%
Total		78,7%	21,3%	100,0%

,000

		Καλλιτεχνικός Οργανισμός		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;	κάτω των 14	100,0%		100,0%
	14-17	35,3%	64,7%	100,0%
	18-24	84,2%	15,8%	100,0%
	25-34	95,7%	4,3%	100,0%
	35-44	96,6%	3,4%	100,0%

	45-54	100,0%		100,0%
	55-64	95,7%	4,3%	100,0%
	65+	87,5%	12,5%	100,0%
Total		89,9%	10,1%	100,0%

,000

		Φιλαρμονική		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια	κάτω των 14	100,0%		100,0%
ηλικιακή	14-17	52,9%	47,1%	100,0%
ομάδα	18-24	84,2%	15,8%	100,0%
ανήκετε;	25-34	95,7%	4,3%	100,0%
	35-44	91,4%	8,6%	100,0%
	45-54	94,9%	5,1%	100,0%
	55-64	91,3%	8,7%	100,0%
	65+	100,0%		100,0%
Total		88,8%	11,2%	100,0%

,000

		Πολυφωνική Χορωδία		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια	κάτω των 14	100,0%		100,0%
ηλικιακή	14-17	41,2%	58,8%	100,0%
ομάδα	18-24	63,2%	36,8%	100,0%
ανήκετε;	25-34	60,9%	39,1%	100,0%
	35-44	79,3%	20,7%	100,0%
	45-54	76,9%	23,1%	100,0%
	55-64	91,3%	8,7%	100,0%
	65+	100,0%		100,0%
Total		73,9%	26,1%	100,0%

,005

		Συμφωνική Ορχήστρα		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια	κάτω των 14	100,0%		100,0%
ηλικιακή	14-17	47,1%	52,9%	100,0%
ομάδα	18-24	63,2%	36,8%	100,0%
ανήκετε;	25-34	78,3%	21,7%	100,0%
	35-44	81,0%	19,0%	100,0%
	45-54	84,6%	15,4%	100,0%
	55-64	73,9%	26,1%	100,0%
	65+	100,0%		100,0%
Total		76,6%	23,4%	100,0%

,035

		Μουσείο "Αλέκου Δάμτσα"		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια	κάτω των 14		100,0%	100,0%

ηλικιακή ομάδα ανήκετε;	14-17	17,6%	82,4%	100,0%
	18-24	42,1%	57,9%	100,0%
	25-34	52,2%	47,8%	100,0%
	35-44	63,8%	36,2%	100,0%
	45-54	51,3%	48,7%	100,0%
	55-64	65,2%	34,8%	100,0%
	65+	75,0%	25,0%	100,0%
Total		53,7%	46,3%	100,0%

,023

Παρατηρήσεις:

Αναφορικά με το φύλο προκύπτει ότι οι γυναίκες γνωρίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό το ΚΕΜΘ σε σχέση με τους άνδρες.

Αναφορικά με την επαγγελματική απασχόληση, οι φοιτητές είναι η ομάδα που γνωρίζει κάποιους από τους πολιτιστικούς οργανισμούς του Δ Βόλου λιγότερο.

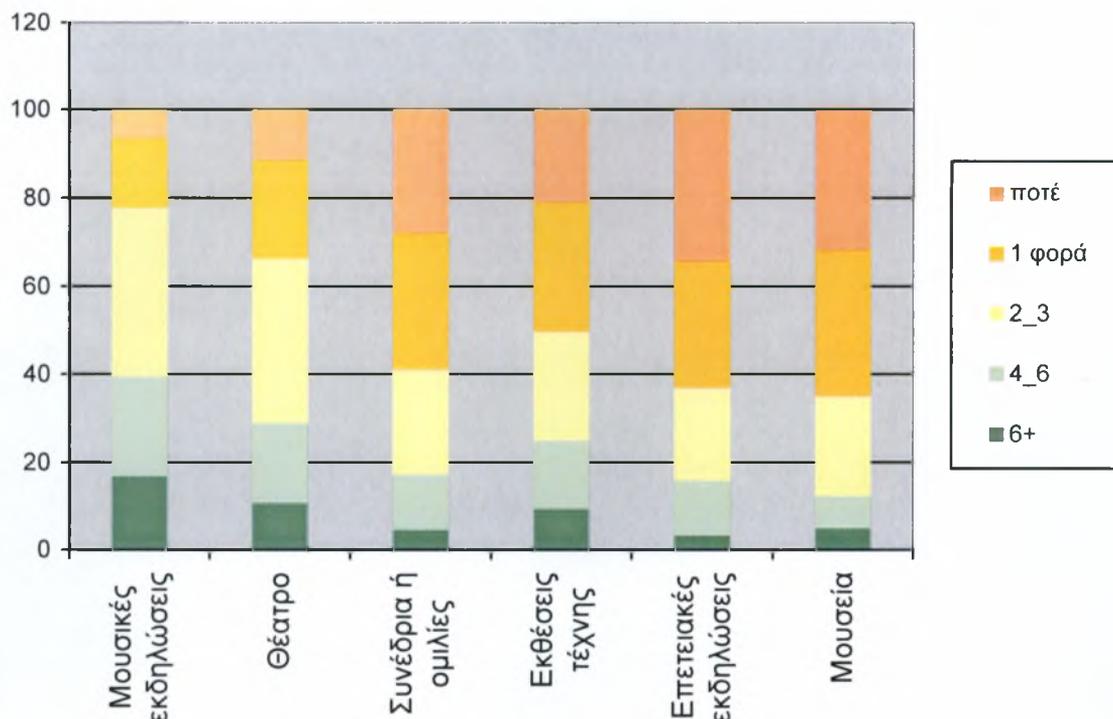
Αναφορικά με την ηλικία, όσο έχουμε μείωση της ηλικίας τόσο αυξάνεται το ποσοστό των ατόμων που δεν γνωρίζουν κάποιους από τους πολιτιστικούς οργανισμούς.

10.4. ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

10.4.1 Συχνότητα επίσκεψης σε εκδηλώσεις και πολιτιστικούς χώρους (Πόσες φορές επισκεφθήκατε κάποια εκδήλωση από τις παρακάτω στον τελευταίο χρόνο;

Ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων της έρευνας και γραφική απεικόνιση της κατανομής αυτής:

	Μουσικές εκδηλώσεις	Θέατρο	Συνέδρια ή ομιλίες	Εκθέσεις τέχνης	Επετειακές εκδηλώσεις	Μουσεία
6+	16,8	10,7	4,6	9,4	3,3	4,9
4-6	22,6	18,2	12,6	15,5	12,5	7,4
2-3	38,4	37,4	24,0	24,9	21,2	22,8
1 φορά	15,8	22,5	30,9	29,3	28,8	33,3
ποτέ	6,3	11,2	28,0	21,0	34,2	31,5
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0



Η κατανομή των ποσοστών στις διάφορες εκδηλώσεις ακολουθεί τα αποτελέσματα της αντίστοιχης ερώτησης που αφορούσε τον Δήμο Βόλου.

Έτσι, οι μουσικές εκδηλώσεις και το θέατρο είναι στις περιπτώσεις με την μεγαλύτερη συχνότητα παρακολούθησης, ενώ όλες οι υπόλοιπες περιπτώσεις εμφανίζουν μέτρια ή χαμηλά ποσοστά παρακολούθησης, όπου στις κυριαρχούν οι απαντήσεις «1 φορά» ή και η απάντηση «ποτέ».

Τέλος η κατηγορία «6+» είναι η κατηγορία που εμφανίζει τα περισσότερα χαμηλά ποσοστά.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου εξαρτάται μόνο από τις δημογραφικές μεταβλητές που αναφέρονται παρακάτω και σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν:

		Θέατρο					Total
		6+	4-6	2-3	1 φορά	ποτέ	
φύλο	άνδρας	5,7%	20,5%	30,7%	28,4%	14,8%	100,0%
	γυναίκα	15,8%	16,8%	43,2%	16,8%	7,4%	100,0%
Total		10,9%	18,6%	37,2%	22,4%	10,9%	100,0%

,021

		Εκθέσεις τέχνης					Total
		6+	4-6	2-3	1 φορά	ποτέ	
φύλο	άνδρας	7,2%	7,2%	28,9%	31,3%	25,3%	100,0%
	γυναίκα	11,6%	23,2%	21,1%	27,4%	16,8%	100,0%
Total		9,6%	15,7%	24,7%	29,2%	20,8%	100,0%

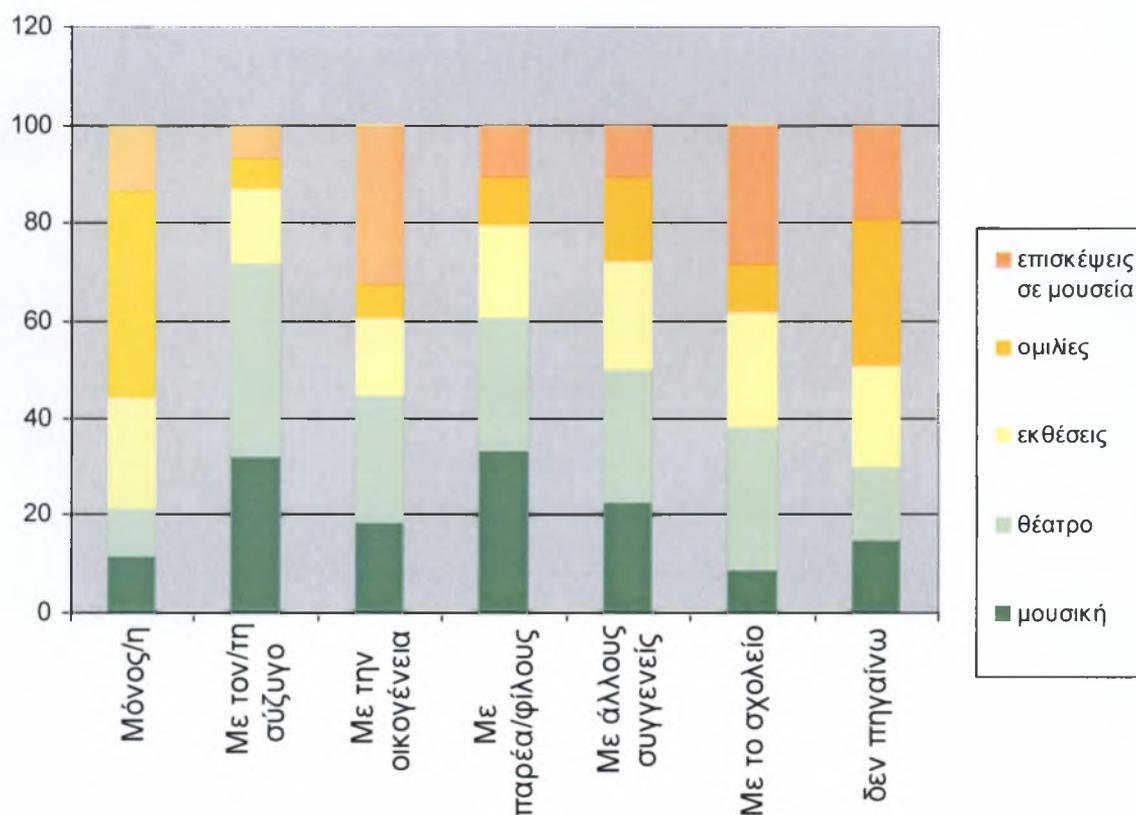
,028

Το φύλο επηρεάζει την συχνότητα επίσκεψης σε θέατρο και εκθέσεις τέχνης με τις γυναίκες να έχουν γενικά συχνότερη ετήσια παρουσία.

10.4.2. Επίσκεψη σε δράσεις πολιτισμού μόνοι ή με παρέα; Σε ποιες από τις παρακάτω δράσεις πολιτισμού συνηθίζετε να πηγαίνετε μόνοι, με το σχολείο, με την οικογένεια, με τους φίλους σας ή με κάτι άλλο; (μπορείτε να σημειώσετε έως τρεις επιλογές)

Ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων της έρευνας και γραφική απεικόνιση της κατανομής αυτής:

	Μόνος/η	Με τον/τη σύζυγο	Με την οικογένεια	Με παρέα/φίλους	Με άλλους συγγενείς	Με το σχολείο	Δεν πηγαίνω
μουσική	11,5	32,2	18,6	33,3	22,4	8,5	14,9
θέατρο	9,8	39,9	26,3	27,7	27,6	29,6	14,9
εκθέσεις	23,0	14,9	16,0	18,8	22,4	23,9	21,3
ομιλίες	42,5	6,3	7,1	9,9	17,2	9,9	29,8
επισκέψεις σε μουσεία	13,2	6,7	32,1	10,3	10,3	28,2	19,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0



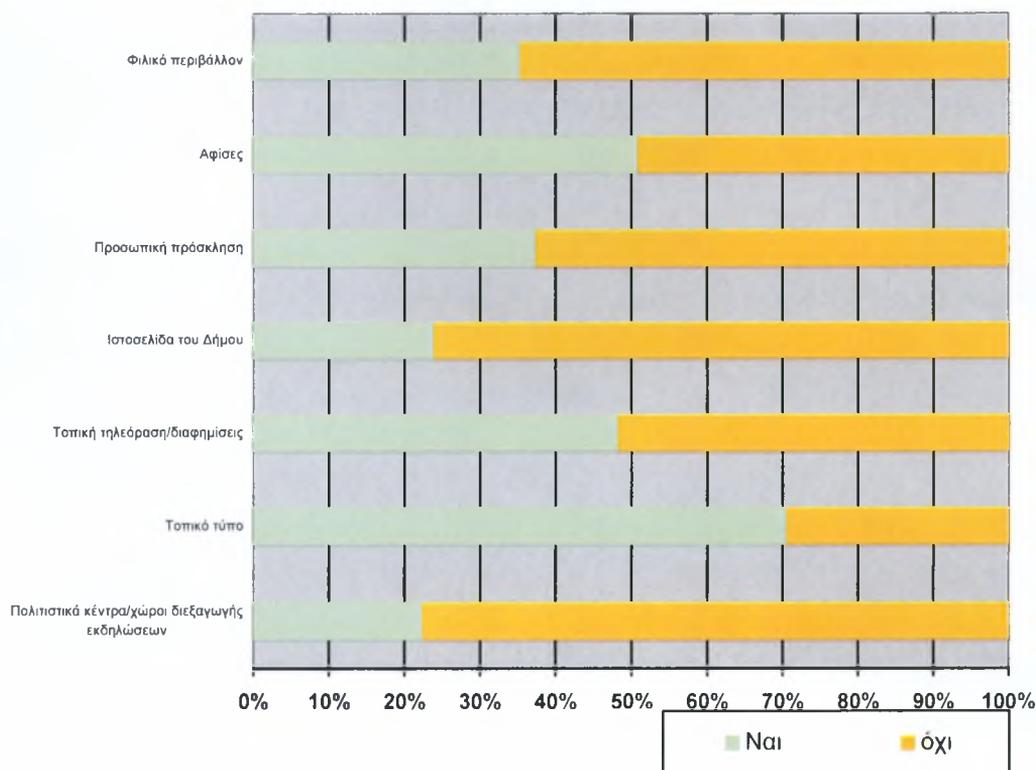
Από τα παραπάνω προκύπτει ότι:

- η επίσκεψη σε μουσεία είναι μια διαδικασία που γίνεται με την οικογένεια ή με το σχολείο.
- Η παρακολούθηση ομιλιών γίνεται ατομικά.
- Η επίσκεψη εκθέσεων έχει απαντήσεις που μοιράζονται σε όλες τις κατηγορίες.
- Επίσης το θέατρο φαίνεται να προϋποθέτει κυρίως παρέες και να μην είναι μια μοναχική συνήθεια.
- η παρακολούθηση μουσικής εμφανίζει ποσοστά παντού, κυρίως όμως στις κατηγορίες: με παρέα και με τον/τη σύζυγο.
- Τέλος εκείνοι που δηλώνουν ότι δεν πηγαίνουν σε εκδηλώσεις κατανέμονται επίσης σχεδόν όμοια σε όλους του τύπους εκδηλώσεων με μεγαλύτερο ποσοστό την κατηγορία: ομιλίες

10.4.3. Πηγές πληροφόρησης για την πολιτιστική κίνηση της πόλης (Πού αναζητάτε πληροφορίες για να ενημερωθείτε για την πολιτιστική κίνηση της πόλης; Στο/στα (μπορείτε να σημειώσετε έως δύο επιλογές))

Ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων της έρευνας και γραφική απεικόνιση της κατανομής αυτής:

	Ναι	όχι
	%	%
Πολιτιστικά κέντρα/χώροι διεξαγωγής εκδηλώσεων	22,3	77,7
Τοπικό τύπο	70,5	29,5
Τοπική τηλεόραση/διαφημίσεις	48,2	51,8
Ιστοσελίδα του Δήμου	23,8	76,2
Προσωπική πρόσκληση	37,3	62,7
Αφίσες	50,8	49,2
Φιλικό περιβάλλον	35,2	64,8



Από τα παραπάνω προκύπτει ότι στο σύνολο των πηγών πληροφόρησης, εμφανίζονται χαμηλά ποσοστά επιλογής από τους συμμετέχοντες στο δείγμα.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται στην πηγή:

Τοπικός τύπος

Και τα μικρότερα ποσοστά:

Χώροι διεξαγωγής εκδηλώσεων

Ιστοσελίδα δήμου

Έτσι, ο τοπικός τύπος αναδεικνύεται ως ο καλύτερος τρόπος διαφημίσεις των συγκεκριμένων δράσεων, με όλους τους υπόλοιπους να υστερούν σημαντικά.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου εξαρτάται μόνο από τις δημογραφικές μεταβλητές που αναφέρονται παρακάτω και σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν:

		Ιστοσελίδα του Δήμου		Total
		ναι	όχι	
φύλο	άνδρας	18,3%	81,7%	100,0%
	γυναίκα	30,2%	69,8%	100,0%
Total		24,3%	75,7%	100,0%

,040

		Προσωπική πρόσκληση		Total
		ναι	όχι	
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	20,0%	80,0%	100,0%
	φοιτητής	25,7%	74,3%	100,0%
	οικιακά	33,3%	66,7%	100,0%
	συνταξιούχος	53,8%	46,2%	100,0%
	μισθωτός	34,0%	66,0%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	63,6%	36,4%	100,0%
Total		36,9%	63,1%	100,0%

,046

		Αφίσες		Total
		ναι	όχι	
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	40,0%	60,0%	100,0%
	φοιτητής	71,4%	28,6%	100,0%
	οικιακά	11,1%	88,9%	100,0%
	συνταξιούχος	61,5%	38,5%	100,0%
	μισθωτός	44,7%	55,3%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	54,5%	45,5%	100,0%
Total		50,3%	49,7%	100,0%

,015

	Φιλικό περιβάλλον	Total

		ναι	όχι	
Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;	άνεργος	40,0%	60,0%	100,0%
	φοιτητής	57,1%	42,9%	100,0%
	οικιακά	11,1%	88,9%	100,0%
	συνταξιούχος	23,1%	76,9%	100,0%
	μισθωτός	28,2%	71,8%	100,0%
	ελεύθερος επαγγελματίας	59,1%	40,9%	100,0%
Total		36,4%	63,6%	100,0%

,003

		Αφίσες		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;	κάτω των 14	100,0%		100,0%
	14-17	88,2%	11,8%	100,0%
	18-24	57,9%	42,1%	100,0%
	25-34	60,9%	39,1%	100,0%
	35-44	31,0%	69,0%	100,0%
	45-54	59,0%	41,0%	100,0%
	55-64	30,4%	69,6%	100,0%
	65+	87,5%	12,5%	100,0%
Total		51,1%	48,9%	100,0%

,000

		Φιλικό περιβάλλον		Total
		ναι	όχι	
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;	κάτω των 14	100,0%		100,0%
	14-17	76,5%	23,5%	100,0%
	18-24	42,1%	57,9%	100,0%
	25-34	39,1%	60,9%	100,0%
	35-44	34,5%	65,5%	100,0%
	45-54	25,6%	74,4%	100,0%
	55-64	17,4%	82,6%	100,0%
	65+	25,0%	75,0%	100,0%
Total		35,6%	64,4%	100,0%

,005

Παρατηρήσεις:

Αναφορικά με το φύλο προκύπτει ότι οι γυναίκες πληροφορούνται σε μεγαλύτερο ποσοστό από το διαδίκτυο (σελίδα Δήμου) σε σχέση με τους άνδρες.

Αναφορικά με την επαγγελματική απασχόληση,

Οι συνταξιούχοι και οι ελεύθεροι επαγγελματίες ενημερώνονται περισσότερο από τους υπόλοιπους μέσω προσκλήσεων.

Οι φοιτητές και οι συνταξιούχοι ενημερώνονται περισσότερο από τους υπόλοιπους μέσω αφισών.

Οι φοιτητές, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και κατόπιν οι άνεργοι ενημερώνονται περισσότερο από τους υπόλοιπους μέσω φιλικού περιβάλλοντος.

Αναφορικά με την ηλικία, οι νέοι ενημερώνονται περισσότερο από τους υπόλοιπους μέσω αφίσας και φιλικού περιβάλλοντος.

10.4.4. Ενεργή συμμετοχή σε καλλιτεχνικό ή πολιτιστικό φορέα (Μήπως ανήκετε σε κάποιο καλλιτεχνικό ή πολιτιστικό φορέα ή ομάδα που ενδιαφέρεται ιδιαίτερα

για κάποια μορφή τέχνης; μουσική, θέατρο, χορός (παραδοσιακός ή σύγχρονος), παραδόσεις, εικαστικές τέχνες)

Ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων της έρευνας και γραφική απεικόνιση της κατανομής αυτής:

		Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ναι	23,4	23,4
	όχι	76,6	100,0
	Total	100,0	
Total			

Αν ναι, ποιο /ποιους

		Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	χορωδία ΟΤΑ	17,2	17,2
	Λύκειο Ελληνίδων	24,1	41,4
	ΔΗΚΙ	3,4	44,8
	ΔΗΠΕΘΕ	10,3	55,2
	φώσφοροι	3,4	58,6
	Ωδείο / Συμφωνική	10,3	69,0
	Σύλλογοι περιοχών	17,2	86,2
	σύλλογος φιλότεχνων	6,9	93,1
	σύνδεσμος φιλολόγων	6,9	100,0
	Total	100,0	
Total			

Ποια τέχνη

		Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	χορός	31,6	31,6
	μουσική	28,9	60,5
	αρχιτεκτονική / ζωγραφική	13,2	73,7
	θέατρο	15,8	89,5
	παραδοσιακή μουσική / χορός	7,9	97,4
	λογοτεχνία	2,6	100,0
	Total	100,0	
Total			

Το 23% των ερωτηθέντων ανήκουν σε κάποιο καλλιτεχνικό ή πολιτιστικό φορέα ή ομάδα. Στις περισσότερες περιπτώσεις όπου συμβαίνει αυτό, η τέχνη με την οποία απασχολούνται οι συμμετέχοντες είναι ο χορός σε ποσοστό 39,5% και η μουσική σε ποσοστό 28,9%. Αντίθετα η λογοτεχνία συγκεντρώνει το μικρότερο ποσοστό συμμετοχών.

Οι φορείς με το μεγαλύτερο ποσοστό εμφάνισης είναι το Λύκειο Ελληνίδων, χορωδίες διαφόρων δήμων και σύλλογοι περιοχών με συνολικό ποσοστό 58,5%

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου δεν εξαρτάται από τις δημογραφικές μεταβλητές .

10.4.5. Ύπαρξη παιδιών και επισκέψεις από κοινού σε πολιτιστικές εκδηλώσεις (Έχετε παιδιά;)

		Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ναι	48,7	48,7
	όχι	51,3	100,0
	Total	100,0	
Total			

Πόσα;

		Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	45,3	45,3
	2	38,4	83,7
	3	15,1	98,8
	4	1,2	100,0
	Total	100,0	
Total			

Αν ναι, πόσο συχνά επισκέπτεστε πολιτιστικές εκδηλώσεις μαζί τους;

		Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	4+	14,0	14,0
	2-4	35,5	49,5
	1 φορά	14,0	63,4
	σπάνια	25,8	89,2
	ποτέ	10,8	98,9
	Total	100,0	
Missing	System		

Το 48,2 % των ερωτηθέντων έχουν παιδιά. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων που υπάρχει παιδί, τότε το παιδί αυτό είναι μοναδικό (45,3%) με την περίπτωση να υπάρχουν 2 παιδιά να εμφανίζεται στο 38,4% των ερωτηθέντων.

Στην περίπτωση λοιπόν που υπάρχει παιδί, τότε ο ερωτώμενος επισκέπτεται πολιτιστικές εκδηλώσεις μαζί με το παιδί από 2 έως 4 φορές το χρόνο σε ποσοστό 35,5%, ενώ στη 2^η θέση εμφανίζεται η απάντηση «ποτέ» με ποσοστό εμφάνισης 25,8%.

Οι υπόλοιπες 3 απαντήσεις μοιράζονται σχεδόν ισόποσα το υπόλοιπο ποσοστό.

10.5 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΙΕΡΑΡΧΗΣΗ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

10.5.1. Επιλογή διασκέδασης (με πληρωμή αντιτίμου) Αν ήταν να επιλέξετε το είδος της διασκέδασής σας σε μια έξοδό σας, κατά την οποία θα έπρεπε υποχρεωτικά να πληρώσετε, σε ποια από τις παρακάτω προτάσεις θα προτιμούσατε να συνεισφέρετε;

Ιεραρχείστε με σειρά προτίμησης από το 1 έως το 7 (το 7 να αντιστοιχεί στο σίγουρα ναι και το 1 στο σίγουρα όχι).

Η παρακάτω ερώτηση έδινε την ευκαιρία στον ερωτώμενο να ιεραρχήσει τις επιλογές που του δίνονται με βάση τις προτιμήσεις του, αρχίζοντας από το 1.

Η παρουσίαση των απαντήσεων γίνεται με 2 τρόπους.

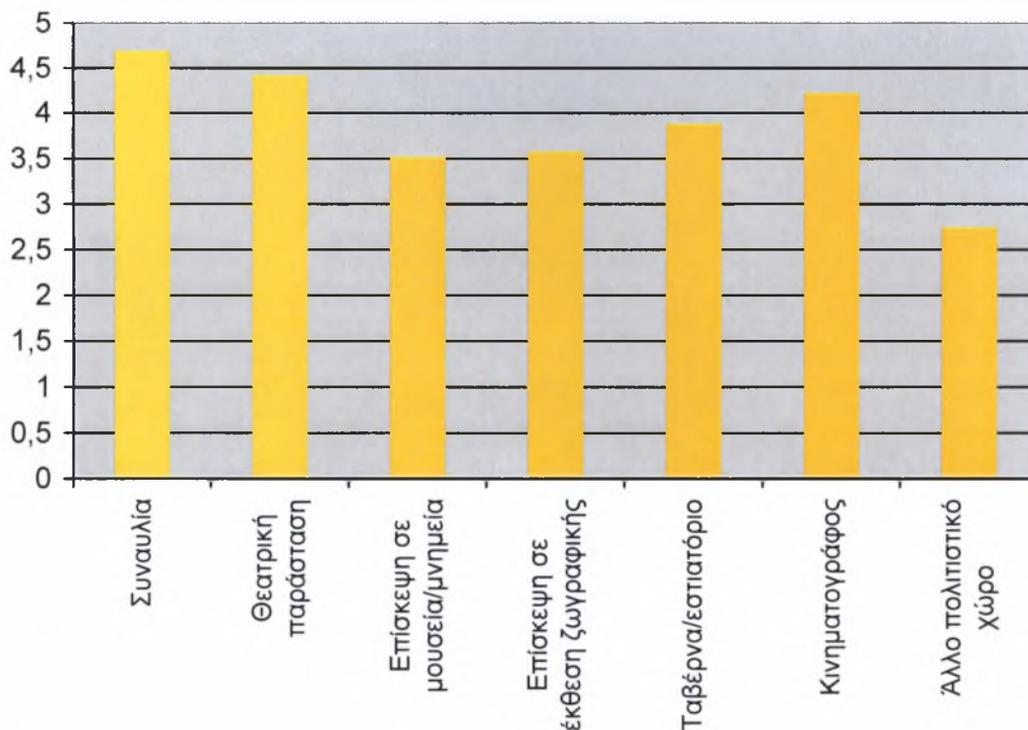
A. ποσοστιαία κατατομή των βαθμών (σειρά ιεράρχησης) για κάθε επιλογή

B. μέσος όρος βαθμολογίας για κάθε μεταβλητή.

Τα αποτελέσματα είναι τα ακόλουθα:

	Συναυλία	Θεατρική παράσταση	Επίσκεψη σε μουσεία/μνημεία	Επίσκεψη σε έκθεση ζωγραφικής	Ταβέρνα/εστιατόριο	Κινηματογράφος	Άλλο πολιτιστικό χώρο
1	11,9	11,4	11,1	10,7	13,3	8,8	50,9
2	7,6	10,8	18,3	21,9	21,0	12,1	10,4
3	8,6	13,0	23,3	19,1	10,5	13,7	9,8
4	13,0	13,0	18,9	18,0	13,3	14,8	5,5
5	13,5	11,4	15,0	14,6	16,6	22,5	1,8
6	20,0	21,6	8,9	7,9	11,6	19,8	7,4
7	25,4	18,9	4,4	7,9	13,8	8,2	14,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

	Mean	Std. Deviation
Συναυλία	4,70	2,052
Θεατρική παράσταση	4,43	2,026
Επίσκεψη σε μουσεία/μνημεία	3,53	1,632
Επίσκεψη σε έκθεση ζωγραφικής	3,59	1,745
Ταβέρνα/εστιατόριο	3,89	2,005
Κινηματογράφος	4,23	1,771
Άλλο πολιτιστικό χώρο	2,75	2,272



Στην κορυφή της αξιολόγησης είναι η συναυλία και η θεατρική παράσταση, ενώ η επίσκεψη σε μουσείο και σε έκθεση ζωγραφικής έχουν τους μικρότερους μέσους όρους στις προτιμήσεις διασκέδασης με καταβολή αντιτίμου.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου εξαρτάται μόνο από τις δημογραφικές μεταβλητές που αναφέρονται παρακάτω και σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν:

T test

Θεατρική παράσταση	άνδρας	89	4,02	Sig 0,002
	γυναίκα	92	4,93	
Επίσκεψη σε έκθεση ζωγραφικής	άνδρας	84	3,21	sig 0,01
	γυναίκα	90	3,89	

Παρατηρήσεις: Αναφορικά με το φύλο προκύπτει ότι οι γυναίκες ιεραρχούν υψηλότερα την θεατρική παράσταση και την επίσκεψη σε έκθεση ζωγραφικής σε σχέση με τους άνδρες.

10.5.2. Αξιολόγηση της οργάνωσης και της πολιτικής του Δήμου σε θέματα πολιτισμού (Πώς κρίνετε τη στάση του Δήμου σχετικά με την οργάνωση στα θέματα του πολιτισμού;)

	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid άριστα οργανωμένα	13,5	13,5
καλά οργανωμένα	47,7	61,1
μέτρια	30,6	91,7

οργανωμένη ανοργάνωτη Total	8,3 100,0	100,0
Total		

Πώς κρίνετε τη στάση του Δήμου σχετικά με την πολιτική στα θέματα του πολιτισμού;

	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid έχει πολιτική και όραμα	18,2	18,2
ενδιαφέρουσα	45,8	64,1
ευκαιριακή	24,0	88,0
αδιάφορη	11,9	100,0
Total	100,0	
Total		

Και στα 2 παραπάνω ζητήματα οι θετικές απαντήσεις αθροίζουν σε ποσοστά μεγαλύτερα των αντίστοιχων αρνητικών.

Αναφορικά με την οργάνωση η οργάνωση αξιολογείται ως άριστη και καλή από το 61% των ερωτηθέντων.

Αντίστοιχα η πολιτική χαρακτηρίζεται ότι έχει όραμα ή ενδιαφέρουσα από το 64%.

Φυσικά το αρνητικό ποσοστό δεν είναι καθόλου αμελητέο, όπως επίσης η συγκέντρωση των μεγαλύτερων ποσοστών εμφανίζεται στις μεσαίες κατηγορίες κάτι που φανερώνει ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου δεν εξαρτάται από τις δημογραφικές μεταβλητές .

10.5.3. Λόγοι που παρακινούν κάποιον να παρακολουθεί τα πολιτιστικά του Δήμου. Ποιοι είναι οι λόγοι, που σας παρακινούν να παρακολουθείτε τα πολιτιστικά του Δήμου; (Ιεραρχίστε τις προτεινόμενες απαντήσεις με σειρά προτίμησης από το 1 έως το 6 (το 6 να είναι το ανώτερο όριο).

Η παρακάτω ερώτηση έδινε την ευκαιρία στον ερωτώμενο να ιεραρχήσει τις επιλογές που του δίνονται με βάση τις προτιμήσεις του, αρχίζοντας από το 1.

Η παρουσίαση των απαντήσεων γίνεται με 2 τρόπους.

A. ποσοστιαία κατατομή των βαθμών (σειρά ιεράρχησης) για κάθε επιλογή

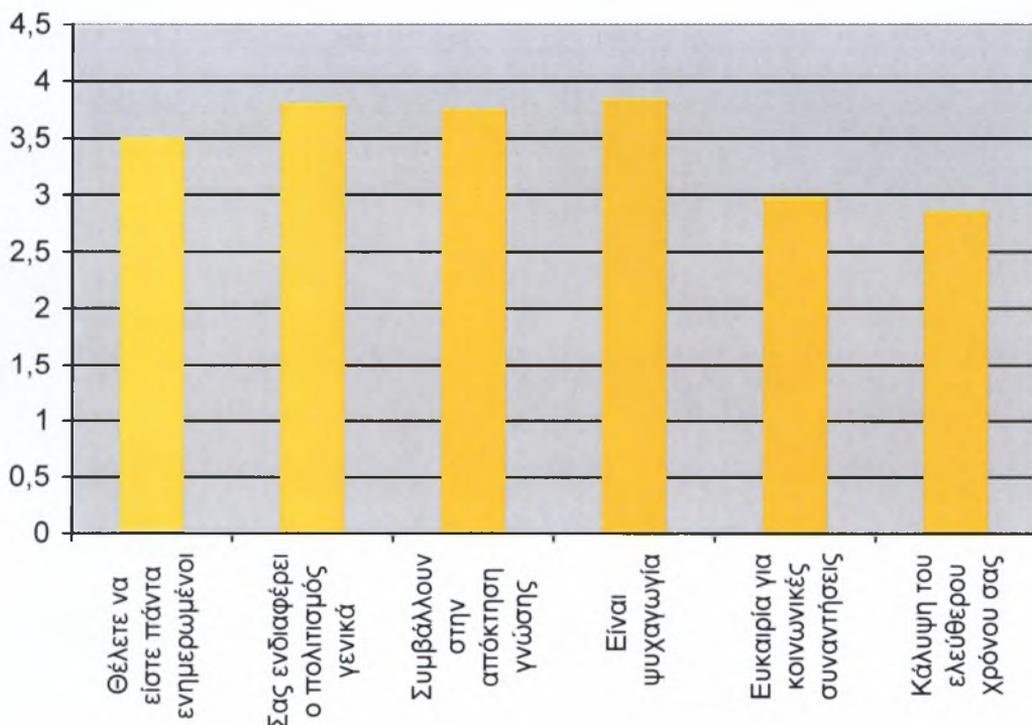
B. μέσος όρος βαθμολογίας για κάθε μεταβλητή.

Τα αποτελέσματα είναι τα ακόλουθα:

	Θέλετε να είστε πάντα ενημερωμένοι	Σας ενδιαφέρει ο πολιτισμός γενικά	Συμβάλλουν στην απόκτηση γνώσης	Είναι ψυχαγωγία	Ευκαιρία για κοινωνικές συναντήσεις	Κάλυψη του ελεύθερου χρόνου σας
1	15,7	18,1	9,1	9,0	26,1	34,4
2	11,4	13,9	14,0	10,8	26,1	21,4

3	23,5	12,7	16,5	23,4	10,6	9,7
4	19,9	12,7	23,8	22,2	10,6	7,1
5	15,7	11,4	25,6	12,6	16,8	13,6
6	13,3	30,1	11,0	22,2	8,7	12,3
7	,6	1,2			1,2	1,3
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

	Mean	Std. Deviation
Θέλετε να είστε πάντα ενημερωμένοι	3,51	1,617
Σας ενδιαφέρει ο πολιτισμός γενικά	3,81	1,929
Συμβάλλουν στην απόκτηση γνώσης	3,76	1,483
Είναι ψυχαγωγία	3,85	1,574
Ευκαιρία για κοινωνικές συναντήσεις	2,97	1,755
Κάλυψη του ελεύθερου χρόνου σας	2,86	1,879



Όλες οι περιπτώσεις εμφανίζουν μέσες τιμές χωρίς μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ τους. Ωστόσο η υψηλότερες τιμές της ψυχαγωγίας και της απόκτησης γνώσης σε αντίθεση με τις

χαμηλές της κάλυψης του ελεύθερου αναδεικνύουν την διάθεση αξιοποίησης του χρόνου μέσω της παρακολούθησης πολιτιστικών δραστηριοτήτων του Δήμου.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου δεν εξαρτάται από τις δημογραφικές μεταβλητές .

10.5.4. Λόγοι που αποθαρρύνουν κάποιον να παρακολουθεί τα πολιτιστικά του Δήμου. (Ποιοι είναι οι λόγοι που σας αποθαρρύνουν να παρακολουθείτε τα πολιτιστικά του Δήμου; (Ιεραρχείστε και πάλι τις προτεινόμενες απαντήσεις με σειρά προτίμησης από το 1 έως το 5 (το 5 να είναι το ανώτερο όριο).

Η παρακάτω ερώτηση έδινε την ευκαιρία στον ερωτώμενο να ιεραρχήσει τις επιλογές που του δίνονται με βάση τις προτιμήσεις του, αρχίζοντας από το 1.

Η παρουσίαση των απαντήσεων γίνεται με 2 τρόπους.

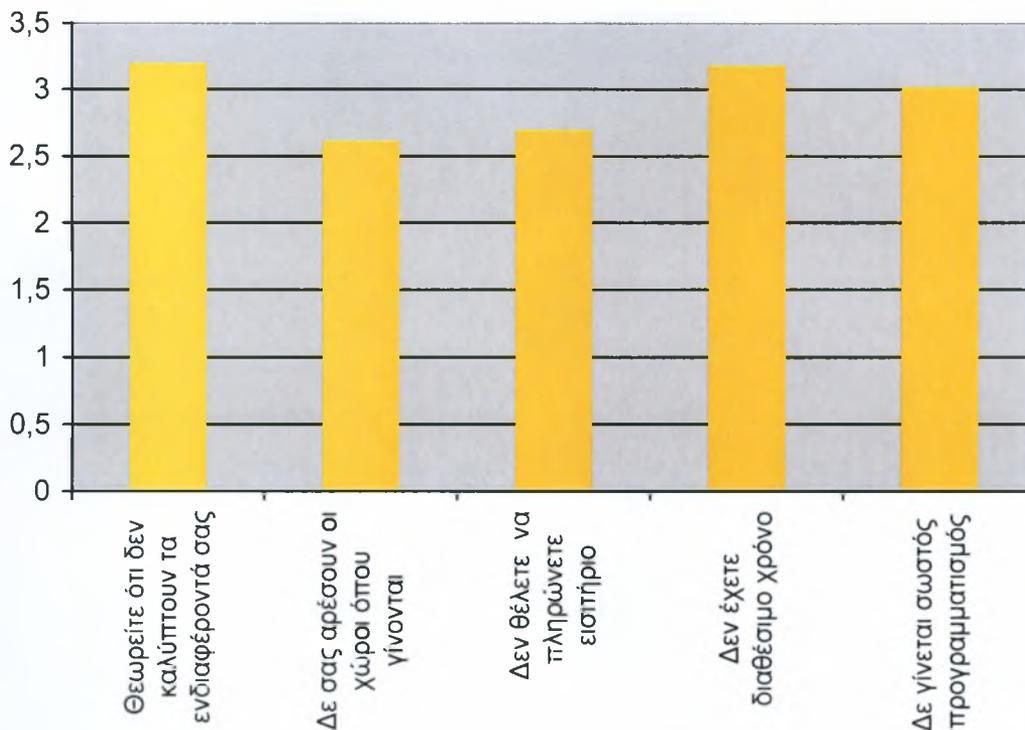
A. ποσοστιαία κατατομή των βαθμών (σειρά ιεράρχησης) για κάθε επιλογή

B. μέσος όρος βαθμολογίας για κάθε μεταβλητή.

Τα αποτελέσματα είναι τα ακόλουθα:

	Θεωρείτε ότι δεν καλύπτουν τα ενδιαφέροντά σας	Δε σας αρέσουν οι χώροι όπου γίνονται	Δεν θέλετε να πληρώνετε εισιτήριο	Δεν έχετε διαθέσιμο χρόνο	Δε γίνεται σωστός προγραμματισμός
1	22,9	19,3	28,3	15,0	29,6
2	13,6	33,3	16,7	25,0	9,6
3	19,5	22,8	25,0	13,3	17,4
4	18,6	15,8	16,7	21,7	19,1
5	25,4	8,8	13,3	24,2	24,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

	Mean	Std. Deviation
Θεωρείτε ότι δεν καλύπτουν τα ενδιαφέροντά σας	3,20	1,968
Δε σας αρέσουν οι χώροι όπου γίνονται	2,62	1,237
Δεν θέλετε να πληρώνετε εισιτήριο	2,70	1,388
Δεν έχετε διαθέσιμο χρόνο	3,18	1,447
Δε γίνεται σωστός προγραμματισμός	3,02	1,617
Valid N (listwise)		



Από τα παραπάνω αποτελέσματα προκύπτει ότι η αναντιστοιχία των ενδιαφερόντων των πολιτών και των προσφερόμενων δράσεων αλλά και η έλλειψη διαθέσιμου χρόνου είναι τα βασικά στοιχεία που αποθαρρύνουν τους ερωτώμενους να παρακολουθήσουν τα πολιτιστικά του Δήμου.

Εξάρτηση από δημογραφικά στοιχεία

Η συμπεριφορά των μεταβλητών της παραγράφου δεν εξαρτάται από τις δημογραφικές μεταβλητές .

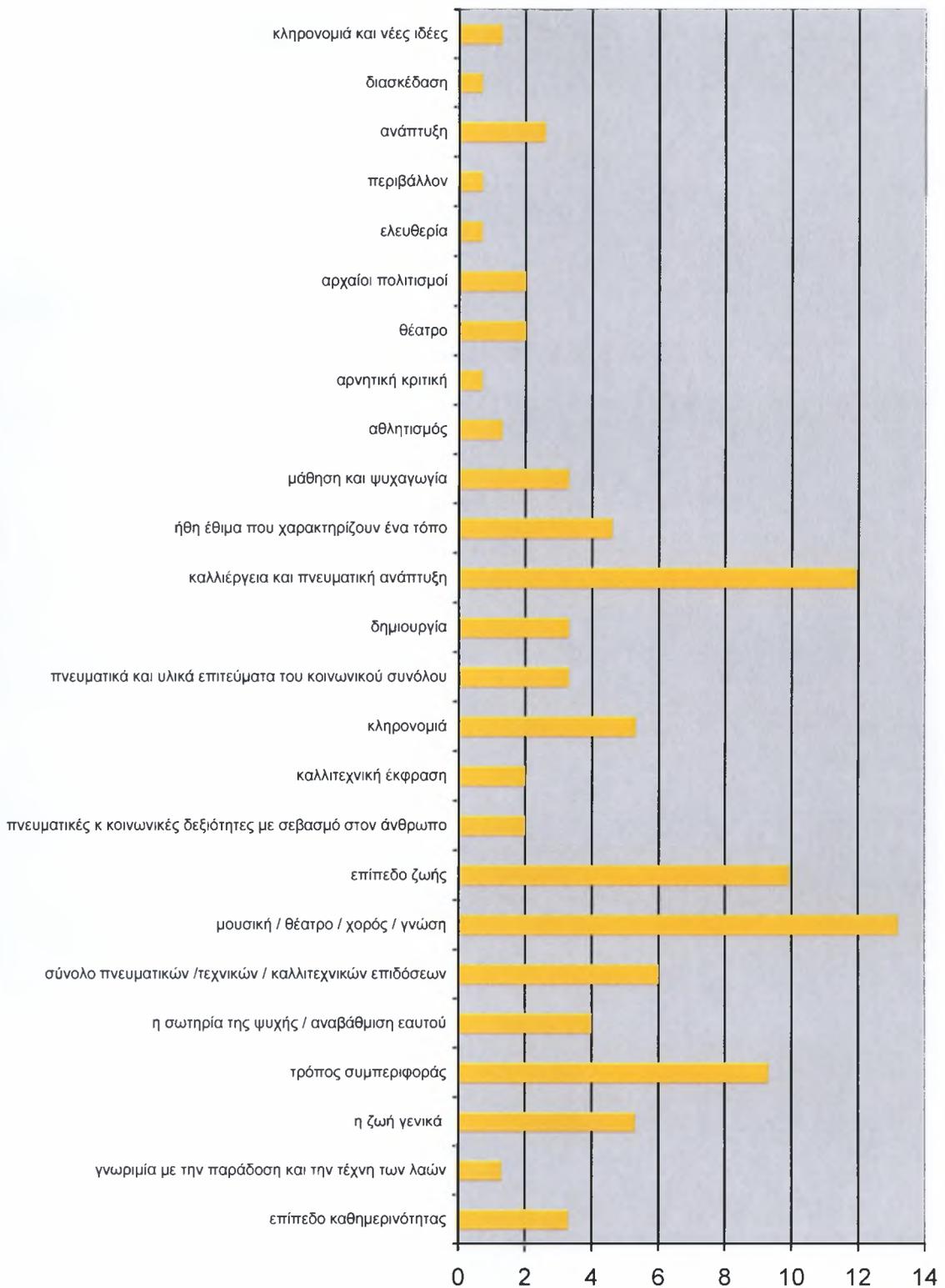
10.6 ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τι σας έρχεται στο νου όταν ακούτε τη λέξη πολιτισμός;

	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid επίπεδο καθημερινότητας	3,3	3,3
γνωριμία με την παράδοση και την τέχνη των λαών	1,3	4,6
η ζωή γενικά	5,3	9,9
τρόπος συμπεριφοράς	9,3	19,2
η σωτηρία της ψυχής / αναβάθμιση εαυτού	4,0	23,2
σύνολο πνευματικών /τεχνικών / καλλιτεχνικών επιδόσεων	6,0	29,1
μουσική / θέατρο / χορός / γνώση	13,2	42,4
επίπεδο ζωής	9,9	52,3

πνευματικές κ κοινωνικές δεξιότητες με σεβασμό στον άνθρωπο	2,0	54,3
καλλιτεχνική έκφραση	2,0	56,3
κληρονομιά	5,3	61,6
πνευματικά και υλικά επιτεύγματα του κοινωνικού συνόλου	3,3	64,9
δημιουργία	3,3	68,2
καλλιέργεια και πνευματική ανάπτυξη	11,9	80,1
ήθη έθιμα που χαρακτηρίζουν ένα τόπο	4,6	84,8
μάθηση και ψυχαγωγία	3,3	88,1
αθλητισμός	1,3	89,4
αρνητική κριτική	,7	90,1
θέατρο	2,0	92,1
αρχαίοι πολιτισμοί	2,0	94,0
ελευθερία	,7	94,7
περιβάλλον	,7	95,4
ανάπτυξη	2,6	98,0
διασκέδαση	,7	98,7
κληρονομιά και νέες ιδέες	1,3	100,0
Total	100,0	

Total



Είναι προφανές ότι υπάρχει πλουραλισμός προτάσεων και απόψεων στην διαμόρφωση ενός ορισμού. Γίνεται επίσης φανερό ότι οι απόψεις για τον ορισμό του Πολιτισμού δεν περιορίζονται στην ανάδειξη ή προσδιορισμό κάποιων συγκεκριμένων Τεχνών, αλλά η διάσταση που δίνεται αφορά την ζωή, τη συμπεριφορά, την ποιότητα, την πνευματική καλλιέργεια και ανάπτυξη.

10.7 ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Στόχος αυτής της έρευνας είναι η προσπάθεια σκιαγράφησης του ενδιαφέροντος ή της αδιαφορίας, της γνώσης ή της άγνοιας των κατοίκων του Βόλου και της ευρύτερης περιοχής σε ό,τι αφορά ζητήματα πολιτισμού: Η αποτύπωση της σχέσης τους, με τους πολιτιστικούς οργανισμούς του Δήμου και τις αντίστοιχες παρεχόμενες υπηρεσίες τους προς το κοινό καθώς και η αξιολόγηση των προτιμήσεών τους σε θέματα τέχνης και πολιτισμού. Παράλληλος στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση των χαρακτηριστικών, της ποιότητας και σε κάποιο βαθμό της αποτελεσματικότητας της πολιτιστικής πολιτικής που ανέπτυξαν οι επικεφαλής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Δήμου Βόλου τις τελευταίες δύο δεκαετίες και ο εντοπισμός τυχόν προβλημάτων στον τομέα της πολιτιστικής ανάπτυξης. Τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα, πιστεύω ότι θα συνεισφέρουν σε κάποιο βαθμό στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων σχετικά με τις συνήθειες, τη συμπεριφορά και τις προτιμήσεις των σύγχρονων βολιωτών ως καταναλωτών ή δημιουργών πολιτισμού.

Στα συνοπτικά αποτελέσματα που ακολουθούν, έγινε μια προσπάθεια να παρουσιαστούν τα κεντρικά στοιχεία που αναδεικνύουν τις αντιλήψεις, τις στάσεις και τις συμπεριφορές των βολιωτών για τον πολιτισμό, αλλά και η άποψή τους για την πολιτική πολιτισμού του Δήμου.

Η έρευνα αυτή δεν αποτυπώνει σε βάθος τα ερωτήματα που τέθηκαν, παρά αποτελεί την αφορμή για περαιτέρω διερεύνηση.

10.7.1 Αντιλήψεις και συμπεριφορές

Σχετικά με την αντίληψη που έχουν οι ερωτώμενοι βολιώτες για τον πολιτισμό, στην παρούσα έρευνα αποδείχτηκε, ότι η έννοια είναι ευρύτατη με πάρα πολλές θεωρήσεις και ερμηνείες, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται στην Εισαγωγή (σελ. 6). Η έννοια του πολιτισμού είναι πιο ευρεία από την έννοια της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Ο πολιτισμός για τους βολιώτες φαίνεται σε γενικές γραμμές να συμφωνεί με το γενικότερο αισθητήριο της σύγχρονης κοινωνίας, που θεωρεί ότι πολιτισμός δεν είναι μόνον οι τέχνες, αλλά οτιδήποτε αναβαθμίζει την καθημερινότητα της ζωής, τις ανθρώπινες στάσεις και συμπεριφορές, την ποιότητα, την πνευματική καλλιέργεια και ανάπτυξη.

1. Η μουσική είναι η κυρίαρχη μορφή πολιτιστικής έκφρασης για τους βολιώτες, περισσότερο από όλες τις άλλες τέχνες. Η πλειονότητα των ερωτηθέντων δηλώνει ότι προτιμά τη μουσική, αφού το 35,4 % «συχνά παρακολουθεί» μουσική έναντι των άλλων τεχνών. Η θεατρική προτίμηση έρχεται δεύτερη με ποσοστό 31,7% και η προτίμηση για τα εικαστικά τρίτη με ποσοστό 31,1%. Από τον πίνακα των δημογραφικών μεταβλητών προκύπτει ότι το φύλο επηρεάζει τις προτιμήσεις με τις γυναίκες να παρακολουθούν πιο συχνά θέατρο από τους άνδρες με διαφορά 17,8%.

Τα παραπάνω αποτελέσματα φαίνεται να συσχετίζονται με τις καλές υποδομές που έχουν αναπτυχθεί στο Βόλο και την καλλιέργεια των αντίστοιχων τεχνών. Η πολύχρονη εκπαιδευτική καλλιέργεια στον τομέα της μουσικής (σχολές Ωδείου, στέκια νέων, εργαστήρια μουσικής παλιότερα) αφενός και η μουσική δραστηριότητα αφετέρου με αξιόλογα μουσικά σχήματα (Συμφωνική Ορχήστρα, Ορχήστρα Νέων, Πολυφωνική, Φιλαρμονική, παιδικές χορωδίες κλπ), αλλά και η αμεσότητα της ίδιας της τέχνης φαίνεται ότι μύησαν το κοινό στη μουσική τέχνη και στην τέρψη που αυτή προσφέρει. Από την άλλη πλευρά, η σημαντική θεατρική υποδομή και το έργο του ΔΗΠΕΘΕ φαίνεται ότι κατάφερε να αποκτήσει την εμπιστοσύνη των κατοίκων και κατ' επέκταση της ευρύτερης περιφέρειας στην οποία ανήκει. Η τοπική κοινωνία έχοντας αποκτήσει συνείδηση αναγκαιότητας ύπαρξης θεάτρου στην πόλη της, υποστηρίζει τη θεατρική δράση. Το ίδιο συμβαίνει και με τα εικαστικά-έναν τομέα, ο οποίος ενώ παντού φαίνεται να συγκεντρώνει τα χαμηλότερα ποσοστά προτίμησης του κοινού, στο Βόλο σχεδόν συναγωνίζεται το θέατρο. Αυτό, κατά τη γνώμη μου, σχετίζεται με τη σφαιρική καλλιέργεια της εικαστικής παιδείας και την επίμονη προσπάθεια του Δήμου ο οποίος, για διάστημα μεγαλύτερο των είκοσι χρόνων, προσπαθεί να προβληματίσει και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας, αρχίζοντας από την παιδική ηλικία και συνεχίζοντας στους μεγάλους με ένα πλέγμα υποδομών και παρεμβάσεων αρκετά καινοτόμων.

2. Σημειώνεται ότι τα παραπάνω ενισχύονται και από τις ανάλογες προτιμήσεις που εκφράζονται στη συχνότητα επίσκεψης των εκδηλώσεων μουσικής, θεάτρου, συνεδρίων ή ομιλιών, εκθέσεων, επετειακών εκδηλώσεων και μουσείων. Η κατανομή των ποσοστών ακολουθεί τα ίδια περίπου αποτελέσματα, αφού οι μουσικές εκδηλώσεις και το θέατρο είναι οι περιπτώσεις με την μεγαλύτερη συχνότητα παρακολούθησης, ενώ όλες οι υπόλοιπες εμφανίζουν μέτρια ή χαμηλά ποσοστά παρακολούθησης, όπου κυριαρχούν οι απαντήσεις «1 φορά» ή και η απάντηση

«ποτέ». Αυτό που δημιουργεί μεγάλο προβληματισμό είναι τα ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά που εμφανίζει η επισκεψιμότητα στα «μουσεία», γεγονός που απαιτεί εγρήγορση για την άμεση ενίσχυση της μουσειακής πολιτικής και τη λήψη μέτρων αύξησης του ενδιαφέροντος του κοινού από τους αρμόδιους φορείς. Εδώ να σημειωθεί, πως ο Δήμος Βόλου δεν είναι μέχρι στιγμής ο αρμόδιος φορέας μουσειακής πολιτικής, λόγω του γεγονότος πως τα υπάρχοντα λειτουργούντα μουσεία της πόλης δεν ανήκουν στη δικαιοδοσία του.

Να σημειωθεί επίσης πως το φύλο επηρεάζει την συχνότητα επίσκεψης σε θέατρο και εκθέσεις τέχνης και οι γυναίκες εμφανίζονται να έχουν γενικά συχνότερη ετήσια παρουσία.

3. Σχετικά με τις συνήθειες του κοινού να πηγαίνουν σε δράσεις πολιτισμού μόνοι ή με παρέα, με την οικογένεια ή με τους φίλους στις διάφορες εκδηλώσεις η κατανομή των απαντήσεων της έρευνας απαντά:

- η επίσκεψη σε μουσεία είναι μια διαδικασία που γίνεται με την οικογένεια ή με το σχολείο.
- Η παρακολούθηση ομιλιών γίνεται ατομικά.
- Η επίσκεψη εκθέσεων έχει απαντήσεις που μοιράζονται σε όλες τις κατηγορίες, ανάλογα με την περίπτωση.
- Επίσης το θέατρο φαίνεται ότι δεν είναι μια μοναχική συνήθεια, αλλά αντίθετα προϋποθέτει παρέα.
- η παρακολούθηση μουσικής εμφανίζει ποσοστά παντού, κυρίως όμως στις κατηγορίες: με παρέα και με τον/τη σύζυγο.
- Τέλος εκείνοι που δηλώνουν ότι δεν πηγαίνουν σε εκδηλώσεις κατανέμονται επίσης σχεδόν όμοια σε όλους του τύπους εκδηλώσεων με μεγαλύτερο ποσοστό την κατηγορία: ομιλίες

4. Σχετικά με την ιεράρχηση των επιλογών του είδους της διασκέδασης πληρώνοντας εισιτήριο ή κάποιο αντίτιμο στην κορυφή της προτίμησης είναι και πάλι η συναυλία, η θεατρική παράσταση, ο κινηματογράφος και η ταβέρνα ενώ η επίσκεψη σε μουσείο ή σε έκθεση ζωγραφικής έχουν τους μικρότερους μέσους όρους στις προτιμήσεις διασκέδασης με καταβολή αντιτίμου. Από τις απαντήσεις που εξαρτήθηκαν από δημογραφικές μεταβλητές που αναφέρονται στο φύλο, προκύπτει ότι οι γυναίκες ιεραρχούν υψηλότερα την θεατρική παράσταση και την επίσκεψη σε έκθεση ζωγραφικής σε σχέση με τους άνδρες.

10.7.2. Γνώση -συμμετοχικότητα

1. Η πολιτιστική ζώνη του Δήμου Βόλου με τις υποδομές της φαίνεται ότι είναι αρκετά ευδιάκριτη αφού όλοι οι πολιτιστικοί χώροι είναι αναγνωρίσιμοι από το σύνολο σχεδόν των ερωτηθέντων. Το Δημοτικό Θέατρο κατέχει και εδώ τα πρωτεία, με 99, 5 % αναγνωρισιμότητα-απάντηση σχεδόν αναμενόμενη, αφού, εκτός της καλλιτεχνικής, έχει συνδεθεί στενά και με την κοινωνική ζωή της πόλης (κοινωνικές εκδηλώσεις πολλών φορέων, εστία παρουσίασης καλλιτεχνικών γεγονότων. Ακολουθούν σε απόσταση αναπνοής το θερινό θέατρο-εστία ψυχαγωγίας τους καλοκαιρινούς μήνες, η Παλιά Ηλεκτρική, το Ωδείο, το Σπίερ κλπ.

Το συγκρότημα Τσαλαπάτα, παρά το γεγονός ότι προστέθηκε στην πολιτιστική ζωή της πόλης πολύ πρόσφατα (η λειτουργία του Μουσείου του εγκαινιάστηκε μόλις τον Μάρτιο του 2007), ωστόσο διατηρεί και αυτό υψηλό ποσοστό αναγνωρισιμότητας με μόνο 10% αρνητικό ποσοστό, γεγονός, που κατά πάσα περίπτωση σχετίζεται με την προηγούμενη ιδιότητά του χώρου ως μια ονομαστή βιομηχανία της περιοχής και τη μοναδικότητά της ως σημαντικό δείγμα διασωζόμενου βιομηχανικού συγκροτήματος στο είδος του, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η συμπεριφορά αυτή σχετίζεται με κάποιες δημογραφικές μεταβλητές που αναλυτικά αναφέρονται στους πίνακες της ενότητας 2.1.2. Ωστόσο μπορούμε να παρατηρήσουμε:

- Σχετικά με το φύλο οι άνδρες γνωρίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό τους αθλητικούς χώρους σε σχέση με τις γυναίκες.
- Σχετικά με την επαγγελματική απασχόληση, οι άνεργοι και κυρίως οι φοιτητές δεν γνωρίζουν τους πολιτιστικούς χώρους του Δήμου Βόλου, γεγονός που πρέπει να επιστήσει την προσοχή του Δήμου και την ανάληψη πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση του προβλήματος.
- Αναφορικά με την ηλικία, οι μικρότερες ηλικιακές ομάδες και κυρίως αυτές που αντιστοιχούν στην ηλικία της φοίτησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά στην κατηγορία Όχι σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. Η συμπεριφορά αυτή, ίσως σχετίζεται με την έλλειψη ελεύθερου χρόνου των παιδιών.

- Αναφορικά με την εκπαίδευση, οι βαθμίδες γυμνάσιο και λύκειο, εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά στην κατηγορία Όχι σε σχέση με τις υπόλοιπες βαθμίδες.

2. Αντίστοιχα αποτελέσματα έχουμε και στην ενότητα που αφορά στη γνώση των αντίστοιχων θεσμών του Δήμου που έχουν ως αντικείμενο τον πολιτισμό. Και εδώ προκύπτει πως το σύνολο των πολιτιστικών οργανισμών του Δήμου Βόλου είναι αναγνωρίσιμο σε μεγάλο βαθμό από το σύνολο σχεδόν των ερωτηθέντων, με τα μεγαλύτερα ποσοστά αναγνωρισιμότητας (πάνω από το 90%) να παρουσιάζονται στο ΔΗΠΕΘΕ και στον Καλλιτεχνικό Οργανισμό και τα μικρότερα στο «Μουσείο Δάμτσα». Και εδώ παρατηρούμε πως:

- Αναφορικά με το φύλο οι γυναίκες γνωρίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό το ΚΕΜΘ σε σχέση με τους άνδρες.
- Αναφορικά με την επαγγελματική απασχόληση, οι φοιτητές είναι η ομάδα που δεν γνωρίζει κάποιους τους πολιτιστικούς οργανισμούς στο σύνολό τους
- Αναφορικά με την ηλικία, όσο έχουμε μείωση της ηλικίας τόσο αυξάνεται το ποσοστό των ατόμων που δεν γνωρίζουν κάποιους από τους πολιτιστικούς οργανισμούς, όπως συνέβαινε και στην προηγούμενη ενότητα

3. Η κατανομή των ποσοστών στις διάφορες εκδηλώσεις ακολουθεί τα αποτελέσματα της αντίστοιχης ερώτησης που αφορούσε τον Δήμο Βόλου. Έτσι, οι μουσικές εκδηλώσεις και το θέατρο είναι οι περιπτώσεις με την μεγαλύτερη συχνότητα παρακολούθησης, ενώ όλες οι υπόλοιπες περιπτώσεις εμφανίζουν μέτρια ή χαμηλά ποσοστά παρακολούθησης, όπου στις κυριαρχούν οι απαντήσεις «1 φορά» ή και η απάντηση «ποτέ». Τέλος η κατηγορία «6+» που αφορά τα «μουσεία» είναι η κατηγορία που εμφανίζει τα περισσότερα χαμηλά ποσοστά.

4. Σχετικά με τις πηγές ενημέρωσης για θέματα πολιτισμού ο τοπικός τύπος αναδεικνύεται ως η καλύτερη επιλογή πληροφόρησης των συγκεκριμένων δράσεων, με όλους τους υπόλοιπους να υστερούν σημαντικά. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν εδώ οι δημογραφικές μεταβολές: Αναφορικά με το φύλο προκύπτει ότι οι γυναίκες πληροφορούνται σε μεγαλύτερο ποσοστό από το διαδίκτυο (ιστοσελίδα του Δήμου) σε σχέση με τους άνδρες, χωρίς το ποσοστό να είναι υψηλό, γεγονός που συμφωνεί

με τη γενικότερη τάση να μην χρησιμοποιείται ικανοποιητικά το διαδίκτυο και το ποσοστό στην Ελλάδα να είναι από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη.

Αναφορικά με την επαγγελματική απασχόληση: Οι συνταξιούχοι και οι ελεύθεροι επαγγελματίες ενημερώνονται περισσότερο από τους υπόλοιπους με παραδοσιακό τρόπο μέσω προσκλήσεων. Οι φοιτητές και οι συνταξιούχοι ενημερώνονται περισσότερο από τους υπόλοιπους μέσω αφισών. Οι φοιτητές, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και κατόπιν οι άνεργοι ενημερώνονται περισσότερο από τους υπόλοιπους μέσω φιλικού περιβάλλοντος. Η απάντηση για τους φοιτητές εγείρει ερωτηματικά, αναμένοντας πως θα ήταν πιο εύλογο να ενημερώνονταν περισσότερο από το διαδίκτυο απ' ότι από άλλες πηγές. Για τους ελεύθερους επαγγελματίες ίσως είναι πιο εύλογο το φιλικό περιβάλλον λόγω έλλειψης χρόνου πρόσβασης στις άλλες πηγές.

Αναφορικά με την ηλικία, οι νέοι ενημερώνονται περισσότερο από τους υπόλοιπους μέσω αφίσας και φιλικού περιβάλλοντος. Είναι παρήγορο, πάντως, το γεγονός ότι η τηλεόραση ως κυρίαρχο μέσο ενημέρωσης δεν αποτελεί στο Βόλο το πρωταρχικό μέσο πληροφόρησης για τα θέματα πολιτισμού. Ίσως η τοπική κοινωνία να διατηρεί ακόμη τις αντοχές της, όπως σημειώνει ο Μορέν «οι τοπικές κοινωνίες υπερασπιζόμενες τον εαυτό τους αντιστέκονται, εκδηλώνοντας αυθόρμητα νέες πρακτικές» (Εισαγωγή σελ. 29).

4. Σχετικά με την ενεργή συμμετοχικότητα σε καλλιτεχνικό ή πολιτιστικό φορέα η ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων έδειξε μάλλον αδιαφορία παρά κάποια ενδιαφέρον, αφού το 76,6% μένει αμέτοχο σε οποιαδήποτε μορφή καλλιέργειας των τεχνών. Από το δραστηριοποιούμενο ποσοστό του 23,4% ο χορός συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό προτίμησης με 39,5% και η μουσική με ποσοστό 28,9%. Αντίθετα η λογοτεχνία συγκεντρώνει το μικρότερο ποσοστό συμμετοχών. Αυτό δείχνει πως ο χορός και η μουσική αναδεικνύονται περισσότερο ως πιο «λαϊκές» μορφές τέχνης ιδιαίτερα προσφιλείς που συγκεντρώνουν περισσότερο ίσως και τις προτιμήσεις των λαϊκών στρωμάτων.

5. Στην ερώτηση εάν οι ερωτηθέντες έχουν παιδιά (το 48,7 % έχουν παιδιά) και πλειονότητα των περιπτώσεων που υπάρχει παιδί, τότε το παιδί αυτό είναι μοναδικό (45,3%) με την περίπτωση να υπάρχουν 2 παιδιά να εμφανίζεται στο 38,4% των ερωτηθέντων. Στην περίπτωση λοιπόν που υπάρχει παιδί, τότε ο ερωτώμενος επισκέπτεται πολιτιστικές εκδηλώσεις μαζί με το παιδί από 2 έως 4 φορές το χρόνο σε ποσοστό 35,5%, ενώ στη δεύτερη θέση εμφανίζεται η απάντηση «ποτέ» με

ποσοστό εμφάνισης 25,8%.

10.7.3. Αξιολόγηση της πολιτικής πολιτισμού

1. Η απουσία οράματος για τον πολιτισμό από τις επιλογές του Δήμου είναι η κεντρική μάλλον συνιστώσα, αφού μόλις το 18,2 % των ερωτηθέντων απαντά καταφατικά, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία-ποσοστό 45,8% περιορίζεται να δηλώσει ότι η πολιτική είναι απλώς «ενδιαφέρουσα». Ίσως η ποικιλομορφία των πολιτιστικών παρεμβάσεων και δραστηριοτήτων κρατά ζωντανό το ενδιαφέρον των κατοίκων, δίνοντας διεξόδους για εναλλακτικές προτάσεις και την κάλυψη του ελεύθερου χρόνου τους για τα ζητήματα πολιτισμού και τους κρατά το ενδιαφέρον για τα ζητήματα πολιτισμού και ψυχαγωγίας, γεγονός που «θολώνει» μια καθαρή εικόνα αξιολόγησης. Ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 24% υποστηρίζει πως η ακολουθούμενη πολιτική είναι «αδιάφορη» για τα θέματα πολιτισμού. Πρόκειται για μια σύγκριση αρκετά ταυτισμένη με τα ελληνικά δεδομένα, καθώς και με τα στοιχεία της Ευρώπης ή και των ΗΠΑ, δείχνοντας πως το γενικό κοινό σχεδόν συμφωνεί ότι υπάρχει απουσία πολιτικής πολιτισμού και ότι το πρόβλημα δεν είναι αμιγώς τοπικό ή ελληνικό, αλλά αντίθετα χαρακτηρίζει τις σχέσεις πολιτισμού και οποιαδήποτε εξουσίας που την κατευθύνει (κεντρική εξουσία ή αυτοδιοίκηση) στο σύγχρονο κόσμο²⁸⁸.

2. Παρόλα αυτά, η παραπάνω αντίληψη αυτή δεν φαίνεται να εναρμονίζεται τόσο με την άποψη που εκφράζουν ότι η στάση του Δήμου από οργανωτικής άποψης είναι «καλά οργανωμένη»-ποσοστό που αγγίζει το 47,7%. Από το σύνολο των ερωτηθέντων και εδώ μόλις το 13,5% εκφράζει ότι η οργάνωση είναι «άριστα οργανωμένη», ενώ το 30,6% δηλώνει ότι είναι «μέτρια οργανωμένη» και το 8,3% «ανοργάνωτη». Και εδώ το αρνητικό ποσοστό δεν είναι καθόλου αμελητέο, όπως επίσης η συγκέντρωση των μεγαλύτερων ποσοστών εμφανίζεται στις μεσαίες κατηγορίες, γεγονός που επιτρέπει την πρόγνωση ότι ο σχεδιασμός και η στρατηγική για τον πολιτισμό διαθέτουν δυνατότητες βελτίωσης .

²⁸⁸ Βλ. Έρευνα «Πολιτιστική συμπεριφορά των Ελλήνων» από την Εταιρεία Metron Analysis στο Highlights (διμηνιαία έκδοση για τις τέχνες και τον πολιτισμό), 10.11.2006, Αθήνα.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προώθηση της δικαιωμάτων των πολιτών ως βασική προτεραιότητα των πολιτικών πολιτισμού στη διάρκεια των τελευταίων επιβάλλουν την αναθεώρηση πολλών πρακτικών στις οποίες βασίστηκε ο σχεδιασμός αυτής της πολιτικής.

Στην εποχή μας κυριαρχεί η πολιτιστική βιομηχανία επιβάλλοντας ομογενοποιημένα καταναλωτικά προϊόντα και συνήθειες και το σύνολο των αξιών και συμπεριφορών διοχετεύεται μαζικά μέσα από τα δίκτυα επικοινωνίας τροφοδοτώντας το ατομικό και συλλογικό συμβολικό επίπεδο. Και ενώ απέναντι σε αυτά βρίσκεται ένα πολιτιστικά «αμήχανο» κράτος, η τοπική αυτοδιοίκηση ως η καταλληλότερη χωρική μονάδα άσκησης πολιτικής για τον πολιτισμό οφείλει να αναλάβει τη διαχείρισή του, με την ευρεία έννοια και την ανθρωπολογική σημασία του, που να ανταποκρίνεται στο σύνολο των πολιτών και την αναβάθμιση της ζωής τους.

Στο πεδίο που μας ενδιαφέρει οι δήμοι αντιμετωπίζουν την έλλειψη επαρκών οικονομικών πόρων, την ανεπαρκή κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού, την έλλειψη κτιριακής και άλλης λειτουργικής υποδομής, την έλλειψη επικοινωνιακών δικτύων για ενημέρωση, ανταλλαγή απόψεων και προώθηση των παραγόμενων πολιτιστικών αγαθών.

Επομένως, για την άσκηση της οποιαδήποτε πολιτικής σε τοπικό επίπεδο, τα παραπάνω προβλήματα θεωρούνται προς το παρόν δεδομένα. Η σοβαρή αντιμετώπισή τους δεν εκλαμβάνεται ως τροχοπέδη της αναπτυξιακής πορείας, αλλά ως προσπάθεια εξεύρεσης των σχημάτων εκείνων που θα έχουν διαχρονική αντοχή και θα συντελέσουν στην επίλυση των προβλημάτων.

Στη χώρα μας υπάρχουν διάφορες κατηγορίες πετυχημένων μοντέλων πολιτικής πολιτισμού στους δήμους. Εντοπίζονται, όμως και προβλήματα που σχετίζονται με την αντικειμενική αξιοκρατία. Δυστυχώς, υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις, των οποίων η πολιτική διέπεται από την ξεπερασμένη αντίληψη ότι η δημοκρατία ταυτίζεται με τη διακομματική ή την αναλογική διοίκηση των θεσμών. Το πρόβλημα αυτό βρίσκει, συνήθως, εφαρμογή στην πρακτική των δήμων να διορίζουν στις διοικήσεις των πολιτιστικών θεσμών τους, άτομα, κατ' αναλογία των εκπροσωπούμενων στο Δημοτικό Συμβούλιο παρατάξεων. Τα άτομα αυτά, συνήθως χωρίς ειδίκευση, λειτουργούν στη συνέχεια ως εντολοδόχοι κομμάτων ή παρατάξεων, παραμερίζοντας ή αγνοώντας τους στόχους σχεδιασμού ενός άξονα πολιτικής πολιτισμού.

Βασικό πρόβλημα συνιστά κατά τη γνώμη μου, η ευρύτερη θεώρηση από την οποία διακατέχονται οι δήμαρχοι/κοινοτάρχες (6000 περίπου αριθμούνται σε ολόκληρη την επικράτεια) για τον πολιτισμό και την κουλτούρα. Αλλά πόσο χώρο καταλαμβάνουν στις τοπικές εξουσίες οι πολιτικές απόψεις για τον πολιτισμό κατ' αναλογία με την κεντρική εξουσία, αφού η τοπική πολιτική σκηνή αποτελεί αντανάκλαση, ως ένα μεγάλο βαθμό, της κεντρικής πολιτικής σκηνής²⁸⁹; Πρόκειται ακριβώς για το ιδεολογικό υπόβαθρο του πολιτισμού, το οποίο μπορεί να επεξεργασθεί η αυτοδιοίκηση περικλείοντας πολλά ρεύματα και τάσεις.

Σήμερα η αυτοδιοίκηση έχει τη δυνατότητα να είναι καινοτόμα και δυναμική ανταποκρινόμενη στις αλλαγές και τις μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες των τοπικών κοινωνιών. Εκτός από την εξεύρεση πόρων οι παράγοντες που ενισχύουν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών αρχόντων της αυτοδιοίκησης και τη διοικητική επάρκεια των ιθυνόντων συνοψίζονται στους τομείς ²⁹⁰ :

Η μέριμνα για την εξειδίκευση των διοικητικών στελεχών που εργάζονται στον τομέα του πολιτισμού, ώστε να αναλαμβάνουν με υπευθυνότητα, επάρκεια και πληρότητα τη σύλληψη, το σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων που εκπονούνται.

Η υιοθέτηση πρακτικής της ανίχνευσης και της καταγραφής των πολιτιστικών αναγκών και των ιδιαιτεροτήτων του κάθε δήμου ή της κοινότητας, οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στο σχεδιασμό των δράσεων που ακολουθούν.

Να ιεραρχούνται οι εξασφαλισμένοι πόροι και να ακολουθείται μια συγκεκριμένη πολιτική για τη διαχείριση των οικονομικών πόρων. Συγκεκριμένα, εξασφάλιση χρηματοδοτήσεων, άντληση παράλληλων πόρων από ευρωπαϊκά προγράμματα, δρομολόγηση αναπτυξιακών δράσεων όπως το ηλεκτρονικό εμπόριο και ο πολιτιστικός τουρισμός, ενθάρρυνση της ιδιωτικής χορηγίας. Η αποτελεσματική διαχείριση όλων αυτών προϋποθέτει βέβαια την ύπαρξη μιας ισορροπημένης πολιτικής κατανομής πόρων ανάμεσα στο σύστημα «κέντρο» και «περιφέρεια».

Να στοχεύεται η διαδημοτική και διαπεριφερειακή συνεργασία δήμων ή φορέων πολιτισμού.

²⁸⁹ Ζορμπά, Μ., «Η πολιτιστική αναμόρφωση της πολιτικής», Εφημ., *ΤΑ ΝΕΑ*, 26.2.2000.

²⁹⁰ Για την ιεράρχηση των αναγκαιοτήτων και την καταγραφή των δραστηριοτήτων στον πολιτιστικό και κοινωνικό τομέα, βλ.: *Πολιτισμός και Αυτοδιοίκηση*, Πρακτικά Συνεδρίου, ΤΕΔΚΝΑ, Ύδρα, 1994, σ. 159.

Να υιοθετούνται πρακτικές που υποβοηθούν την πολιτισμική μίξη μεταξύ των δύο βασικών αξόνων του σύγχρονου πολιτισμικού τοπίου της χώρας, της μαζικής και της ελίτ κουλτούρας. Είναι δύο σκληρά αντιμαχόμενες αντίπαλες πλευρές που ερίζουν για την επικράτηση σε μια διαρκή πάλη ηγεμονίας. Το πεδίο όπου παράγονται και διακινούνται, ζει σε διαρκή εμπόλεμη κατάσταση, στην οποία όλοι έχουν ευθύνη εμπλοκής, και ιδιαίτερα η τοπική αυτοδιοίκηση που με τις επιλογές της ή την αδιαφορία της χαράσσει την ανάλογη πολιτική.

Αναδρομικά, από ότι έχει μέχρι τώρα εφαρμοστεί, τρία είναι τα στοιχεία που χαρακτήριζαν τα πρώτα στάδια στην ανάπτυξη των τοπικών πολιτικών πολιτισμού: Το πρώτο ήταν μέρος μιας προσπάθειας να εφαρμοστεί ένα πολιτικό πρόγραμμα που συνδύαζε διαφορετικούς στόχους: τη μεγάλη διεύρυνση του φάσματος των πολιτιστικών προσφορών, την αποκέντρωση και τον εκδημοκρατισμό της κουλτούρας. Κοινός άξονας των παραπάνω ήταν η αναγέννηση της ταυτότητας της περιφέρειας.

Από τα παραπάνω μπορεί να ισχυριστεί κανείς, ότι τουλάχιστον στους δήμους της χώρας μας, οι δυο πρώτοι στόχοι γενικά επιτεύχθηκαν. Ο εκδημοκρατισμός της κουλτούρας παραμένει ακόμη ως αίτημα, τουλάχιστον στη συνολική του αντιμετώπιση. Ο τελευταίος μάλλον παραμερίστηκε.

Οι πόλεις αποτελούν πολιτιστικές οντότητες-τόπους. Η πόλη ως μορφή και έκφραση τοπικότητας αποτελεί βασική συνιστώσα για την προώθηση της συνέργειας. Η τέχνη της διοίκησης μιας πόλης επιτυγχάνεται με τη συμμετοχή όλων των θεσμικών εκφράσεων και των «ζωντανών» δυνάμεων και δεν μπορεί να ασκεί εξουσία χωρίς να λαμβάνει σοβαρά υπόψη τους κοινωνικούς συνομιλητές της.

Είναι προφανές ότι ο πολιτισμός χρειάζεται πολιτική, πρόγραμμα, στρατηγική, στόχους. Σήμερα, αξίζει να συζητηθεί μια νέα πολιτική ατζέντα για τον πολιτισμό. Και η τοπική αυτοδιοίκηση μέσω των θεσμικών οργάνων της θα πρέπει να είναι βασικός συντελεστής αυτής της συζήτησης, η οποία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη αφενός την αναπτυξιακή διάσταση και τη σύνδεση του πολιτισμικού πεδίου με κρίσιμες παραμέτρους όπως η ανάπτυξη, οι τεχνολογίες, η εκπαίδευση, η αγορά εργασίας, όσο και την αναδιανομή του πολιτισμικού κεφαλαίου, με άξονα τις ανισότητες, τις διακρίσεις, τη συμμετοχή και τα δικαιώματα των πολιτών, καθώς και τις αξίες, συμπεριφορές και προκαταλήψεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Αδαμάκης Κ. «Η αξιοποίηση της βιομηχανικής κληρονομιάς ως μοχλός ανάπτυξης της περιοχής», εν *Βόλω*, τεύχ. 23ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2006, σ. 42-51.
- Ανέστης, Κ.- Λαγδάρης, Γ., «Η ομάδα «Κάμερα» 1996-2004», εν *Βόλω*, τεύχ. 19ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2005.
- Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών*, Εταιρεία Θεσσαλικών Μελετών, τόμ. 16^{ος}, Βόλος 2007.
- Βλάσσης, Α., «Απόπειρα αποτίμησης και αποκρυστάλλωσης των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω στον πολιτισμό», *EKEM*, (αφιέρωμα στο: Ευρωπαϊκός πολιτισμός ή Ευρώπη των πολιτισμών;) Αθήνα 30.5.2005.
- Βογιατζής, Φ., *Η Θεσσαλική Ζωγραφική 1500-1980*, Αθήνα 1980.
- Βογιατζής, Φ., *Το Θέατρο στο Βόλο (1915-1940)*, Αθήνα 1987.
- Βόλος, αναζήτηση της κοινωνικής ταυτότητας*, επιμ. Θ. Μαλούτας, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1995..
- Βόλος η πόλη μας*, (τεύχη 1ο-2ο-3ο-4ο-5ο-6ο-7ο-8ο-9ο-10ο-11ο-12ο-13ο-14ο-15ο-16ο-17ο-18ο) Δήμος Βόλου, Βόλος 1985-1990.
- Σ. Βραχωρίτης «~~Το χρονικό ενός προαναγγελέντος θανάτου~~», εν *Βόλω*, 2ο τεύχος, Καλοκαίρι 2001.
- Ceertz, Cl., *Η ερμηνεία των πολιτισμών*, (Μτφρ. Θ.Παραδέλλης), εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2003.
- Γεωργακοπούλου, Β., «Ένας Βολιώτης Βασιλιάς Ιμπί στην Αθήνα», *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 28.5.1991
- Γεωργίου, Β., «Η Ευρώπη της Αυτοδιοίκησης, Πολιτιστικά Δίκτυα πόλεων στη Μεσόγειο και ο προωθητικός χαρακτήρας της Τ.Α.», *Τοπική Αυτοδιοίκηση-Αποκέντρωση*, τεύχ. 6ο, Αθήνα, 1995, σ. 49-55.
- Γκιτζέλης, Γρ, *Το πολιτιστικό σύστημα. Ο σημειωτικός και επικοινωνιακός χαρακτήρας του*, εκδ. Γρηγορόπουλος, Αθήνα, 1980.
- Δαουτόπουλος, Γ., *Κοινοτική-Τοπική Ανάπτυξη*, β' έκδοση, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη, 1995.
- Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Βόλου, *Πολιτικός Στοχασμός και Πολιτικές Πρακτικές στην Ελλάδα (ομιλίες 1988-1990)*, Δήμος Βόλου- Πάντειο Πανεπιστήμιο, Εξάντας, Αθήνα, 1990.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Αειφόρος Αστική Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Πλαίσιο Δράσης*, έκδ. Υπηρεσία Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 1999.
- Ζορμπά, Μ., «Ποια Πολιτιστική πολιτική; Νέα πολιτιστικά φαινόμενα και πρακτικές-Μεταρρυθμίσεις στην πολιτική πολιτισμού», *Μεταρρύθμιση*, 12.9.2006.
- Ζορμπά, Μ., «Σε τι χρειάζεται η πολιτιστική πολιτική;», *Το Βήμα*, 11.5. 1997, σ. ΒΟ4.
- Ζορμπά, Μ., «Η πολιτιστική αναμόρφωση της πολιτικής», *ΤΑ ΝΕΑ*, 26.2.2000.
- Καραλής, Λ., «Το Εργαστήρι του Καλλιτεχνικού Οργανισμού», εν *Βόλω*, 2ο τεύχος, Καλοκαίρι 2001.
- Μορέν, Εντγκάρ- Ναϊρ, Σαμί, *Μια πολιτική πολιτισμού*, Νέα Σύνορα, μετάφρ. Ε. Αστερίου, Αθήνα, 1998.
- Hobsbawm E., Ranger T., *Η επινόηση της παράδοσης*, (Μτφρ. Θ. Αθανασίου), Αθήνα, Θεμέλιο, 1983/2004.
- Καγγελάρη, Δ., *20 χρόνια Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα*, έκδ. Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 2004.
- Καλογρή, Π., «Η Ηλεκτρική Εταιρεία Βόλου στην αιχμή της τεχνολογίας των αρχών του 20ού αιώνα», στο ειδικό αφιέρωμα: «Παλιά Ηλεκτρική Εταιρεία», *Η Θεσσαλία*, (Διαδρομές) Βόλος, 27.2.2005.
- Kymlicka, W., *Η πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας-μια εισαγωγή*, εισαγ.-μετάφρ. Γρ. Μολυβάς, Πόλις, 2005.
- Κονιόρδου, Λ., «ΔΗΠΕΘΕ ΒΟΛΟΥ, σκέψεις και διαπιστώσεις», εν *Βόλω*, 2ο τεύχος, Δήμος Βόλου, Βόλος 2001.

- Κόνσολα, Ντ., *Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1995.
- Κόνσολα, Ντ., *Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική στην Ελλάδα. Η περιφερειακή διάσταση*, Αθήνα, 1990.
- Λούβη, Α., «Το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν. και Σ. Τσαλαπάτα», *εν Βόλω*, τευχ. 23ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2006.
- Μαντίδης, Γ., «και το όνομα αυτού Γιώργος Αρμένης», Βόλος η πόλη μας, τεύχ. 8ο, Βόλος, 1988.
- Μουγογιάννης, Γ., *Ο βολιώτικος πολιτισμός του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 1990, σ. 27-32,
- Μουγογιάννης, Γ., *Πτυχές του βολιώτικου πολιτισμού (1940-1990)*, Βόλος 1992.
- Μουγογιάννης, Γ., «Εργαστήριο Δραματικής Τέχνης στο Βόλο», *εφ. Η Θεσσαλία*, 25.10.1988.
- Μπάτζιου-Ευσταθίου Ανθή, «Η ζωγραφική στην αρχαιότητα», *εν Βόλω*, Δήμος Βόλου, τεύχ. 4ο, Χειμώνας 2001.
- Πανάγου, Β., Τσουντας, Κ., *Διακρατική και Υπερεθνική Συνεργασία. Το οικουμενικό και το ευρωπαϊκό πλαίσιο*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2002, σ. 784-786.
- Μπιτσάκη, Ε., *Πολιτισμική Διαχείριση και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Σχεδιασμός Πολιτιστικής Πολιτικής και Πολιτιστικού Προϊόντος*, Διόνικος, Αθήνα, 2004.
- Νούτσος, Π., «Η Τ.Α. έχει την υποχρέωση μιας αρθρωμένης πολιτιστικής πολιτικής», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 10.7.2005, σ.Β43.
- Ξανθάκης Ξ. Άλκης, «Ελληνική φωτογραφία 1875-1900», *Η Καθημερινή (Επτά Ημέρες)*, Αθήνα, 14.6.1998.
- Πολιτιστική Πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων*, ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 1994,
- Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία. Η αφανής πλευρά μιας προφανούς σχέσης*, εκδ. ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 1994.
- Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, *Ο ρόλος του Πανεπιστημίου στο μετασχηματισμό των περιφερειακών πόλεων*, 10.9.1983 (επιμ. Τάσου Κωτσιόπουλου) ΤΕΕ Μαγνησίας, Βόλος, 1983.
- Πρωτοσύγγελος, Φ., «Ο Βόλος έχει θέατρο», *Η Θεσσαλία*, 9.5.1991.
- Ραυτόπουλος, Δ., *Τέχνη και Εξουσία*, Καστανιώτης, Αθήνα, 1985.
- Σπανού, Μ., *Η Φιλαρμονική του Δήμου Βόλου και η μουσική κίνηση της πόλης*, Δήμος Βόλου, 2003.
- Σπανού, Μ., «Ο Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο και τα παιδικά χρόνια του στο Βόλος» στο: *GIORGIO DE CHIRICO, 100 ΧΑΡΑΚΤΙΚΑ*, Δήμος Βόλου, Βόλος, 2006.
- ΤΕΔΚΝΑ, «Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτισμός», στο: *Πρακτικά και Συμπεράσματα Συνεδρίου*, (Υδρα 14-15 Μαΐου 1993), *Πολιτισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Αθήνα, 1993.
- Τανάγια-Γιώτα, Θ., «Κινηματογραφική Λέσχη Βόλου», *εν Βόλω*, τεύχ. 19ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2005.
- Τροβά, Ε., *Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά το Σύνταγμα του 1975/86*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1992.
- ΤΖΙΟΡΤΖΙΟ ΝΤΕ ΚΙΡΙΚΟ-Αναμνήσεις από τη ζωή μου*, μεταφρ. Έμμη Λαμπίδου-Βαρουζάκη, επιμ. Π. Λεκαπηνός (πρόλογος), έκδ. ύψιλον, Αθήνα 1985.
- Τριανταφυλλοπούλου, Αθ., *Οι επιχειρήσεις των Οργανισμών Τ.Α.*, ΕΕΤΑΑ, Αθήνα, 2004.
- Τυπάς, Γ. και Κατσαρός, Γ., *Εισαγωγή στη Διοικητική Επιστήμη*, Gutenberg, Αθήνα, 2003.
- Υπουργείο Πολιτισμού, *Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων*, Αθήνα, Νοέμβριος 1994.
- Φεσσά, Ε., «Τα πρώτα θέατρα του Βόλου», *εν Βόλω*, 2ο τεύχος, Βόλος, Καλοκαίρι 2001.
- Φεσσά-Εμμανουήλ, Ε., «Η εποχή του υστερομεταμοντερνισμού, του μεταμοντερνισμού, της αποδόμησης και της αξιοποίησης της βιομηχανικής κληρονομιάς», *εν Βόλω*, τεύχ. 15ο, Δήμος Βόλου, Βόλος 2004.
- Φώτου, Χρ., «Δημοτικό Θέατρο Βόλου», *εν Βόλω*, 2ο τεύχος, Βόλος 2001.
- Χρ. Φώτου «Οι Θεσσαλικοί σιδηρόδρομοι» στο: *Βόλος 1881-1955, ο χώρος και οι άνθρωποι*, ΔΗ.Κ.Ι., Βόλος 2005.
- Χαστάογλου, Β., *Βόλος-Πορτραίτο της πόλης τον 19ο και τον 20ό αιώνα*, Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, Βόλος 2002.
- Χαστάογλου «Το κέντρο του Βόλου από τον 19ο στον 20ό αιώνα», *Η Θεσσαλία*, 14.7.2002.

20 χρόνια Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα, «Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Βόλου», Υπουργείο Πολιτισμού, Artis, (επιμ. Έκδ. Βασιλική Τσατσούλη), Αθήνα 2004.

Ξενόγλωσση

-www.culture.gov.uk

-www.culture.gouv.fr

-www.culture.gr.,

-www.europarl.eu.int/committees/cult_home.htm

-europa.eu.int/comm./culture

- www.unesco.org,

Beneton, P., *Histoire des mots: culture et civilization*, Presses de la FNSP, Paris, 1975.

Felicori, M., and Tomba, R., *I centri giovanilli del Commune di Bologna*, Progetto Giovani, Comune di Bologna, 1987.

Walzer, M., «Pleasures and costs of urbanity», *Dissent*, summer, 1986, σ. 470.

Αρχεία-πηγές

1.Αποτελέσματα Δημοτικών Εκλογών 1977-1994, Αρχείο Δημοτολογίου-Δ/νση Διοικητικών Υπηρεσιών, Δήμος Βόλου.

2.Αρχείο Δήμου Βόλου

- Φάκελοι αλληλογραφίας:
 - α. Εισερχόμενα Δημάρχου 1985-2005
 - β. Εξερχόμενα Δημάρχου 1985-2005
- Φάκελοι αρχειακού υλικού για το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας:
 - α. Διεκδίκηση Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 1978-1985
 - β. Διεκδίκηση Πανεπιστημίου Θεσσαλίας-Εξερχόμενα έγγραφα Δημάρχου, 1991-1994. γ. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (1978-1984)
- Φάκελοι Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων: α. Φάκελοι εκδηλώσεων 1985-2005
- β. Φάκελοι Βαλκανικής Έκθεσης Χειροτεχνίας 1983-1988
- Αταξινόμητο υλικό εντύπων-προγραμμάτων: 1985-2005
- Φάκελοι Αρχείων αποκομμάτων τοπικού τύπου: 1985-2005
- Φάκελοι Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου, περιόδων: 1981-1983, 1983-1986, 1986-1988, 1988-1990

3. Αρχείο ΔΗΚΙ

4.Αρχείο Δημοτικού Ωδείου Βόλου-Φάκελος Κανονισμού Σπουδών

5. Αρχείο ΔΗΠΕΘΕ- Φάκελοι Παραγωγών και θεατρικών έργων

6.Αρχείο Καλλιτεχνικού Οργανισμού (ΚΟΔΒ)-Φάκελοι τμημάτων 1985-2005

7.Αρχείο Κέντρο Μουσικού Θεάτρου-Φάκελοι Παραγωγών, συμπαραγωγών, και θεατρικών έργων: 1994-2005

8.Αρχείο Συμφωνικής Ορχήστρας Δήμου Βόλου- Φάκελοι Παραγωγών, συμπαραγωγών και θεατρικών έργων: 2003 -2005

9. Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου, Τεχνικό Πρόγραμμα ετών 1985-2005.

Γ΄ ΚΠΣ για τον πολιτισμό

Δ΄ ΚΠΣ για τον πολιτισμό

ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε., ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2000-2006", Αθήνα, 27 Μαΐου 2002, Παράρτημα Ι.

ΕΕ L 298 της 17.10.1989 και Δελτίο 10-1989, σημείο 2.1.18

ΕΕ L 202 της 30.7.1997 και Δελτίο 6-1997

ΦΕΚ 35, τεύχος πρώτον, 1.9.1976 και ΦΕΚ 90/76 τ. Α΄

Άρθρου 137 του Ν. 1965/1981

ΦΕΚ 551/15.9.1981, τ. Β΄

130/Α΄/14.10.1982

ΦΕΚ 67/Α'/31.5.1983

Ν. 1337/1983

ΦΕΚ 520/7.9.1983, τ. Β' και του Προεδρικού Δ/τος αρ.83/7.3.1984 (ΦΕΚ αρ. 3/20.3.1984, τ. Α')

ΦΕΚ 566/31.10.1985

ΦΕΚ 566/Δ/31.10.1985

ΦΕΚ 507/Β/28.6.89)

(ΦΕΚ 507/ Β/28.6.89

ΦΕΚ 593 / 6.7.95

Έντυπο- αρχειακό υλικό (προσκλήσεις-προγράμματα-αφίσες)

1.Πρόσκληση: εκθέσεις ζωγραφικής του Θανάση Φάμπα και του Χρήστου Καρρά (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις-Εκδηλώσεις*, 1976).

2.Πρόσκληση εκδήλωσης (2.4.1985) με ένθετη πρωτότυπη φωτογραφία, η οποία έχει ως τίτλο «Βόλος, οδός Δημητριάδος 1905, αναχώρηση για το Πήλιο» (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις Δήμου Βόλου*, 1985).

3.Έντυπο του Καλλιτεχνικού Οργανισμού, με τίτλο «Εργαστήρι Δραματικής Τέχνης» (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημοσίων Σχέσεων* 1988).

4. Πρόσκληση Γ. Μιχαηλίδης, Π. Θεολόγου, Ντ. Λιβανού, Γ.Παπαϊωάννου, Μ. Βαμβακάρης,, Β. Γουνελά, Μ. Μαγγανάρη, Δ. Μοράρος, Α. Κρίκου, Β. Βούλγαρης και Κ. Κέφου (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Εκδηλώσεων*, 1989).

5. Πρόγραμμα θεατρικής παραγωγής «Ο Υμπύ Βασιλεύς», Καλλιτεχνικός Οργανισμός Δήμου Βόλου, 1991, (από το προσωπικό αρχείο του Λάκη Καραλή).

6. Πρόγραμμα (16σέλιδο) του Καλλιτεχνικού Οργανισμού Δήμου Βόλου, με τίτλο «Δημοτικό Θέατρο Βόλου: 1896-1988», που εκδόθηκε με την ευκαιρία της εγκαινίασης του θεάτρου (από το αταξινόμητο αρχείο του Δήμου Βόλου).

7. Πρόγραμμα: *Δημοτικό Θέατρο Βόλου 1990*, Καλλιτεχνικός Οργανισμός Δήμου Βόλου (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Δημόσιες Σχέσεις Δήμου Βόλου 1990*).

8. Πρόγραμμα: *Θεατρικές μετακλήσεις 1992*, Δημοτικό Θέατρο Βόλου, Καλλιτεχνικός Οργανισμός (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Δημόσιες Σχέσεις Δήμου Βόλου*, 1992).

9. Πρόγραμμα: (45σέλιδο, σε μικρό μέγεθος, έγχρωμο) *Ο Θρίαμβος του έρωτα*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1992. (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «Ο Θρίαμβος του έρωτα», 1992).

10. Πρόγραμμα: (σε μικρό μέγεθος, ασπρόμαυρο), *Ο ήχος του όπλου*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος, χειμερινή περ. 1993-4. (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «Ο ήχος του όπλου», 1994).

11. Αφίσα της παράστασης *Φιλουμένα Μαρτουράνο* του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «*Φιλουμένα Μαρτουράνο*», 1994).

12. Πρόγραμμα: (48σέλιδο, σε μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο), *Κου-κου-τσα*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1994 (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «*Κου-κου-τσα*», 1994).

13. Πρόγραμμα: (60σέλιδο, σε μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο), *Η ιστορία της Γκέεσε Γκότφριντ: Ελευθερία στη Βρέμη*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1995 (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «*Ελευθερία στη Βρέμη*», 1995).

14. Πρόγραμμα: (112 σελίδες, σε μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο και πολυτελής) *ΑΛΚΗΣΤΙΣ*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1995, (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «*ΑΛΚΗΣΤΙΣ*», 1995).

15. Πρόγραμμα: «Χριστουγεννιάτικες και άλλες ιστορίες» του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη ήταν ο τίτλος της παραγωγής του ΔΗΠΕΘΕ σε σκηνοθεσία Θέμη Μουμουλίδη: Πρόσκληση-πρόγραμμα του αφιερώματος, Χριστούγεννα 1996, (από το αταξινόμητο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις*, 1996).

16. Πρόσκληση με τίτλο «συνάντηση για τα 100 χρόνια από το θάνατο του Γ. Βιζυηνού», ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, 23. 11.96 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Δημόσιες Σχέσεις Δήμου Βόλου*, 1996).

17. Πρόγραμμα: *Ο Γέρος της Αλεξάνδρειας*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Οκτώβριος 1996, με σκηνοθεσία Θ. Μομουλίδη και γενικό πρόγραμμα εκδηλώσεων περιόδου 1996-1997 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις Δήμου Βόλου*, 1996).
18. Πρόγραμμα: (40σέλιδο), *ΕΛΙΖΑ*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1996, (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. «ΕΛΙΖΑ», 1996).
19. Πρόγραμμα: Ο «Ματωμένος Γάμος» (του Φρεντερίκο Γκαρθία Λόρκα Πρόγραμμα (16σέλιδο) του Ερασιτεχνικού Θεατρικού Εργαστηρίου, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, 1996 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. Φ. *Δημόσιες Σχέσεις Δήμου Βόλου*, 1996).
20. Πρόγραμμα: (95 σελίδες, σε μικρό μέγεθος, ασπρόμαυρο) *ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ*, ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Βόλος 1997. (από το ταξινομημένο αρχείο του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου, Φ. *ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ*, 1997).
21. Πρόγραμμα: «3ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου» (1998). Σχετικό πρόγραμμα 3ου Διεθνούς Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου.
22. Πρόγραμμα: (78 σέλιδο, μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο, στο οποίο φιλοξενείται εισαγωγικό σημείωμα του Υπουργού Πολιτισμού Σταύρου Μπένου): *Διεθνής Συνάντηση Μουσικού Θεάτρου*, Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, Βόλος 4-9 Σεπτεμβρίου 1996, Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων, Υπουργείο Πολιτισμού, Δήμος Βόλου, Βόλος, 1996 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 1996).
23. Πρόγραμμα: (60σέλιδο, μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *Διεθνές Συμπόσιο Μουσικού Θεάτρου*, ΚΕΜΘ Δήμου Βόλου, Βόλος 1996.
24. Πρόγραμμα: (20σέλιδο, μεγάλο μέγεθος, έγχρωμο) : Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *Το τραγούδι του αιώνα*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 1996 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις*, 1996)
25. Πρόγραμμα: (100σέλιδο, πολυτελές και έγχρωμο, στο οποίο προλογίζει ο Υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου-Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, *Σεπτέμβρης Μουσικού Θεάτρου Βόλος 1997*, Βόλος 1997 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ)*, 1997).
26. Πρόγραμμα (16σέλιδο και μικρότερο τετράπτυχο, έγχρωμο): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *3ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου-αφιέρωμα στον Bertolt Brecht*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 1998 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 1998).
27. Πρόγραμμα: (35σέλιδο, ασπρόμαυρο) : Πολιτιστικό Σωματείο «Οι Φύλοι της Σαντορίνης», *20ό ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ-ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ 1998*, Συνεδριακό Κέντρο Π.Μ. Νομικού, Φηρά, 1998, (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις (Εκδηλώσεις)*, 1998).
28. Πρόγραμμα: (47σέλιδο, σχήματος τετραγώνου, έγχρωμο): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *4ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 1999 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ)*, 1999).
29. Πρόγραμμα: (47σέλιδο, μεγάλο σχήματος έγχρωμο προλογίζει ο Υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος): Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *5ο Διεθνές Φεστιβ Μουσικού Θεάτρου*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 1999 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ)*, 2000).
30. Πρόγραμμα: Ο Κουρέας της Σεβίλλης, Δήμος Βόλου, ΚΕΜΘ-Ε.Λ.Σ, Φεβρουάριος 2001 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Εκδηλώσεων*, 2001).
31. Πρόγραμμα: (47σέλιδο, μεγάλο σχήματος έγχρωμο προλογίζει ο Υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού- Επικράτεια Πολιτισμού - Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *6ο Διεθνές Φεστιβ Μουσικού Θεάτρου*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Βόλου, Βόλος 2001-2002 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Δημόσιες Σχέσεις (ΚΕΜΘ)*, 2002).
32. Πρόγραμμα: (56σέλιδο, μεγάλο σχήματος έγχρωμο προλογίζει ο Υπουργός Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλος): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού- Επικράτεια Πολιτισμού - Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *Διεθνές 7ο Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος

Βόλου, Βόλος 2001-2002 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 2002).

33. Πρόγραμμα: (δίπτυχο, έγχρωμο): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού- Επικράτεια Πολιτισμού, -Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *8ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων, Βόλος 2003-2004 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 2004).

34. Πρόγραμμα: (34σέλιδο, έγχρωμο, προλογίζει ο Πρωθυπουργός και Υπουργός Πολιτισμού Κων. Καραμανλής): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού, *9ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, -Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, Βόλος 2004-2005 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 2005).

35. Πρόγραμμα: (38σέλιδο, μικρού μεγέθους, έγχρωμο, προλογίζει η Υπουργός και ο Υφυπουργός Πολιτισμού, Φ.Πάλλη-Πετραλιά και Π. Τατούλης): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού, *10ο Διεθνές Φεστιβάλ Μουσικού Θεάτρου*, -Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, Βόλος 2005-2006 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 2006).

36. Πρόγραμμα: (20σέλιδο, έγχρωμο): Εθνική Λυρική Σκηνή-Δήμος Βόλου-Κέντρο Μουσικού Θεάτρου-Καλλιτεχνικός Οργανισμός, ΤΟΣΚΑ Giacomo Puccini (28 & 29 Φεβρουαρίου), Δημοτικό Θέατρο Βόλου, *Βόλος 2000* (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 2000).

37. Πρόγραμμα: (16σέλιδο, έγχρωμο): Δήμος Βόλου- Κέντρο Μουσικού Θεάτρου –Εθνική Λυρική Σκηνή, *Ο Κουρέας της Σεβίλλης*, Βόλος 2001 (από το τηρούμενο αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 2001).

38. Πρόγραμμα: (40σέλιδο, μεγάλου μεγέθους, έγχρωμο, με προλογικό σημείωμα του Υπουργού Πολιτισμού Ευ. Βενιζέλου): Δήμος Βόλου-Υπουργείο Πολιτισμού, Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, *ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ Antonio Vivaldi*, Ανώνυμη Εταιρεία Προβολής της Ελληνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς-Πολιτιστική Ολυμπιάδα 2001-2004, Βόλος 2001 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, *Φ. Δημόσιες Σχέσεις -ΚΕΜΘ*, 2001).

39. Πρόγραμμα: (77σέλιδο, έγχρωμο, με εισαγωγικό σημείωμα του Θάνου Μικρούτσικου, Συμβούλου Διοίκησης για θέματα Πολιτισμού της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004»): Αργοναύτες στο πλαίσιο της έναρξης του Ολυμπιακού Τουρνουά Ποδοσφαίρου, Δήμος Βόλου-Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «ΑΘΗΝΑ» -ΚΕΜΘ, Βόλος 2004 (από το αρχείο του Δήμου Βόλου. *Φ. Βόλος Ολυμπιακή Πόλη-Αθήνα 2004*, 2004).

Πρακτικά και Αποφάσεις Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου

Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (ΔΗ.Κ.Ι.), Πρακτικά Δήμου Παγασών, ΙΑ΄ συνεδρίαση, Βόλος, 1909.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου (αρ. απόφ. 81/16.3.1979).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου (αρ. απόφ 131/1984).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου (αρ. απόφ 214/1984).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, τόμ. Β΄.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, αρ απόφ. 53/1986.

(αρ. αποφάσεων: 111/1986 και 199/1986).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου αρ. αποφάσεων 263/1986, 293 και 299/1986.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου (αρ. απόφ. 302/1986).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, τομ. Γ΄, αρ. απόφ. 264/1986, 265/1986 και 298/1986.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, τομ. Α΄, ειδικές συνεδριάσεις των 10.2.1986 και 20.2.1986 (οι αποφάσεις δεν είναι αριθμημένες). Το θέμα έλαβε οριστική έγκριση Δημοτικού Συμβουλίου για υλοποίηση στις 9.4.1986: Πρακτικά, τόμ. Β΄, ό.π. αρ. αποφάσεων: 111/1986 και 199/1986.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου, 1986, Β΄τόμ., ειδική συνεδρίαση της 24.4.1986.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, Γ΄τόμ. 1986, αρ. απόφ. 309/1986.

ΔΗ.Κ.Ι. Πρακτικά Φιλαρμονικής Δήμου Βόλου, απόφαση 28/1987, Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, αρ. αποφ. 235 και 275/1987.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, (απόφ. 207/1989 και 510/1989), αντίστοιχες αποφάσεις του ΟΣΕ καθώς και υπογραφή σχετικής Προγραμματικής Σύμβασης μεταξύ Δήμου Βόλου και ΟΣΕ (7.12.1989).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου 1990, τομ. Γ', απόφ. 362/1990.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, απόφ. 136/ 1994.

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου (αρ. απόφ. 261 /1994).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου (αρ. απόφ. 263 /1994).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου (αρ. απόφ. 264 /1994).

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου αρ. απόφ. 265 /1994 .

Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου, απόφ. 269/1994.

-Από την τοποθέτηση του Δημάρχου Βόλου, Δ. Πιτσιώρη κατά τη συζήτηση του Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, όταν πλέον επικυρώθηκε η ίδρυση του ΔΗΠΕΘΕ: αρ. απόφ. 260/1994, (από το αρχείο του Δημοτικού Συμβουλίου Βόλου, *Πρακτικά* 1994.

-Απόσπασμα από την εναρκτήρια ομιλία του, Δημάρχου Βόλου, Μιχάλη Κουντούρη, στο Δημοτικό Θέατρο, στις 14 Ιανουαρίου 1989.

-Απόσπασμα από την εισήγηση του Δημάρχου Βόλου, Δ. Πιτσιώρη, όπου περιγράφονται καθαρά οι στόχοι, στη συνεδρίαση (15.9.1994) του Δημοτικού Συμβουλίου, με θέμα: «Κατ' αρχήν λήψη απόφασης για την απαλλοτρίωση των κυριότερων εγκαταστάσεων του κεραμοποιείου «Τσαλαπάτα». (Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου, απόφ. 269/1994.

Πρακτικά

1. Πρακτικά, Α', Πανελλαδική Συνδιάσκεψη των Ελεύθερων Ανοικτών Πανεπιστημίων, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 1983.

2. Πρακτικά Συμποσίου για το «Θεσσαλικό Πανεπιστήμιο και το ρόλο του Βόλου» (οργάνωση ΔΗΚΕΜΒ (30.9.1983), Βόλος 1983.

3. Πρακτικά Συνεδριάσεων της Γνωμοδοτικής-Καλλιτεχνικής Επιτροπής Κρίσης (από το αρχείο του Δήμου Βόλου, Φ. *Γνωμοδοτικής-Καλλιτεχνικής Επιτροπής*, 1986-1989).

4. Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης του Δικτύου Chorus-Πρόγραμμα URBACT, που οργάνωσε η ΔΕΜΕΚΑΒ (18-20 Μαΐου 2006), Βόλος 2006.





ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ



004000091470